T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ORTODOKS HIRİSTİYANLIKTA ATHOS DAĞI (AYNOROZ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Chasan OMER

BURSA 2024

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

ORTODOKS HIRİSTİYANLIKTA ATHOS DAĞI (AYNOROZ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Chasan OMER

Danışman:

Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

BURSA 2024

TEZ ONAY SAYFASI

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı'nda **702121012** numaralı **Chasan Omer**'in hazırladığı **"Ortodoks Hıristiyanlıkta Athos Dağı (Aynoroz)"** konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, ……. günü …….. saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının başarılı olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

(Tez Danışmanı)
Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Seda ŞENGÜL
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye
Prof. Dr. Ahmet Türkan
Necmettin Erbakan Üniversitesi

07/08/2024

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tez Başlığı / Konusu: **" Ortodoks Hıristiyanlıkta Athos Dağı (Aynoroz)"**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 148 sayfalık kısmına ilişkin, 02/07/2024 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 3'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

1- Kaynakça hariç
2- Alıntılar hariç/dâhil
3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

05.07.2024

Adı Soyadı:	Chasan Omer
Öğrenci No:	702121012
Anabilim Dalı:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı:	Dinler Tarihi Yüksek Lisans
Statüsü:	Y. Lisans

Danışman
Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **"Ortodoks Hıristiyanlıkta Athos Dağı (Aynoroz)"** başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

05.09.2024

Adı Soyadı	: Chasan Omer
Öğrenci No	: 702121012
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	: Dinler Tarihi Yüksek Lisans
Statüsü	: Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Chasan Omer
Üniversite	: Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitüsü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Dinler Tarihi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

ORTODOKS HIRİSTİYANLIKTA ATHOS DAĞI (AYNOROZ)

Bu tez çalışması, Yunanistan'ın kuzeydoğusunda yer alan ve Halkidiki'nin doğu ucunu oluşturan bir dağ ve yarımada olan, Yüksekliği 2,033 metre olan ve Yunanistan'ın en heybetli doğal oluşumlarından birisi konumunda olan Athos Dağı'nı incelemektedir. Bölge, 1.000 yılı aşkın bir süredir Ortodoks manastırcılığının merkezi olan manastır topluluğudur. Çalışmamız Athos Dağı'nın 9. yüzyıla kadar uzanan uzun bir tarihi seyrini aktarmaktadır. Diğer taraftan İlk keşişlerin münzevi bir hayat yaşamak için oraya yerleşmiş olduklarını, Athos'lu Aziz Athanasios'un 963 yılında ilk organize manastır olan Megisti Lavra'yı kurmasıyla beraber sistematik olarak inziva hayatının başlama safhasını incelemektedir. O zamandan beri Athos Dağı çok sayıda manastır ve hücre ile önemli bir rûhâni merkez haline gelmişti. Athos Dağı'ndaki 20 manastır özerktir ve her biri kendi başrahibi tarafından yönetilmektedir. Manastırlara ek olarak, daha küçük keşiş gruplarının veya bireysel münzevilerin yaşadığı inziva yerlerinin ve hücrelerin de varlığından söz edilmesi, çalışmamızın bir diğer parçasıdır. Athos Dağı keşişlerinin katı kuralları ve rûhâni hayatlarına bağlılıkla hayatlarına değinilmektedir. Daha sonra da Athos Dağı'nın Ortodoksluktaki önemine, rûhâni merkez oluşuna ve bazı kuralların açıklanmasına gidilmiştir. Son olarak da Yunanistan devleti ve Kilisesi ile ilişkilerine, Patrikhaneye ve rûhâni liderleri olarak kabul edilen Patriğe özel bir saygı duyulması açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Athos, Avaton, Dağ, Keşişlik hayatı, Kutsallık, Manastır, Koura

ABSTRACT

Name and Surname	: Chasan OMER
University	: Bursa Uludag University
Institution	: Social Science Institution
Field	: Philosophy and Religious Science
Branch	: The History of Religions
Degree Awarded	: Master in Art
Supervisor	: Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI

MOUNT ATHOS (AYNOROZ) IN ORTHODOX CHRISTIANITY

This thesis examines Mount Athos, a mountain and peninsula located in northeastern Greece and forming the eastern tip of Halkidiki, which is one of the most imposing natural formations in Greece, with an altitude of 2,033 meters. The region is a monastic community that has been the center of Orthodox monasticism for over 1,000 years. Our study presents a long history of Mount Athos dating back to the 9th century. On the one hand, it examines the first monks who settled there to live a life of asceticism, and on the other hand, the beginning of systematic hermitage when St Athanasios of Athos founded the first organized monastery, the Megisti Lavra, in 963. Since then, Mount Athos has become an important spiritual center with numerous monasteries and cells. The 20 monasteries on Mount Athos are autonomous and each is governed by its own abbot. In addition to the monasteries, the existence of hermitages and cells where smaller groups of monks or individual hermits lived is also part of our study. The lives of the monks of Mount Athos, with their strict rules and devotion to their spiritual life, are described. Then, the importance of Mount Athos in Orthodoxy, its being a spiritual center and the explanation of some rules are given. Finally, the relations with the Greek state and the Church, the Patriarchate and the special respect for the Patriarch, who is recognized as their spiritual leader, are tried to be explained.

Key Words: Athos, Avaton, Mountain, Monastic life, Holiness, Monastery, Tonsure

ÖNSÖZ

Ortodoksluğun en kutsal yerlerinden biri olan Athos Dağı, Yunanistan'ın kuzeyinde bulunan Halkidiki bölgesinde yer almaktadır. Athos'un tarihi, ilk keşişlerin manevi huzur ve yalnızlık arayışıyla bölgeye yerleştiği 9. yüzyıla kadar uzanmaktadır. O zamandan bu yana Athos, çok sayıda manastır ve keşişe ev sahipliği yaparak manastır hayatının ve rûhâniliğin merkezi haline gelmiştir. Günlük hayat dua, çalışma ve eğitimden oluşan katı bir manastır programını takip eder. Keşişler, günlük rutinlerinin özünü oluşturan ayinlere katılmak için sabah erkenden uyanırlar. Athonite Devleti, 20 ana manastırın yanı sıra çok sayıda kulübe ve hücreden oluşan kendi kendini yöneten bir manastır topluluğudur.

Athos, Yunanistan Cumhuriyeti içinde özel ayrıcalıklara ve özyönetime sahip özerk bir manastır devleti olarak tanınmıştır. Athos Dağı manastırları mimarileri, el yazmaları ve korudukları sanat eserleriyle, yani Kutsal Emanetler'le tanınır. Her manastırın kendine özgü bir tarihi ve geleneği vardır. Keşişler, Doğu Ortodoks manastır geleneğinin kurallarına uyarak dua, oruç ve rûhâni uygulamalara adanmış bir hayat sürmektedir. Athos Dağı'nın idaresi, en yüksek idari organ olan ve 20 manastırın temsilcilerinden oluşan Kutsal Cemaat'ten oluşmaktadır. Kutsal Cemaat içinde daha küçük bir organ olan Kutsal Piskoposluk ise günlük idari işlerle ilgilenmektedir. Athos, 1924 Şartı ve ilgili uluslararası anlaşmalarla tanımlandığı üzere özerkliğini korumakla birlikte Patrikhanenin rûhâni yetkisi altındadır. Athos, bugün de Ortodoks rûhâniliğinin canlı bir merkezi olmaya devam etmekte, İlahi Olan ve doğa ile daha derin bir ilişki kurmak isteyenlere sığınak sunmaktadır. Zengin geleneği ve keşişlerinin sıkı bağlılığı onu dünyanın en önemli ve saygın dinî mekanlarından biri haline getirmektedir.

Yurt dışında pek çok çalışmaya konu olan bu "Kutsal Dağ" hakkında Türkiye'de yeterince çalışma yapılmaması bizi bu çalışmaya sevk etti. Yunancaya olan hâkimiyetimiz de tez tercihimizi ve tezin yürütülmesini kolaylaştırdı. Her ne kadar dil konusunda avantajlı bir durumda olduysak da bazı konuları araştırırken veya bazı kaynaklara ulaşma konusunda erişim sınırlamasından dolayı ulaşamadığımız kaynaklar olmuştur. Kimi zaman da bazı kaynaklardaki bilgilerin farklılığından ötürü bulguları sentezlemeye çalışırken doğru bilgiyi aktarma konusunda fazladan hassas davranılması gerekti. Diğer taraftan çalışma konumuz uzun bir tarih ve geleneğe sahip olan Athos olduğu için, gözden kaçırmış olduğumuz veya tercihen çalışmamıza dâhil etmediğimiz konuların/meselelerin olabileceğini belirtmek isteriz. Bu çalışma giriş, üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Çalışmamamızın giriş bölümünde kaynaklardan ve gerekli olduğunu düşündüğümüz birtakım açıklamalardan bahsettikten sonra birinci bölümde tarihî süreçten bahsettik. Daha sonra ikinci bölümde manastırları ele aldık ve üçüncü bölümde keşişlerin statülerinden ve haklarından ve Athos'un patrikhane gibi bazı kurumlarla ilişkilerinden bahsederek sonuç kısmıyla çalışmamızı tamamladık.

Araştırmalarım ve çalışmalarım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen birçok kişiye teşekkürlerimi sunmak isterim: İlk olarak, hem lisans hem de yüksek lisans dönemim boyunca kapısını her çaldığımda geri çevirmeyen ve daima güler yüzle karşılayan, soru ve sorunlarımıza karşı her daim cevap veren ve destek çıkan, ilmî birikimini bizimle paylaşmaktan hiçbir vakit çekinmeyen ve değerli katkılar sunan, yol gösteren çok kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Muhammet TARAKÇI'ya bütün kalbi duygularımla teşekkür ediyorum. Yine hem lisans hem de yüksek lisans dönemlerinde

ders saati veya ders saatleri dışında değerli birikim ve deneyimlerini her daim güler yüzle sunmaya çalışan, değerli katkılar sunan ve zihin inşa eden Prof. Dr. Ahmet GÜÇ, Prof. Dr. Bülent ŞENAY, Dr.Öğr.Üyesi Süleyman SAYAR hocalarıma ve diğer bütün hocalarıma da şükranlarımı sunarım. Tez savunma sınavı esnasında değerli katkılarda bulunan jüri üyelerim Prof. Dr. Ahmet TÜRKAN'a ve Dr.Öğr.Üyesi Fatma Seda ŞENGÜL hocalarıma da ilgilerinden dolayı teşekkür ediyorum. Diğer taraftan yüksek lisans dönemimde Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na (YTB) "Türkiye Bursları" kapsamında burs imkânı sağlamış olmalarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak da lisans ve yüksek lisans süreçlerinde desteklerini esirgemeyen İskeçe Türk Birliği eğitim koordinatörü Cemali TAHİR abime ve bu süreçte beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan, değerli fikir alışverişinde bulunduğum arkadaşlarıma, özellikle tezin son halini okuyup önemli noktalara değinen ve bazı hataların farkına varmamı sağlayan Tuğba ALÇI KARIŞ'a ve sürekli destek olan aileme/yakınlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Chasan OMER

BURSA 2024

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ..... **iii**
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU ..... **iv**
YEMİN METNİ ..... **v**
ÖZET ..... **vi**
ABSTRACT ..... **vii**
ÖNSÖZ ..... **viii**
İÇİNDEKİLER ..... **x**
KISALTMALAR ..... **xii**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
ATHOS DAĞI: TARİH VE DİNÎ HAYAT

1.1. Athos'un Tarihi 7
1.2. Münzevi Hayatın Başlangıcı 11
1.3. Tarihi Süreç İçerisinde Athos 19
1.3.1. Bizans Dönemi 19
1.3.2. Osmanlı Dönemi 24
1.3.3. 1821 Yunan Ayaklanması ve Sonrası 28
1.4. Ortodoks Dünyasında Athos 45
1.5. Athos'ta Günlük ve Dinî Hayat 48
1.5.1. Tefekkür ve Zihnî Dua 52
1.5.2. Tövbe 54
1.5.3. İtaat 55
1.5.4. Çilecilik 56
1.5.5. İçgörü-İlahi Vahiyler-Mucizevi Olaylar 57
1.6. Hac Yolculukları 58
1.7. Kadınsız Bir Hayat / "Avaton" İlkesi 62
1.7.1. Athos Dağı'nın Avaton Olmasının Tarihsel Gelişimi 63
1.7.2. Avaton İlkesinin Anayasal Temeli 65
1.7.3. Avaton ve Dinî Özgürlük 67
1.7.4. Avaton ve Mülkiyetin Korunması İlkesi 69
1.7.5. Athos Dağı Avaton'u ve Avrupa Birliği 70
1.7.6. Avaton İlkesini İhlal Eden Kadınlar 72

İKİNCİ BÖLÜM
HİYERARŞİK OLARAK ATHOS DAĞI MANASTIRLARI

2.1. Megístis Lávras Manastırı 76
2.2. Vatopedíou Manastırı 78

2.3. Ivíron Manastırı 80
2.4. Chilandaríou Manastırı 82
2.5. Dionysíou Manastırı 83
2.6. Koutloumousíou Manastırı 85
2.7. Pantokrátoros Manastırı 86
2.8. Xiropotámou Manastırı 88
2.9. Zográfou Manastırı 89
2.10. Docheiaríou Manastırı 91
2.11. Karakálou Manastırı 92
2.12. Philothéou Manastırı 93
2.13. Símonos Pétra Manastırı 94
2.14. Agíou Pávlou Manastırı 96
2.15. Stavronikíta Manastırı 97
2.16. Xenofóntos Manastırı 99
2.17. Grigoríou Manastırı 100
2.18. Esfigménou Manastırı 101
2.19. Ag. Panteleímonos Manastırı 103
2.20. Konstamonítou Manastırı 104

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATHOS DAĞI'NIN STATÜSÜ: YASAL/KİŞİSEL HAKLAR VE İLİŞKİLER

3.1. Athos Dağı'nın Statüsünün Tarihsel İncelemesi 106
3.1.1. Keşişlik Statüsünün Kazanılması: Deneme ve "Koura" 112
3.1.2. Manastırdan Çıkış, Geri Çekilme, Kovulma 116
3.1.3. Yunan Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybedilmesi – Zorunlu Askerlik Görevinden Muafiyet 119
3.2. Athos Dağı Keşişlerinin Mirasının Yasal Statüsü 128
3.2.1. Özel Bir Manastırın Keşişleri ile Komün Bir Manastırın Keşişleri Arasındaki Ayrım 130
3.2.2. "Koura"dan Önce Mülk: Keşiş Tarafından Manastıra Devredilen Mülk ... 131
3.2.3. "Koura"dan Önce Elden Çıkarılmamış Malların Serveti 133
3.2.4. "Koura"dan Sonra Mülk: Komün ve Özel Manastırların Keşişlerinin "Koura"dan Sonrası Mülkü 136
3.2.5. Başka Bir Manastıra Geçiş Yapan Bir Keşişe Uygulanan Yasal Muamele. 139
3.2.6. Manastırdan Yasal veya Keyfi Olarak Ayrılma Durumunda Uygulanacak Miras Hukuku 141
3.2.7. Keşişlerin Borçları İçin Manastırın Sorumluluğu 143
3.2.8. Miras Kalan Mülkün Vergi Muamelesi 145
3.3. Yunanistan Milli Kilisesi ve Patrikhane ile İlişkiler 148

SONUÇ 154

KAYNAKÇA 158

EKLER 172

EK 1: Anayasa – Kanunlar – Maddeler 172

KISALTMALAR

Bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
MÖ	: Milattan Önce
MS	: Milattan Sonra
ö.	: Ölüm tarihi
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
KEDAK	: Athos Dağı Mirasını Koruma Merkezi
KXAO	: Athos Dağı Tüzüğü
NSK	: Devlet Hukuk Konseyi
O.D.E.P	: Kilise Mülk Yönetimi Örgütü

GİRİŞ

"Agion Oros" (Aynoroz) olarak da bilinen Athos Dağı, 9. yüzyıldan beri Ortodoks manastır hayatının merkezi olan kuzey Yunanistan'daki bir yarımadadır. Meryem Ana'ya adanmış kutsal bir yerdir ve dünyanın en önemli manastır topluluklarından biridir. Athonite Devleti[1], Yunan egemenliği altında kendi kendini yönetmektedir ve çeşitli ülkelerden yüzlerce keşişe ev sahipliği yapan 20 manastırdan oluşmaktadır. Athos Dağı'ndaki manastır hayatı sıkı disiplin, dua, çalışma ve dünyanın geri kalanından izolasyon ile karakterize edilir.

Athos Dağı'ndaki keşişlerin günlük hayatı, ibadet ve rûhâni uygulamaya adanmıştır. Keşişler dua, ayin ve çalışma saatlerini içeren katı bir programı takip ederler. Keşişlerin kişisel durumu bekarlık ve itaat ile karakterize edilir. Bu "erdemler" manastır hayatının temelini oluşturur ve her keşişin rûhâni yolunu şekillendirir.

Bir manastıra katılmak isteyen her keşiş, deneme süresi olarak bilinen ve manastır hayatına olan bağlılığının ve rûhâni uygunluğunun değerlendirildiği bir deneme süresinden geçmelidir. Başrahiplerin ve diğer yöneticilerin seçimi manastırların kendi içlerinden, maneviyat ve erdem ilkeleri temel alınarak yapılır.

Athos'un yönetimi kendine özgüdür ve hem dinî hem de siyasi unsurları içerir. Athonite Devleti, 20 manastırın temsilcilerinden oluşan Kutsal Cemaat tarafından yönetilmektedir. Kutsal Cemaat, cemaati ilgilendiren tüm konularda kararlar alır ve ortak sorunları yönetir. Her manastır kendi içinde, başrahibin ana söz sahibi olduğu "kardeşliği" tarafından yönetilir.

Athos Dağı'nın Yunan Kilisesi ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi ile özel ilişkileri vardır. Özerkliğe sahip olmasına rağmen, rûhâni olarak Patrikhanenin yargı yetkisi altında kalmaktadır. İstanbul Fener Rum Patriği rûhâni hayatı denetleme ve gerekli gördüğü takdirde manastır düzenini ilgilendiren konulara müdahale etme hakkına sahiptir. Devlet, yasalara uyulmasını ve Athos'un haklarının korunmasını sağladığı için Yunan Devleti ile ilişkiler esas olarak idari niteliktedir.

[1] Athos Dağı'nın özerkliği ve bir devlet olarak ifade ediliş şeklini ifade etmektedir.

Tarih boyunca birçok keşişe ve inanan insanlara ev sahipliği yapmış olan bu "Kutsal Dağ" doğal olarak hakkında farklı dillerde birçok çalışmaya konu olmuştur. Özellikle Yunanca olarak daha çok erken dönemlerde çalışma konusu olmuş ve oranın manevi boyutu, inziva hayatı, keşişlerin durumu, manastırların yapıları ve birden fazla eseri inceleme konusu olmuştur. Sadece Yunanca değil, aynı şekilde İngilizce dilinde de birçok eser kaleme alınmış ve incelemeler yapılmıştır. Bizi bu çalışmayı yapmaya sevk eden sebeplerden bazıları Yunanca diline vakıf oluşumuz ve Türkiye'de Athos Dağı hakkında çok fazla kaynağın olmadığı gerçeğidir.

Türkçe olarak ulaşabildiğimiz çalışmalar arasında en geniş kapsamlı olanı ve Osmanlı dönemini ele alırken istifade etmiş olduğumuz Hadi Belge'nin kitaplaştırılmış olan/basılmış olan doktora tezidir.[2] Bu çalışma değerli ve geniş olmakla birlikte, ele almış olduğu konu itibarıyla sadece Osmanlı dönemi ile sınırlı kalmaktadır. Yine Hadi Belge'nin, Reyhan Cenk ile hazırlamış oldukları ve dönemsel bir çalışma olan Osmanlı Devleti'nin taşra yönetiminde âdem-i merkeziyetçilik sorununu ve bu sorunun çözümü için yapılan reform çabalarını ayrıntılı bir şekilde ele aldığı önemli bir makalesi bulunmaktadır. Makalede Aynoroz örneği üzerinden, yerel özerkliğin ve merkezî otoritenin etkileşimi, tarihsel ve hukuki bağlamda incelenmiştir.[3] Osmanlı hâkimiyeti altında bulunan Aynoroz Adası'nın özel statüsü, burada yaşayan ruhbanların durumunu ve dönemin Rum isyanlarını inceleme konusu yapan ve Aynoroz Adası'nın Osmanlı dönemindeki idari, ekonomik ve sosyal yapısını detaylı bir şekilde incelemekte olan Meral Metin'in yüksek lisans tezi de önemli olan çalışmalar arasındadır.[4] Biz biraz bu çalışmaların ötesine giderek tek dönem değil de genel olarak Athos'u incelemeye çalışacağız. Diğer çalışmalar ise genel olarak Athos'un tarihinden[5], günlük hayatından[6],

---

2 Hadi Belge, *Osmanlı Taşra İdaresinde Aynaroz Manastırları (XIX Yüzyıl)* (Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2022).

3 Hadi Belge - Cenk Reyhan, "Osmanlı Taşra İdaresinde Adem-i Merkeziyet Sorunu: Aynaroz Örneği", *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 1/44 (2018), 221-254.

4 Metin Meral, *XIX. y.y.'da Osmanlı Devleti'nde Aynaroz Adası, Aynaroz Ruhbanları ve Rum İsyanları* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010).

5 Mehmet Ö Alkan, "Aynaroz Manastırlarında Yolculuk", *Yemek ve Kültür* 1/48 (2017), 76-97.

6 Mehmet Ö. Alkan, "Aynarozda Tarih Dini ve Günlük Hayata Dair Notlar", *Yemek ve Kültür* 1/47 (2017), 28-48.

kadınsız bir hayat olarak Athos'un durumundan[7] ve yine Osmanlı dönemindeki Athos manastırlarından[8] ve tanınan imtiyazlardan bahseden[9] makaleler şeklindedir. Buna ek olarak TDV'nin Athos'tan bahseden *"Aynaroz"* başlıklı ansiklopedi maddesini de zikredebiliriz.[10] Ayrıca, Dr. Arslan Tekin'in Fener Rum Patriği Bartholomeos ile gerçekleştirdiği röportajda ekümeniklik ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılması gibi güncel konuları tartıştığı, Stalin dönemindeki Ahıska Türklerinin dramını anlattığı ve gazeteci kimliğini gizleyerek Athos Yarımadasındaki keşişlerin günlük hayatlarını ve dinî ritüellerini gözlemlediği *"Aynaroz Papazı"* adlı çalışmasını da zikredebiliriz.[11] Bunlara ek olarak ulaşamadığımız ama bazı çalışmalarda karşımıza çıkmış olan *"Aynoroz Dağı: Hristiyanlığın Kutsal Dağı", "Aynoroz'un Manastırları ve Mimarisi", "Hristiyan Keşişlik ve Aynoroz", "Aynoroz Tarihçesi", "Asırlardan Beri Kadın Yüzü Görmeyen Bir Yer: Aynoroz'da Papazlar Nasıl Yaşarlar"* ve son olarak da *"Aynoroz Yarımadası: Keşişler Ülkesi"* adlı çalışmaları ekleyebiliriz.

İngilizce kaynakların sayısının çok olmasından dolayı burada sadece bazılarını zikretmekle yetineceğiz. Bunlardan ilki, kolektif bir çalışma olan ve çeşitli yazarların Athos Dağı'ndaki teoloji, tarih ve sosyal hayat üzerine makalelerini içeren ve Manastır topluluğunun ve rûhâni geleneklerinin çok boyutlu bir resmini sunan[12] "*Athonite Flowers: Seven Contemporary Essays on the Holy Mountain"* (Athonite Çiçekleri: Kutsal Dağ Üzerine Yedi Çağdaş Deneme) adlı çalışmadır. Diğer bir çalışma ise Athos Dağı manastır topluluğunun hayatına ve karşılaştığı zorluklara çağdaş bir bakış sunan ve bölgede süregelen rûhâni ve kültürel yenilenmeyi analiz eden[13] "*Mount Athos: Renewal in Paradise"* (Athos Dağı: Cennette Yenilenme) başlıklı çalışmadır. Diğer bir çalışma ise

---

7 Abidin Temizer, "Kadınsız Şehir Aynaroz: Tarih, Mekân ve Yaşam", *Studies of the Ottoman Domain* 2/2 (01 Şubat 2012), 1-22.

8 Vedat Turgut, "Osmanlı Hâkimiyetinde Aynoroz Yarımadası'ndaki Kilise ve Manastırlar", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 4/2 (01 Nisan 2016), 201-237.

9 Muharrem Yıldız, "Osmanlı'da Bir Dini Hoşgörü ve Demokrasi Örneği: Aynaroz Manastırları", *IJSSAR International Journal of Social Sciences and Academic Research* 1/1 (2024), 49-160.

10 Semavi Eyice, "Aynaroz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991).

11 Arslan Tekin, *Aynaroz Papazı* (Ankara: Elips Kitap, 2005).

12 Kolektif, *Athonite Flowers: Seven Contemporary Essays on the Spiritual Life* (Brookline, Mass: Holy Cross Orthodox Press, 1827).

13 Graham Speake, *Mount Athos: Renewal in Paradise* (New Haven: Yale University Press, 2002).

2009 yılında Cambridge'de düzenlenen ve çok sayıdaki geleneğin Dağ'da nasıl temsil edilmeye başlandığının ve topluluklarının yüzyıllar boyunca nasıl ilerlediğinin öyküsünü aktaran bir konferansın bildirilerinden oluşan[14] "*Mount Athos: Microcosm of the Christian"* (Athos Dağı: Hıristiyan Doğu'nun Mikrokozmosu) adlı çalışmadır.

Yunanca eserlerden ise ilk sırada bizim de çalışmamız boyunca başucu kitabı olarak kullandığımız ve sıkça referansta bulunduğumuz Pan. K. Christou'nun "*To Agıon Oros Athonikí Polıteıa- Istorıa Techni Zoı"* (Aynoroz/Athos, Athonite Sosyolojisi – Tarih Sanat ve Hayat) adlı geniş çaplı çalışmasını söylememiz gerekir. Christou, eserinde Athos'un MÖ ile MS olan tarihini milattan öncesinden başlayarak detaylıca incelemekte ve bu dağın zorluklarından ve güzelliklerinden bahsetmektedir. Eserde ayrıca dönemsel bir incelemenin ardından, Athos'taki dinî hayat, keşişlerin psikolojisi, günlük hayat, manastırların tarihi ve mimari yapıları incelenmektedir.[15] Diğer bir eser Sotiris Kadas'ın "*To Agion Oros Ta Monastiria Kai Oi Thisavroi Tous"* (Aynoroz/Athos Manastırları ve Hazineleri) adlı çalışmasıdır.[16] Bu eser ise daha sonra Liouse Tuner tarafından İngilizceye tercüme edilmiştir.[17] Athos'un kütüphanelerini inceleyen ve önem arz eden bir diğer çalışma ise Spyridonos Lamprou'nun "*Katalogos Aın Taıs Bibliothikaıs Tou Agiou Orous"* (Athos Kütüphanelerinin Arşivleri/Dokümanı) adlı çalışmasıdır.[18] Athos'un eski tarihini inceleyen "*Istoria Archaia Tou Agiou Orous"* başlıklı çalışma[19] önemli gördüğümüz çalışmalardan bir diğeridir. Kilise tarihini kaleme alan ve 3. cildini tamamen Athos'a ayıran ve Athos'un tarihinden, dinî hayatından bahseden[20] Angelopoulos'un *"I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí"* başlıklı eserini zikretmeden geçilmemelidir. Evangelias Amos'un doktora tezi olan *"O Athos Stı Logotechnıa"*

---

14 Kallistos Ware - Graham Speake (ed.), *Mount Athos: Microcosm of the Christian East* (Oxford ; New York: Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2011).

15 Pan. K. Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi* (Atina: Epopteia, 1987).

16 Sotiris Kadas, *To Agion Oros Ta Monastiria Kai Oi Thisavroi Tous* (Atina: Ekdotiki Athinon, 1984).

17 Sotiris Kadas, *Mount Athos an Illustrated Guide to the Monasteries and Their History*, çev. Turner Liouse (Atina: E. A, 2002).

18 Spyridonos P. Lamprou, *Katalogos Ain Tais Bibliothikais Tou Agiou Orous* (Atina: Typografeion Alexandrou Papageorgiou, 1888).

19 Syllogikós, *Istoria Archaia Tou Agiou Orous Kai Optasies Ofelimes* (Agio Oros: Athos, 1992).

20 Athanásios Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí* (Atina: Déspoina Kyriakídi, 2016).

Athos'u edebiyat çerçevesi dahilinde inceleyen muazzam bir eserdir. Bu eser farklı seyyahların Athos'a yolculukları, deneyimleri, yazıları; Athos'un tarihi, mimari yapıları, maneviyatı vb. konuları edebiyatla harmanlayarak ele almaktadır.[21] Bunların yanı sıra iç savaş dönemi[22], keşişlerin yasal hakları[23], çeşitli hac yolculukları[24] ve günümüz toplumunda Athos'un konumu[25], mimari yapıları[26] ve daha birçok yönden Athos'u inceleyen eserler mevcuttur. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Yunanca kaleme alınmış eserlerin sayısı o kadar çok ki, bunun için belki de ayrı bir çalışma gerekmektedir.

Biz de bu çalışmamızda ağırlıklı olarak Yunanca kaynaklardan yola çıkarak ilk bölümde Athos'un tarihçesini, dinî ve günlük hayatını, Ortodoks dünyasındaki konumunu inceledikten sonra, kadınların Athos'a girmesini yasaklayan "Avaton" kuralını açıklamaya çalıştık. İkinci bölümde hiyerarşik olarak yirmi manastırın kuruluşunu, tarih içerisindeki önemli birtakım gelişmeleri ve hangi Kutsal Emanetleri barındırdıklarını ve güncel keşiş sayılarını ele aldık. Üçüncü bölümde keşişliğe kabul törenini ifade eden "Koura" kavramı ile keşişlerin yasal hakları ve miraslarından bahsettikten sonra Yunanistan milli kilisesi ve Patrikhane ile ilişkilerine değinerek çalışmamızı sonlandırdık.

Bu çalışmaya ilk başlarken Athos Dağı'na gidip yerinde tespitler yapmak ve keşişleriyle röportaj yapmak gibi bir niyetimiz olmuştu. Ancak bazı sebeplerden dolayı gidemedik. Belki daha ileride farklı çalışmalar vesilesiyle gidip yerinde tespitlerde bulunmak mümkün olabilir. Bu nedenle çalışmamızı geniş bir literatür taraması sonucunda

---

21 Evangelıas I. D Amo, *O Athos Stı Logotechnıa. Symvolı Stı Katagrafı Keımenon Gıa To Agıo Oros Ellınon Kaı Gallon Taxıdıoton - Syngrafeon Ston 20° Aıona* (Kerkyra: Ionıo Panepıstımıo Tmıma Xenon Glosson, Metafrasıs Kaı Aıermıneıas Kerkyra, Didaktoriki Diatrivi, 2007).

22 Dimitrios Mouzakis, *To Ágion Óros Kata Tin Período Tou Mesopolemou* (Atina: Ionio Panepistímio Tmıma Istorıas, 2006).

23 Orfanós Sávvas, *I Dikastikí Exousía sto Ágio Óros* (Selanik: Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis Scholi Nomiki, Ptychiaki Ergasia, 2013).

24 zakapas konstantinos, *Perigrafi Ton Episkepseon Tou Agıou Orou Mesa Apo Mia Emperiki Efarmogi* (Selanik: Panepistímio Makedonías Tmíma Orgánosis & Dioíkisis Epicheiríseon, Diplomatiki Ergasia, 2013).

25 Syllogikós, *I Exaktinosi Tou Agiou Orous Ston Orthodoxo Kosmo: Ta Metochia* (Selanik: Athos, 2014).

26 Patír Konstantínos Frétsios, *Tó Nychthímeron Eis Tó Óros Mía Technikí, Filologikí Kai Mousikologikí Análysi Tis Akolouthías Tou Nychthimérou Sto Ágio Óros. I Istorikí Tis Exélixi Kai I Epirroí Sto Monastikó Kai Enoriakó Typikó* (Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Koınonıkıs Theologıas Kaı Chrıstıanıkou Polıtısmou, Diplomatiki Ergasia, 2021).

ulaşabildiğimiz güvenilir ve itibar gören kaynaklardan ve ulusal tez merkezinden, üniversitelerin kütüphanelerinden, Yunanistan'ın resmi arşiv verilerinden ve birtakım matbu eserlerden yola çıkarak şekillendirmeye çalıştık. Bunlara ek olarak kilisenin Athos Dağı ve manastır hayatı hakkında yayınlamış olduğu neşriyat ile Yunanistan'da yayın yapan diğer çevrimiçi haber sitelerinden ve arama motorlarından ulaşabildiğimiz kaynaklardan yaralanmaya çalıştık. Bazı eserlere ve özellikle de resmî belgelere erişim kısıtlığından kaynaklı birtakım zorluklarla karşılaştığımızı da ifade etmeliyiz. Ancak bilgilerin eksik aktarılmaması adına ulaşamadığımız birtakım arşivlerin yerini ikincil kaynakları referans göstererek tamamlamaya özen gösterdik.

Konular tarihî sınırlar çerçevesinde teolojik ve mistik açılardan incelenmiş ve bilgilerin doğru/objektif bir şekilde sunulması hususunda bilimsel çalışmanın gerektirdiği hassasiyet gözetilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ATHOS DAĞI: TARİH VE DİNÎ HAYAT

Yunancada "Kutsal" anlamına gelen "Agion" ve "Dağ" anlamına gelen "Oros" kelimelerinden oluşan "Kutsal Dağ" şeklindeki "Agio Oros" (Aynoroz) bölgesi Ortodoks manastır hayatının merkezi olarak bilinir ve Ortodoks Hıristiyanlar için kutsal bir yer olarak kabul edilir. Bu isim bölgenin dinî ve rûhâni önemini yansıtmaktadır. Dağın, özellikle Yunanistan dışındaki coğrafyalarda tanınmış olan "Athos" ismi ise aşağıda da belirtileceği üzre tanrısal bir mitolojiye dayanmaktadır.[27] Athos Dağı coğrafi olarak Yunanistan'ın kuzeydoğusunda, Halkidiki bölgesinin üç yarımadasından en doğusu olan Aynoroz yarımadasında yer almaktadır.[28] Yarımada güneydoğuda Orta Makedonya'dan Ege Denizi'ne kadar uzanır ve yaklaşık 60 km uzunluğundadır. Yarımadanın güney ucunda 2,033 metre yüksekliğe ulaşan Athos Dağı yer almaktadır. Dağ, bölgedeki en yüksek nokta ve Yunanistan'daki en yüksek noktalardan biridir. Athos yarımadasında bölge geneline dağılmış 20 Ortodoks manastır bulunmaktadır. Bu manastırlar özerktir ve büyük dinî öneme sahiptir. Yarımada yoğun bitki örtüsüyle kaplı olup meşe, kestane, köknar gibi ağaçları ve çeşitli bitkileri içeren ormanlara sahiptir. Bu ormanlık alan önemli bir doğal kaynaktır ve hem keşişler hem de ziyaretçiler için koruma ve gölge sağlar. Sarp dağları ve sık ormanlarıyla Aynoroz'un/Athos'un eşsiz coğrafyası ve manevi önemi, Athos Dağı'nı Yunanistan'ın en dikkat çekici ve hayranlık uyandıran yerlerinden biri haline getirmektedir.[29]

1.1. Athos'un Tarihi

Athos'un tarihi daha ortaya çıkışından itibaren tanrısal bir mitoloji ile özdeşleşmektedir. Mitolojiye göre Athos, devlerin liderlerinden olan Athonas (Athos) ile deniz tanrısı

---

27 A. Nikopoulos, *I Diaplasi Tou Archaiou Kathestotos Tou Agiou Orous* (Selanik: Patriarchikon İdrima Ton Paterikon Meleton, 2021), 7.

28 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 15.

29 Panagiotis Chovardas, *I Akti Tis Chalkidikis Kata Tous Istorikous Chronous* (Selanik: Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis Tmima İstorias Kai Archaiologias, Metaptychiaki Ergasía, 2007).

Posidonas (Posaidon) arasındaki bir çekişme sonucu (bazı kaynaklarda ise devler ve tanrılar arasında çıkan bir savaş sonucunda)[30] ortaya çıkan bir kaya parçasıdır (Dağ). Athonas, Posaidon'a Trakya'dan bir kaya parçası (Trakya'nın bir dağını) fırlatmış ve ıskalama sonucu denizde piramidal şekiller oluşmaya başlaması sonucunda Athos Dağı şekillenmeye başlamıştır.[31] Efsanenin başka bir versiyonuna göre ise, Posaidon'un fırlattığı kaya parçası Athonos'a isabet etmiş; Posaidon'un onu denizde boğulmaya terk etmesi sonucunda Athos dağı ortaya çıkmıştır.[32]

Mitolojik metinlere bir bütün olarak yaklaştığımızda ve akabinde yapılan incelemelere baktığımızda birinci görüş daha ağır basmakta ve kabul görmektedir. Diğer taraftan Strabon'un eserini incelediğimizde, günümüzde olduğu kadar Hıristiyanlık öncesi dönemlerde de Athos, hep dinî ve mistik bir hayata ev sahipliği yapmıştır.[33] Strabon[34], eserinde Orpheus'tan[35] bahsederken, onun Athos ve çevre illerde sürdürmüş olduğu hükümdarlıktan ve Athos'a olan bağlılığından bahsetmektedir.[36] Sadece Orpheus'un değil, diğer Yunan tanrıların ve Antik Yunan dinine mensup bireylerin de Athos'a olan bağlılığını söz bilimci olan Hesychus'un MS 5. yüzyılda Athos'a yapmış olduğu yolculuğundan aktarmış olduğu bilgilerden anlaşılmaktadır. Hesychus, metinlerinde Athos'un tepesinde bir Zeus heykelinin dikili olduğunu ve dolayısıyla bir zamanlar bu heykele tapıldığına dair bilgileri bize aktarmaktadır.[37]

---

30 Gionni Stavroula, *Didaskalia Tis Mythologias Me Chrisi Neon Technologion: Kataskevi Logismikou Gia Ta Katorthomata Tou Thisea* (Podos: Panepıstımıo Aıgaıou Paıdagogıko Tmıma Dımotıkıs Ekpaıdeusıs, Metaptychiakı Ergasía, 2010), 22.

31 Chovardas, *I Akti Tis Chalkidikis Kata Tous Istorikous Chronous*, 6.

32 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 20.

33 Amo, *O Athos Stı Logotechnıa. Symvolı Stı Katagrafı Keımenon Gıa To Agıo Oros Ellınon Kaı Gallon Taxıdıoton - Syngrafeon Ston 20° Aıona*, 37.

34 Strabon: MÖ 63 yılında doğmuş ve yaklaşık MS 23 yıllarında vefat etmiş önemli bir tarihçi ve coğrafyacıdır. Daha detaylı bilgi için bk. Th. Panos, *Strabon: Apanta* (Kalithea: Kaktos, 1994).

35 Orpheus (Ορφέας): Yunaan Mitolojisinde müziğin temsilcisi ve Lir'in (Antik Yunanlıların kullanmış olduğu telli bir çalgı) mucidi olarak geçmektedir. Bk. Walter Puchner, "O Orféas sti neoelliníkí dramatourgía: Geórgios Sakellários - Ángelos Sikelianós Giórgos Skoúrtis", *Sygkrisi* 11/1 (2000), 46-68.

36 Stravonos, *Geografika* (Atina: Elliniki Bibliothiki, 123MS), 35.

37 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 21.

Tarih kaynaklarında Athos ilk olarak Mardonios[38] komutasındaki Pers donanmasının Yunanistan'a yönelik (MÖ 493) seferinde, Athos'ta yaşadıkları talihsizlikle zikredilmektedir: Mardonius, İyonya isyanlarını bastırmak üzere görevlendirilmişti; ancak o bununla yetinmeyip Atina'ya yönelmiş ve oradaki rejimleri değiştirip, büyük altın rezervine sahip olan Thasos adasını komutası altına almıştır. Daha sonra Makedonya'ya[39] boyun eğdirerek Athos Dağı sınırları içerisine girince büyük bir fırtına sonucu 300 gemi ve yaklaşık 20.000 kişilik ordusu tarumar olmuştur. Bu olayın ardından Perslerin Yunanistan'a yönelik seferleri on yıl gibi bir süre durmuştur. Xerxes[40] daha sonra Athos kıyılarında Mardonius'un yaşamış olduğu talihsizliğin bir daha yaşanmaması adına o bölgede bir kanal inşa edilmesi yönünde emir vermiş ve kanal Fenike'den getirtilen mühendisler tarafından 3 yıl içerisinde inşa edilmiştir.[41] Sonraki dönemlerde Kanalı doldurma çabaları olmuşsa da "Provlakas" adını taşıyan akarsu civarında kanalın izlerine rastlanmaktadır.

Bölge tarih boyunca tahribatlarla karşı karşıya kaldığı için hem antik çağ, hem de modern çağ tarihçileri Athos'un konumunu tam olarak belirleme ve hangi yıllarda yeniden inşa edildiği konusunda zorluklarla karşılaşmış ve fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Şehrin MÖ 5. yüzyıldaki yıkılışından sonra Ouranoupolis[42] adı altında yeniden inşa edildiği (MÖ 4-3. yüzyıl) ve ilk yerleşim yerlerinin günümüzde Zographou, Xiropotamos, Esfigmenou, Vatopedi ve İviron manastırlarının yer aldığı konumlarda olduğu yönündeki görüşler yaygındır. Şehir gittikçe genişletilmiş ve MÖ 368'de Filip Krallığı'na[43] dâhil edilmiştir.[44] Büyük İskender ise Athos konusunda sessiz kalmış ve oranın sakin bırakılmasını emretmiştir ve böylece tarih boyunca kendisine saygı duyulmuştur.[45] MÖ 168 yılında

---

38 Mardonius: MÖ 5. – 6. yüzyılda yaşamış ve birçok savaşlara katılmış olan büyük bir Pers komutanı. Daha detaylı bilgi için Bk. Kleanthis Zouboulakis, "İ machi Ton Plataeon Kaı İ Archi Tis Pentakoetias", *Ellinon İstorika* 8/1 (2013), 119-151.

39 Selanik bölgesini kapsayan Güney Makedonya.

40 Xerxes: MÖ 5. yüzyılda yaşamış olan bir Pers kralı.

41 Hirodotos, *Hirodotou İstoriai*, çev. Hilias S. Spiropoulos (Atina: Ekdosis Pathaki, 1998), 25-30.

42 Günümüzdeki Ouranopolis şehrinin fiziksel olarak güney doğusundaki bölge.

43 Filip Krallığı: Yunanistan Krallarından biri olan Filipos tarafından yönetilen Devlet (Krallık). Ayrıntı için bk. Eleni Bakana, "Philipos", *Knl G' Lykeıou* (Diadiktio: Y.P, 2020), 1-20.

44 Thoukydídou, *Istoríai* (Atina: Ekdosis Pathaki, 2012), 109; Michaíl Chrysochóou, *Áthos - Aktí - Ágion Óros - Thýssos : Metá chártou* (Atina: Estia, 1902), 151; Ploutarhos - Alexandros, *Bios* (Atina: Zhitros, 2005), 66.

45 Ploutarhos - Alexandros, *Bios*, 72.

Athos Roma ordusunun eline geçmiş ve diğer Makedonya vilayetleri ile beraber tamamen Roma hâkimiyeti altına dâhil edilmiştir.[46] MS 4. yüzyıla gelindiğinde ise Bizans İmparatorluğu'nun bir parçası halindeydi.[47] Ayrıca, MÖ 2. –MS 8. yüzyıla kadar Athos neredeyse kayıtsız kalmıştır (o tarihlerde karşılaşılan birtakım zorluklardan dolayı dağda yaşayanlar hayatta kalabilmek adına daha büyük yerleşim yerlerine yerleşmek zorunda kalmışlardır, dağda kalmaya ısrarcı olanlar da çok zor şartlar altında hayatta kalabilmişlerdir. Sebebi ise, o dönemlerde Athos'un neredeyse "kuş uçmaz, kervan geçmez" bir konumda oluşuydu. Bu ıssız tarihler hakkında çok fazla bir şey de yazılıp çizilmemiştir). Hıristiyanlığın Athos'a hangi tarihlerde ve nasıl ulaşmış olabileceği ve burada nasıl yayılmış olabileceğine dair net kanıtlar olmasa da[48] Uranopolis sakinleri kıyıya yakındı ve Amfipolis ve Selanik kentleriyle iletişim halinde oldukları için yaklaşık 4. veya 5. yüzyılda bölgenin tamamen Hıristiyan olmuş olabileceği yönünde görüşler vardır. Bazı tarihî kaynaklarda 4. yüzyıldan hemen önce (3. yüzyıl) Athos'ta putperestlerin olduğu ve orada bulunan Zeus heykeline tapındıklarına ilişkin bilgilere rastlanmaktadır.[49] Stefanos (Stephen)[50] MS 6. yüzyılda Athos şehirlerini kayıt altına alırken şehrin tamamen boş olduğunu kaydetmiştir. Bu bilgiler bize Hıristiyanlık/keşişlik hayatı öncesi Athos hakkındaki bilgilerin kısıtlılığını ve Athos'u Athos yapanın keşişlik hayatı olduğunu göstermektedir.[51] Bununla birlikte, her ne kadar kadim tarihi hakkındaki bilgiler sınırlı ve yetersiz olsa da Athos, putperestlik dönemlerinden beri (yaklaşık olarak MÖ 7 – MS 4. yüzyıllar arasında) bir inzivagâh olarak kullanıldığını söylemek mümkündür.[52]

---

46 Florin Marinescou, "Ta Roumanika Archeia Tou Agiou Orous Simantiki Pigi Gia Tin Istoria Tou", *Diephnes Simposio To Agion Oros Htes Simera Avrio* (Selanik: Eteria Makedonikon Spoudon, 1996).

47 Papantonıou Zacharıas, *Agion Oros* (Atina: Ekdóseis Vivliopoleíon tis Estías, 1934), 61.

48 Anónymos, "Ágion Óros – I Istoría Tou, to «Ávaton», O Skotadismós, Oi Dosílogoi, Ta Skándala Kai Oi…peirasmoí", *Páre-Dóse Istochóros Poikílis Ýlis* (blog), 10 2008.

49 G. Smurnakis, *Agion Oros* (Atina: Aneti Konstantinidou, 1903), 215.

50 MS 5. yüzyıl sonunda MS 6. yüzyıl başlarında yaşamış olan Yunanlı yazar.

51 Sidirópoulos Geórgios, "Plithysmiakí Geografía Tou Agíou Órous: Zitímata Katagrafís", *Aristotéleio Panepistímio Thessaloníkis, Filosofikí Scholí, Tmíma Istorías kai Archaiologías* 1/1 (2018).

52 Petros Dimitrios, *To Monachikon Politevma Tou Agiou Orous Atho* (Atina: P. Chazitheodorou, 1925), 1.

1.2. Münzevi Hayatın Başlangıcı

Yukarıda ifade edildiği gibi Athos işgallerden dolayı belirsiz bazı dönemler geçirmiş olsa da, kimi tarihçiler MS 14.-15. yüzyıla tarihlendirilen bazı belge ve hatıratlardan yola çıkarak Kutsal Dağdaki münzevi hayatın daha Hıristiyanlığın bu coğrafyaya yayıldığı dönemde (MS 4. yüzyıl ve sonrası) ve en önemlisi de MS 3. yüzyılda Mısır'da keşişlik hayatının ortaya çıkışından kısa bir süre sonra (MS 4.-5. yüzyıllar) keşişlerin burada konumlanmış olabileceğine dair yorumlar yapmış ve yazılar kaleme almışlardır. Bu iddianın sahipleri, Mısır'daki keşişlik uygulamasının Akdeniz yoluyla Yunanistan topraklarına gecikmeden geldiği, sadece Selanik ve bölgesini değil Trakya'yı bile etkisi altına almış olan bu hareketin Athos'a 9. yüzyıl gibi geç bir tarihte başlamış olabileceğinin tutarsızlığı ve kabul edilemeyeceği hususlarına işaret etmektedirler.[53] Genel kanaate göre ise Athos'taki keşişlik hayatının MS 9-10. yüzyıllarda başlamış olacağı şeklindedir.

Öncelikle belirtilmelidir ki, tarihçiler her ne kadar bazen ayrılığa düşmüş olsalar da, tarih boyunca hepsinin birleşmiş olduğu noktalardan biri, Athos'un münzevi hayatın kalesi olmasının Meryem Ana ve Yuhanna ile ilişkilendirilmesidir. Bu ikisi beraber yolculuk yaptıkları esnada bir fırtınaya yakalanmışlar ve Athos'a sığınmak zorunda kalmışlardır.[54] Meryem Ana bu Kutsal Topraklara bastığında, o zamanın putperest keşişlerin hayatından ve inanmış oldukları değerlere bağlılıklarından etkilenmiş[55] ve böylece Tanrı'ya (Oğluna) yönelerek şu niyazda bulunmuştur:

> *Ey Tanrım (Oğlum), burayı Hıristiyanlar için kutsal kıl ve sana inanan topluluklarla bereketlendir. Burasını her daim senin adını yüceltecek olan kişilerle onurlandır. Bana senden gelen bir hediye olarak cennet bahçesi olarak bahşet…*

Cevap hiç gecikmeden kısık bir sesle geldi:

---

53 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 27.

54 M. Gedeon, *O Athos, Anamneıseıs - Eggrapha - Shimeioses* (Konstantinopolae: Patriarchikou Topograthiou, 1885), 23-24.

55 Miltiadis Matsoukas, *To Abato Ton Monon* (Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Koınonıkıs Theologıas, Diplomatiki Ergasia, 2008), 89.

Burası bir sürü meyvelerle dolu bir Cennet bahçesi olarak sana bahşedildi ve kurtuluşu umanlar için burası kurtuluşa giden bir liman olacak…

Meryem Ana'nın Athos'a ayak basan ilk ve yegâne kadın olması ve oradaki insanlar için niyazda bulunması sebebiyle, o zamandan beri dağ "Meryem Ana bahçesi" olarak da anılmaktadır.[56] Kutsallığına binaen Athos'un sürekli Meryem Ana'nın gözetimi ve himayesi altında olduğu inancı bütün Ortodoks dünyası tarafından kabul görmektedir.[57]

Bu halk inanışının ötesinde, Dağ'daki ilk keşişlik hareketi 9. yüzyılda görülmektedir. Bu konuda 840 yılında kayıtlara geçen ilk isim olan Petros Athonitios, sadece ilk keşiş değil, aynı zamanda keşişlik formatlarından biri olan mağara veya küçük kulübede tek başına hayat sürdürmenin kurucusu veya öncüsüdür. İkinci isim 860 yılında Dağ'a varmış ve çilehane inşa ederek "Çileciliğin" öncülüğünü yapmış olan Efthymiou Neou'dur. İwanni Kolovvo ise 872 yılında Kutsal Dağ'da Komün[58] hareketini başlatan ve aynı zamanda ilk Manastırı kurmuş olan isim olarak zikredilmektedir.[59] Athos'taki Manastır hayatının 5. yüzyıldan itibaren (Hıristiyanlığın bu coğrafyaya yayılmaya başlamasıyla beraber) başladığını tartışmasız savunan yazarlar ise, bu münzevilik mertebelerinin erken dönemden itibaren yerleşmiş olduğunu ve zikredilen isimlerin bu ekolleri 8. yüzyıldan itibaren geliştirmeye başladıklarını yazmaktadır. Burada tartışmalara ve kafa karışıklığına yol açan, 886 yıllarında ortaya çıkan bir Bizans belgesinde yer alan *"Athos Dağı'ndaki keşişler ilk yıllarda dindar olmayan kesimle bir arada yaşıyorlardı ve halk nezdinde saygıdeğer bir konumdalardı"* ifadeleridir.[60]

---

[56] Tzimakas Rallis, *I Panagía: Apó Ti Martyría Ton Evangelíon Stis Paradóseis Tou Agíou Órous/Athonikís Politeías* (Kastoria: Anikto Elliniko Panepistimio Spodes Stin Orthodoxi Theologia, Metaptychiakı Ergasía, 2019), 44-45; A. Giorgios Palamas, *Logos Eis Ton Thavmaston Kai Isangelon Vion Tou Osiou Kai Theoforou Patros Imon Petrou Tou Athonitou* (Atina: İ. M Stabronikita, 1998), 120.

[57] Andpeoy Monachou Agioreitou, "Gerontiko Tou Agiou Orous", *Apomnimonévmata* (blog), 00.

[58] Komün: aslı Koınobiaki Morphi (κοινοβιακη Μορφή) şeklinde olup, toplu halde daha büyük mekanlarda 3-5 kişinin bir arada inziva hayatını sürdürme şekline denir. Detaylı bilgi için bk. Nilolaos Kebadias, *O Monachismós Sti Istoría* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio Theologiki Scoli, Diplomatiki Ergasia, 2021), 9.

[59] Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/48-49.

[60] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 28, 187.

Athos'taki münzevi hayatın başlamasına dair fikir ayrılıkları olmasının sebebini D. Papachrysantou şöyle açıklamaktadır:

> *Makedonya'nın 3. yüzyıldan itibaren barbar akınları ve yağmaların yanı sıra Slav istilalarıyla yaşadığı çalkantı, sanırız Dağ'ın iç kesimlerinde hâlâ var olan münzevi hayatın son izlerinin de muhtemelen 5. yüzyılda yok olmasına neden oldu.*[61]

6-7. yüzyıllarda Slavlar Athos'un yer aldığı bölge olan Halkidiki'ye girdiklerinde bölge halkı çoktan köylere ve dağlara sığınmaya başladıkları için kısmen terk edilmiş durumdaydı, bu da Slavların o bölgeyi daha kolay ele geçirmelerine yardımcı olmuştur. Her ne kadar Slavlar Halkidiki bölgesini erken dönemde ele geçirmiş ve sonrasında da zaman zaman istila etmiş olsalar da, Kutsal Dağ'a ancak putperestlik inancını bıraktıktan ve Hıristiyan olmayı seçtikten, yani Yunanlaştıktan sonra ayak basabilmişlerdir (10. yüzyıl ve sonrası). Bu bilgi açıkça bazı yazarların Athos'taki ilk keşişlerin ve Dağ'daki münzevi hayatın başlamasında öncülerin Slavlar olduğuna ve onlar eliyle yayıldığına dair iddialarının tutarsızlığını göstermektedir. Herhangi bir tarihî kayıtta Slavların din değiştirmeden ya da Yunanlaşmadan evvel Athos'ta herhangi bir faaliyette bulunduklarını, onların Athos'a yerleştirilmiş veya çıkartılmış olabileceklerini, kendi istekleriyle oraya çıkmış olabileceklerini, hatta yok edilmelerini bile gösteren (Bulgar istilası zamanı da dâhil) bir veri ortaya çıkmış değildir. Diğer taraftan Ada'nın, Slav yerleşimine uygun olmadığı da bir gerçektir. Deniz o zamanlar Slavların ilgisini çekiyor değildi. Athos Dağ'ında Slavların bulunması konusunda ilk atıf 950'li yıllara aittir ve bu atıf da Bizans'ın örgütlenme sistemlerinin önemli parçalarından biri haline gelmiş olan Slav grubu hakkındadır.[62]

Onuncu yüzyıl kaynakları hem kıyıdan hem de denizden Dağ'a yönelen tehditlerden bahsetmektedir. Bulgarların kıyıdan yaptıkları tehditler Athos'u denizden gelen Arap tehdidi kadar etkilememiş olduğu savunulmaktadır.

---

61 Denise Papachryssanthou, *Achtes Du Protaton* (Paris: P. Letteloux, 1975), 4-5.

62 Teocharidis I. Georgios, *Istoria Tis Makedonias Kata Tous Mesous Chronous (285-1345)* (Selanik: Eteria Makedonikon Spoudon, 1980), 137-202; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 35-39.

Girit'in Araplar tarafından 824 yılında fethinden sonra Athos tehlike altına girmeye başlamıştır. Artan güçleri nedeniyle daha da büyümeye başlamış olan Araplar 7. yüzyılın sonlarına doğru gemiler edindiler ve Akdeniz'deki Yunan limanlarına büyük saldırılar düzenlemeye başlamış olduklarına ve "korsanlık" yaptıklarına dair yazılar mevcuttur. Kesin kanıtlar olmamasına rağmen bu saldırıların Athos'taki dindar olmayan kesimi çıkartma çabaları olduğu vurgulanmaktadır. Nihayetinde bu saldırılar sonucunda Athos, sadece dindar kesime kalmıştır ve keşişler artık ilk zamanlarda olduğu gibi yalnız ve tek hayatı daha disiplinli bir şekilde yaşamaya başlayabilmişlerdir. Athos'un onların sayesinde ne laik kesime ne de Araplara kaldığı kabul edilmektedir.[63]

Athanasius Athonitis, Dağ'daki münzevi hayatın oluşmasında diğer önemli bir figür ve reformcudur (Ö. T. 1004). Athanasius, general ve daha sonra imparator olan Nikiphoros Phokas[64] ile Athos Dağı'ndaki ilk büyük ve sıkı komünal manastır olan Megisti Lavra Manastırı'nı kurmuştur. Bu manastırın kuruluşu, Bizans tarihinin o dönemdeki büyük olaylarıyla, özellikle de Nikephoros Phocas'ın MS 961'de Girit'i fethetmesiyle bağlantılıdır. Athanasius'un özellikle sadık bir dostu olan Phocas, o zamana kadar Girit'i işgal etmiş olan korsanlara (burada korsanlardan kasıt Araplar oluyor) karşı yapılan savaşın ganimetlerini Megisti Lavra'nın inşası için harcamıştır.[65] Ancak bu manastırın inşası Athos'a o zamana kadar bölgede hüküm süren inziva hayatına ters düşen yeni âdetler getirir ve bu nedenle keşişlerin bir kısmı arasında memnuniyetsizlik ortaya çıkar. Bu keşişler, Nikiphoros Phokas'ın öldürülmesinden sonra, hoşnutsuzluklarını dile getirmek üzere yeni imparator John Tsimiski'ye bir elçi göndermişlerdir. Tsimiski bu anlaşmazlığı çözmek için 971'de Stoudios manastırının[66] başrahibi Efthymios'u Athos'a

---

63 Geórgios Sidirópoulos - Fokíon Kotzageórgis, "Plithysμiakí Geografía Tou Agíou Órous: Zitíμata Katagrafís", *Istorikogeografiká* 18/1 (2019), 124; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 40.

64 Nikophoros Phokas: Bizans döneminde genç yaşta imparator olmuş, ancak çok sürmeden 26 yaşında zehirlenerek öldürülmüştür. Detaylar için bk. İoannis Lampridis, *O Athtokrator Nikiphoros Phokas* (Atina: Sakelariou, 1905) (1. Bölüm).

65 Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/53; Ioannıs Karagıanopoulos, *Istoria Vyzantinou Kratous: Istoria Mesis Vyzantinis Periodou Tomos B (565 - 1081)* (Selanik: Ekdotikos İkos Banias, 1993), 2/384-388.

66 Stoudios Manstırı (Μονη στουδιου): Zamanında Vaftizci Yahya'ya adanmış olan ve ilim yuvası olarak faaliyet gösteren ve günümüze ulaşmış olabilen Bizans'ın en eski dinî yapılarından bir tanesi. Bugün İstanbul Fatih'te bulunan İmrahor Cami olarak bilinen yapıdır. Theodora Blahaki, *O Agios Theodoros O Stoudiotis* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Didaktoriki Diatrivi, 2010), 73, 201.

göndermiştir, Efthymios da Athos Dağı başrahiplerini Mesi Protaton'unda[67] toplamış ve Athos Dağı'nın ilk tüzüğü olan *Birinci Typikon*'u[68] kaleme almışlardır. MS 972 yılında bu *Typikon* bizzat İmparator tarafından onaylanmıştır. Orijinal haliyle günümüze kadar ulaşan ve "Tragos" olarak bilinen bu ilk *Typikon*, Athanasius'un Athos Dağı'na getirdiği yeni durumu kabul eder.[69]

10. yüzyılda aralarında Bizans toplumunun birçok ünlü isminin de bulunduğu yaklaşık 3 bin keşiş Athos'a gelmiştir. Bu durum, bölgede manastır hayatının daha da güçlenmesine katkıda bulunmuştur. MS 10. yüzyılın ikinci yarısından 12. yüzyıla kadar Athos Dağı'nda bir nüfus patlaması ve genel bir refah yaşanmıştır.[70] Bu yüzyıllar boyunca aşağıdaki Manastırlar kurulmuştur:

10. yüzyılın ikinci yarısında kurulan manastırlar:

1. *Amalfenon Manastırı,*
2. *İviron Manastırı,*
3. *Zografou Manastırı,*
4. *Xiropotamos Manastırı,*
5. *Vatopedi Manastırı.*

11. yüzyılın başlarında kurulan manastırlar:

1. *Esfigmenos Manastırı,*

---

67 Mesi Protaton (Πρωτατο Τησ Μεσησ): Meryem Ana Kilisesinin göğe kabulü şeklinde de bilinmektedir. Athos Dağı'nın ana kilisesidir, aynı zamanda başpiskoposluk görevini de yürütmektedir. Bu kilisede birçok tarihi evrak, resim, önemli kararlar ve Typikonlar muhafaza edilmektedir. Daha genel ve detaylı bilgi edinmek için bk. Pantelis Phountas, *O Naos Tou Protatou* (Atina: S. A. M, 2008).

68 Typikon (Tipikon) (Τυπικόν): Kilisenin belli başlı bazı günlerin, ibadetlerin, ayinlerin düzenlendiği ve bir nevi meşrulaştırılmak için (Resmiyete dökülen) alınan kararların yazılı olduğu önemli evrak. Typikon başlarda Manastır hayatının düzenlenmesi ve manastırlarda gösterilecek faaliyetlerin belirlenmesi için kaleme alınmışlardır. Bk. Panagiotis Papadimitriou, *Typikon Enorion* (Atina: 2a, 2019), 13, 17, 21.

69 Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/54.

70 Giorgos Meliopoulos, *O Monaxismos Ston Orthodoxo Xristianizmo: Mia Ethnograthiki Proseggisi Tis Diatrofis Kaı Ton Esthiseon* (Selanik: Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis Filosofiki Scholi Tmima Istorias Kai Archaiologias Tomeas Istorias., Metaptychiakı Ergasía, 2016), 38.

2. *Xenophontos Manastırı,*
3. *Docheiariou Manastırı,*
4. *Karakallou Manastırı,*
5. *Hilandar Manastırı,*
6. *Stavronikitas Manastırı,*
7. *Filotheos Manastırı,*
8. *Panteleimon Manastırı,*
9. *Konstantinos Manastırı*
10. *Koutlumousiou Manastırı.*

12. yüzyıl boyunca yeni manastır kurulmamış, eski manastırlar yeniden geliştirilmiştir. Özellikle Sırplar tarafından yönetilen Hilandar Manastırı ve Ruslar tarafından yönetilen Aziz Panteleimon Manastırı, Ege'nin "Arap korsanlardan" temizlenmesi ve II. Basil[71] tarafından manastırlara adanma yasağının kaldırılmasından sonra manastırların mali yönden gelişmesine katkıda bulunmuştur.[72]

13. yüzyıl başlarında Bizans Devleti'nin 4. Haçlı Seferi ile dağılması sonucu Athos Dağı'ndaki durumun da değişmesine neden olmuştur. MS 1204'ten MS 1222'ye kadar Athos, Selanik'teki Frenk krallığının sınırları içerisindeydi. Selanik'te bulunan Papalık elçisi olan Venedik Kardinali, 1222 yılında Epir Egemenliği'nden Theodore tarafından Selanik'in ele geçirilmesine kadar, Athos'u Piskopos Sevastis'in idaresi altına vermiştir. Athos, Bulgarlar tarafından kısa bir süre işgal edildikten sonra, 1242 yılında İznik İmparatorluğu'na ve 1261 yılında da Konstantinopolis'e bağlanmıştır. 13. yüzyıldan 14.

---

71 II. Basil (Βασίλειος Β): Uzun soluklu Bizans döneminin iki önemli imparatorlarından birisidir. 65 yıl iktidar 'da kalarak en uzun süre iktidar 'da kalmış olan ve Bizans'ın gelişmesinde önemli katkılarda bulunmuş olan bir Bizans imparatoru. Bk. Theocharis Theocharidis, *İ Anartisi Sto Throno Tou Basileo B'* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, 2009), 22-25.

72 Meliopoulos, *O Monaxismos Ston Orthodoxo Xristianizmo: Mia Ethnograthiki Proseggisi Tis Diatrofis Kaı Ton Esthiseon*, 39.

yüzyıl başına kadar Athos Dağı komşu coğrafyalardan ve Latin birtakım grupların sürekli baskınlarına maruz kalmıştır.[73]

14. yüzyıl boyunca Athos Dağı'nda "hesychasm"[74] hareketi gibi teolojik ve rûhâni bir hareketin üretilmesiyle yeniden bir gelişme yaşanmış ve manastır rejiminde bugün de hâlâ yürürlükte olan değişiklikler yapılmıştır. Özellikle 1406'da II. Manuel Palaiologos yönetiminde yeni bir *Typikon* hazırlanarak manastır örgütlenmesinin kişiye özgü yolu ortaya konmuştur. Bu yönetmelikle manastırların işleyiş biçimi de daha demokratik hale gelmiş; buna mukabil, daha önceki uygulamanın aksine, kadınların manastıra girmesi artık açıkça yasaklanmıştır. 14. ve 15. yüzyıllar boyunca Athos'un rûhâni ve siyasi otoritesi yavaş yavaş imparatorunkini gölgede bırakacak olan İstanbul Fener Rum Patrikhanesi ile daha yakından ilişkili hale gelmiştir. Athos artık ekümenik bir kuruma dönüşmüş ve kendi rûhâni yüzünü kazanmıştır.[75] Bu yüzyıllarda aşağıdaki manastırlar kurulmuştur:

1. *Gregory Manastırı,*
2. *Simonopetra Manastırı,*
3. *Pantokrator Manastırı,*
4. *Aziz Paul Manastırı,*
5. *Dionysius Manastırı*
6. *Stavronikita Manastırı.*

Bu manastırlar ile beraber bugün hâlâ yürürlükte olan 20 manastır tamamlanmıştır.

Selanik'in 1430 yılında II. Murat tarafından fethedilmesinden sonra Athos da Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. Bu dönemde Osmanlıların vergi baskısının manastırların

---

73 Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/61; Meliopoulos, *O Monaxismos Ston Orthodoxo Xristianizmo: Mia Ethnograthiki Proseggisi Tis Diatrofis Kaı Ton Esthiseon*, 38-39.

74 Hesychasm (Ησυχασμος): Bu terim genel olarak manastır hayatında sessiz bir hayat sürdürme biçimini ifade etmektedir. Bk. Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Ησυχασμός".

75 Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 98-100; Meliopoulos, *O Monaxismos Ston Orthodoxo Xristianizmo: Mia Ethnograthiki Proseggisi Tis Diatrofis Kaı Ton Esthiseon*, 37; Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/64.

hayatını ve idaresini daha da zorlaştırmış olduğu yönünde görüşler mevcut olsa da[76] Osmanlı tahrir defterlerinde kilise ve manastırların kadim geleneklerinin muhafaza edildiği vurgulanmaktadır.[77] 18. yüzyılda da Athos Dağı'nda şekillenen rûhâni hareketin ("Athonite Akademisi"nin[78] kuruluşuyla taçlanan bir hareket), Athonitlerin[79] 19. yüzyıldaki "ulusal kurtuluş hareketlerine" ve 1821 ayaklanmasına katılımı ve son olarak da Athos'taki Ortodoks Hıristiyan nüfusun 19. yüzyılın ikinci yarısında gelişen ulusal karşıtlıkları sebebiyle, Athos Dağı Kasım 1912'de Osman hâkimiyeti dışında kalmıştır. Takip eden yıllar içerisinde Athos 1919'da Neuilly Antlaşması, 1920'de Sevr Antlaşması ve özellikle de 1923'te Lozan Antlaşmasıyla özerk statüye kavuşmuştur. Diğer taraftan saygı gösterilmesi koşuluyla Athos'un üzerindeki egemenlik hakları Yunanistan'ın güvencesi altına bırakılmıştır. Nihayetinde 1924 yılında hazırlanan "Athos Şartı (Kanunu)" ile Dağ'ın hem özerkliği hem de güvencesi onaylanmıştır.[80]

Sonuç olarak Athos günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde özerk bir bölge olduğu halde yönetimi İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne aittir. Athos'a ayak basabilmek ya Patrikhaneden (bizzat başpiskopostan) ya da Yunanistan'daki ilgili Athos kurumlarından alınan özel izinlerle ancak mümkün olabilmektedir.[81]

---

76 Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/76.

77 Detaylı bilgi için bk. Turgut, "Osmanlı Hâkimiyetinde Aynoroz Yarımadası'ndaki Kilise ve Manastırlar", 201-237.

78 Athonite Akademisi (Αθωνιάδα Ακαδημία): 1749-1821 yılları arasında Batopedou Manastırı'nın bir bölmesinde faaliyet gösteren ve kısa sürede ün kazanmış olan akademidir. Kuruluş amacı ve faaliyeti tamamen Yunanca eğitimin yaygınlaşmasını sağlamaktı. Bunun yanı sıra din eğitimi de verilmekteydi ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. Daha ayrıntılı bilgiler ve işleyişi hakkında bk. Eirini Karamichail, *İ Litourgia Tis Athoniadas Scholis* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Diplomatiki Ergasia, 2024).

79 Athonit (αθωνιτης): Athos'ta münzevi hayat süren, ömrünü Athos'a adayan kişilere/keşişlere verilen ad. Literal olarak okuyunca "Athoslu" anlamına gelmektedir, ama rûhâni boyutu da barındırmaktadır. Bk. Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Αθωνιτης".

80 Giannis Gianopoulos, *I Evgenis Mas Tyflosis Exoteriki Politiki Kai «Ethnika Themata» Apo Tin Itta Tou 1897 Eos Ti Mikrasiatiki Katastrofi* (Atina: Bibliorama, 2003), 209-212; Meliopoulos, *O Monaxismos Ston Orthodoxo Xristianizmo: Mia Ethnograthiki Proseggisi Tis Diatrofis Kaı Ton Esthiseon*, 41-42; Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/77-78.

81 Münir Yıldırım, *Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi* (Ankara: Aziz Aydaç Yayınları, 2005), 148-149.

1.3. Tarihi Süreç İçerisinde Athos

Buraya kadar Athos'taki inziva hayatının başlamasından sonraki tarihi seyrini, manastırların kuruluş yüzyıllarını ve belli başlı bazı olayları aktararak günümüze kadar ayakta kalışına değinilmiştir. Bu bölümde ise dönemsel olarak Athos'un durumu ele alınacaktır.

1.3.1. Bizans Dönemi

İnziva hayatının başlangıcı Bizans döneminde gerçekleştiği için zaten bu döneme ait bazı gelişmelere değinilmişti. Ancak olayların daha net ifade edilebilmesi açısından dönemsel olarak açıklanmaya çalışılacağı bu başlık altında Bizans döneminden daha geniş bir şekilde söz edilecektir.

Athos'un çöl bölgesine Bizans döneminde yerleşen ilk kişi Petros Athonitios'tur. 8. yüzyıl sonlarında Theophanos ve 11. yüzyılda George Cedrinos'un bibliyografik eserlerinde, 726 yılında Thera[82] yanardağının patlamasının Athos Dağı'ndan görülebildiğinden bahsedilmektedir ki bu da o dönemde burada yerleşim olduğunu kanıtlamaktadır. Tarihçi Genesius, Athos keşişlerinin 787'deki İkinci İznik Konsili'ne katıldıklarını kaydetmiştir. 10. yüzyılda yazılarına rastlanan tarihçi Genesius'a göre, Athos'tan ve imparatorluğun diğer büyük manastır merkezlerinden keşişler 843 yılında ikonoklazmın yeniden serbest bırakılmasını kutlamak için Konstantinopolis'e gitmişlerdir. Yani bu dönemde orada kilisenin önemli etkinliklerine resmi bir heyetle katılacak kadar önemli ve tanınmış bir manastır merkezi vardı.[83] 9. yüzyılda, katı çileci Petros Athonitios ve Euthymiou Neou gibi bilinen en eski Athonit azizleri yaşamıştır. Sonuncusu Olympus'un büyük manastır topluluğundan gelmiştir. Onun bu hareketi, Athos'un İmparatorluğun diğer büyük ve eski manastır merkezlerinde bile hatırı sayılır bir üne kavuştuğuna tanıklık etmektedir.[84]

---

[82] Thera, günümüzde yerleşim yeri olan ve sönmüş bir volkanın üzerine kurulmuş olan, bilinen/tanınan ismiyle Santorini adasıdır.

[83] Diákonos G. Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata* (Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Poımantıkıs Kaı Koınonıkıs Theologıas Pms «Spoudes Stın Istorıa, Tın Pnevmatıkotıta, Tın Technı Kaı Tı Mousıkı Paradosı Tou Agıou Orous», Diplomatiki Ergasia, 2020), 13; Palamas, *Logos Eis Ton Thavmaston Kai Isangelon Vion Tou Osiou Kai Theoforou Patros Imon Petrou Tou Athonitou*, 40.

[84] Keliotis Giannis, "I Istoría tou Agíou Órous katá ti Vyzantiní período", *Agıoreteıkes Mnhmes* (blog), 2011, 1.

Athonitlere tanınmış olan ilk imtiyaz 883 yılına kadar uzanmaktadır. İmparator I. Basil tarafından verilen bu imtiyaz, manastır bölgesini devlet görevlilerinden ve sürülerini yarımadaya getirmeleri yasak olan çobanlar da dâhil olmak üzere köylülerden korumayı amaçlamaktaydı. İmparator, birbirleriyle ve dağ dışında yaşayanlarla yakın ilişkilerini sürdüren keşişlerin huzur ve sükûnetini korumakla ilgileniyordu. Ancak 908 yılında, Athos çevresindeki keşişlerin de manastır yarımadasında hak iddia etmeleri nedeniyle, Athoslular, İmparator VI. Leo'nun korumasını istemek zorunda kaldı. İlk kez 941-942 yılları arasında Romanus Lacapenus,[85] imparatorluğun diğer büyük manastır merkezlerinde, Bitinya'daki Olympus Dağı'nda,[86] Cymina Dağı'nda[87] ve Latro Dağı'nda[88] olduğu gibi, her Athonit keşişi için yıllık bir sikke altın bağışladı. Bu şekilde keşişler devletin ücretli hizmetine girmiş ve özellikle seferler sırasında hem kral hem de ordu için dua etmişlerdir.[89]

MS 908'de manastır topluluğunun "lideri" olarak kabul edilen "ilk keşiş" belgelenmiştir. MS 943 yılında manastır devletinin sınırları kesin olarak belirlenmişti. MS 956'da, Bizans İmparatorunun bir kararnamesiyle bugünkü Kseropotamos Manastırı'na yaklaşık 940.000 m^2'lik bir arazi verilir, bu da manastırın oldukça büyük olduğu anlamına gelmektedir.[90] Bu arada Dağ, başlıca yerel kurumlarını ve iç işleyiş kurallarını edinmişti. Manastır devletinin valisi ve dış temsilcisi olan "ilk keşiş" unvanına 908 gibi erken bir tarihte rastlanmaktadır. Kendisi 1312 yılına kadar bizzat imparator tarafından atanmıştır. Athos'taki piskoposun kâhya, kilise yöneticisi (972) ve gözetmen (1049) gibi diğer görevlileri de vardı. Athos'taki üç düzenli toplantıda (Noel, Paskalya ve 15 Ağustos[91]),

---

85 Romanus Lecupenus (Ρωμανός Α΄ ο Λεκαπηνός): Ermeni asıllı olup, sonradan Bizans donanma komutanı olmuş ve 920'den – 940'a kadar Bizans'ı yöneten İmparatorlardan bir tanesi. Detaylı bilgi için bk. Sillogikos, "Romanós a' Lekapinós - O Arménios Archinávarchos Pou Égine Aftokrátoras", *Olimpia* (blog), 2023.

86 Bitinya'daki Olympos Dağı (ο αρχαίος Μύσιος ή Βιθυνικός Όλυμπος): Günümüzde Bursa sınırları içerisinde yer alan Uludağ tepesi.

87 Cymina Dağı (ο όρος του Κυμινά): Selanik şehrinin yakınlarında bulunan ve Bizans döneminde Manastır bölgelerinden olan kutsal bir dağ. Günümüzde işlek değil.

88 Latro Dağ'ı (όρος του Λάτρου): Bizans döneminde Milet antik kenti yakınlarında, Sisam ile Batnaz'ın karşısında yer alan bir manastır bölgesi. Günümüzde işlek değil.

89 Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 13.

90 Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 13-14.

91 15 Ağustos'ta Ortodoks Kilisesi ve Yunanlılar "Yaz Paskalyası" olarak da bilinen Meryem Ana'nın "göğe kabulünü" kutlarlar. Meryem Ana'nın beden değiştirmesini, yani ölümünün ve "göğe yükselişinin" anıldığı bir bayramdır. Meryem Ana tüm inananların annesi olarak kabul edilmekte ve bu bayram Ortodoks Kilisesi'ndeki en büyük ve en önemli bayramlardan

küçük/yerel tüm manastır temsilcilerinin bir araya geldiği ve ortak konularda karar aldığı kanıtlanmıştır. İşte bu dönemde Klement Manastırı[92] ve Xeropotamos Manastırı gibi biraz daha önemli ilk manastırlar ortaya çıkmıştır.[93]

Kısa bir süre sonra Athonit Athanasius ile büyük bir değişim yaşandı. Konstantinopolis'te profesör olan Trapezountius (Trabzonlu), 957 yılında keşiş olarak Athos Dağı'na gitti. Arkadaşı Nikiphoros Phokas'ı 960-961'de Girit'e yaptığı seferde takip etti ve Kandiye alındığında ganimetin bir kısmını yeni bir manastır, yani küçük bir komün kurmak için kullandı. Ancak Nikiphoros Phokas imparator olunca, Manastır yaklaşık 80 keşişin yaşadığı bir kraliyet manastırı haline geldi ve her yıl bol miktarda para ve yiyecek yardımı ile vergiden muaf mülkler bahşedildi. Megisti Lavra şeklinde adlandırılan bu manastır, o zamana kadar Dağ'daki tüm inziva yerlerinden farklıydı ve ilk başta geleneksel münzevilerin muhalefetine neden olmuştu. Büyük inşaat alanı ve özel mülkiyete ait gemisiyle büyük, çok insanlı ve zengin bir komün sessizliği bozuyordu ve inzivaya çekilenlerin hayatına ve alışkanlıklarına tamamen aykırıydı, çünkü onlara göre bu çalışmalar, Dağ'ı bir dünyaya dönüştürüyordu. Başlarında Kseropotamoslu Aziz Pavlus olduğu halde İmparator'u protesto ettiler ama sonuç alamadılar. Phokas öldürüldüğünde, halefi ve rakibi John Tsimiski'ye yanaştılar, ancak o da anlaşmazlığın çözümünü "saygıdeğer" bir Stoudite keşişi olan cemaatçi Euthymius'a emanet etmişi. 972 yılında Euthymius, Lavra'nın özel ihtiyaçlarını kabul eden ve cemaat sistemi arasında bir arada yaşama rejimini yasalaştıran Athos Dağı'nın ilk *Typikon'u* olan ünlü "Tragos"u hazırladı ve imparator da imzaladı. "Tragos", başrahipler tarafından verilen cezaları denetleyen ve yabancı keşişlerin Dağ'a kabulü konusunda belirleyici bir görüşe sahip başrahibin yetkilerini ve keşişlerin rûhâni babaları olan başrahiplerin yetkileri de tanımlanmıştır. Özel pratiğe girmek sadece deneyimli keşişler için mümkündü ve onlardan da belirli bir disiplin istenmiştir; mesela, dolaşmaları yasaktı. Münzeviler ve keşişler, keşişler ve

biri haline gelmiştir. İnananlar ayinlere, tören alaylarına katılır ve Yunanistan'ın çeşitli yerlerinde büyük festivaller düzenler. Bk. E O, "Koimisi Tis Theotokou", *Ekklisia Online* (blog), 22.

92 Klement Manastırı: Günümüzde İviron Manastırı adı altında Athos'ta faal olan Manastırlardan bir tanesi.

93 Giannis, "I Istoría tou Agíou Órous katá ti Vyzantiní período", 3-4.

laikler arasındaki ekonomik ve kanonik ilişkiler tanımlanmış ve sınırlandırılmıştır.[94] Angarya işleri yasaklanmış ve keşişler arasındaki ilişkilere disiplin getirilmiştir:

- Huzuru bozan herkes kovulur,

- Manastırda yaşayanların hayvan sahibi olması büyük ölçüde kısıtlanır: Sadece Megisti Lavra'ya, keşiş sayısının çokluğu nedeniyle, bir çift bulundurma hakkı tanınmıştır (Ekmek yoğurmada süt kullanıldığından, sadece ekmekte kullanılacak olan süt ihtiyacını gidermek için).

- Dağ'daki hizmetlilerin görevleri tanımlanmıştır.

972 yılında Lavra, Dağ'daki tek büyük manastır olarak varlığını sürdürmekteydi ve o dönemde yaklaşık seksen keşişe ev sahipliği yapmaktaydı. Ancak, manastır hızla büyümüş ve 11. yüzyıla gelindiğinde keşiş sayısı yaklaşık 700'e ulaşmıştır..[95]

İkinci önemli manastır, yine imparatorluk bağışıyla kurulan İviron Manastırı'ydı. Başlangıçta birkaç İberyalı (Gürcü) aristokrat, Athanasius'un manastırına kapanmıştır (963). 978-979 yıllarında bunlardan biri olan John Tornicius, Bardas Scleros[96] isyanına karşı II. Basil'i kararlı ve başarılı bir şekilde desteklemiş ve savaş ganimetleriyle yüklü olarak dağa dönmüştür. Minnettar olan II. Basil de kendisine birçok ayrıcalık tanımış (vergi muafiyeti, altın bağışı); aynı zamanda İviron Manastırı'nı kurmasına da izin vermiştir.[97]

Üçüncü büyük Manastır olan Vatopedi, imparatorluk bağışı ile değil, 985 yılında. Edirne'den gelen bir aristokrat olan Başrahip Nicholas tarafından kurulmuştur. Bir başka Edirneli aristokrat olan Başrahip Athanasios (1020-1048) burada büyük bir değişim gerçekleştirmiştir. Onun zamanında Vatopedi, birkaç yüz keşişle Athos Manastırları hiyerarşisinde imparatorun desteği olmadan üçüncü sıraya yükselmiştir.[98]

---

94 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 45-52.
95 Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 15.
96 Bardas Scleros (Βάρδας Σκληρός): Bizans döneminde birçok sefere çıkmış olan general. Hayatı ve faaliyetleri için bk. Eliniko İmerologio, "Bardas Skliros", *Ellinostroın* (blog), 2019.
97 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 53-56.
98 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 58-60.

Daha sonra cemaat sistemi Athos Dağı'nda önemli ölçüde yayıldı. Eski inziva yerlerine doğru da önemli ölçüde bir rağbet söz konusu olmaya başladı. Yeni rejim 1045'te Konstantin IV. Monomachos'un, Athos Manastır Devleti'nin ikinci *Typikon*'unu yayınlamasıyla onaylandı. 985'ten beri gayri resmi olarak kullanılagelmiş olan ve takip eden yüzyıllarda da geçerli olacak olan "Athos Dağı" adını artık resmileşmiştir. Bu yüzyıllarda Bizans İmparatorlarının Athos'a sağlamış olduğu imtiyazlar ve bağışları çok üst düzeylerdeydi.[99]

Monomachus, *Typikon* ile aslında manastırların ekonomik faaliyetlerini de sınırlamaya, daha doğrusu düzenlemeye çalışmıştır: Gemilerin Konstantinopolis'te ticaret yapmasını yasaklamış ve sadece Selanik ve Aeno'yu[100] aşmayan sınırlar içerisinde seyahat yapmalarına izin vermiştir. Bu dönemde Athos Dağı'nda, özellikle de Lavra'da beslenen hayvanlar sorunu yeniden gündeme gelmiş ve 700 keşişin ekmeğini yoğurmak için dört çift hayvan bulundurulmasına izin verilmiştir. Buna mukabil, Vatopedi sadece bir çift hayvana sahip olabilmiştir. Başrahipler ile görevlilerinin toplantılara katılımı için yeni düzenlemeler yapılmıştır. Athos ve çevresinde bulunan bazı yargı mercileri başpiskoposlara verilmiştir.[101]

10. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar Athos Dağı'nda Megisti Lavra ve Philotheos-Karakallou arasında Venedik ekolü olarak bilinen Amalfi Manastırı bulunmaktaydı.[102]

11. yüzyıl boyunca Athos Dağı Sırp ve Rus eğitimli keşişler için bir buluşma yeri olmuştur. Rus keşişler 1070 yılında ilk olarak Xylourgos Manastırı'nın (Skete Vogoroditsa) yakınlarına yerleşmiş ve 1089 yılında Aziz Panteleimon Manastırı'na taşınmışlardır. Öte yandan Sırplar Ksilourgos Manastırı'nı ele geçirmişlerdir. Ancak Aziz Panteleimon Manastırı çürümeye yüz tuttuğu için, Rus keşişler 1169'a kadar Sırplarla birlikte Ksilourgos'a taşınmıştır. 1198'e kadar Ruslarla paylaştıkları Aziz Panteleimon'u ise Sırplar devralmıştır. 1198 yılında Sırplar, Sırp Manastır Devleti'nin ana merkezi haline

---

99 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 70-78.

100 Aınos (Aívoç): Günümüz Edirne'sinin Enez İlçesine yakın bir bölgede bulunan bir Antik Bizans kenti.

101 Giannis, "I Istoría tou Agíou Órous katá ti Vyzantiní período", 5-6.

102 D. Nastase, "Lanthánousa Athonítiki Moní toú 10ou Aióna", *Byzantina Symmeikta* 1/1 (1983), 287.

gelen Hilandar Manastırı'na taşınınca, Ruslar da Aziz Panteleimon Manastırı'nda toplanmışlardır.[103]

13 yüzyıldaki IV. Haçlı Seferiyle beraber keşişler Papa'nın emirlerini uygulamak zorunda kaldıkları için isyana sürüklenmişlerse de tekrar Bizans İmparatorluğu'nun buyruğuna girebilmek için çaba göstermişlerdir. Nihayetinde çok geçmeden Latinler geri çekilmiş olsalar da tüm Bizanslılar gibi keşişleri de "kırgın" ve "kızgın" bırakmışlardır. Atinalılar ve Roma Kilisesi arasındaki ilişkiler bundan böyle düşmanca olacaktı.[104]

14. yüzyılda Yarımada Katalan paralı askerlerin saldırısına uğramıştır. Aynı dönemde Dağ'da Aziz Gregory Palamas'ın desteğiyle "Hesychasm" hareketine ilişkin teolojik bir çatışma yaşanmıştır. 1371'in sonlarında (ya da 1372'nin başlarında) Bizanslılar, Athos'a yapılan bir Osmanlı saldırısını püskürtmeyi başarmış, ancak çok geçmeden Bizans'ın çökmesiyle tüm direnişe rağmen Athos, Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir.[105]

1.3.2. Osmanlı Dönemi

Athos'un net olarak hangi tarihlerde Osmanlı hâkimiyeti altına girdiği konusunda açıklık olmamakla birlikte, kabul gören tarihlendirme, Bizans İmparatorluğu'nun 15. yüzyılda ortadan kalkması ve Osmanlı Devleti'nin onun yerini almasıdır.[106] Athos Dağı rahipleri Osmanlı sultanlarıyla iyi ilişkiler sürdürmeye çalışmış ve bu nedenle 1430 yılında II. Murat Selanik'i fethettiğinde hemen ona bağlılık yemini etmişlerdir. Bunun karşılığında Sultan, manastırların mülklerini tanımış ve 1453'te İstanbul'un fethinden sonra II. Mehmet bunu resmen onaylamış ve bu şekilde Athos'un bağımsızlığı korunmuştur.

15-16. yüzyıllar arası Athos toplumu için özellikle barış içinde geçmiş olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum manastırların refahını da beraberinde getirmiştir. Mevcut

---

[103] Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 16-17.

[104] Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 17.

[105] Syllogikós, "Tó Ágion Óros apó ti vyzantiní stin othomanikí pragmatikótita: 14os - 16os ai.", *Diethnés Sympósio* (Atina: EIE, 1995), 88-102; Geórgios Martzélos, "To theologikó kai ekklisiastikó klíma tis Thessaloníkis katá to 14o aióna kai to kínima ton Zilotón", *Eis Martýrion tois Éthnesi. Tómos Charistírios Eikosaetirikós eis ton Oikoumenikón Patriárchin k.k. Vartholomaíon* (Selanik: Aristotéleio Panepistímio Thessaloníkis, Theologikí Scholí, Tmíma Theologías, 2011), 10-16; Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 18.

[106] Belge, *Osmanlı Taşra İdaresinde Aynaroz Manastırları (XIX Yüzyıl)*, 29; İoannis Theocharidis - Dimitris Loules, "Oi Neomártyres Stin Ellinikí Istoría (1453-1821)", *Diethnes Sinedrio Sofias* (Voulgaria: Patriarchio Voulgarias, 1988), 135.

manastır sayısını tamamlayan Stavronikita Manastırı'nın kuruluşu buna bir örnektir. Sırp topraklarının Osmanlılar tarafından fethinden sonra birçok Sırp keşiş Athos'a yerleşmiştir. Sırp keşişlerin yoğun varlığı, bu dönemde Sırp keşişlerin çok sayıda birinci makama seçilmesinden de anlaşılmaktadır.[107]

Sultan, Xiropotamos Manastırı'nın en büyük destekçilerinden biriydi. 1517'de, *"kutsal İncil'in vaaz edildiği yer ne zaman yakılır ya da yıkılırsa, onun yeniden inşa edilmesi gerektiğini"* belirten bir emir buyurmuştu. Ayrıca manastıra ayrıcalıklar tanımış ve manastırın mahzeninin inşasını ve merkez kilisedeki fresklerin restorasyonunu finanse etmiştir. Bu çalışmalar 1533 ve 1541 yılları arasında tamamlanmıştır.[108]

Manastırların çoğu zaman bağımsızlıkları olmasına rağmen, Osmanlılar onları ağır bir şekilde vergilendirdiği ve bazı durumlarda önemli arazilerine el koymuş olduklarına dair yorumlar bulunmaktadır. Bu eylemlerin 17. yüzyılda Athos'ta ekonomik bir kriz yarattığı ve önce bazı manastırların, daha sonra da 18. yüzyılın ilk yarısında tüm manastırların "kişiye özgü" hayat tarzını benimsemesine yol açtığı zikredilmektedir.[109]

Bu yeni manastır örgütlenme biçiminin, manastır topluluklarının içinde bulundukları "zorlu ekonomik" ortamla başa çıkmak için aldıkları "acil" bir önlem olarak görülmekteydi. Komünal sistemden farklı olarak, "kişiye özgü" hayat tarzındaki keşişlerin özel mülkleri vardır, kendileri için çalışırlar, yiyecek ve diğer ihtiyaçların temininden yalnızca kendileri sorumludurlar, hücrelerinde ayrı yemek yerler ve diğer keşişlerle yalnızca kilisede buluşurlar. Aynı zamanda, manastırların başrahiplerinin yerini komiteler almış ve Athos'ta ilk komitenin yerini dört üyeden oluşan bir komite almıştır.[110]

Batılı kaynaklarda her ne kadar vergi yükünün ağır olduğu yazıyor olsa da Türk kaynaklarında Keşişlerin hiçbir şekilde vergilendirilmedikleri ve İslam hukukunun zimmet akdi, özellikle Hz. Muhammed'in ruhbanlara dokunulmaması gerektiği prensibi gereğince onlardan vergi alınmaması yönünde talimat vermiştir:

---

[107] Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 16.
[108] Nikos Oıkonomidhs, "Ierá Moní Stavronikíta. Katálogos toú Archeíou", *Vyzantiná Sýmmeikta* 2/2 (1970), 437-458.
[109] Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 17-18.
[110] Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 19-20.

Bundan gayri ne yer hakkı ne de bir vergi. Zira bir yerde oturan ruhbanlar Hazret-i Muhammed'den dahi muaf tutulmuşlardır. Onun eliyle mühürlediği vasiyetnamesini Mısır'da Tur-ı Sina keşişlerinin ellerinde buldum ve o kadar mesut oldum ki bütün Mısır'ı zapt ettiğim zamanda dahi o kadar mutlu olmamıştım.

II. Murat ve Fatih Sultan dönemlerinde olduğu gibi Yavuz Sultan Selim döneminde de Ruhbanlara haklar tanınmış ve Athos Keşişlerine hitaben *Typikon'a* benzer bir formatta hatt-ı hümayun kaleme almıştır, Osmanlı arşivlerinde Aksır-Potam olarak da zikredilebilmektedir. Fermanda yer alan kararlar aşağıda nakledildiği şekildedir:

- *Zamanla yıpranan ya da doğal afetler ile zarar gören manastırların tamiri veya tekrardan inşası için ruhsat verilmesi.*
- *Bir manastırın görüş alanını kapsayan arazi, o manastırın sınırı sayılması.*
- *Manastırların sınırları belirgin hale getirilerek manastır sınırlarına müdahalenin menedilmesi.*
- *Manastır ve sakinleri vergiden muaf tutulması.*
- *Manastırdan kaçan keşiş ceza olarak bir daha aynı manastıra kabulünün mümkün olmaması.*
- *Manastırda ölen bir keşişin malları, keşişin akrabalarına değil, manastıra intikalinin karara bağlanması.*
- *Athos'un eskiden elde ettiği kazanımları teyit edildiği gibi gelecekteki imtiyazları için de talimatın verilmesi.*

Bu maddeler kimi padişah dönemlerinde düzenlemelere tabi tutulmuş olsa da ana teması Athos'un 1912'de Osmanlı hâkimiyetinden çıkışına kadar kaybolmamıştır.[111]

1749 yılında Vatopedi Manastırı yakınlarında Athonian Akademisi'nin kurulmasıyla yerel manastır cemaati 18. yüzyılın modern Yunan Aydınlanma hareketinde öncü bir rol üstlenmiştir. Bu kurum, özellikle Eugenios Voulgaris[112] yönetiminde antik felsefe ve

[111] Belge, *Osmanlı Taşra İdaresinde Aynaroz Manastırları (XIX Yüzyıl)*, 30-34.

[112] Evgenios Voulgaris (Ευγένιος Βούλγαρης): Din adamı, eğitimci ve Modern Yunan döneminin önde gelen düşünürlerinden bir şahıs. Hayatı ve düşünce yapısı için bk. Symion Paschalidis, *Evgeniou Boulgareas Erga: Theologika - istorika - Megapraschis* (Selanik: Agioroitiki Estia, 2013).

modern doğa bilimlerinin öğretildiği yüksek kaliteli bir eğitim sunmuştur.[113] Daha sonra Akademi'nin kapatılma gerekçesi olarak "hiçbir yeniliği kabul etmeyen "cahil" keşişlerin çabası sonucunda kapatılmıştır" şeklindeki ifadeler yer almaktadır.[114]

15. yüzyılın sonuna kadar Rus çarları, Moldavya ve Sırbistan prensleri büyük bağışlarla manastırların ayakta kalmasına yardımcı olmuştur. Sonraki yüzyıllarda keşişlerin nüfusu ve servetleri azalmış olsa da, 19. yüzyılda özellikle Çarlık sarayının himayesi altında yeniden canlanmışlardır. Sonuç olarak, manastır nüfusu yüzyıl boyunca istikrarlı bir şekilde artmış ve 1902'de 7.000 keşişi aşarak en yüksek noktasına ulaşmıştır.[115]

Kasım 1912'de, Birinci Balkan Savaşı sırasında Yunan filosu Athos'u kendi filosuna kattı. Yunanistan, 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalanan Londra Barış Antlaşması uyarınca Yarımada'yı sahiplendi. Londra Antlaşması'nın eksikliklerinin bir sonucu olarak, Haziran 1913'te Müttefikler arasında İkinci Balkan Savaşı patlak verdi. Nihai barış 10 Ağustos 1913'te Bükreş Antlaşmasıyla sağlandı.[116]

Haziran 1913'te küçük bir Rus filosu Vologda başpiskoposunu ve bir dizi askeri, bir Rus Ortodoks hareketi üzerindeki teolojik anlaşmazlığa müdahale etmek üzere Athos Dağı'na getirdi. Başpiskopos başarılı olamasa da görüşmeler yaptı ve onların inançlarını gönüllü olarak değiştirmelerini sağlamaya çalıştı. 31 Temmuz 1913'te askerler Aziz Panteleimon Manastırını işgal etti. Keşişler silahlı olmamalarına ve aktif olarak direnmemelerine rağmen, birlikler çok sert taktikler sergilemişler. Aziz Panteleimon Manastırı'nın basılmasından sonra Aziz Andrew Manastırındaki keşişler gönüllü olarak teslim oldular. Yunanistan ve Rusya arasında egemenlik konusunda yaşanan kısa bir diplomatik

---

113 Athanásios Nkiouzélis, *Athoniáda scholí: Éna panepistímio sto Ágio óros ton 18o aióna ypó ton Evgénio Voúlgari.* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis. Tmima İstorias, Didaktoriki Diatrivi, 2010), 324-336.

114 Eyice, "Aynaroz", 4/268.

115 Chrispchoidis Kritos, "Athos Kai Posia", *Rosía Kai Mesógeios, Praktiká a΄ Diethnoús Synedríou* (Atina: Hrodotos, 2005), 267.

116 Konstantínos Papoulídis, "Agioreitiká Simeiómata: Apópeira Ekrosismoú Tis Monís Esfigménou Tou Agíou Órous Ton 20. Ai.: Éna Ypómnima Tou Kosmá Vláchou Gia Tin Ellinikótita Tou Agíou Órous to 1913 Kai I Týchi Tou", *Agierotika Simiomata* 1/1 (1981), 169-191; Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 18.

çatışmanın ardından, yarımada I. Dünya Savaşı'ndan sonra resmen Yunan egemenliği altına girmiştir.[117]

1.3.3. 1821 Yunan Ayaklanması ve Sonrası

1821 yılındaki ayaklanma öncesi dönemden itibaren, birçok Athonit keşişi aşırı vatanseverlik duygularıyla isyana katılmış ve tutuklanmaları, "işkence görmeleri" ve ölmeleri sonucunda Athos Dağı'nda yaşayanların sayısı önemli ölçüde azalmıştır. Athos keşişlerinin eylemleri çok yönlü olup, ayaklanmanın güçlenmesinde belirleyici rol almışlardır: Osmanlıya karşı silahlı Yunan Kolordularının oluşturulmasından, Yunan Kolorduları için mühimmat taşınmasına, Yunan Kolordusu'na erzak tedariki, Halkidiki ve Makedonya köylerinin sakinlerinin en ıssız yerleri dolaşarak Osmanlılara karşı ayaklanmaları için kışkırtılması ve hatta Kutsal Cemaatin isteği üzerine ekmek ve barut hazırlamaları gibi faaliyetleri olmuştur. Silahlı ayaklanmanın kritik bir dönüm noktası, Emmanuel'in orduyu ayaklanmanın meydana geldiği bölgeye sevk edebilmesiyle gerçekleşmiştir. Alex'in emriyle Dostlar Cemiyeti[118] tarafından ayaklanmanın lideri olarak atanan Papa'nın Makedonya'ya gelişi ile beraber ayaklanma ateşinin tutuşturulması hızlanmıştır. Aleksandros Ypsilantis[119] tarafından Yunan Ayaklanmasının lideri olarak atanmasıyla ayaklanmanın başlangıcında ilk adım Yunan ordusu tarafından atılmış oldu. İsyancı orduya Athos Dağı keşişleri de katılmış, Başrahip Efthymios ve İber Nikiphoros Hartophalakas liderliğindeki Esfigmenos Manastırından, Kassandra, Sithonia[120] ve Halkidiki'nin diğer yerel liderleri ile beraber iş birliği içerisinde ayaklanma ateşini tutuşturmuşlardır.

---

[117] Papoulídis, "Agioreitiká Simeiómata: Apópeira Ekrosismoú Tis Monís Esfigménou Tou Agíou Órous Ton 20. Ai.: Éna Ypómnima Tou Kosmá Vláchou Gia Tin Ellinikótita Tou Agíou Órous to 1913 Kai I Týchi Tou", 180-190; Antoniádis, *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*, 20.

[118] Dostlar Cemiyeti (Φιλική Εταιρεία): 1821 ayaklanma öncesi, ayaklanmaya hazırlık amacıyla kurulan gizli bir topluluk. Kuruluşu ise 1814 yılında Emmanuel Xanthos, Nikolaos Skoufas ve Athanasios Tsakalov adlı isyancıların önderliğinde olmuştur. Cemiyetin kuruluşu ise Ukrayna'nın Odessa kentinde olmuştur. Geniş bilgi için bk. Panos Maniatopoulos, *İ Philiki eteria* (Diadiktio: Eidiotiki ekdosi, 2021).

[119] Aleksandros Ypsilantis (Αλέξανδρος Υψηλάντης): Dostlar cemiyetinin şefi olarak atanan Yunan asıllı Rus generali ve ayaklanmanın öncü isimlerinden bir tanesi. Bk. Maniatopoulos, *İ Philiki eteria*.

[120] Kassandra (Κασσάνδρα) ve Sithonia (Σιθωνία), Halkidiki bölgesinde bulunan beldeler.

Halkidiki, Athos Dağı ve genel olarak Makedonya'daki isyanların gelişimi açısından olumsuz bir sonuç doğurmuş olması da mümkündür. Ancak, isyancı gruplar Türk birliklerinin güneye doğru ilerlemesini geciktirerek Güney Yunanistan'daki isyancılara daha iyi hazırlanmaları ve isyanlarını yönetmeleri için zaman kazandırmıştır. Böylece Yunan ayaklanmasına katkılarının çok değerli hale geldiği aktarılmaktadır. Kısacası 1821 yılında Makedonya ve Athos Dağı'ndaki ayaklanmanın ulusal isyanın ana bileşenlerinden biri olduğunu vurgulamakta fayda vardır.[121]

19. yüzyıl boyunca Makedonya'nın kurtuluşunu amaçlayan isyanlar Halkidiki ve Athos Dağı'nda patlak vermiştir. Athos Dağı keşişleri tüm ulusal çağrılara katılmıştır. Athos, 19. yüzyıl ortalarından itibaren bir toparlanma dönemi yaşamıştır, ancak bu durum 1863 yılında Romanya hükümeti tarafından Athos topraklarına el konulmasının yol açtığı ekonomik zorluklardan etkilenmemiştir.

19. yüzyıl ikinci yarısı ve 20. yüzyıl başları Kutsal Devlet'in gidişatını belirleyen olaylara sahne oldu. 1860 yılında Osmanlıların Athos Kutsal Piskoposluğunun idari rolünü zayıflatan reformları dayatmaya yönelik başarısız girişimi olduğu aktarılmakta ve bunu takiben Athos keşişlerinin haklarını etkili bir şekilde sınırlayan II. Joachim[122] 1877 Patrikliği sırasında Athos Genel Yönetmeliği'ni yürürlüğe koymaya yönelik kilise girişimi ile başladığı vurgulanmaktadır. Genel Yönetmelik tarafından Athonitlere "dayatılmasına" rağmen, 153 maddesi Manastır Devleti yönetimi tarafından hiçbir zaman uygulanmadı. Aslında, geniş görüşlülüğü nedeniyle konuyla ilgili farklı görüşlere sahip olan III. Joachim patriklik tahtına çıktığında, Genel Yönetmelikler tamamen yürürlükten kaldırılmıştı.[123]

Makedonya'nın kurtuluşuna kadar Athos'ta, Yunan ve Rus keşişler arasındaki ilişkilerin gerginleşmesi, çok sayıda Rus keşişin Athos'a gelmesi ve onlar tarafından Rus mimari estetik geleneğini taşıyan çok sayıda binanın inşa edilmesi gibi aynı öneme sahip başka

---

[121] Silogikos, "To Ágio Óros sta chrónia tis Ellinikís Epanástasis", *Diadiktyakó Diethnés Epistimonikó Synédrio* (Selanik: Eteria Makedonikon Spoudon, 2021), 2-4.

[122] II. Joachim (Ιωακείμ ο Β): 1860 - 1863 ve 1873 - 1878 yılları arasında İstanbul Fener Rum Patriği olarak görev yapmıştır. (Wikipedia, Nisan 2024).

[123] Páppas Nikólaos Vasíleios tou, *Istoriká Kai Politistiká Stoicheía Sto Ágio Óros Kai Tin Evrýteri Periochí: I Drási Monachón Kai Laïkón Katá Ton Makedonikó Agóna Kai Tous Valkanikoús Polémous* (Selanik: Panepistímio Makedonías. Scholí Oikonomikón kai Perifereiakón Spoudón. Tmíma Valkanikón, Slavikón kai Anatolikón Spoudón, 2014), 13.

olaylar da meydana gelmiştir. Yunanlılar ile Rusların arasında etnik bir bağ olmamasına rağmen sırf Ortodoksluk bağlarından ötürü ilişkileri iyi olmuştur. Tabi Rusya'nın kendisini Ortodoks dünyasının lideri olarak görmesi de ilişkilerinin pekişmesinde önemli ölçüde rol oynamıştır.[124] Ruslar ulusal üstünlüklerini göstermek amacıyla büyük hacimli ve yüksek binalar inşa etmiş ve Athos'taki yapılı peyzajın fizyonomisini önemli ölçüde değiştirmişlerdir. Ayrıca, "Onomatolatres"[125], Gürcü ve Doğu sorunu ile yaşanan gerginlikler ve bölgedeki haydut gruplarının faaliyetlerindeki artış da dikkat çekicidir. 20. yüzyıl başlarında, Athos'un Yunan Devleti'ne dâhil edilmesinden kısa bir süre önce, yabancı güçlerin Athos'u uluslararasılaştırma girişimleri olduğu ve başarısızlıkla sonuçlandığı aktarılmaktadır.[126] *Athos Dağı, tam on asır boyunca dinî ve milli öğretileri yayan, aynı zamanda katliamların acılarını yaşamış olan ünlü öğretmenler, Şehitler ve İtirafçılar yetiştirmiştir* şeklinde ifadeler kullanılarak, Dağ yüceltilmektedir.[127] En önemli Athonitler arasında şu isimler bulunmaktadır: Konstantinopolis Patriği II. Aziz Niphon, Aziz Akakaios Kauchocalyptus, Bisarrion Agiogianitis, Giakovos ve Nicephorus Neoskitiotes, Aziz Macarius Notaras, Aziz V. Gregory, Athonite Aziz Nikodemus, Germanos Esfigmenitis ve Gregory Prodromou. Athonite manastır devletinin rahipleri, Ulusun ve Kilisenin tarihi maceralarına asla kayıtsız kalmamış ve "köleleştirilmiş Yunanlılara" ilham vermek ve onları Osmanlı'ya karşı ayaklanmaya teşvik etmek için aşırı vatanseverlikle Makedonya'nın en ıssız köylerini dolaşmışlardır. D. Kokkinos[128]

---

[124] Ahmet Aksın - Arzu Aytekin, "19. Yüzyılda Rusya'nın Balkanlar'da Uyguladığı Dini Politikalar ve Athos Dağı'ndaki (Aynaroz) Faaliyetleri", *Balkan Tarihi* (Ankara: Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016), 2/86-87.

[125] Onomatolatria (Ονοματολατρεία): Athos Dağı'nda Rus keşişler tarafından, Platon'un idealar dünyasında herhangi bir şeyin adının, adlandırılan şeyden önce var olduğu öğretisine uygun olarak, Tanrı'nın adının Tanrı'dan önce var olduğu inancına dayanan Onomatoolatri "sapkınlığı" geliştirilmiştir. Aynı zamanda bu mezhebin kurucusu olan keşiş Hilarion, Tanrı anarşik olduğu için, zorunlu olarak adıyla özdeşleştirileceğini ve bu nedenle Tanrı'nın adının zihnî veya açık bir şekilde çağrılmasının kendi başına mucizevi olabileceğini iddia etmiştir. "Tanrı'nın adı sesleriyle birlikte Tanrı'dır" diye özetlenmektedir. Diğer bir ifade ile, Tanrının zatından ziyade esmasına tapınma fikri olarak açıklayabiliriz. Bk. Georgios Matoureli, *To Agio Oros Kaı İ Rosoı Onomatolatres* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Diplomatiki Ergasia, 2014), 7-10.

[126] Nikólaos, *Istoriká Kai Politistiká Stoicheía Sto Ágio Óros Kai Tin Evrýteri Periochí: I Drási Monachón Kai Laïkón Katá Ton Makedonikó Agóna Kai Tous Valkanikoús Polémous*, 14.

[127] Ktriaki V′ Masthaiot, "To Sýnchrono Ágion Óros", *Sýnaxi Agíon Agíou Órous* (blog), 2012, 1.

[128] Dionisos kokkinos (Διονύσιος Κόκκινος): 1884 – 1967 yılları arasında yaşamış Yunan tarihçi, yazar, dilbilimci ve akademisyen. (Wikipedia, Nisan 2024).

gibi birçok tarihçi tarafından erken dönemlerde şu ifadeler kaydedilmiştir: *Böylece, Athos Dağı'nın Osmanlı hâkimiyeti döneminde Helenizm üzerindeki kesintisiz dinî etkisi, köleleştirilmiş ulusun özgürlüğü ve bağımsızlığı için ulusun mücadelelerinde bayrağı ilk yükselten keşişlerin ulusal katkısıyla birleşti*. Aynı zamanda Kolokotronis[129] ve Fotakos[130] da şunları kaydetmiştir: *Athonitlerin isyancı ruh hali sadece baskıcının depresif baskısından kaynaklanmıyordu. Ulusun dağılması arzusuyla bağlantılı dinî duygu, Yunanistan'ın her yerinde olduğu gibi burada da din adamları arasında rol oynadı. Yunan din adamları, yukarıdan bu kadar hayırsever bulunmaları ve tüm ulusu kurtarmaları için teşvik edildi... Din adamları çaresiz ulusa azim ve sabrı telkin ediyor ve öğretiyordu. Halk, din adamlarıyla birlikte zulmün tüm acılarına katlanarak onun dininde huzur buldu.*[131].

Manastır hayatının örgütlenmesinden sonra Athos Dağı sık sık soygunlardan etkilenmiştir. Kuleleri, kaleleri, mazgalları, duvarları ve demir kapılarıyla tüm Athos Yarımadası boyunca uzanan büyük yapı kompleksleri, manastırları savunma ihtiyacını göstermektedir. Bölgeye yüzlerce "istilacı" gelmesine rağmen, Bizans'ın Athos Dağ'ına asker takviyesi göndermesine hiçbir zaman gerek kalmamıştır, çünkü keşişler buranın savunmasını kendileri üstlenmişlerdi. 1821 ayaklanmasına kadar, özellikle Halkidiki ve Makedonya'dan eğitim için gelen çok sayıda Athos Dağı keşişi savunmaya katkıda bulunmuştur. Daha sonra, buranın güvenliğinin sorumluluğu keşişlerden, dinamik bir birliği oluşturan ünlü serdarides[132] olan reislere devredildi. Athos kıyılarının her iki tarafında birer tane olmak üzere iki Serdaris bulunurdu. Athos Dağı'nın bu muhafızları ve savaşçılarına Osmanlı'nın "baskılarına" dayanamayan pek çok kişinin katıldığı ve

---

[129] Kolokotronis (Θεόδωρος Κολοκοτρώνης): Yunan baş komutan ve 1821 ayaklanmasının önde gelen isimlerinden, ölümünden sonra Yunan devleti tarafından "Mareşal" unvanıyla onurlandırılmıştır. Hayatı ve ideolojisi hakkında daha geniş bilgi için bk. Iakobos Michailidis, *Theodoros Kolokotronis* (Atina: Metachimio, ts.), 5-20.

[130] Fotakos (Φωτάκος): 1821 ayaklanmasının savaşçılarından ve yazarlarından bir isim. Hayatı ve ayaklanmaya katkıları hakkında geniş bilgi için bk. Syllogiko, *Apomnimonevmata Fotakou I.* (Atina: Sakelariou, 1858).

[131] Chrysanthópoulos Fótios, *Apomnimonévmata Perí Tis Ellinikís Epanastáseos / Ypó Fotákou Prótou Ypaspistoú Tou Theodórou Kolokotrónou.* (Atina: Týpois kai vivliopoleío P.D Sakelláriou, 1858), 24-26.

[132] Serdarides (Σερδάρηδες): Türk egemenliği yıllarında Athos sınırlarında muhafız olarak görev yapan bir Hıristiyan zırh kuvveti. Serdaros, Serdares veya Serdarides iki gruba ayrılır ve her grubun kaptanı grubun lideri olurdu. Serdariler genellikle geçitleri ve ormanları korurdu. Athos'un bir nevi jandarması konumundaydılar. Bk. Agioritika, "Serdarides Tou Agiou Orou 1910", *Orthodoxia* (blog), 2021.

Keşişleri Makedonya ve Halkidiki'nin tüm bölgelerinden "zulüm gören" birçok insanı tedavi ettiği kaydedilmiştir.[133] Batı kaynaklarında bu gibi ifadeler kaydedilmiş olsa da Osmanlı'nın yönetim şekline[134] ve Athos'a tanınan imtiyazlara[135] bakıldığında "baskıcı" veya "zalim" kabilinden ifadelerin taraflı olduğu fark edilecektir.

Serdarislerin yanı sıra Seimenis[136] olarak adlandırılan bir birlik daha vardı. Seimenis başlangıçta Lavra, Vatopedi ve İviron manastırları tarafından, daha sonra da içlerinden birinin teklifi ve kefaleti üzerine manastırların 20 temsilcisi tarafından atanmıştır. Athos Dağı'nın ve keşişlerin ilkelerine derinden bağlı bir kişiydi ve ulusal mücadelelere yaptığı katkılardan dolayı gurur duyuyordu. Serdarides birliğinin Masrafları I. Piskoposluk tarafından karşılanmaktaydı. Bu güvenlik güçlerinin aldıkları maaşlar yetersizdi, ancak birçoğu Yunanistan ve Makedonya'nın her şehrinden ülkeleri ve özgürlükleri için savaşmaya geldi. Halkidiki'nin tüm toplulukları Athos'taki "Ulus kahramanlarına" sahiptir ve ortak ayaklanmanın büyük gününe hazırlanmaktaydılar.[137]

O tarihe şahit olan bazı şahısların ifadeleri şu şekildedir: *Ben ve diğer çavuşlar temizliği devraldık, postaları götürdük, ayinlere eşlik ettik. Koruma ve ikramlar için kapalı kapı operasyonlarına katıldık. Krizantemleri temizledik, kutsal emanet binasını koruduk, günah çıkarttık, ziyaretçilerin bagajlarını kontrol ettik...* Bu sorumluluklara ek olarak, İlahi Ayin ve Akşam Duası sırasında kapalı olan dükkanların açılış saatlerine uyulmasını denetlediklerini, nöbetleri bildirdiklerini ve perşembe günü yumurta boyadıklarını aktarmaktadır. Bugün Athos Dağı'nda sadece Serdarides Birliği korunmaktadır. Serdaridesler bugün Athos Dağı'nda geleneksel üniformalarını giyerler, içlerinden biri sadece başpiskoposun hizmetindedir ve tüm hareketlerinde ona eşlik eder, hem Athos

---

[133] Xrıstısımos Epıskps. Rodostolou, *Grámmata Kai Ármata Ston Áthona* (Agion Oros: Labriotikon Panton, 2000), 350.

[134] Detaylı bilgi için bk. Gülcan Avşin Güneş, "Osmanlı Devleti'nin Gayrimüslimlere Bakışı ve Klasik Dönem Millet Sistemi", *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)* 1/2 (2015), 1-30.

[135] Detaylı bilgi için bk. Yıldız, "Osmanlı'da Bir Dini Hoşgörü ve Demokrasi Örneği: Aynaroz Manastırları", 49-160.

[136] Seimenis (Σεϊμένης): Seimenisler de aynı serdarisler gibi bir birlik idi, aradaki en belirgin fark, Seimenisler Kaymakamlar tarafından Serdarislere eşlik olarak (Gözetmen belki de) gönderilirlerdi. Bk. Syllogiko, "Ti Einaı Seimenis Kaı Ti O Serdaris Sto A. O", *İ Orthodoxi Christianiki Pisti Mas* (blog), 2013.

[137] Nikólaos, *Istoriká Kai Politistiká Stoicheía Sto Ágio Óros Kai Tin Evrýteri Periochí: I Drási Monachón Kai Laïkón Katá Ton Makedonikó Agóna Kai Tous Valkanikoús Polémous*, 18.

Dağı'nın içinde hem de dışında mükemmeliyetçiliğin imajını verebilmek adına her zaman resmi üniformalarını giyerler.[138]

Athos 19. yüzyıl ortalarından kurtuluşa kadar Türk Vali vekilleri olan Kaymakamalar tarafından yönetilmiş ve emirlerinde küçük bir Türk asker gücü bulunmuştur. Ancak aynı zamanda, Kutsal Cemaati'n gözetimi altında, Serdarides Kolordusu faaliyet göstermekteydi.

1860 yılında Hüsnü Paşa tarafından Athos Dağı Tüzüğü hazırlandı; buna göre Athos üçlü koalisyonla yönetilecekti. Piskoposluk ve Kaymakamlığın iki üyesinden oluşacak ve Dağı yönetecekti (böylece Serdarides kurumu lağvedilmiş oluyordu). Tüzük Kutsal Cemaat tarafından kabul edilmeyince iptal edildi.[139] Böylece, 1912 yılına kadar süren, serdarideslerin Türk kuvvetleriyle (jandarma) bir arada yaşadığı önceki durum yeniden tesis edildi. Aslında bu dönemde iki olay daha meydana geldi. Bunlardan ilki, Yunan askeri gücünü Athos'tan çekerek yerine çok uluslu bir güç yerleştirmek isteyen Yunan Hükümeti'nin girişimiyle gerçekleşmiştir. İkincisi ise Yunan gücünün yerini, eylemleri net sorumluluklarla tanımlanmamış bir Yunan Jandarma müfrezesinin almasıydı. Ancak tüm mesele normalleşme çalışmalarını zorlaştıran bir çekişme içinde geçti ve Serdarides Birliği'nin iki yıllığına lağvedilmesine rağmen, Kutsal Cemaat tarafından bakım masrafları Yunan Devleti'nden karşılanarak yeniden kuruldu. Son olarak, Athos Dağı'nın elden çıkması ve Osmanlı idari makamlarının kaldırılmasının ardından Athos'ta bir postane ve telgrafhane, Daphni Limanında da bir gümrük ofisi Rum çalışanlarla faaliyet göstermeye başlamıştır.[140]

Bazı yazarlar Athos Dağı'nın varlığını ve Makedonya'nın sürekli değişen bölgesinde ulusal bilincin korunması ve güçlendirilmesindeki önemli rolünü araştırırken, onun statüsüne dikkat çekilmesi gerektiğine dair vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda Athos Dağ'ının 19. yüzyıl sonlarında Bizans'ın tarihi geçmişinden daha geniş Yunan ulusal devletinin kuruluşuna uzanan bir bağlantı olduğu, ancak dinî açıdan Athos Dağı, Rus siyasetinin tüm "entrikaları" ve pan-Slavist planların yanı sıra Makedonya'daki Bulgar

[138] Nikólaos, *Istoriká Kai Politistiká Stoicheía Sto Ágio Óros Kai Tin Evrýteri Periochí: I Drási Monachón Kai Laïkón Katá Ton Makedonikó Agóna Kai Tous Valkanikoús Polémous*, 19.
[139] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 276.
[140] Mouzakis, *To Ágion Óros Kata Tin Período Tou Mesopolemou*, 55, 60.

emelleri yayılırken dinî, ahlaki ve manastır istilasının yaşandığı bir konumda olduğunu aktarmaktadır.[141]

Önemli olaylardan bir tanesi de 1853'te 200 keşişin yanında yer aldığı Tsamis Karatasio[142] yönetimindeki ayaklanmadır. Karatasio'nun ordusu, cephanenin tükenmesi nedeniyle Ierissos bölgesinde tamamen yenilgiye uğramıştır.[143] Bu bağlamda, Kuzey Yunanistan bölgelerinin neredeyse 90 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyeti altında kaldığı ve Athos Dağı keşişlerinin ayaklanma süreci azalmayan bir yoğunlukla devam ettiği dönemde, Athos manastırlarının ayaklanma dönemine odaklanabiliriz. Athos Dağı'nın tüm manastırları hem insan potansiyeli hem de maddi mallar bakımından hizmetlerini sunmuşlardır. Ancak, bu çalışmanın sınırlı bağlamı içerisinde, en büyük "gayreti" gösteren İviron, Dionysios, Docheiariou, Gregory ve Esfigmenos Manastırları, Pantokrator, Vatopaidi, Koutloumousiou ve Megisti Lavra Manastırlarının hücrelerinde yaşayan keşişlerin ayaklanma hareketine katkı ve faaliyetlerinden bazılarını aktarmaya çalışacağız.

Özellikle İviron Manastırı'nın Hücreleri sık sık hem önde gelen savaşçılara hem de sıradan savaşçılara ev sahipliği yapmıştır; öne çıkan isimlerden biri, Bulgarlar tarafından zulme uğrayan Yüzbaşı George Yagli'dir ve hayatının sonunda İviron Manastırı'nda keşiş olmuş, aynı zamanda Makedonya ve Balkan savaşları sırasında silah ve mühimmat nakliyesine katılmıştır. Ayrıca, İviron Manastırı söz konusu olduğunda, İ. Kapodistrias'ın[144] hükümetinden ayaklanmaya destek için gümüş eşya bağışı karşılığında aldığı 60.000 drahmilik tazminat gerçeğinden bahsedilir; bu meblağı Yunan Donanması'nın amiral gemisinin satın alınması için tekrar bağışlamıştır.[145]

---

[141] Basiliki Mpizou, *To Agion Oros Kata Ton Periodo Ton Ethnikon Antagonismon* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis Tmima Theologias, Diplomatiki Ergasia, 2023), 25.

[142] Tsimas Karatasio (Δημήτριος ή Τσάμης Καρατάσος): 1821 ayaklanmasında Naousa bölgesinde aktif olan ve aynı zamanda "reis" isyancılardan olan bir şahıs. Bk. Syllogiko, "Dimitrios Tsamis", *Digital Glyptotheque Greece* (blog), 2020.

[143] Basileos N. Pappas, *Afaneis Ageıorites Ston Makedoniko Agona* (Selanik: Elliniki Bibliothiki, 2017), 7.

[144] İoannis Kapodistrias (Ιωάννης Καποδίστριας): Yunanistan'ın bağımsızlık sürecindeki lideri ve Modern Yunan devletinin kurucu ismi olarak kabul edilmektedir. Hayatıve ayaklanma hareketine katılmış olması hakkında ve daha fazlası için bk. Sillogikos, *İoannis Kapodistrias: İ Poria TouSton Chrono* (Atina: Bouli Ton ellinon, 2016).

[145] Agioritis Mpnachos Mwuseıs, *H Martirira Tou Agiou Orous Ston Singhrono Kosma* (Trikala: Protipes Thessalikes Ekdosis, 2003), 165-166.

Dionysiou Manastırı'na gelince, rahipleri ayaklanmaya katılmış ve Beyaz Kulede[146] hapsedildikleri ve burada öldükleri aktarılmaktadır. Docheiariou Manastırı ise, rahiplerinin birçoğunun 1897 Yunan-Türk savaşına katılmış olması dışında, bölgede aktif olan gerilla birlikleri için en güvenli üs konumundaydı, çünkü "reisleri" ağırladıktan sonra Doğu Makedonya'ya ve Halkidiki bölgelerine saldırıyorlardı. Manastırın savaş olaylarına katkısının yanı sıra, sosyal katkısı da mevcuttur. Okullara, kiliselere, Athos Dağı'ndaki diğer manastırlara, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne, Heybeliada Ruhban Okulu'na, Bulgarların "zulmünden" zarar görenlere, Balkan-Türk ve Yunan-Bulgar savaşlarında acı çeken ve yaralananlara, Selanik'teki esirlere, Kızıl Haç'a, acı çeken keşiş ve rahiplere vs. destek olmuştur.[147]

Kutsal Gregory Manastırı'na gelince, 1821 ayaklanmasının ilanı sırasında birçok keşişinin isyancı orduya katılması nedeniyle insan gücünde önemli kayıplar yaşamıştır. Maddi açıdan ise *"Türklerin on yıl boyunca manastırda kamp kurması ve kalan keşişlerin zalim işkencelere maruz kalması nedeniyle neredeyse tamamen yıkıma uğramıştır"* şeklinde ifadeler yer almaktadır. Daha sonra, Makedonya isyanları sırasında, dönemin başrahibi Iakovos manastırın tüm hizmetlerini isyancıların hizmetine sunmuş, Selanik'te bulunan Millî Mücadele Müdürlüğü'ne belli bir miktar para ödemiş ve manastırın bölmelerini Makedon savaşçıları için misafirhane, bakım ve sığınma yerlerine dönüştürerek öncü bir rol oynamıştır. Kutsal Esfigmenos Manastırı'nın ayaklanma dönemindeki çalışmaları özellikle önemli görülmektedir; hücrelerinde Yunan Makedon Kolordusunun hasta ve yaralılarının tedavisiyle ilgilenmiş, keşişleri yaralanan çok sayıda Makedon savaşçısını manastırın gemisiyle Skopelos (İşkepeloz) ve Skiathos'a (İskados) taşımıştır. Dahası, Esfigmenos Manastırı, borçları çok yüksek olduğu için manastırı pasivize etme girişimine direnmiş, Rus keşişler de bu durumdan faydalanmak istemiş, manastırın borçlarının toprak karşılığında ödenmesini önermiş, manastıra ait olan ve

[146] Selanik şehrinin sembolü olan kule (Λευκός Πύργος).

[147] Panagiotis Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis Tmima Theologias, Dhdaktoriki Diatrivi, 2020), 40.

Athos'tan Halkidiki'ye kadar uzanan bir toprak şeridini satın almak istemiş, bu da birçok ulusal sorun yaratma riskini beraberinde getirmiştir.[148]

Bu son olay aynı zamanda, kurtuluş çabalarının sarf edildiği bu zor dönemde, Athos'un her şeyin ötesinde etnik-ırkçılık sorunuyla da yüzleşmek zorunda kalmasıyla bağlantılıdır, zira etnik kökenlerine bakılmaksızın bir dizi yabancı keşiş manastıra akın etmiştir (Ruslar, Bulgarlar, Sırplar, İberyalılar,[149] Romenler, Arnavutlar, vs.).[150] Bu keşişler, Osmanlı hâkimiyetinden çıktıktan sonra ortaya çıkan her devletin uyguladığı ulusal uyanışın bir parçası olarak, menşe ülkeleri tarafından kışkırtılan manastırları işgal etmeye başlamışlardır. Bu yayılmacı çaba, Athos'a hâkim olma hedefine ulaşmak için genellikle ekonomik destekle ve özellikle de Athos'u Balkan ülkelerinin ortak dinî aracılığıyla nüfuzunu kullanabileceği ve Ege'ye inme arzusunu gerçekleştirebileceği bir alan olarak gören Rusya tarafından desteklenmiştir. Bunun sonucunda Athos Dağı'nda yaklaşık 4.000 Yunanlıya karşılık yaklaşık 5.000 Rus keşiş bulunuyordu.[151] Rusların bu büyük akını, 1913 yılında Panteleimon Manastırı'nda (Rusların "sıcak denizler" için bir üs olarak gördükleri) meydana gelen Onomatolatri akımı ve 1917 Ekim ayaklanması ile Rusya'da meydana gelen olaylarla durduruldu. Rus Pan-Slavizminin Truva Atı rolünü Bulgaristan üstlenmişti. Bulgaristan, 1894'ten itibaren Patriklik Cemaatlerini, yani Kuzey Yunanistan'ın Rum bölgelerini (aynı zamanda küçük bir kısmını, çünkü büyük çoğunluk Makedon mücadelesini tüm gücüyle destekliyordu) baskı altına almak için her yolu denemiştir, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı olan Athos Dağı'nın "Eksarhik"[152]

---

148 Bassileos N. Pappas, *H Athoniki Politeia Stous Ethnikous Agones 1850 - 1913* (Selanik: İdiotiki Ekdosi, 2018), 273-276; Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 41-42.

149 MÖ 4 – MS 6 yüzyıl arasında var olmuş bir Gürcü krallığı. İberyalıların siyaset anlayışı, etkileri ve daha fazlası için bk. Chratz Mpartikan, "O Kourátor Mantzikért Kaí Tís éso Ivirías Kaí I Anatolikí Politikí toú Vasileíou V'", *Byzantina Symmeikta* 14/1 (2001), 57-75.

150 Panagiotis Christou, *To Agio Oros En To Parelthonti Kai To Paronti* (Selanik: Agiorotiki Bibliothiki, 1963), 66-67.

151 Angelópoulos, *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*, 3/73.

152 Eksarhlık (Εξαρχία) 1870'li yıllarda, Hıristiyan hükümlerine aykırı olarak ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi rızası olmaksızın, İstanbul merkezli olan ve bir Sultan fermanıyla özerk bir Ortodoks Kilisesi olarak kurulan Bulgar Kilisesine verilen ad. Bu ferman esasen, 1840'larda ortaya çıkmaya başlayan Bulgar milliyetçiliğinin yavaş yavaş uyanması ve daha sonra Rum din adamlarının bölgeden kovulmasının ardından, Bulgar Din Adamlarıyla bağımlı hale gelmesinden sonra, daha sonraki Bulgaristan bölgesinde gelişen durumu kabul etmekteydi. Bk. Ramazan Erhan Güllü, "Bulgar Eksarhlığı'nın Kuruluşu ve Statüsü", *Gaziantep*

keşişleri, "Komitacılar"[153] aracılığıyla propaganda, bol para ve silahlı şiddet kullanarak Bulgar Kilisesine (Eksarhlık) katıldılar. Böylece Athos Dağı "birleştirici bir rol" oynamayı başarmış, Balkan halkları arasında Ortodoks inancının yayılmasına ve pekişmesine ve Ortodoks Balkan halklarına akın eden ve yerel Kiliselerini organize eden Patrik ve Piskoposların çoğunun Athonit olması nedeniyle "gerçek Ortodoks dindarlığının ve rûhâniliğinin" gelişmesine katkıda bulunmuştur şeklinde bir kabul vardır. Bütün bunların sonucunda Athos Dağı'nın Osmanlı hâkimiyetinden çıkması 2 Kasım 1912'de, Amiral Pavlos Kountouriotis komutası önderliğinde Yunan Donanması'nın Daphne limanında görünmesi ve Yunan bayrağını bir "şenlik havasıyla" açması sonucunda gerçekleşmiştir.[154]

Bunu takip eden bir dizi antlaşma (Londra Antlaşması - 1913, Bükreş Antlaşması - 1913, Atina Antlaşması - 1913, Neuilly Antlaşması - 1919) Athos Dağı'nın statüsünü netleştiremediği için on yıllık bir yasal belirsizlik dönemi yaşandı. Ruslar, Athos'un ya özerk ve bağımsız bir devlet ya da Yunanistan ve Rusya arasında ortak yönetilen bir yer olmasını istemiş ve bazen de dayatmışlardır. Sevr Antlaşması (1920) başlangıçta Yunanistan'ın egemenliğini, Athos Dağı'ndaki Yunan olmayan manastır topluluklarının ayrıcalıklarını tanıma ve koruma yükümlülüğü ile tanımıştır. 1923'te Lozan Antlaşması'na gelindiğinde ise artık Yunanistan'ın Athos Dağı üzerindeki tam egemenliği ayrıcalıklı bir statü ile tanınmıştır ki bu durum 1926 Anayasasına[155] ve sonraki Anayasalara[156] da yansımıştır.

Bu ayrıcalıklı statü, Athos Dağı'nın 1924 yılında kaydedilen ve Athos Dağı'nın İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin rûhâni yetkisi altında olduğu kendi Tüzüğü olan Athos Dağı Tüzüğü ile Yunan topraklarının kendi kendini yöneten bir parçası haline gelmesiyle ilgilidir, Yunan hükümeti tarafından atanan ve Dışişleri Bakanlığı'nın yetki alanına giren

---

Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 17/1 (2018), 350-361; Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Εξαρχία".

153 Komitacı (Κομιτατζής): Osmanlı yetkililerine karşı faaliyet gösteren gerilla gruplarını ifade etmektedir. Bk. Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Κομιτατζής".

154 Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 42-44.

155 1926 Anayasasının 106 – 109. maddeleri.

156 1927 Anayasasının 109-112. maddeleri, 1952 Anayasasının 103. maddesi, 1968 Anayasasının 122. maddesi ve 1975 Anayasasının 105. maddesi.

Vali[157] aracılığıyla kamu düzeni ve güvenliğinin denetlenmesi[158] ve sürdürülmesinden sorumlu olan Yunan devleti yetkililerinin gözetimi altında 20 egemen manastır tarafından yönetilmektedir.[159]

1963 yılındaki milenyum kutlamalarına katılmak üzere Konstantinopolis'ten Athos Dağı'na giden İstanbul Fener Rum Patriği Athenagoras, Athonit cemaatlerinin yeniden inşasından yanaydı. Hatta Athonitlerin ruhunun yeniden doğuşunun, Kiliselerin birleşmesi konusunda Roma Katolikleri ile yürütmeye kararlı olduğu diyalogda kendisine yardımcı olacağına inanıyordu.[160] Athonite cemaatlerin yeniden inşası milenyum kutlamalarından sonra başladı ve rûhâni bir "devrime" dönüştü. Modern dönemin ilk cemaati 1968 yılında Stavronikita manastırında kurulmuştur. Bunu Athonite cemaatlerinin çoğunun yeniden kurulması ya da yenilenmesi izledi. Bugün "Athonitlerin isyanı", büyük Vatopedi ve İviron manastırlarının Athonit hayata geçişiyle doruk noktasına ulaşmıştır. Selanik Zaferi'nin "rûhâni çevreleri" ve "Yeni Ortodoks" hareketi[161] bu başarıda önemli bir rol oynamıştır. 25 yıl içinde Athos Dağı değişmiş ve yüzlerce insan eski ve yeni manastırlarda görev almaya başlamıştı. Demografik düşüş durdurulmuş ve kısa süre içinde manastır nüfusu artmaya başlamıştı. Bugün keşişlerin çoğunluğu orta yaşlıdır ve yaş ortalaması 45-50'dir. Genç keşişlerin çoğu bilim adamıdır. İlahiyatçılar, filologlar, hukukçular, aynı zamanda doktorlar, mühendisler, bilgisayar bilimcileri de vardır. Projeleri arasında manastırların ekonomik ve bina olarak yeniden inşası, Athonite hazinelerinin kurtarılması ve korunması, özel bilgisayar programları ve veri tabanları, küçük hidroelektrik santralleri vs. vardır. Ancak "Athonit ayaklanmasının" en büyük başarısı olarak kabul edilen husus; "*savaş sonrası bolluk toplumunun unutturduğu metafizik düşünceyi, varoluşsal arayışları ve kadim bilgeliği yeniden ön plana çıkarmış olması; Athonitlerin ayaklanmasının Athos Dağ'ını birkaç yıl içinde "dilencilikten bilim*

---

[157] Athos Dağı'nın siyasi idaresi, 5. maddenin A fıkrası uyarınca Dışişleri Bakanlığı'nın sorumluluğundadır.

[158] Yunanistan Anayasası'nın 105. maddesinin 4-5. Paragraflarında yer alan maddeler gereğince.

[159] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 45.

[160] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 332.

[161] Yeni (New) Ortodoks hareketi (Νεορθοδοξία ή νεο-ορθοδοξία): 1960'lardan sonra ortaya çıkan ve özellikle Yunanistan'da 1970 – 1980 yıllarında aktif olan rûhâni bir hareket, dinî - felsefi bir akımdır. Ortodoks Kilisesi tarafından desteklenen, Marksizm ve Ortodoksluk arasında bir diyalog öneren, böylece iki hareketin buluşmasını ve birbirine yaklaşmasını sağlayan bir dinî hareket. Bk. İoannis Sidiras, "Apo Tin Orthodoxia Stin En Eidolois Neorthodoxi", *Aıneıtaes* (blog), 2016.

adamlığına" taşımış olması ve Helenizm'in en tutarlı kesimlerinden birini ortaya çıkarmış" olmasıdır.[162]

Athos Dağı 20. yüzyılda yeni zorluklar ve olaylarla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu dönemin önemli olayları arasında II. Dünya Savaşı sırasında Alman işgali dönemi, manastır devletinin bininci yılının kutlanması ve Athos dışındaki diğer manastırlardan ve özellikle Meteora manastırlarından[163] keşişlerin Athos'a yerleşmesi yoluyla manastır potansiyelinin yenilenmesi sayılabilir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Athos Rusların ve genel olarak Slavların Panslavizm'i dayatarak Akdeniz'e çıkma ve nüfuzlarını yayma çabalarının hedefindeydi. Athos Dağ'ında Slav kökenli keşişler (özellikle Ruslar ve Bulgarlar) bu amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanılmıştır. II. Dünya Savaşı döneminde Bulgarlar, Alman fatihlerle olan ittifaklarından yararlanarak bu çabaya öncülük etmeye çalıştılar.[164]

Nisan 1941'de Yunan cephesinin düşmesi Athonitler arasında el yazmaları, kutsal emanetler ve kutsal mabetlerin güvenliği konusunda büyük bir korkuya neden oldu ve sonuç olarak bunları güvenli yerlerde saklamak için bir çaba başlatıldı. Athos Dağı'nın Almanlar tarafından işgal edilmesiyle birlikte, Athos Dağı'nın bağlı olduğu Lagaza'nın kale valisi keşişlere güven verici görünüyordu. Keşişler, Bulgarların Doğu Makedonya'ya inmeleri nedeniyle Athos'u da işgal edeceklerinden korktuklarını ifade etmişlerdir. Alman binbaşı, Kutsal Cemaat'in Hitler'den mevcut statükoyu korumasını istemesini tavsiye etti. Böylece 26 Nisan 1941'de Kutsal Cemaat (Lagaza Kalesi aracılığıyla) Hitler'e bir mektup göndererek 1926 tüzüğünün hükümleri uyarınca Kutsal Dağı kişisel koruması altına almasını istemiş ve 4 Mayıs 1941'de bu istek yerine getirilmişti, zira artık Athos'a giriş için Alman yönetiminden yazılı izin alınması gerekiyordu. Bu girişimin ideolojik olarak Alman işgalcilerle bir ilgisi yoktu, ancak Athos Dağ'ını yıkım, cinayet ve yağma

---

[162] Níkou Nikitídi, *Ágion Óros I Epanástasi Ton Koinovíon* (Atina: Agio Oros, 2019), 14-16.

[163] Meteora Manastırları (Τα μοναστήρια των Μετεώρων): Meteora, Teselya'nın Trikala iline bağlı Kalambaka'nın dışında, Pindos sıradağlarının ilk yükseltilerinin yakınında yükselen kayalıklardır. Bazı kayalıkların tepelerine inşa edilmiş olan Meteora manastırları, bugün Athos Dağı'ndan sonra Yunanistan'daki en önemli ikinci manastır topluluğudur. Tarihte var olan otuz manastırdan sadece altısı bugün faaliyettedir ve 1988'den beri UNESCO Dünya Mirası listesinde yer almaktadır. Bk. Giannis Pantzopoulos, "Taxídi sta Metéora", *Lipho* (blog), 2019.

[164] Panagiótis Anagnóstis, "To Ágio Óros Sti Sýnchroni Epochí. to Ágio Óros Ta Chrónia Tis Germanikís Katochís", *Pemptousía* (blog), 2022.

getirecek olan Bulgarların gelişinden kurtarmayı amaçlıyordu. Bunun kanıtı olarak, Athonite rahiplerinin müttefik kuvvetlere mensup yüzlerce askeri Almanların elinden kurtarmış olması sunulmaktadır. Bulgarlar ve Rus rahipler, devlete bağlı olarak hareket ederek, Athos'un Slavlar tarafından işgali ya da propagandaları aracılığıyla hedeflerine ulaşmak için hileli yollar denemeye devam etmişler ve ya keşişleri ajan olarak kullanarak ya da gıda krizinden faydalanarak, zor bir dönemde yukarıda bahsedilen ülkelerden cömert miktarda yiyecek sunarak Slav olmayan keşişlere ulaşmaya çalışmışlardır. Rusların ve Bulgarların Panslavizm planları başarısız olmuştur. Sebebi ise Bulgar keşişlerin Romenlerle kötü bir ilişki içerisinde olmaları ve Sırpların da Yunanlılarla dostane ilişkiler kurmuş olmalarıydı.[165]

Ancak, Mayıs 1944 tarihinde Almanların çekilmesiyle birlikte, Nisan 1945 sonlarında jandarmanın kurulmasına kadar iç savaş devam ettiği için sorunlar sona ermemiştir, Ulusal Kurtuluş Cephesinin[166] yararlanmaya çalıştığı ve Athos'un uluslararasılaşmasını destekleyen ideolojik yönüyle ilgili bir rejim dayatmak ve aynı zamanda yeni bir tüzük dayatarak durumu değiştirmek istediği bir güvensizlik ve kamu düzeni boşluğu dönemi araya girdi.[167] Nihayetinde, Yunan keşişlerin tutarlı tavrı ve iyilikle yaklaşımları hem Bulgar işgali tehlikesinin ortadan kaldırılmasına hem de Athos'un karakterinin değişmesinin önlenmesine katkıda bulunmuştur. Bu olaylar 1949 yılına kadar sürmüş, dağ bu zorlukları da aşarak 1963 yılında kutlanan bininci yıldönümünü tamamlamaya doğru ilerlemiştir. Athos Dağı bir manastır devleti olarak ilk bininci yılını kutladı (1963) ve yukarıda bahsedildiği gibi Athoslu Athanasius tarafından 963 yılında Megisti Lavra'nın kuruluşundan bu yana bin yıl geçti. Bu görkemli kutlama, dönemin Fener Rum Patriği Athenagoras, Ortodoks Kiliseleri Başkanları ve dönemin Kralı Paul ile halefi Konstantin'in huzurunda gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde manastır hayatı ve genel olarak Athos Dağı gerileme ve çöküş içindeydi. Manastırlar çöküyor, keşişlerin sayısı

---

165 Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 45-46.

166 Ulusal kurtuluş Cephesi (EAM): Yunanistan'da özellikle işgal döneminde aktif olan bir direniş örgütüydü. İşgal altındaki en kitlesel direniş örgütü ve modern Yunanistan'daki en kitlesel siyasi örgüttü. 27 Eylül 1941 tarihinde Lefteris Apostolou, Christos Chomenidis, Apostolos Vogiatzis ve Ilias Tsirimokos tarafından kurulmuştur. EAM 1982 yılında Andreas Papandreou'nun ilk hükümeti tarafından bir direniş örgütü olarak tanınmış ve bu hareket Yeni Demokrasi (ΝΔ) üyeleri tarafından şiddetle eleştirilmiştir. Bk. Nektarios Ntargakis, "Eam", *İn.Gr* (blog), 2023.

167 Dimítrios G. Tsámis, *Ágion Óros, Proséngisi Stin Prósfati Istoría Tou* (Selanik: Pournaras P. S, 2007), 81-149.

sürekli azalıyor ve yaş ortalaması sürekli artıyordu. Ancak, bu düşüşün geçici olduğu kanıtlanacak ve Athonite manastır hayatının rûhâni bir yeşerme ve yeniden doğuş dönemine girecekti.[168]

Athos Dağı, bir gerileme döneminin ardından (yukarıda da belirtildiği gibi, 20. yüzyıl ortalarında ya da bininci yıldönümü kutlamalarında, işgaller dönemindeki ihmal ve her türlü altyapının çökmesi nedeniyle zirveye ulaşmıştır, Protestan etkileri ve Ortodoksluğu yayma girişimleri, kurtuluştan sonraki ilk yıllarda manastır karşıtlığının eşlik etmesi, Balkan savaşları ve aydın keşişlerin eksikliği), bir dizi olay sayesinde yeniden doğmuştur.

Athos manastır hayatının istikrarlı toparlanması 1970 yılları başından itibaren istatistiksel olarak kaydedilmeye başlandı. 1972 Temmuz'unda Athos Dağı'ndaki toplam keşiş sayısının 1.146 olduğu, 1971 yılına (1.145) kıyasla en az bir birimlik bir artış olduğu tespit edildi; bu gerçek zaman zaman Athonite keşişlerinin istatistiklerini yayınlayan Irénikon dergisi tarafından da kaydedildi. O zamandan bu yana, Athos Devletindeki keşişlerin sayısındaki istikrarlı ve "tehdit edici" düşüş, şimdi etkileyici hale gelen ve şu anda 1.800'den fazla keşişin bulunduğu istikrarlı bir iyileşmeye dönüşmüştür.[169] Bu canlanma öncelikle "güçlü kişiliklere" sahip başrahiplerin varlığı sayesinde gerçekleştiğine inanılmaktadır.

Athos'un "yaşlılarından"[170] olan Hesychast Joseph, Athos Dağı'nı ziyaret eden bir arkadaşına maiyetini oluşturan üç genç keşişin gelecekte Athos Dağı'nın manastır devleti konumunda olmasına neden olacağını kehanet yoluyla bildirmiş olduğu inancı güçlüdür.[171] Ancak bu gerçeği öngördüğü için, ölümünden sonra tebaasının bir arada yaşamasına izin vermemiş, bu yolun onları büyük cemaat manastırlarının başrahipleri ve "yaşlıları" olmaya götüreceğini bilerek ayrılmaları talimatını vermiştir.

---

[168] Panagiótis Anagnóstis, "O Eortasmós Gia Ta 1000 Chrónia Tou Agíou Órous Kai I Anagénnisí Tou", *Pemptousía* (blog), 2022.

[169] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 47.

[170] Burada geçen ve Tezimizin bundan sonraki bölümlerinde geçebilecek olan "yaşlı" kavramı, Türkçedeki "ihtiyar" kavramıyla aynı anlama gelmediğini belirtmemiz gerekmektedir. Ortodoks dünyasında yaşlılık kavramı (Gerondas/ Γέροντας) saygın, tecrübeli ve aynı zamanda ömrünü tamamen manastır hayatına adamış olan keşişleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Bk. Sillogikos, *Leksiko Tis Koinis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Γέροντας".

[171] Gérontas Efraím Vatopaidinós, *Géron Iosíf Vatopaidinós* (Agio Oros: İMMB, 2018), 12-15.

Gerçekten de Joseph'in maiyetindeki altı keşişten üçü yeni manastırların başrahipleri ya da manastırların "yaşlıları" olarak atanmıştır. Buna ek olarak, terk edilmiş durumda olan manastırlara yeterli sayıda personel sağlarken, Joseph'in bazı manevi çocukları ve torunları Yunanistan'ın çeşitli bölgelerinde ve yurtdışında kadın ve erkek manastırları kurmuş ve buralarda rehberlik yapmışlardır. Athos Dağı içinde ve dışında zengin faaliyetlere sahip binden fazla keşiş ve rahibenin doğrudan veya dolaylı olarak Joseph'in soyundan geldiği tahmin edilmektedir. Joseph, Athos Dağı'nın rûhâni rönesansının doğuşunu sağlamıştır. Uygulamaları Nea Skiti manastırında daha sonra Provata ve Bourazeri manastırlarında ve kısmen de günümüzde büyük komünlerinde benimsendiğini belirtmek gerekir. Onun günlük günah çıkarma ve düzenli İlahi Ayin ve Komünyon (Ekmek Şarap Ayini) (haftada en az dört kez) uygulamaları da benimsenmiştir.[172]

Bu rönesansın "bayrağı" modern zamanlarda, hacıların hizmetinde yorulmak bilmeyen bir işçi olan Athonite Hosios Paisios'a geçti; hayatı ve insana olan sevgisi ya duasıyla ya içgörüsüyle (tabii ki insanı etkilemeyi değil, dinlendirmeyi amaçlıyordu) ya da saatlerce süren rûhâni konuşmaları ve öğütleriyle ifade edilmiştir. Kendisini ve sorunlarını bir kenara bırakarak, dünyanın dört bir yanındaki inananları etkilemeye çalışmış, onlar da ya Athos Dağı'nı ziyaret ederek ya da öğretilerini ve "mucizevi" eserlerini içeren kitapları okuyarak onun hayatına büyük ilgi göstermişlerdir. Joseph ve Paisios'un arasında, Essex'li Sophronius ortaya çıkmıştı (hayatının son yirmi yılında Essex'te yaşadığı için Essexli olarak anılmaktadır), "Athonitli Aziz Silouanos" adlı kitabındaki öğretileri ve teolojisi pek çok genci manastıra yönlendirirken, yenileyici söylemi Ortodoks olmayan insanları da etkileyerek onları Kilise'nin sıkı üyeleri haline getirdiğine ve modern "kutsallaştırılmış" figürlerden oluşan bu "Kutsal Üçlü" öncelikle dünyanın dikkatinin Athos Dağı'na çekilmesine ve inananların "maneviyatının" yeniden doğmasına büyük katkılar sağladığı vurgulanmaktadır.[173]

Bu gruplar zaten köklü gruplar olup, yarımadaya hareketleri o zamana kadar var olan yenilenme eğiliminin pekişmesine ve ortaya çıkmasına kararlı bir şekilde katkıda bulundu. En karakteristik örnek, Meteora'ya artan turizm akışı nedeniyle üyeleri başka

---

[172] Archimandrítis Efraím, *Aísthisis Zoís Athanátou, Omilíes Gia Ton Géronta Iosíf Ton Isychastí* (Agio Oros: İMMB, 2005), 219-224.

[173] Georgios Mantzaridi, *Prósopo kai thesmoí* (Selanik: Pournaras P. S, 1997), 179; Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 51.

bir yerde sessiz bir tefekkür arayan ve bunu 1972'de Athos Dağı'nda bulan Büyük Meteora Manastırlarının hareketidir.

Meteora keşişlerinden bir grup, inzivaya çekilecekleri yeri Athos Dağı'nın çürümeye yüz tutmuş manastırları arasında aradı. Philotheos ve Simon Petra Manastırları arasında seçim yapıldı, ikincisi esas olarak Meteora'ya çok benzediği için tercih edildi, ancak bina altyapısı özellikle kötü durumdaydı ve personeli yedi "yaşlı" keşişten oluşmaktaydı.

Peder Emilianos[174]boş kalan başrahiplik görevine seçildi ve onun naipliği manastırın yakın tarihindeki en kutlu dönemlerden biri olarak kabul edilir, bu da Athos Dağı'nın daha geniş bir kitle tarafından ele geçirilmesi ve yeniden parlamasıyla aynı döneme denk gelmiştir ve onun (Emilianos'un) öncülüğünde, aralarında sekiz farklı ülkeden keşişlerin de bulunduğu yaklaşık elli beş kişilik bir grup ile sonuçlanmıştır. Meteora keşişlerinin yerinin değiştirilmesi, Kutsal Gregory Manastırı gibi başka keşişlerin[175] de yerinin değiştirilmesine vesile olmuştur. Başpiskopos George Kapsani, Xenophontos Manastırına yerleşerek, Athonite manastırcılığının ve Athonite rûhâniliğinin yeniden canlanmasının ve manastırların yeniden cemaatleşmesinin temellerini atmıştır.[176]

Ezcümle, Athos Dağı, inananların hayatının sekülerleşmesi, "anlam ve derinlikten yoksun", "sığ rûhâni hayat" gibi olayların, gayrimeşru dinî oluşumların reddedilmesi, Hıristiyan kardeşliklerin dağıtılması, Athos Dağı dışındaki manastırların turistik hale getirilmesi, Patristik metinlerin incelenmesinin yeniden canlandırılması, manastırların yeniden cemaatleştirilmesi ve Athonite keşişlerinin "göçü" ve "dünyayla diyaloğu" gibi olaylar pek çok kişinin geleneği ve "katıksız Ortodoksluğu" aramasına neden olan ve yeniden doğuşuna katkıda bulunan, "hac" ziyareti yapılan kutsal mekanlardan biri konumundadır.[177]

1980'lerin başına kadar Arkeoloji Servisi Athos Dağı'ndaki restorasyon müdahalelerinden sorumluydu, ancak bürokrasi, kriz ve kaynak yetersizliği nedeniyle sınırlı olanaklara sahipti. Bu nedenle, önceki yıllardan bu yana sayıları giderek artan ve

---

[174] Emilianos Simonopetritis (Αιμιλιανός Σιμωνοπετρίτης): Athos Dağı'ndaki Kutsal Simonos Petra Manastırı'nda profesör olarak görev yapmış bir Yunan Küçük Asya keşişi, teolog ve yazardı. Öğretisi, hayatı vb. için bk. Syllogikós, "Gerontas Aımilianos Simionopetrtis", *Monachiki Ekphrasi* 28/1 (2008), 2-32.

[175] Mwuseıs, *H Martirira Tou Agiou Orous Ston Singhrono Kosma*, 130-131.

[176] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 52-53.

[177] Mwuseıs, *H Martirira Tou Agiou Orous Ston Singhrono Kosma*, 88-89.

giderek daha fazla "hacı" ve ziyaretçi kabul eden manastır topluluklarının sürekli artan çalışma ve bina altyapı projeleri ihtiyaçlarını karşılayamıyordu.

O dönemde alınan siyasi karar, Arkeoloji Servisi'ni güçlendirmek değil, onun yerine yeni, daha merkezi olmayan ve esnek bir yapı kurmaktı: Athos Mirasını Koruma Merkezi (KEDAK). 1981 yılında Selanik merkezli bir Yunan kamu hizmeti olarak kurulmuştur. Manastırların doğal, anıtsal ve kalıntı zenginliğinin korunması ve tanıtılmasına yönelik programların planlanması ve uygulanmasından sorumludur. Kurumun amacı öncelikle altyapı, bakım ve restorasyon projelerinden oluşan bir programa son şeklini vermek ve daha sonra Kutsal Cemaat ve Athos Dağı Kutsal Manastırlarının kültürel miraslarını koruma çalışmalarına yardımcı olmaktır. KEDAK'a verilen sorumluluklar, Athos Dağı bölgesindeki projeler veya diğer ilgili çalışmalarla ilgili tüm çalışmaların kontrolü ve onaylanması ile bunların düzgün bir şekilde uygulanmasının koordinasyonu, finansmanı ve denetimidir. On bir üyeli bir yönetim kurulu tarafından yönetilen KEDAK'ta şu anda bilimsel personel olarak yaklaşık 35-40 kişi, teknik ve idari personel olarak da yaklaşık 20 kişi görev yapmaktadır. Herhangi bir talep KEDAK'a onay için sunulmadan önce, manastır yetkililerinin önceden onayı alınmadan Athos Dağı'nda hiçbir çalışma veya projenin yürütülmediğine dikkat çekilmelidir. Ekim 2009'dan bu yana KEDAK, İçişleri ve Makedonya - Trakya Genel Sekreterliği'ne bağlıdır.

Athos yarımadası belki de Balkanlar'daki en yüksek eser yoğunluğuna sahiptir. Etrafı surlarla çevrili yirmi cemaat manastırı ve bunların etrafında çok sayıda müştemilat, manastırlara benzer bir yapı organizasyonuna sahip dört cemaat *Skiti*,[178] yerleşim yeri şeklinde sekiz özel *skiti*, iki yerleşim yeri ve kuleler, hücreler, oturma yerleri, kulübeler, inziva yerleri gibi en az 1700 münferit yapıya sahiptir. Bu nedenle 1988 yılında Athos

[178] Skiti (Σκητη): Bir Egemen Manastır veya Manastıra bağlı bir manastır kurumunu belirtmek için kullanılır. Skitiler, "ortak" ve "özel" manastırlar olarak da ayırt edilen küçük manastırlardır. Bunlar çok sayıda manastır kulübesinden oluşan organize topluluklardır. Her Skiti'nin ortasında "Kyriakon" adı verilen ve herkesin ortak tapınağı olan bir yapı bulunur ve kulübeler bunun etrafında inşa edilir. Skiti'nin yönetimi, yarısı Skiti'nin kendisinden, diğer yarısı da Skiti'nin bağlı olduğu Egemen Manastır'dan gelen 2 veya 4 danışmanın yardımıyla Skiti'nin "yaşlıları" tarafından her yıl, genellikle 8 Mayısta seçilen ve "Dikaios" olarak adlandırılan kişi tarafından yürütülür. Skiti olarak adlandırılan bu yerlere yerleşen keşişler aynı zamanda tarım ve hayvancılık işlerinin yanı sıra hagiografi, ahşap oymacılığı, müzik vs. ile de uğraşırlar. Yunanistan'da bu tür Skitilerin en önemlileri Athos Dağı'ndaki Skitileridir. Skitelere karşılık olabilecek kelime çilehane diyebiliriz. Bk. Anonimos, "Plirophories Gia Tis Skites Tou Agiou Orou", *Agio Oros* (blog), 2023.

Dağı yarımadasının tamamının, doğal çevresi ve eserleriyle birlikte UNESCO tarafından Dünya Mirası altına alınmış ve korunmaya başlanmıştır.[179]

1.4. Ortodoks Dünyasında Athos

Athos Yarımadası'nın Ortodoks dünyasındaki önemi daha ilk yüzyıllardan beri büyük bir öneme sahiptir. Önemine ve kutsallığına binaen daha 1045 yılından beri Agion Oros[180] olarak adlandırılmaktadır. Kaynaklara göre 8. yüzyıldan itibaren Konstantinopolis'teki Bizans imparatorları nezdinde çileci bir otoriteye sahip olduğu bilinen manastır gruplarının örgütlenmesiyle manastırcılık ortaya çıkmıştır. 972 yılında İmparator John Tsimiski ve Athonite keşişleri tarafından imzalanan cemaat hayatının işleyişine dair *Typikon*, keşişlerin hayatının düzenli bir şekilde organize edilmesinin temel ilkelerini, münzevi ya da hücresel çilecilik yolunu dışlamadan tanımlamıştır. O zamandan bu yana manastır hayatı hızlı bir gelişme göstermiş ve artık çok ırklı bir karakter kazanmıştır.[181] Birçok etnik grup günümüzde bir arada yaşamakta, "karşılıklı saygı içinde Hıristiyan sevgisini" hayata geçirmektedir. Bugün Athos'a gidip de münzevi hayat sürmek isteyen yabancılar Yunan vatandaşlığı almakta ancak etnik kökenlerini koruyabilmektedirler. Bu da bizlere Ortodoksların kendi aralarında etnik savaşlarının olmadığını/olmaması gerektiğini göz önüne sermektedir, "Ortodoksluk bir etnik kökenden ziyade ruhsal bir birlikteliktir" şeklindeki ifadelerle vurgulanmaktadır.[182] Diğer taraftan Athos Dağı'nda manastırcılık ekümenik bir karaktere sahiptir, çünkü sadece geleneksel Ortodoks ülkeler değil, İngiltere'den Güney Afrika'ya, Avustralya'dan Kanada'ya, Fransa'dan Güney Amerika'ya kadar diğer halklar ve kültürler de Athos'ta keşişlerle temsil edilmektedir. Ekümenik karakteriyle Ortodoks Kilisesi'ndeki manastırcılığın birliğinin ve çeşitliliğinin sembolü olduğu ve manevi olarak olmasa da kültürel olarak çoğulcu olduğu söylenmektedir.[183] Athos Dağı manastır yerleşim biçimi tüm Ortodoks Hıristiyan

---

[179] İrini Gratsia, *Ekklhsiastiki Architektoniki: Paradosi kaı Singchroni Pragmatikotita* (Atina: Elliniki Eteria, 2011), 135-138.

[180] Agion Oros (Άγιον Όρος): Bu isim "kutsal" ve "Mekân" şeklinde iki kelimeden oluşup "kutsal Belde", "Kutsal Dağ", "Kutsalların Yeri" gibi anlamlara gelebilmektedir. Türkçe literatürde ise Aynaroz şeklini almıştır.

[181] Georgios Papatsirios, *H Christianiki Askisi Sth Didaskalia Tou Mathimatos Ton Thriskethtikon Sthn Dethtero Bathmia Ekoedeysi* (Atina: Ethnikon Kaı Kapodistriakon Panepistimion Athinon, Metaptychiakı Ergasía, 2023), 19.

[182] Papadopoulos Stilianos, *O Monachismós, Óros Dysanávaton* (Atina: Apostoliki Diakonia, 1999), 137-138.

[183] Konstantineos Delikostanis, *H Goitia Tou Askitismou* (Atina: Ennoıa, 2011), 78-79.

dünyasını temsil etmekte ve uzun tarihi boyunca Ortodoks manastırcılığının aldığı çeşitli biçimleri içermektedir.[184]

Athonite manastırcılığı, varlığının ilk yüzyılından itibaren, merkezi bir idaresi ve seçilmiş temsilcileri olan Kutsal Cemaat ile örgütlü bir toplum oluşturmuştur. Bu, keşişlerin kendileri tarafından ortaya konulan bir rejimdir; merkezi bir yönetim olsa da manastırlardaki, *skiti*lerdeki ve hücrelerdeki rûhâni hayat münhasıran başrahibin sorumluluğundadır. Denetim, Tüzük temelinde, Athos Dağı'nın dinî olarak bağlı olduğu Fener Rum Patriği tarafından gerçekleştirilir. Yirmi manastırın her biri, manastırcılık kurumunun temel gerekliliklerinden "asla sapmadan" kendine özgü özelliklere sahiptir. Athos Dağı, bazı Ortodoks halklardan (Yunanlılar, İberyalılar, Ermeniler, Ruslar, Bulgarlar, Sırplar, Ulahlar, vs.) münzevilerin akın ettiği etnik gruplar manastır yerleşim merkezi olmayı başarmıştır, zira "manevi uygulama deneyimi" aracılığıyla tüm ulusal ayrımların üstesinden gelmenin bir ifadesi olarak işlev gördüğü gözlemlenmektedir. Athos Dağı'nın uzun çileci geleneğinin kesintisiz devamlılığı, bazı Ortodoksların manastır hayatının yenilenmesi için her zaman "parlak bir model" olarak kalmıştır.[185]

Athos Dağı, zaman içinde, yeterli sayıda keşiş bulunamamasının, maddi mal tedarikinin, milliyetçi sapmaların ve teolojik çatışmaların "yıkıcı" etkilerine maruz kalmışsa da tarih boyunca Ortodoks dünyasının büyük bir kesiminin "gözdesi" halinde olmayı hiçbir zaman bırakmamıştır. Bununla birlikte, yüzyıllar boyunca Athos Dağı'ndaki rûhâni hayat hızla gelişmiştir. Daha 13. yüzyılda ve özellikle de 14. yüzyılda daha da gelişmiştir. Kilise'nin her seferinde ortaya çıkan teolojik meseleleri ele alabilmesi için 14. yüzyıl teolojisinin temellerini atan Hesychast Nikephoros, Grigorios Sinitis ve Maximos Kousoukalobitis (ö. 1365) önemli şahsiyetlerdir. Tüm bunların sonucu, ileri düzeydeki teolojik hazırlığı ile Grigorios Palamas'ın (ö. 1359) öne çıkan kişiliği olmuştur. Athos Dağı'nın "parlaklığı" o zamanki Slav Hıristiyan bölgesinin tamamına, Moldova ve Bulgaristan'a ulaşmıştır. Yunanca konuşulan Doğu için Athos Dağı, Osmanlı hâkimiyeti yıllarında genel olarak Kiliseyi, özellikle de teoloji ve rûhâni hayatı besleyen bir kaynak olmuştur. Ortodoksların rûhâni birliği, Hıristiyan manastırcılığının tarihinde sunduğu tüm

---

[184] Zaku Prinentu, "Gia Mia Mi Apologitikí «Koinoniología Tou Christianismoú»", *To Bima Ton Koınonıkon Ephstımwn* 4/15 (1994), 63-92.

[185] Papatsirios, *H Christianiki Askisi Sth Didaskalia Tou Mathimatos Ton Thriskethtikon Sthn Dethtero Bathmia Ekoedeysi*, 20.

temel formları (münzevi, cemaat, cemaat manastırı) bugüne kadar koruyan Athos Dağı manastırcılığı aracılığıyla ifade edilmiştir. Athos Dağı dışında Kıbrıs, Patmos, Yunanistan anakarası gibi başka manastır merkezleri de olmasına rağmen, genellikle Athos, her zaman tercih edilmiştir. Cemaat hayatı Bizanslıların sosyal hayatıyla yakından ilişkili olmuş ve hatta onu model almıştır. Athos Dağı, hayatı, sessizliği, "ilâhi ibadetin" devamlı sürdüğü, kutsal sayılan ikonaları ve kutsal emanetleriyle daha çok vakit geçirilebilen, onlarla daha fazla iletişim halinde kalınabilen, "tövbe", "tevazu" ve "duanın" çileci bir yeridir. Bu onun kimliğidir. Athos manastır geleneği tarihi boyunca canlı kalmıştır, çünkü manastır uygulamasının soyut, fiziksel ve ruhsal olduğu, insanı dönüştürdüğü, tutkularından arındırdığı, erdemlerle giydirdiği, insanın kalbini arındırdığı, ruhunu yücelttiği ve kişiliğini tamamladığı inancı vardır.[186]

Ortodoks dünyası bugünkü teolojik gelişiminin başlangıcını Athos Dağı'na dayandırmaktadır. 18. yüzyıl ortalarında kurulan Athonite Akademisi gelişimin büyük olaylarından bir tanesidir ve yetiştirmiş olduğu din adamlarının etkileri günümüze kadar sürmektedir.

20. yüzyıla gelindiğinde, kutsal bir hayat süren çok sayıda keşiş bulunmaktadır, önem arz eden keşişlerden (Athos'un "yaşlı"larından) bazı isimleri şu şekilde zikredebiliriz; Osios Silouanos (ö. 1938), Savvas Kalimnou (ö. 1947), Joseph (ö. 1959), Sofronios Zacharoff (ö. 1993), Neothanis Asios Paisios (ö. 1994) ve Anthimios Agiannitis.[187] Bu kutsal kişiler Ortodoks Kilisesi'nde sadıkların "teselli" ve "güçlendirme" modelleri olarak saygı görmektedirler.

Athos Dağı, geleneksel manastırcılık ve uygulama biçimleriyle bugün bile rûhâni hayatın dinamik bir referans noktası olmaya devam etmektedir. Her ne kadar yerel olarak sosyal ortamdan izole edilmiş olsa da Kilise ve toplum üzerinde manastırcılığa yakışır şekilde daha genel bir etki yaratmaktadır. Athos Dağı'nı Ortodoks dünyasına müntesip olan birçok birey için "eşsiz" ve "tekrarlanamaz" kılan şey sadece keşişlerin sayısı değil, aynı zamanda manastır hayatının tüm biçimlerinde bir hayat, uygulama ve ibadet biçimi olarak deneyimlenen çileci ve tefekkür geleneğin uzun seyridir. Birçok Ortodoks Athos'u,

---

[186] Georgios Mantzaridis, *Koinonologia Tou Christianismou* (Selanik: Pournaras, 2004), 123-125; Papatsirios, *H Christianiki Askisi Sth Didaskalia Tou Mathimatos Ton Thriskethtikon Sthn Dethtero Bathmia Ekoedeysi*, 20-21.

[187] Stilianos, *O Monachismós, Óros Dysanávaton*, 144-147.

"mistik mucizevi bir hayatın kalesi", sadece yeniyi gizlice yetiştirmekle kalmayıp, "insanüstü olanı", "ilâhî-insani olanı doğuran görkemli bir kaya", "İnsanın tanrısallığa sahip olduğu yegâne mekân" olarak tanımlamaktadır.[188]

Sonuç olarak: Düzenli olarak Athos'a yapılan "hac" yolculukları ve Athos hakkında yazılan eserler ve şiirler, Athos'a ister keşiş hayatı yaşamak üzere olsun, ister herhangi bir araştırma vesilesiyle oraya gidenler olsun, hepsi de oranın büyüsü altında kalmaları ve tekrar tekrar oraya gitmek istemelerinin sebebi tam olarak da özelde Ortodoksların, genelde Hıristiyan dünyasının Athos'a vermiş olduğu önem ve değeri bize en yalın haliyle sunmaktadır.

1.5. Athos'ta Günlük ve Dinî Hayat

Athos Dağı, değerli kutsal emanetlerin yanı sıra, günlük hayat, ibadet ve yalnızlıkla başa çıkmak için bir hayat biçimi sağlayarak Ortodoks Dünyasını en çok ilgilendiren şey olan rûhâni hazinelerini saklar. Bu nedenle Athos Dağı bir "Rûhâni Babalık ve Danışmanlık Okulu" olarak adlandırılmıştır: *"Athos Dağı'ndaki "Yaşlılar" herkese uygun bir şekilde, anlayışla öğüt verir ve yürekten dualarıyla ruhları rahatlatır ve yardım eder. Yüzü kutsal hayatıyla ışıldar ve acı çeken ruhlara ilâhi lütuf yayar. Ünü her yere ulaşmıştır ve insanlar rûhâni olarak istifade etmek için her yerden akın ederler. Sabahtan akşama kadar, acı çekenlerin acılarını toplar ve bahar güneşi gibi olan manevi sevgisiyle kalplerini ısıtır."*[189]

Athos Dağı'ndaki günlük hayat ve ibadet şekilleriyle ilgili Bizans dönemine, Osmanlı dönemine ya da farklı farklı dönemlere ait çeşitlilik arz eden uygulamalar zikredilmektedir. Günümüzde ise Athos'ta bulunan bir keşişin yirmi dört saatlik günü, sırasıyla dua, çalışma ve dinlenmeye ayrılmış sekiz saatlik üç eşit bölüme ayrılır. Keşişler günlük egzersizleri (ibadetleri) ve rûhâni mücadeleleri için dua, haç (İstavroz) ve tespihi (komposchoini) araç olarak kullanırlar. Athos'ta dua tapınakta, bahçede, yemekte ve hatta uykuda durmak bilmeyen bir mücadeledir. Keşiş, Tanrı'yı anar ya da daha doğrusu Mesih'te var olarak O'nun tarafından anılır. Nöbet onun başlıca işi haline gelir. Keşişlerin özel duası tek bir duadır*: "Rab İsa Mesih, bana merhamet et"*. Akşam duaları, yemek

[188] Papatsirios, *H Christianiki Askisi Sth Didaskalia Tou Mathimatos Ton Thriskethtikon Sthn Dethtero Bathmia Ekoedeysi*, 21-22.
[189] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 331.

duaları, gece yarısı ayinleri duaları ortak olur ve benlikten soyutlanıp geriye kalan inananlar için dua edilir, merhamet ve bağışlanma dilenir.[190]

Athos keşişlerinin işleri dinî görevleriyle sınırlı değildir. Her keşişin kendilerini meşgul edecek el işleri vardır. Başkeşiş yeni gelen hacıları dinlendirmek, onlara su, rakı ve lokum tepsisini ikram etmek ve odalarına yerleştirmek ile görevlidir. Diğer keşişler, yaşlılarla ilgilenen, hayvanlara bakan, ekmek yapan ve mutfakta yemek hazırlayan kişilerle ilgilenir. Kilise bekçisi kiliseyi düzenler,[191] diğerleri ise tespih örme, ikona boyama, ahşap oymacılığı ve gümüşçülük, tütsü ve mum yapımı ve nadiren de olsa kutsal sanat ve ciltçilik gibi işlerle uğraşır.[192] Fiziksel çalışma her zaman Ortodoks bir keşişin hayatının önemli bir parçası olduğundan ziraat, çiftçilik ve arıcılık gibi meslekler de Athos Dağı'nda her zaman icra edilen mesleklerden olmuştur.[193]

Athos Dağı'nın dinî hayatının en temel geleneklerinden biri Paskalya ayinleridir. Paskalya'nın pazartesi gününde Karyes'te ve Athos Dağı manastırlarında "mucizevi" ikonaların ve kutsal emanetlerin geçit törenleri yapılır. Athos başkentinde Axion Esti[194] için ayin düzenlenir. Manastırlar'ın bazıları Paskalya'nın ikinci, bazıları da üçüncü günü olmak üzere ayinlerini düzenler. Axion Esti Tören alayının güzergâhı ayrıntılı olarak belirlenmiştir ve günümüzde de neredeyse hiç değiştirilmeden uygulanmaktadır.[195] Saat 12:00'de kilise görevlisi yemekhanede gerçekleşecek olan Son Akşam Yemeği için çanı çalar. Bu Tanrı'ya dua ve yakarış zamanıdır. Athos Dağı'nda, saat 12 veya 0 olarak kabul edilen gün batımından itibaren saymaya başlayan Bizans saati takip edilir.[196]

Athos'daki keşişlerin dua şekilleri ve Tesbihatları aşağıda nakledildiği şekildedir:

Mesih için şöyle denir: Rab İsa Mesih, bana merhamet et.

---

[190] Konstantinios Papakonstantinou, *Athos Kai Prosethi* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, 2020), 73.

[191] M. G Barbounis, "H Kathimerini Zwi Sto Agio Oros", *Dimokritio Panepistimio Thrakis* 1/1 (2002), 221-236. "H Parousiaki Ergasia Pou Anatheri Tin Kathimerini Zwi Sto Agio Oro", Diadiktio.

[192] Alkan, "Aynarozda Tarih Dini ve Günlük Hayata Dair Notlar", 36-37.

[193] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 334-335.

[194] Axion Esti (Άξιον Εστί): Meryem Ananın en değerli ve en kutsal olarak kabul görülen resmi. Athos Dağı'nda muhafaza edilmektedir ve dinî bayramlarda törenler için gün yüzüne çıkarılmaktadır. Geniş bilgi için bk. Odiseas Elupis, *To Axion ESti* (Atina: İ. E. E, 1959).

[195] Silogikos, "Agion Oros: Mia Poloitia Afieromenh Sthn Prosefchi Kaı Th Latria Tou Theou", *Ethnikos Khrux* 7/8 (2012), 12.

[196] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 344-345.

Kutsal Bakire Meryem'e: Kutsal Meryem, beni kurtar.

Günün Azizine: Kutsal... benim için dua et.

Cemaatin azizine: Kutsal... benim için dua et.

Haftanın azizine: Kutsal... beni elçin olarak seç.

Pazartesi: Kutsal Baş Melekler, bana şefaat edin. Salı: İsa'nın Vaftizcisi, bize şefaat et. Çarşamba ve Cuma: İsa'nın Haçı, gücünle bizi kurtar. Perşembe: Kutsal Havariler, bize şefaat edin. Cumartesi: Tüm Azizler, bize şefaat edin. Pazar günü: Teslisin en kutsalı, bana merhamet et.

Koruyucu Melek için: Kutsal Melek, beni koru.[197]

Diğer zamanlarda yapılan ve sayıları 33 olan tesbihatlar ise şu şekildedir:

1. Rab İsa Mesih, dünyaya merhamet et.

2. Rab İsa Mesih, Kilisemize ve Ortodoksluğumuza merhamet et.

3. Rab İsa Mesih, Piskoposumuza ve çevresindekilere merhamet et.

4. Rab İsa Mesih, rûhâni Babamıza ve onun çevresindekilere merhamet et.

5. Rab İsa Mesih, dünyanın her yerindeki Ortodoks din adamlarına ve din adamlarına merhamet et.

6. Rab İsa Mesih, hürmetkâr hacılara, merhametlilere, kutsal evinize emek verenlere, fayda sağlayanlara ve güzelleştirenlere merhamet edin.

7. Rab İsa Mesih, ulusumuzun yöneticilerine merhamet et.

8. Rab İsa Mesih, Yunan Ordusuna ve Savunma Kuvvetlerine merhamet et.

9. Rab İsa Mesih, anne babama, üvey anne babama ve öğretmenlerime merhamet et.

10. Rab İsa Mesih, etten ve ruhtan kardeşlerimize ve akrabalarımıza merhamet et.

11. Rab İsa Mesih, yaşlılara ve yalnız insanlara merhamet et.

---

[197] Christianity Art, "Komposchoini: H Axia Tou Sti Zoi Tou Christianizmou", *ChristianityArt* (blog), 2021.

12. Rab İsa Mesih, bebeklere merhamet et.

13. Rab İsa Mesih, ergenlik çağındaki çocuklarımıza ve gençlerimize merhamet et.

14. Rab İsa Mesih, öğrenci yetiştiren gençlerimize merhamet et.

15. Rab İsa Mesih, dengesiz ve zayıf kardeşlerimize merhamet et.

16. Rab İsa Mesih, Ortodoks ailelerin evliliklerine merhamet et.

17. Rab İsa Mesih, ayrılmış ve boşanmış kardeşlerimize merhamet et.

18. Rab İsa Mesih, hamile kız kardeşlerimize merhamet et.

19. Rab İsa Mesih, dullara ve yetimlere merhamet et.

20. Rab İsa Mesih, bizden nefret edenlere ve bizi sevenlere merhamet et.

21. Rab İsa Mesih, tüm hastalıklı kardeşlerimize merhamet et.

22. Rab İsa Mesih, tüm sakat kardeşlerimize merhamet et.

23. Rab İsa Mesih, uyuşturucu bağımlısı, alkolik ve bağımlı olan kardeşlerimize merhamet et.

24. Rab İsa Mesih, yelkenli, seyahat eden ve uçan kardeşlerimize merhamet et.

25. Rab İsa Mesih, doğal afetlerdeki kardeşlerimize merhamet et.

26. Rab İsa Mesih, acı ve kıtlık çeken kardeşlerimize merhamet et.

27. Rab İsa Mesih, esaret altındaki ve her koşuldaki kardeşlerimize merhamet et.

28. Rab İsa Mesih, hata yapan kardeşlerimize merhamet et.

29. Rab İsa Mesih, acı çeken ve açlık çeken kardeşlerimize merhamet et ve Ortodoks inancına küfredenlere ve ona karşı savaşanlara merhamet et.

30. Rab İsa Mesih, yas tutan ve acı çeken kardeşlerimize merhamet et.

31. Rab İsa Mesih, bize merhamet et ve bize barış zamanı bağışla.

32. Rab İsa Mesih, sonsuz hayata diriliş umuduyla uykuya dalmış olan tüm kardeşlerimizin ruhlarını dinlendir.

33. Rab İsa Mesih, günahkârlara merhamet et.[198]

Özetle Athos Dağı'ndaki keşişlerin günlük hayatı rutin haline gelmiş olan bağ-bahçe işleriyle, el becerileriyle ve yukarıda nakledilen zikirlerle geçmektedir. Bunun yanı sıra aşağıda aktaracağımız ibadet türleri de Athos'un kökleşmiş olan ve halen devam eden tapınma biçimleridir. Daha doğrusu tam anlamıyla inzivaya çekilmiş olan keşişlerin ibadetleri ve sonrasında ulaştıkları mertebelerdir:

1.5.1. Tefekkür ve Zihnî Dua

Zihnî duanın kökleri manastırcılık ilkelerine dayanır. Rus Kilise Babalarına göre, İncil'in tamamının bir özeti olarak kabul edilir.[199] Ortodoks Manastırcılığı tanımı gereği tefekkür unsuruna sahiptir. Dinî tecrübenin üst düzeylerde gözlemlendiği Athos Dağı'nın ana mesajının şu olduğu söylenebilir: "Kutsal olanı anabildiğiniz kadar anın, bolca tefekküre dalın",[200] çünkü kutsama/kutsal olanı anma sadece keşişlere yönelik değildir. Kökleri manastırcılığın henüz ortaya çıkmadığı bir dönemde Havari Pavlus'a kadar uzanmaktadır.[201]

Simonopetras Manastırı'nın "Yaşlı"larından olan Emiliano'ya göre, bu basit dua şekli (Tefekkür) insanın her an Tanrı'yla konuşma ve O'nun yaratılmamış enerjisinin kendisine girdiğini ve aynı zamanda Kutsal Üçlünün içinde olduğunu bilme olasılığının tortusudur. Birçok Athonit, barış ve huzurun sağlanabilmesi için her yer ve zamanda ve her sorunda, dindarları dünyada zihnî dua uygulamasına teşvik etmektedir.[202] Ayrıca, "Yaşlı" Charalambos Dionysiatis'e göre zihnî duaya sahip olmak, "Tanrı'yı kendi içinde edinmek" anlamına gelir. "Onu yaşarsınız", "hissedersiniz", "ruhun gözleri açılır". Bu gözlerle "kendinizde Mesih'i görürsünüz". "O'nun krallığının mutluluğunu içinizde hissedersiniz".[203]

---

198 Prosefches, "H Triantatris Efches Gıa To Triantatriari Komboschoını", *Ecclisia Online* (blog), 2020.

199 Larchet Jhean Claoude, *H Therapethtiki Ton Pneymatikon Nosimaton: Eisagogi Stin Askoıtiki Paradosy Ths Orthotoxou Ekklisia* (Atina: Apostoliki Diakonia, 2011), 583-584.

200 Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 72.

201 Alexis Fotopoulos, "I «Noerá Adiáleipti Prosefchí» Eínai to Próto Víma Gia Na Fthánoume Eis Ti Théosi.", *Alexis Fotpoulos Arthra* (blog), 2020; Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 72.

202 Pablos Ntanas, *Theologia Kai Thabmata Tis Noeras Prosethis* (Agion Oros: İdiotikos, 2010), 184-186.

203 Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 73.

Elli beş yıllık manastır hayatının kırk beş yılını bir mahkûm olarak geçiren keşiş Hesychast Kallinikos (1959), 20. yüzyılın başında özel bir gayretle tefekkür ve zihnî duayı uygulamıştır,[204] Kendisini açlıktan ölme noktasına varacak kadar oruç tutmak, gece nöbetlerini uzatmak, uzun saatler boyunca dua etmek gibi aşırı çileci denemelere tabi tutmuştur.[205] Aynı zamanda, tefekkür ve zihnî dua konusunda bir otorite olarak tanınmış ve bunu yapmak isteyenler onun rızasını almak için kendisine başvurmuşlardır. Zihnî dua öğretisi onun açısından üstü kapalı değildi. Kallinikos'a göre, keşiş mükemmel bir itaat göstermeli, kendi iradesini öldürmeli ve tutkularını ortadan kaldırmalıdır. Ayrıca zihnî dua ve tefekkürü ilk defa icra edecek olan keşişlerin yanında tecrübeli bir keşişin (daha doğrusu "Yaşlı" olanlardan birinin) bulunmasını önkoşul olarak görmüştür.[206]

Daha sonra Ortodoks manastırcılığın ve Athos Dağı'nın modern tarihini yeniden canlandıran, tefekkürün ve zihnî dua uygulamasının ana temsilcisi olan Hesychast Elder Joseph olmuştur. Elder Joseph, pazartesiden cumaya kadar kimseyle konuşmadığı Büyük Perhiz dönemiyle örneklendirilebilecek şekilde, tam bir inziva ve mutlak sessizlik uygulamış, bunu sıkı bir oruç ve nöbetle birleştirmiştir.[207] Aynı zamanda, Pavlus'un *"durmadan dua edin"*[208] emrini mükemmel bir şekilde uygulamaya çalışmış ve bunu büyük ölçüde başarabilmiştir. Her gece altı saat boyunca tek başına dua etmek onun geleneğiydi. Elder'in uygulama ve öğretisine göre, zihnî duaya rûhânilik ve alçakgönüllülük eşlik etmelidir. Ancak o zaman "insanı dolduran ve onu Tanrı ile birleştiren lütuf" gelir. Zihnî dua sırasında insan "ateşle birleşen ve ateşten çıktığında doğasına geri dönen kızgın bir demir gibi olur". Bu mücadelenin insanı bu mutluluk verici alışkanlıktan uzaklaştırmak isteyen güçler tarafından engellenemeyeceği söylenerek, inanan insanlar tefekkür etmeye sevk edilmektedir. Dolayısıyla, dua esnasında yoğun bir odaklanma söz konusudur.[209]

Yukarıdakilere paralel olarak, Emilian da insanı zihnî duadan alıkoyan sorunlara değinmiştir. Emilian'a göre zihnî dua/tefekkür uygulaması sırasında ortaya çıkması

---

[204] Archimantritou Cherobeım, *Kallinnilos O İsichastis (Sighrones Agiorotikes Morthes)* (Orophos Attikis: İera Moni Paraklitou, 2006), 33-34.
[205] Cherobeım, *Kallinnilos O İsichastis (Sighrones Agiorotikes Morthes)*, 21-22.
[206] Cherobeım, *Kallinnilos O İsichastis (Sighrones Agiorotikes Morthes)*, 57-59.
[207] Efraím, *Aísthisis Zoís Athanátou, Omilíes Gia Ton Géronta Iosíf Ton Isychastí*, 167-168.
[208] Selaniklilere 1. Mektup 5:17.
[209] Efraím, *Aísthisis Zoís Athanátou, Omilíes Gia Ton Géronta Iosíf Ton Isychastí*, 98-111.

beklenen uyuşukluk, yorgunluk, can sıkıntısı, kalp katılığı, tiksinti gibi zorluklarla, Şeytan, keşişi duadan uzaklaştırmaya ve onu ayartmaya çalışmaktadır. Bu denemeler ve engeller Tanrı sevgisinin sınandığı ilk yıllarda en yoğundur. Ancak azim, sabır, inanç ve sakinlik sorunların üstesinden gelmeye ve arzu edilen "Tanrı'yla birleşme" sonucuna ulaşmaya yardımcı olur,[210] çünkü dua, insana her şeyi öğretir ve ona her şeyi açıklar. Bu sebeple dua etmemek intihar gibi görülür.[211]

Joseph'e göre rûhâni çalışma ve alçakgönüllülüğün yanı sıra, zihnî duanın önemli bir unsuru da "kanın soyutlanması, ruhun akması" olan kefarettir, çünkü kefaret olmadan dua sona ererse dua sahibi başıboş dolaşır. Ayrıca, daha önce de belirtildiği gibi, zihnî duanın başarısı için önemli şartlardan biri, dua sahibini hatalardan ve özellikle de günahlardan korumak için bu ruhsal durumun farkında olan ve keşişe sahip çıkıp, onu yönetebilecek deneyimli rûhâni bir "babanın" varlığıdır.[212]

Elder Joseph'e göre gelecek yüzyılın dili olan bu dua, kişinin hayat tarzına ve bulunduğu yere bakılmaksızın söylenmelidir. Her insan duayı sürekli söyleyerek kendi nefsine "tecavüz" etmelidir, öyle ki dil yavaşladığında zihin duayı söylesin ve sonra onu kalbe indirsin ve böylece arınma oluşabilsin. İnsanın içindeki dua eylemi zamanlandığında, Cennet onun içinde deneyimlenecektir, bunun sonucunda tutkularından kurtulacak ve bir incelik olarak tüm bedeni kaplayan ve zihni aydınlatan Mesih'in arzu edilen ilgisine ve huzuruna erişecektir denilerek zihni duanın önemi pekiştirilmektedir.[213] Bir insan bu yüksek seviyeye ulaştığında, *"Ben uyuyordum ama kalbim uyanıktı"*[214] şeklinde kutsal yazı gereğince dua, kişi uykusunda olsa bile yüreğinin derinliklerinde mırıldanmaya devam eder.

1.5.2. Tövbe

Tövbenin önemine şu ifadelerle vurgu yapılmaktadır*: "Günahkârlığımızın farkına varmamız, Tanrı'yı gücendirmiş olmanın acısı, bir değişiklik yapmaya karar vermemiz ve günah çıkarmaya başvurmamız kurtuluşumuzun başlangıcıdır. Kutsanmış Öncüler ve*

---

[210] Papakonstantinou, *Athos Kai Prosethi*, 97-98.
[211] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 75.
[212] Efraím, *Aísthisis Zoís Athanátou, Omilíes Gia Ton Géronta Iosíf Ton Isychastí*, 98-102; Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 75-76; Papakonstantinou, *Athos Kai Prosethi*, 46-48.
[213] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 76.
[214] Ezgiler Ezgisi 5:2.

Rabb'in Kendisi vaazlarına tövbe çağrısında bulunarak başlamışlardır. Tövbe etmeyen hiç kimse kurtulamaz. Büyük hırsız cenneti bile ancak tövbe ederek soymuştur".[215] Ioannis Sinaitikis'e göre tövbe vaftizin yenilenmesi ve yeni hayat için Tanrı'yla anlaşma anlamına gelir. Aynı zamanda tüm bedensel tesellilerin, kendini yargılama düşüncesinin, tüm kederli şeylere kasıtlı olarak katlanmanın, diğer her şeyi ihmal etmenin ve kişinin kendi kurtuluşu için kaygılanmasının kalıcı olarak dışlanması anlamına gelir. Yine ona göre tövbe, tövbe edeni günah öncesi durumundan bile daha büyük bir saflığa kavuşturabilir.[216]

Hosios Paisios'a göre, tövbe büyük bir güce sahiptir ve insanın rûhâni hayatında belirleyici bir rol oynar. Bir adam aklına alçakgönüllü bir düşünce getirirse, kurtulur. Gururlu bir düşünce aklına getirirse ve akabinde tövbe etmezse ölüm onu bulur, gider, kaybolur. Elbette alçakgönüllülükle yapılan tövbeye, tefekkür ve iç muhasebe eşlik etmelidir.[217]

Dolayısıyla, eğer tüm Hıristiyanlar Mesih'in *"tövbe edin; çünkü göklerin egemenliği yakındır"*[218] sözünü uygulamalıysa, keşişler bu erdemde daha da üstün olmalıdırlar, çünkü tövbe (alçakgönüllülüğü getirecek olan) rûhâni hayatın temel taşıdır.[219]

1.5.3. İtaat

İtaat, manastır hayatının üç temel unsurundan biri olduğu için tüm Athonit keşişler tarafından pratik düzeyde uygulanmıştır ve uygulanmaktadır (Bekâret ve mal biriktirmemek diğer iki temel unsurdur). Keşişler için itaat, üstlerinin herhangi bir talebi ne kadar "saçma" ya da "garip" görünse ve dünyevi insanların mantığını zorlamış olsa da, sorgulamadan teslim olmak ve onu uygulamak zorunlu kabul edilmiştir.[220]

---

[215] Kurrıou İerosalimon, *H Metania (Foni Ton Pateron)* (Orophos Attikis: İera Moni Paraklitou, 2010), 2.

[216] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 77.

[217] Monachi Agafi, *I Theia Metalipsi Kata Ti Didaskalia Agion Ton Eschaton Kairon (nektaríou Pentapóleos, Porfyríou Tou Kafsokalyvítou, Païsíou Tou Agioreítou Kai Iakóvou Tsalíki)* (Atina: Ethnıko Kaı Kapodıstrıako Panepıstımıo Athınon Tmima Theologias Kaı Thriskias, Metaptychiakı Ergasía, 2021), 30-33.

[218] Matta 4:17.

[219] Mitropolitis Ierotheos, *O Orthodoxos Monachismos Os Profitiki Apostoliki Kai Martyriki O Orthodoxos Monachismos Os Profitiki, Apostoliki Kai Martyriki Zoi* (Akrafia: I M Genethlíou tís Theotókou (Pelagías), 2022), 78-79.

[220] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 78.

1933-1973 yılları arasında, kırk yıl boyunca büyüğü Peder Nikiphoros'a itaat eden Ephraim, Nikiphoros'un okuma yazma bilmemesine, özellikle kaba ve öfkeli olmasına ve aslında rûhâni eğitimi için ona hiçbir şey sunmamasına rağmen itaate zeval getirmemiş ve buyrukları sürekli yerine getirmeye çalışmıştır.[221]

Bununla birlikte, Joseph'in öğrencisi olması onu ruhsal olarak güçlendirmiş ve itaat mücadelesinde desteklemiştir, bunun sonucunda büyük mertebelere ulaşmış ve itaat öğretmenlerinden biri olmuştur. İtaatin gücünü daha iyi anlatabilmek için, bir itaatkâr olarak günlük hayatında yaşadığı olayları anlatmıştır.[222]

Birçok Athonit keşişin tecrübesinden anlaşılıyor ki itaat keşişe yüksek rûhâni armağanlar verebilir, çünkü gelecekte kendilerine yakın olmaktan elde edecekleri rûhâni faydalar olduğunu fark eden keşişlere olayların iç yüzünü kavramış olmaları eşlik etmiş ve Athos Dağı içinde ve dışında pek çok kişinin rûhâni babası olmuş ve "Kutsal Ruh" onlara keşişlerin ve inananların yararına olan şeyleri ayırt etme ve içgörü armağanları vermiştir.[223]

1.5.4. Çilecilik

Çilecilik; oruç, Azizler için akşam saatlerinde "Tanrı'yla diyalog" anlamına gelen uzun saatler süren nöbetler, yas, halsizlik, Kural'a uyma, dizeler okuma ve dua gibi "kalbin arındırılması" adı verilen yüksek ve kutsal bir amaç için yapılan ve keşişin yücelmesine, saflık ve kutsallık dolu bir hayat sürmesine yardımcı olan tüm fiziksel ve ruhsal egzersizleri içerecek şekilde tanımlanır.[224] Bu yol genellikle zorlu kabul edilir. Söz gelimi, çile halinde olan keşiş, Paskalya'da bile yağlı yiyeceklerden, yumurtadan, peynirden ve balıktan tamamen uzak durmalıdır. Belirli konularda izlenen ritüellerden de görebileceğimiz gibi, Büyük Perhiz için on taneden fazla fındık, tuz ve zeytin yememek emredilir.[225]

---

[221] Iosíf Vatopaidinós, *O Charismatoúchos Ypotaktikós Gérontas Efraím O Katounakiótis* (Agion Oros: İ M Batopedou, 2022), 30.
[222] Vatopaidinós, *O Charismatoúchos Ypotaktikós Gérontas Efraím O Katounakiótis*, 76.
[223] Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 80.
[224] Arhm Cheroubem, *İsaak Dionisiatis: Singhrones Agiorotikes Morthes* (Orophos: İ M Paraklitou, 2022), 38-39.
[225] Arhm Cheroubem, *İgnatios O Pnebmatikos: Singhrones Agiorotikes Morthes* (Orophos: İ M Paraklitou, 2009), 14.

1.5.5. İçgörü-İlahi Vahiyler-Mucizevi Olaylar

Üst mertebelere ulaşmış olan keşişler, *"Geleceği, şimdiki zaman gibi bilen uzay-zamanın Yaratıcısı ve tek Rabbi, karar verdiğinde, sadık dostlarına, yani Peygamberlere ve Azizlere gerçekleşmek üzere olan olayları ifşa eder, böylece bizim de geleceği ayırt etmemizi ve nihai hedefimize, yani kurtuluşumuza doğru yönelmemizi sağlar"* derler.[226] Bunlar ışığında, Tanrı'nın varlığını kanıtlaması için değil ama mücadelelerinde "güçlenmeleri", "ödüllendirilmeleri" ve "teselli edilmeleri" ve karşılığında zayıflık içinde olan "kardeşlerini" güçlendirmeleri için Azizlerin keşişlerine, vahiylerinin kaydedildiği birden fazla olay aktarılmaktadır. Biz burada fazla detaylarına girmeden kısaca "kalp gözü" açılmış olan bazı keşişlere nispet edilen olayları şöyle listeleyebiliriz: Meryem Ana'nın ayinler sırasında/dua esnasında görünmesi ve mesaj vermesi;[227] Tanrı'yı öven Serafim ve Kerubim meleklerinin görünmesi;[228] Yardıma muhtaç olup Azizleri vesile kılarak yapılan dualaların sonucunda, ilgili azizin görünmesi ve anında yardım elini uzatması, ona o dertten/sıkıntıdan nasıl kurtulacağını arada bir perde olmadan anlatması;[229] Meryem Ana'nın Aziz Yuhanna ile beraber beyaz bir ışık eşliğinde ortaya çıkması ve yardımda bulunması;[230] ziyarete gelecek olan kişiyi önceden bilebilme sezisinin verilmesi[231] ve Mesih'in de görülmesi.[232] Bütün bu olaylar Athos Dağı'nda bulunan veya bulunmayan bütün inananlara "Kutsal Ruh'un" hâlâ Tanrı'ya inanan insanların içinde yaşadığı inancını diri tutmaktadır.[233]

---

[226] Syllogikós, "Ta Eschata Kai Ta Archea", *Orthodoxo Christianiko Periodiko "Sotir"* 1/2203 (2019), 331-332.

[227] Archimantritou Cherobeım, *Athanasios Grigoriatis: Singhrones Agiorotikes Morthes* (Orophos: İ M Paraklitou, 2009), 101-102.

[228] Pasıos Agioritis, *Agioreıtaı Pateres Kai Agıoreıtıka* (Sourwti: İero Hshchastirio, 1994), 23, 26.

[229] Petros Sidoreac, *O Gerontas Pasios O Agioreıtis: Pateriki Kaı Poımantiki Prosseggisi* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis Tmima Theologias, Didaktoriki Diatrivi, 2017), 34.

[230] Sidoreac, *O Gerontas Pasios O Agioreıtis: Pateriki Kaı Poımantiki Prosseggisi*, 79, 111, 146.

[231] Dimitrios Tsellegidis, "I Víosi Tou Aktístou Ston Géronta Efraím Katounakióti", *Pemptousía* (blog), 2022.

[232] Stelios Koukkos, "Ótan O Christós Apokalýfthike Ston Ósio Efraím Ton Katounakióti!", *Pemptousía* (blog), 2019.

[233] Stephanos Dimopoulos, *Ágion Óros, Chóra Zónton, Sýnchrones Morfés Tis Orthodoxías Ópos Tis Ézisa* (Atina: En Plo, 2019), 353-354; Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 82-83.

Bu doğa üstü olayların yanında bir de mucizevi bir şekilde kurtarılan veya kurtarmaya vesile olan bazı keşiş hatıratları ve kaleme alınmış yazılar bulunmaktadır. Sayıları çokça olduğu ve konumuzun dağılmasına sebep olacağı için bu çalışmamızda sadece şunu ifade etmekle yetineceğiz: Herhangi mucizevi bir olaya şahit olabilmek ya da mucizeyi gösteren taraf olabilmek için Tanrı'nın sevgisini kazanmış ve belli bir mertebeye ulaşmış olmak gerekir. Diğer taraftan ise Tanrı'nın bazen yoldan sapmış olan herhangi bir kişiyi kendi sevgisinin altında görmek istediği için de mucizevi bir olay yaşatarak onu kendisine döndürebildiğine de inanılmaktadır.[234]

1.6. Hac Yolculukları

Teolojik açıdan değerlendirildiğinde Athos Dağı kutsallığın en önde gelen mekânları arasında yer almaktadır. Athos Dağı'nın hayatı ve geleneği hiçbir dönemde kutsiyetini yitirmemiş; her dönemde kimliğini koruma çabası içinde olmuştur.[235] Misyonu, "Tanrısallığın yaşayan geleneğini geliştirip dünyaya aktararak Tanrı'nın suretinde gerçek insanlar, yani azizler yetiştirmektir" şeklinde tanımlanmaktadır. Athos Dağı'nın "benzersiz" bir hayat tarzına sahip olması, "cennete yönlendiren yenileyici" bir gücünün olduğuna inanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, kendisini oraya adamış olan keşişlerin yanı sıra, ziyarette bulunan birçok "hacı" adayı da olmuştur ve olmaya devam etmektedir.[236] Athos Dağı'nda hacıların olmadığı bir manastır yoktur. Esasen manastırlar, hacılara yani "Tanrı'nın halkına" aittir. Bu bağlamda, hacılar Athos Dağı cemaatinin işleyişinde önemli bir rol oynamıştır.[237] Keşişler manastırda kaldıkları sürece ya da ölünceye dek kendilerini manastırın sadece koruyucuları, hizmetkârları ve misafirleri olarak görmektedir. Manastırlar ayrıca, oraya gidip dinlenme ihtiyacı hisseden hacıların meskeni olarak kabul edilmektedir.[238]

Athos'a yapılan ziyaretin amacı ne olursa olsun, kişiler oradan ayrılmadan önce mutlaka "hacı" olarak kabul edilir. Bu inanışın nedeni, oraya giden herkesin muhakkak Athos'un

---

234 Anagnostis, *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi*, 83-88.
235 zakapas konstantinos, *Perigrafi Ton Episkepseon Tou Agıou Orou Mesa Apo Mia Emperiki Efarmogi*, 5.
236 Amo, *O Athos Stı Logotechnıa. Symvolı Stı Katagrafı Keımenon Gıa To Agıo Oros Ellınon Kaı Gallon Taxıdıoton - Syngrafeon Ston 20° Aıona*, 107-108.
237 Ephraim Hgoumenos, "Ágio Óros: Gia Poio Lógo Oi Ánthropoi Episképtontai to Perivóli Tis Panagías", *Dogma: Praktorio Eklisiastikon İdiseon* (blog), 2022.
238 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 349-350.

manevi hazineleriyle bir şekilde temas kurmuş ve manevi atmosferinden etkilenmiş olmasıdır.[239] Dolayısıyla, Athos'a ulaşabilen herhangi bir kişi, doğrudan veya dolaylı olarak, "hacı" sayılmaktadır.[240] Tüm keşişler, hiçbir maddi kaygı veya çıkar gözetmeksizin ziyaretçilerle ilgilenmekte, hacılar tamamen ücretsiz olarak konaklamakta ve yiyip içmektedir. Keşişler ile hacılar arasında maddi bir temas söz konusu değildir.[241] Böyle olmasının sebebi Athos'ta, seküler toplumdan farklı olarak, hâlâ insanların birbirine sevgi[242] ve merhamet göstererek[243] Mesih'in öğrettiği özveriyle[244] birbirlerine yaklaşabileceklerini gösterebilmektir.

Athos Dağı'na gelen hacılara rehber eşliğinde manastırlarda saklanır ve muhafaza edilmekte olan iki yüzden fazla kutsal emanet ve ikonalar gezdirilir; "*Azizlerin kutsal emanetlerinde birleştirici ilâhi lütuf, yaratılmamış ilâhi enerji vardır. Hacı bu kutsal emanetlere dokunarak ilâhi lütuf armağanını alır."*[245] Kutsal emanetler ile temasa geçen herkesin dertlerine ve sıkıntılarına derman bulduğuna inanılır, bununla alakalı çokça örnek olaylar aktarılmaktadır. Hacılara, manastırların büyükleri tarafından ilmihâl, varoluş, kardeşlik, bir takım Tanrısal gibi konularda vaazlar verilmektedir. Hacıların Athos'ta yaptığı bir diğer ritüel de günah çıkartma ritüelidir ve bazıları bu ritüeli hayatında ilk olarak Athos'ta gerçekleştirmektedir. Hacılar Athos'ta kaldıkları süre zarfında manastırların kutsal ayinlerine de iştirak ederler[246] ve bundan feyizlerinler. Zihnî dua ile Mesihi "kendi içlerinde hissederler."[247] 2010 kayıtlarına göre sadece Vatopedou manastırında yaklaşık 40.000 hacı konaklamıştır.[248]

---

239 Amo, *O Athos Stı Logotechnıa. Symvolı Stı Katagrafı Keımenon Gıa To Agıo Oros Ellınon Kaı Gallon Taxıdıoton - Syngrafeon Ston 20° Aıona*, 136.

240 Hgoumenos, "Ágio Óros: Gia Poio Lógo Oi Ánthropoi Episképtontai to Perivóli Tis Panagías".

241 Panagıotis Anagnwsths, "Filoxenía Sto Ágio Óros Kai Diakonímata Ton Monachón Pros Tous Proskynités", *Pemptousía* (blog), 2022.

242 Yuhanna 15:12.

243 Efesliler 2:1-10.

244 Yuhanna 13:34, 35.

245 Hgoumenos, "Ágio Óros: Gia Poio Lógo Oi Ánthropoi Episképtontai to Perivóli Tis Panagías".

246 Alkan, "Aynaroz Manastırlarında Yolculuk", 96.

247 Anagnwsths, "Filoxenía Sto Ágio Óros Kai Diakonímata Ton Monachón Pros Tous Proskynités".

248 Hgoumenos, "Ágio Óros: Gia Poio Lógo Oi Ánthropoi Episképtontai to Perivóli Tis Panagías".

Athos Dağı'na ulaşım, genellikle rehberli gezi turları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu tür bir ulaşım yöntemini tercih edenler, Athos Dağı'nın manevi atmosferinden diğer "mümin" kardeşlerle birlikte daha fazla faydalanabileceklerini düşündükleri için bu yolu seçmektedirler. Ailelerin erkekleri, bireysel olarak ya da grup halinde seyahat etmektedirler. [249] Bunun yanı sıra okul gezileri, kilise turları, üniversite (akademik) gezileri, askeri turlar, Hıristiyan (Ortodoks olmayan) gruplar, dağcı grupları ve diplomatik ziyaretler gibi çeşitli gruplar halinde de hac turları düzenlenebilmektedir.[250]

Tarih boyunca Athos Dağı'na düzenlenen hac yolculuklarının kayıtları ve hacıların izlenimlerinin kaydedildiği defterler, günümüze kadar Athos manastırlarında korunmuştur. Bu belgeler, yalnızca Yunan hacılarının değil, dünyanın dört bir yanından gelen hacıların da varlığını ortaya koymaktadır. Yabancı hacılar arasında İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya, Hollanda, İsviçre, İrlanda, Avusturya, Finlandiya, Sırbistan, Türkiye, o zamanki Sovyetler Birliği, Mısır, Lübnan, Amerika, Kanada, Çin, Etiyopya, Uganda, Kenya, Arjantin ve Curaçao gibi ülkeler kaydedilmiştir. Bu durum, geçmişle sınırlı kalmayıp günümüzde de birçok yabancı ülkeden ziyaretçilerin Athos'a akın ettiğini göstermektedir.[251]

Athos Dağı'na yapılan ziyaretler, amaçları ne olursa olsun, tüm ziyaretçiler üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Bu bölümün sonunda, izlenim defterlerinde yer alan bazı kayıtları aktararak bu durumu örneklendireceğiz:[252]

"Saygıdeğer annem Helen, yumuşak rüyalardan ve ırkımızın Kutsal Gelenekleri ile beni aydınlattı; bu gelenek, Biricik İsa'nın tek gerçek dini ile çok yakından bağlantılıdır. O yaştan itibaren, Athos Dağı da dâhil olmak üzere Kutsal Toprakları ziyaret etmeyi

---

[249] zakapas konstantinos, *Perigrafi Ton Episkepseon Tou Agıou Orou Mesa Apo Mia Emperiki Efarmogi*, 7-9.

[250] Sotírios Micheloudákis, *Proskynimatikes Periigiseis Sto Agıon Oros Mésa apó ta vivlía entypóseon tis Ierás Monís Osíou Grigoríou Agíou Órous (1923-1973)* (Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Poımantıkıs Kaı Koınonıkıs Theologıas, Didaktoriki Diatrivi, 2013), 43, 46, 52, 57, 60, 63, 66, 69, 73, 75, 77, 80, 82.

[251] Micheloudákis, *Proskynimatikes Periigiseis Sto Agıon Oros Mésa apó ta vivlía entypóseon tis Ierás Monís Osíou Grigoríou Agíou Órous (1923-1973)*, 28.

[252] Bu çalışmamızı hazırladığımız süre zarfında maalesef orayı ziyaret etme fırsatımız olmadı. Bu nedenle Selanik Üniversitesinde, Sotiris Michailidakis tarafından hazırlanan ve geniş çaplı bir araştırması olan "Athos'a Düzenlenen Hac Yolculukları" adlı doktora tezinde bulunan izlenimlerden yola çıkılarak birkaçını aktarmaya çalışacağız. Tezin neredeyse %80 – 90'ını tamamen İzlenim defterlerinde ve hatıratlarda yer alan bilgiler kapsamaktadır.

hararetle arzuladım. Bu arzum bugün, 9 Eylül 1966'da Kutsal Gregory Manastırı'nda bulunduğumda gerçeğe dönüştü."

"Ziyaretimiz, Ortodoks inancımızın kutsal şehitlerinin kutsal emanetlerini ve Okul öğrencilerinin kütüphanelerini görme ve saygı gösterme ve onlara Kutsal Kilisemizin tüm kiliselerine karşı sevgi ruhunu aşılama konusundaki güçlü arzusundan kaynaklanıyordu".

"Babaların hayatının içselliğinden ve kutsallığından, İlahi ve Ebedi olanın içgörüsünün içselliğinden yararlanmaya geldik"

"Hayat yolculuğundan yorgun düşmüş, toplumun çalkantılarından başı dönmüş, bu dünyanın kederlerinden ve acılarından rehabilite olmuş olarak, Kutsal Manastırım, Plastin'de Kutsal Babaların yürekten dualarının kabul edildiği ağır maneviyatın altında biraz huzur bulmaya geldim."

"Athos Dağı'na ilk kez geldim, ancak Athos Dağı'nı ziyaret etme arzum 1913 yılının Kasım ayında bir Avusturya buharlı gemisiyle Athos'a yelken açtığımdan beri vardı ".

"Patriklik Araştırmalar Vakfı'nın bir temsilcisi olarak, bu Kutsal Manastır'ın pederlerine ve özellikle de rektörüne, "Patristik Araştırmalar Vakfının Kutsal Dağlarda üstlendiği, kodekslerin fotoğraflanması ve mikrofilmlerden oluşan bir arşivin derlenmesi gibi büyük bir işin gerçekleştirilmesinde verdikleri gönüllü destek için içtenlikle teşekkür ederim.

"Tüm dünyevi kaygıları üç günlüğüne askıya alarak ve bu manastırın kardeşlerinin acil istek ve yardımlarına rağmen I.M. Manastırda kaldığım süre boyunca bana ve bana eşlik edenlere, oğlum Demetrios ve yeğenim Spyridon Papastavrou'ya sağladığı her şey için Tanrı'ya derin bir teşekkür etme ihtiyacı hissediyorum ".

"Bu Kutsal Manastır'a ziyaretim, Livadi, Pieria, Katerini'deki cemaatimin kilisesini ilgilendiren kutsal bir mesele için olağanüstü ve kısa süreli bir ziyaretti. Kutsal Manastır bir buçuk dönümlük bir arsa bağışlamıştı. İşte bu nedenle geldim ve pederler bana bu bağışı yaptılar, böylece yeni bir Kilise kurmaya başlayabilecektik ve işte bu nedenle ben de bir rahip olarak geldim ".

"Batı'dan buraya, Doğu'nun ışığını, Paskalya'nın değişmeyen ışığını görmek ve Ortodoks kardeşlerimizle kaynaşmak adına Athos Dağı'na geldik."

"Eğer iki hayatım olsaydı, birini Athos'a, diğerini de dünya hayatıma adardım"[253]

1.7. Kadınsız Bir Hayat / "Avaton" İlkesi

Athos Dağı'na kadınların girişinin yasaklanması, "Avaton"[254] ilkesi ile ilgilidir. Bu durumu açıklarken "Avaton" kavramını sıkça vurgulayacağız. Başlangıçta örfi hukuka göre uygulanan ve geçerliliği Xerxes İmparatorluğu döneminde çok küçük bir bölge ile sınırlı olan "Avaton", zamanla örfi olmaktan çıkarak imparatorluk kararnamelerinin yazılı hükümlerine dâhil edilmiştir. Bu aşamadan sonra Athos Dağı'nın tamamında uygulanmaya başlanmış ve daha sonra Osmanlı fermanıyla onaylanarak günümüze kadar değişmeden uygulanmaya devam etmiştir.[255]

Athos Devleti'nde dişi canlıların yasaklanması, keşişlerin dünyanın geri kalanıyla iletişimi minimize etme arzusu ile bağlantılıdır. Bu durum, toplumdan kaçan ve izolasyon içinde kendilerini ilâhi olanın tefekkürüne ve fiziksel zorluklar ile durmaksızın dua ederek rûhâni mükemmelliği arayışına adayan keşişlerin yaşam tarzının doğasıyla uyumludur.[256]

"Avaton" ilkesi, Athos Dağı'nda organize komünal yaşamın ortaya çıkmasından önce, yani 965 yılında Athanasios tarafından Lavra'nın kurulmasından önce bile Athonitlerin hayatının bir parçasıydı. Başrahibin bu yasaklayıcı ilkesi sayesinde, Athos Dağı keşişleri on bir yüzyıldan fazla bir süre boyunca manastır ideallerini bozulmadan korumayı başarmıştır. Bununla birlikte, Athos Dağı'nın koşulları, yasaları ve özellikle "Avaton" ilkesi, bazılarına bir şey yapmayı yasaklamaktan ziyade, başkalarının "Tanrı'nın haklarını inceleme", "O'nun tanıklıklarını keşfetme" ve O'nun hükümlerini "ilâhileştirme" hakkını korumak amacıyla var olduğu vurgulanmaktadır.[257]

---

253 Micheloudákis, *Proskynimatikes Periigiseis Sto Agıon Oros Mésa apó ta vivlía entypóseon tis Ierás Monís Osíou Grigoríou Agíou Órous (1923-1973)*, 24-27, 31-32.

254 Avaton (Αβατον): Avaton terimi, zaman zaman, özellikle imparatorluk kararnameleriyle ve çoğu zaman manastır işleyiş biçimlerini kaleme alan manastır babaları tarafından oluşturulan kararlar bütünü ile kadınlar, dişi hayvanlar, hadımlar… kısaca dişilik alameti bulunan her türlü canlının Athos yarımadasının tamamına giriş ve ikamet yasağını oluşturan çeşitli geleneksel ve yazılı yasal hükümleri içeren bir terimdir/Kuraldır. Bk. Dimitris Kartsakis, "To Avaton", *Chaniotika Nea* (blog), 2017; Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Ἄβατος".

255 Stavros Papadatos, *To Problima Tou Abatou Tou Agiou Orous* (Selanik: İdiotiki Ekdosi, 1969), 3.

256 Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 88.

257 Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 89.

"Avaton" ilkesinin gerekçesi, Meryem Ana'nın pagan olan Athos yarımadasını, özellikle de Clement ya da Iviron limanını ziyaretine atıfta bulunan en eski Athos geleneğinde aranmalıdır. Bu ziyaretten itibaren Meryem Ana, Athos Dağı'nın tamamını koruması altına almıştır.[258] Athonitler tarafından benimsenen bu gelenek, birçok Athos kutsal metninde yer alır ve yüzyıllar boyunca bu geleneğe dayanan çeşitli efsaneler yaratılmıştır.[259]

Yukarıdaki bilgilere dayanarak, Athos Dağı keşişlerinin, yarımadanın kutsallığının Meryem Ana'nın burayı ziyaret etmesinden kaynaklandığına inandıkları sonucuna varılmaktadır. Bu inanç, Athos Dağı manastırlarının "Avaton" ilkesinin günümüzde hâlâ değişmemiş olmasının nedenlerinden biridir. Meryem Ana'nın kutsallığının hem Athos'u hem de keşişleri kendi himayesi altına aldığı inancı, Athos'un başka bir kadına ihtiyaç duymama gereksinimini doğurmuştur. Bu nedenle, yüzyıllar boyunca sosyal, dinî ve siyasi mülahazalardan etkilenmeyen ve asla sorgulanmayan bu geleneğe herkes saygı göstermektedir. Athos Dağı'nın "Meryem Ana'nın Bahçesi" olarak adlandırılmasının nedeni de budur.[260]

1.7.1. Athos Dağı'nın Avaton Olmasının Tarihsel Gelişimi

Mısır'da gelişen erken Ortodoks Doğu manastırcılığının temel özelliği, keşişlerin yalnız yaşamak amacıyla dünyadan çekilmeleriydi. Bu nedenle şehirleri ve dünyayı terk ederek ıssız ve tefekkür için uygun yer arayışına girmişlerdir. Mısır toprakları, çileci rûhâniyetin merkezi haline geldi, zira çöl bölgeleri "Tanrı'nın yeryüzündeki ihtişamını" deneyimleyen binlerce münzevi keşişle dolup taşmıştı.[261] Bu münzevi yaşam biçimi, Athos Dağı'nda "çöl" bölgesi olarak adlandırılan (Nea Skiti-Akratho bölgeleri arasında) bölgede de devam etmiştir. Hıristiyanlığın ilk yüzyıllarından itibaren inzivaya çekilenlerin Athos bölgesine yerleştikleri görülmektedir. Burada doğal çevrenin yapısı, onların dünyanın geri kalanından izole olmalarını sağlamıştır.[262]

---

[258] Dionisia Papachryssanthou, *O Athonikós Monachismós, Archés Kai Orgánosi* (Atina: M. İ E. Trapezas, 1992), 23-31.
[259] Papadatos, *To Problima Tou Abatou Tou Agiou Orous*, 133.
[260] Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 90.
[261] Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 90-91.
[262] Papachryssanthou, *O Athonikós Monachismós, Archés Kai Orgánosi*, 50-53, 113-118.

Athos Dağı bölgesinde "Avaton" ilkesinden ilk kez genel olarak bahsedilmesi, İmparator I. Basil'in 883 yılında çıkardığı ve çobanlar ile sürülerinin Athos bölgesine girişini yasaklayan bir kanunda bulunmaktadır.[263]Ayrıca Athos manastır ilkelerinin tamamı Athos Dağı bölgesinde "Avaton"un başlangıcına atıfta bulunmaktadır; bunlardan ilki 963 yılında İmparator Nikiforos Phokas'ın yardımıyla Megisti Lavra manastırını kuran ve Athos Dağı'ndaki komünal hayatın kurucusu olarak kabul edilen Athoslu Aziz Athanasius'a aittir.[264] Çünkü derlemiş olduğu *Typikon*, Konstantinopolis'teki Stoudios Manastırı'nın *Typikon*'unu ve özellikle de bu manastırın başrahibi Stoudioslu Aziz Theodoros'un kurallarını model almıştır.[265] Ardından "Tragos" olarak bilinen Tsimiski John'un *Typikon'*u (972), Konstantin Monomachos'un *Typikon*'u (1046) ve II. Manuel'in imparatorluk kararnameleri (1406) takip etmiştir.[266]

Benzer hükümler, Türk yönetimi dönemindeki çeşitli Athos ile ilgili kaynaklarda da yer almaktadır. Bizans dönemi ile Türk dönemi arasındaki temel fark, Türk dönemi kaynaklarının kural olarak sadece reşit olmayan gençlerin Athos'a girmesini yasaklamasıdır. Bizans yönetiminde ise hayvanlar ve hadımların da girmesi yasaklanmıştı. Bu bağlamda önemli belgeler arasında Patrik Joachim'in mührü (1498), Patrik II. Jeremiah'nın *Typikon'u* (1574) ve Athos Dağı'nın birinci ve diğer yönetiminin *Typikon'u* (1780) bulunmaktadır.[267]

Buraya kadar sunulan çeşitli Athos yönetimi kaynaklarına göre, Athos manastırlarına reşit olmayanların, hadımların, sakalsız erkeklerin ve dişi hayvanların girmesi ve kalması yasaklanmıştır. Ancak, bu kaynaklarda kadınların Athos yarımadasının tamamına girişinin ve ikametinin yasaklanmasına atıfta bulunan hükümler bulunmamaktadır. Bununla birlikte iki istisna vardır: Gladyatör Konstantin'in *Typikon'u* (1406) (ki bu da kutsal alanı manastırların içiyle ve yalnızca kendilerini erkeklere dönüştüren kadınlarla sınırlar) ve Patrik II. Jeremiah'nın *Typikon'u* (1574). Kaynakların Athos yarımadasının tamamında kadınlara yönelik yasağa dair sessizliği, bu yasağın Athos hukukunun örfi bir

263 Gedeon, *O Athos, Anamneıseıs - Eggrapha - Shimeioses*, 79-80.
264 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 82; Papachryssanthou, *O Athonikós Monachismós, Archés Kai Orgánosi*, 267.
265 Pablos Labriotis, "To Labriatikon Monachistikon sistima Kata Ton Osion Athanasion Ton Athwniton", *Theologıa* 1/2 (2010), 259-270.
266 Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 92-93.
267 Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 93-94.

kurumu olduğu sonucuna varılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, "Avaton" ilkesi daha önce belirtildiği gibi, geçerliliği zaten kabul edilmiş olduğundan, doğrudan manastır normlarının hükümlerine dâhil edilmemiştir. Bu, Athos manastırlarının işleyişinin tarih boyunca değiştirilmemiş veya eksiltilmemiş en tutarlı ilkesidir.[268]

Athos Dağı keşişleri, kadınların, dişi hayvanların, hadımların ve reşit olmayan gençlerin Athos Devleti manastırlarına giriş ve ikamet yasağına sürekli dikkat çekmişlerdir. Bu yasaklayıcı hükümlerin uygulanmasının tek amacı, keşişlerin her türlü dünyevilikten ve fiziksel ya da zihinsel sağlıklarına zarar verebilecek kişilerle ilişkilerden uzak tutulmasıdır; bu durum günümüzde de geçerliliğini korumaktadır. Dolayısıyla, Athos Dağı keşişlerinin inancı ve manastır ideallerine olan bağlılıkları, "Avaton" ilkesinin sadece manastırlarda değil, Athos yarımadasının tamamında sürdürülmesi gereğini doğurmuştur.[269] "Avaton" ilkesinin ne denli katı bir kural olduğunu göstermek bakımından, bazı keşiş gruplarının, Athos'a bir kadın girdiği takdirde intihar edeceklerini beyan etmeleri dikkat çekicidir.[270]

1.7.2. Avaton İlkesinin Anayasal Temeli

Daha önce de vurguladığımız gibi, Athos Dağı'nın "Avaton" kuralı, yani Athos Devleti'nin tamamına kadınların, dişi hayvanların, hadımların, sakalsız erkeklerin ve "iffetsiz gençlerin" girişinin ve ikametinin yasaklanması, Athos rejiminin bir parçasıdır ve manastır hayatının özünden kaynaklanmaktadır. Bu kural, başta Pachomius ve Aziz Basil olmak üzere Manastır Babalarının kurallarına, Bizans imparatorlarının sivil mevzuat hükümlerine ve Ekümenik Konsiller tarafından belirlenen kurallara dayanmaktadır.[271]

"Avaton" ilkesinin geleneksel kökeni, Yunan devleti tarafından 10/16 Eylül 1926 tarihli kanun hükmünde kararname ile yürürlüğe konan Athos Dağı Tüzüğü'nün (1924) 186. maddesi ile teyit edilmektedir. Bu madde, "Her zaman geçerli olan kurallara göre hayvanların Athos Dağı yarımadasına girişi yasaktır" hükmünü öngörmektedir.[272] Bu algı

---

[268] Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 95.
[269] Stephanos Kotsianos, *To Abaton Tou Agiou Orous Apo Peınıkis Apopseos* (Selanik: Theologika, 1954), 725.
[270] Temizer, "Kadınsız Şehir Aynaroz: Tarih, Mekân ve Yaşam", 14.
[271] Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 97.
[272] Papadatos, *To Problima Tou Abatou Tou Agiou Orous*, 119-120.

aynı zamanda Athos Dağı Tüzüğü'nün 12. maddesi ile de desteklenmektedir: "Kutsal Dağ", her zaman olduğu gibi, bu şartın hükümlerinde özel olarak belirtildiği üzere, özel ayrıcalıklara ve dokunulmazlıklara sahiptir.[273]

Ancak bu noktada, şartın yürürlüğe girmesinden önce, anayasal yasama organının Athos Dağı'nın "Avaton" ilkesini, ortak yasama organının aksi yöndeki iradesine karşı korumak amacıyla anayasal olarak güvence altına almak istediği belirtilmektedir. Bu nedenle, Athanasius Eutaxius başkanlığında bir komite oluşturulmuş ve bu komite, Athos'un statüsünü düzenleyen ve Athos Anayasası'nın anayasal düzenlemesinin temelini oluşturan bir karar taslağı sunmuştur. Bu taslağın hükümleri, sonraki tüm anayasalarla neredeyse hiç değiştirilmeden kabul edilmiştir.[274] Ayrıca, "Avaton" ilkesi, Athos Dağı'nın idaresi ve işleyişinin özel "ayrıcalıklı" statüsünü ve özellikle Athos yarımadasının "kendi kendini yönetmesini" öngören Anayasa'nın 105. maddesine dayanmaktadır.[275]

Dolayısıyla Anayasa, Athos kurumlarını yüzyıllar boyunca şekillendikleri biçimde ve Athos Dağı Tüzüğü'nde belirtilen şekilde korumaktadır. Bu nedenle, günümüze kadar

---

[273] Grigoreos Papathomas, *Eisagogí Stó Kanonikó Díkaio Kaí Tín Kanonikí Oikonomía (schediasma Eisagogís-Protheoría Kanonikís Oikonomías) [kanonikó Encheirídio]* (Atina: E. K. P. A Theologiki Scholi, 2015), 69, 296.

[274] Papadatos, *To Problima Tou Abatou Tou Agiou Orous*, 90; Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 98.

[275] Mevcut Anayasanın (2001) 105. maddesi, daha önceki tüm Anayasalarda yer alan benzer bir hükmün kalıplaşmış bir tekrarı olup, aşağıdaki hususları öngörmektedir: 1] Athos Dağı'nın toprakları olan Megali Vigla ve ötesindeki Athos yarımadası, eski ayrıcalıklı statüsüne göre, üzerindeki egemenliği bozulmamış olan Yunan Devleti'nin kendi kendini yöneten bir parçasıdır. Rûhâni açıdan bakıldığında Athos Dağı, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin doğrudan yetkisi altındadır. Burada keşişlik yapan herkes, rahip adayı ya da keşiş olarak işe alınır alınmaz, başka herhangi bir formülasyon olmaksızın Yunan vatandaşlığına geçer. 2) Athos Dağı, statüsüne göre, toprakları devredilemez olan Athos yarımadasının tamamının aralarında paylaşıldığı yirmi Kutsal Manastır tarafından yönetilmektedir. Yönetimi, Kutsal Cemaati oluşturan Kutsal Manastırların temsilcileri tarafından yürütülür. Athos Dağı manastırlarının idari sisteminde ya da sayısında, hiyerarşik düzeninde ve alt eklentilerine göre konumlarında hiçbir değişikliğe izin verilmez. Yoldan çıkmış olanların ya da sapkınların/sapıkların Athos Dağı'na yerleşmesi yasaktır. 3] Athos rejimlerinin ayrıntılı tanımı ve işleyiş biçimleri, Devlet temsilcisinin iş birliğiyle yirmi Kutsal Manastır tarafından hazırlanıp oylanan ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi ve Yunan Parlamentosu tarafından onaylanan Athos Dağı Tüzüğü tarafından belirlenir. 4) Athos rejimlerinin sıkı bir şekilde uygulanması, rûhâni kısım söz konusu olduğunda İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin yüksek denetimi altındadır ve idari kısım söz konusu olduğunda, kamu düzeni ve güvenliğinin korunmasının münhasıran görevlendirildiği Devletin denetimi altındadır. 5] Devletin yukarıdaki yetkileri, hakları ve görevleri kanunla belirlenecek olan Vali tarafından kullanılır. Manastır makamları ve Kutsal Cemaat tarafından kullanılan yargı yetkisi ile Athos Dağı'nın gümrük ve mali avantajları da kanunla belirlenir. Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 97.

neredeyse herkes tarafından sadece uygulanmakla kalmayıp aynı zamanda tamamen saygı gösterilen "Avaton" ilkesini de korumaktadır. Ancak, günümüzde ineklerin ve çocukların Athos yarımadasının tüm toprak alanına girmesine izin verilmektedir; yalnızca kadınların ve dişi hayvanların girişi ve kalması yasaklanmıştır.[276] Bütün serbestilere sahip olan kadın diplomatlar bile yasak kapsamında değerlendirilmiş ve Athos Dağı'na girmelerine izin verilmemiştir.[277] Bununla birlikte, Athos Dağı'nın anayasal olarak garanti altına alınmış "kendi kendini yönetme" statüsünün "Avaton" ilkesini haklı çıkarmak için tek başına yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Sadece "kendi kendini yönetme" statüsüne başvurulması, mevcut Anayasa'nın 4. ve 5. maddeleri ile güvence altına alınan eşitlik ve kişisel hareket ve dolaşım özgürlüğü gibi temel bireysel hakların kısıtlanmasına yol açabilir. Bu nedenle, zaman zaman "Avaton"un anayasal temelinin dinî özgürlük ve Athos Dağı manastır devletini yöneten mülkiyet rejimi ile ilgili farklı bir temele dayandırılabileceği ileri sürülmüştür.[278]

1.7.3. Avaton ve Dinî Özgürlük

Din özgürlüğü, ibadet ve insanın Tanrı ile ilişkilerini ilgilendiren diğer konularda, her bireyin dinî vicdanını özgürce oluşturma hakkının tesis edilmesi ve gelecekte de korunması konusunda devletin vatandaşlarına "yasal bir garanti" sağlamasıdır.[279]

Yunan Devleti, Anayasa'nın 13. maddesi aracılığıyla, bireysel din özgürlüğü hakkını tesis etmektedir.[280] Bu nedenle, devlet yalnızca bu hakka engel olmamakla kalmaz, aynı zamanda bu bireysel hakkın kesintisiz olarak kullanılmasını sağlamakla da yükümlüdür.

---

[276] Papadatos, *To Problima Tou Abatou Tou Agiou Orous*, 101-102; Kotsianos, *To Abaton Tou Agiou Orous Apo Peınıkis Apopseos*, 82; Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 98-99.

[277] Anıl Çamyamaç, "Diplomatik Temsilciler ve Onlara Tanınan Hareket Ve Seyahat Serbestisi", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21/2 (26 Aralık 2019), 477-478.

[278] Mevcut anayasanın açıklamaları ve kadınların Athos'a girişiyle ilgili farklı kaynakların içeriği için bk. Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 100.

[279] Anastasios Marinos, *H Thriskethtiki Eletheria* (Athima: İdiotiki Ekdosi, 1972), 1-19.

[280] 6 Nisan 2001 tarihli Yunanistan Anayasası'nın 13. maddesine göre:

1) Bireysel ve siyasi haklardan yararlanmak hiç kimsenin dinî inançlarına bağlı değildir.
2) Bilinen her din özgürdür ve bu dinle ilgili ibadetler yasaların koruması altında serbestçe yerine getirilir. İbadet, kamu düzenine ya da ahlaka aykırı olamaz. Din değiştirme yasaktır.
3) Bilinen tüm dinlerin görevlileri, Devletin aynı denetimine ve Devlet'e karşı geçerli dinin görevlileri ile aynı yükümlülüklere tabidir.
4) Hiç kimse, dinî inançları nedeniyle, Devlete karşı yükümlülüklerini yerine getirmekten muaf tutulamaz veya yasalara uymayı reddedemez.
5) Şeklini belirleyecek olan bir yasa olmaksızın hiçbir yemin dayatılamaz. (Syntagma Arfr. 13. Thriskeytiki Eletheria).

Din özgürlüğü sadece "dinî hoşgörü" anlamına gelmez,[281] aynı zamanda her vatandaşın, Anayasa tarafından tanımlanan amaç doğrultusunda, ait olduğu dinî topluluğun ritüeline göre Tanrı'ya "dokunulmaz" bir şekilde ibadet etme hakkına saygı duyulması ve bu hakkın her türlü yolla korunması anlamına gelir.[282] Bu bağlamda, ibadetin insanın dinî vicdanının bir tezahürü, belki de en önemlisi, ibadet özgürlüğünün ise dinî vicdan ilkesinin daha özel bir tezahürü olarak ortaya çıktığı açıklanmaktadır.[283]

Din özgürlüğü hakkı elbette ne sınırsız ne de soyut ve kontrolsüzdür; belirli anayasal ve yasal sınırlamalara tabidir. İlk anayasal sınırlama, bir topluluğun inancıyla, yani ilkeler dizisi ile ilgilidir ve bu inancın bir din olarak sınıflandırılabilmesi için aşkın olana, yani zamanın ötesinde bir metafizik referansa sahip olması gerekmektedir. İkinci anayasal kısıtlama ise dinî topluluğun sosyal şeffaflığı ile ilgilidir; buna göre, öğretisi ve ibadeti gizli olmamalı ve hukuk topluluklarının bu iki unsura bilişsel erişimi kolay olmalıdır. Buna ek olarak, ibadet uygulaması kamu düzeni ve ahlakına aykırı olmamalıdır ve üyeleri diğer dinlere karşı din değiştirme faaliyetlerinde bulunmamalıdır.[284] Ancak, bu koşullardan biri bile yerine getirilmediğinde, bir bireyin ya da dinî bir topluluğun ibadetinin tehlikeye atılmasından korunması gereken kamu yararı adına din özgürlüğü hakkı ortadan kalkar. Ayrıca, din özgürlüğünün anayasal güvencesi, Anayasa'nın 25. maddesinde açıkça belirtilmiştir: *"Birey ve bir bütün olarak toplumun bir üyesi olarak insan hakları, bu hakların engelsiz bir şekilde kullanılmasını sağlamakla yükümlü olan Devletin ve tüm organlarının güvencesi altındadır."*[285]

Yukarıda saydığımız her şey doğrudan Athos Dağı'nın "Avaton" ilkesiyle ilgilidir. Dinî inançları yansıtan bir ilke olarak "Avaton" ihlal edilirse, dinî özgürlüklerin ihlali anlamına

---

[281] Marino'ya göre "Dinî Hoşgörü", Devletin tebaası tarafından uygulanan dinlere karşı gösterdiği kayıtsızlıktır; bu da her vatandaşın, Devletin resmi dininden farklı olsa bile, istediği dini uygulayabildiği ve vicdanının emirlerine göre Tanrı'ya ibadet edebildiği ve bu amaçla özgürce mekanlar kurabildiği gerçek bir durum yaratır. Bk. Marinos, *H Thriskethtiki Eletheria*, 4-6.

[282] Antonópoulos Ath. Nikólaos, *I Syntagmatikí Prostasía Tou Agioreítikou Kathestótos* (N. S. Attikkis: Trochalia, 1997), 248.

[283] Marinos, *H Thriskethtiki Eletheria*, 12.

[284] Eir Christinaki, "Ta Sintagmatika Oria Ths Anatheoriseos Tou Nomikou Kathestotos Ths Ekklisias Ths Ellados", *Theologia* 89/1 (2018), 129-163.

[285] Barbara Mpoukoubala, *I Sýmfoni Me to Sýntagma Ermineía Ton Nómon Kai O Dikastikós Élenchos Tis Syntagmatikótitas* (Selanik: Arhstoteleo Panepistimio Thesalonhkis Scholi Nomikon, Dhdaktoriki Diatrivi, 2012), 193, 350.

gelir. "Avaton" ilkesi, keşişlerin kadın cinsiyle her türlü ilişki ve temastan kaçınmaları gerektiği gerçeğine dayanmaktadır. Keşiş, Tanrı'nın varlığını deneyimlemek için dünyevi yaşamdan uzaklaşmalıdır. Tanrı'nın varlığını yaşamak için sadece karşı cinsle teması reddetmekle kalmaz, aynı zamanda devletten, dininin dayattığı bu yaşam biçimine saygı göstermesini ve korumasını talep eder. Devlet ise sadece kayıtsız bir seyirci olmakla kalmaz, olumlu bir tutum takınarak bu hakkı, yani kadın cinsiyle herhangi bir temas olmaksızın Tanrı'ya "engelsiz" ibadet etme hakkını tanımak ve korumakla yükümlüdür. Dolayısıyla devlet, yasama, idare veya yargı yoluyla, keşişlere -bu durumda Athos Dağı Kutsal Topluluğu'na- kadın cinsiyetinin ziyaretini kabul etme yükümlülüğü getiremez. Bu nedenle, Athos manastır topluluğunun kendisinin rıza göstermesi durumu hariç, böyle bir eylemin anayasaya aykırı olacağı son derece açıktır.[286]

Dolayısıyla, Athos Dağı'nın "Avaton" kuralı ile bireysel dinî vicdan özgürlüğü hakkı ve bunun uzantısı olarak ibadet özgürlüğü arasındaki ilişki bu temelde kurulmaktadır.

1.7.4. Avaton ve Mülkiyetin Korunması İlkesi

Athos Dağı "Avaton" ilkesi anayasal olarak mülkiyetin korunması ilkesine dayanmaktadır. Özellikle Anayasa'nın 105. maddesinin 2. Fıkrası şu hükmü içermektedir: *"Athos Dağı, statüsüne göre, toprakları devredilemez olan Athos yarımadasının tamamının aralarında bölündüğü yirmi Kutsal Manastır tarafından yönetilir"*.[287]Bu ifadeden yola çıkarak, Athos yarımadasının tamamının yirmi Kutsal Manastırın özel mülkü olduğu ve yüzyıllar boyunca Bizans imparatorları tarafından bu manastırlara ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için toprak bahşedildiği belirtilmektedir.[288] Athos

---

[286] Bu noktada, 1975 yılında, "Uluslararası Kadın Yılı" vesilesiyle, Milletvekili Koutsochera tarafından Athos Dağı "Avaton" ilkesinin yasal olarak kaldırılması için bir yasa tasarısı sunulmuştur. Koutsochera, Athos Dağı kutsal alanının eşitlik ilkesine aykırı olduğunu ve dinî kurallar ve yasal hükümler tarafından garanti altına alınmadığını savundu. Bu argümanlar parlamento üyelerini ikna etmedi ve çoğunluk yasa teklifine karşı oy kullandı. Özellikle de milletvekili Papadopoulos şunu savundu: "Athos Dağı, Avrupa'daki son odak noktalarından biridir, başka hiçbir yerde bulamayacağımız bir ibadet modeli olan gizli ibadetin tek inancıdır..." ve aynı konuda Milletvekili V. Tsouderou da diğerlerinin yanı sıra şunları vurgulamıştır: "Ancak tekrar ediyorum, kadınların Athos'a serbestçe girişine izin verecek kapıyı açmak şu aşamada mümkün değildir. Eğer bugünkü gibi bir yasa teklifini kabul edersek, bu kendi inisiyatifleriyle seçim yapan keşişlerin bireysel özgürlüklerine müdahale etmek anlamına gelecektir." Bk. Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 105.

[287] Achchilys Aımilianidis, *Syntagma Erminia Kai Arthro: Arthro 105* (Atina: Hlektroniki Ekdosi, 2023), 4, 18.

[288] Papachryssanthou, *O Athonikós Monachismós, Archés Kai Orgánosi*, 157-172.

yarımadasının yirmi Kutsal Manastırın mülkiyetinde olduğu, yasa hükmünde açıkça belirtildiği üzere, yarımadanın her türlü kamulaştırılmasının yasaklanmasıyla da teyit edilmektedir. Dolayısıyla, yasa koyucunun "devredilemez" ifadesiyle devlete her türlü özel araziyi kamulaştırma yetkisini sınırlandırdığı, ancak aynı zamanda Kutsal Cemaat açısından Athos arazisini üçüncü şahıslara devretme girişimlerine de engel koyduğu açıktır. Bu kısıtlama, elbette, Kutsal Manastırların Athos yarımadası üzerinde sınırlı olsa da kendine özgü bir "mülkiyet" yaratması sonucunu doğurmaktadır. Bu kısıtlamanın, Athos Dağı'nın tarihî, ulusal ve dinî açıdan özel karakterini korumak ve üçüncü şahıslara satış yoluyla "sekülerleşmesini" önlemek amacıyla getirildiği anlaşılmaktadır. Bu şekilde, Athos yarımadasının özel karakteri daha da güçlendirilmektedir.[289]

Bu nedenle, mülkiyetin korunması ilkesi uyarınca, aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

1) Bir arazinin sahibi herhangi bir kişinin araziye girişini yasakladığında ve bu eylem anayasal olarak güvence altına alındığında, Yunanistan Anayasası'nın vatandaşın mülkiyetini koruduğu anlamına gelir. Bu bağlamda, Athos'un topraklarının tamamına kadınların girişinin ve kalışının yasaklanması da anayasal olarak güvence altına alınmıştır,

2) Yasa, Anayasa tarafından Athos Dağı keşişlerinin dinî ibadetlerinin, yani dinî vicdanlarının ve yirmi hâkim Kutsal Manastırın mülkiyeti içindeki "dokunulmazlığının" tanınması ve korunması yükümlülüğünü taşıdığı için, "Avaton" ilkesinin ihlalini cezai bir suç olarak belirlemektedir.[290]

1.7.5. Athos Dağı Avaton'u ve Avrupa Birliği

Bilindiği üzere, Athos Dağı, Yunan Devletinin egemenliği altında olduğundan, mevcut Anayasanın 105. maddesinin 1. Fıkrası uyarınca bu devletin bir parçasıdır.[291] Dolayısıyla Athos Dağı'nın toprak ve toprak altı, nehirleri ve gölleri ve daha genel olarak deniz ve hava sahasını içeren kara alanının Yunan Devleti'nin egemenliği altında olduğu açıktır.[292]

---

289 Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 106-107.

290 Daha yukarıda ifade edildiği gibi, Yunanistan Anayasasının 13. maddesi uyarınca çıkan sonuç.

291 Aımilianidis, *Syntagma Erminia Kai Arthro: Arthro 105*, 19.

292 Antonópoulos Ath. Nikólaos, *I Syntagmatikí Prostasía Tou Agioreítikou Kathestótos*, 171-177.

Yukarıda belirtilenlere göre, şu sorun ortaya çıkmıştır: Yunan Devleti'nin o zamanki Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmasından sonra Athos Dağı'nın "Avaton" ilkesi ve genel olarak yönetim ve işleyişinin ayrıcalıklı statüsü etkilenmiş midir? Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 5 Mart 1957 tarihinde Roma'da imzalanan orijinal Antlaşması, bir yandan uzak gelecekte tüm Avrupa'nın nihai siyasi birliği için sağlam bir temel oluştururken, diğer yandan Topluluğa üye devletler arasında ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde gelişmesini, ekonomilerinin sürekli ve dengeli bir şekilde genişlemesini, topluluk genelinde vatandaşların yaşam standartlarının ve yaşam biçimlerinin iyileştirilmesini ve Topluluk ile üye devletler arasında daha yakın bağların kurulmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Topluluğu'nun bu misyonunu gerçekleştirmek için, ortak bir pazarın oluşturulması ve üye devletlerin ekonomi politikalarının giderek yakınlaştırılması gerekmektedir. Topluluk tarafından gerçekleştirilecek eylemler, bu Antlaşmada öngörülen koşullar ve usuller uyarınca, üye devletler arasında kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı önündeki engellerin kaldırılmasını da içermektedir.[293]

Burada, bu yükümlülüğün, özellikle ekonomik ve mesleki faaliyetlerin geliştirilmesine ilişkin olarak, yabancıların Avrupa üye devletlerine girişleri ve yerleşmeleri üzerindeki tüm kısıtlamaların kaldırılması amacıyla, sadece devletler arasındaki ilişkilere atıfta bulunduğu açıkça belirtilmektedir. Ayrıca, daha önce de belirttiğimiz gibi, uluslararası belgelerden kaynaklanan hiçbir hüküm, bu durumda Athos'un "Avaton" ilkesi gibi Anayasa'da yer alan kurumları ortadan kaldıramaz. Dolayısıyla Avrupa Birliği hiçbir koşul altında Yunanistan'dan kadınların Athos yarımadasına girmesine ve orada ikamet etmesine izin vermesini talep edemez. Bu, topluluk üye devletleri arasındaki karşılıklı saygının sona ermesi, Athos Dağı'nın yüzyıllar boyunca imparatorlar ve sultanlar tarafından saygı gören eski ayrıcalıklı statüsünün tanınmaması ve temel, anayasal olarak güvence altına alınmış bir bireysel hak olan keşişlerin din özgürlüğünün, özellikle de Tanrı'ya ibadetin "dokunulmazlığının" ihlal edilmesi anlamına gelecektir. Avrupa Birliği, Athos Dağı'nın eski ayrıcalıklı statüsünü etkilemeksizin kadınlara "Avaton" meselesinin tamamını ele alabilmek için, akit taraflar, yani Avrupa Topluluğu'nun o zamanki dokuz

[293] Spiros Troianos, *Basikh Thrhskethtiki Nomothesia Kai Nomologia* (Atina: Nomhki Bibliothiki, 2009), 206-226.

üye devleti tarafından imzalanan "Yunanistan Cumhuriyeti'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na Katılım Antlaşması - Nihai Senet (1979)"te bir "Athos Dağı Ortak Deklarasyonu" formüle etme yoluna gitmiştir: Yunanistan Anayasası'nın 105. maddesi ile garanti altına alındığı üzere Athos Dağı'na tanınan özel statünün sadece manevi ve dinî gerekçelerle haklı olduğunu kabul eden Topluluk, özellikle gümrük ve vergi muafiyetleri ve yerleşme hakkı ile ilgili olarak Topluluk hukuku hükümlerinin uygulanmasında ve daha da detaylandırılmasında bu gerekçelerin dikkate alınmasını sağlayacaktır. Bu kanun, Athos Dağı "Avaton"unun sadece Yunan halkının değil, aynı zamanda tüm Avrupalıların bilincinde, herkes tarafından tamamen saygı duyulan eski bir ilke olduğu ve özetlemeye çalıştığımız gibi, Avrupa Birliği'nin mevcut yasası tarafından da anayasal olarak güvence altına alındığı belirtilmektedir.[294]

Böylece, "Tanrı'nın takdiri" Athos Dağı'nı, bin yılı aşkın süredir kesintisiz bir süreklilik içinde korunan, rûhâni açıdan gelişen bir Ortodoks manastır merkezi olarak günümüze kadar muhafaza etmiştir.[295] Bu nedenle, yalnızca Rum Ortodoks Hıristiyanlar değil, aynı zamanda belirli rûhâni ilgi ve kaygıları olan herkes Athos Dağı'ndaki manastır hayat biçimine ve durumuna saygı göstermeye ve ilgi duymaya devam etmektedir.

Manastır geleneğinin "Avaton" ilkesini ve devletlerin bu ilkeyi yasalarla güvence altına almasını eleştirenler ve kadınların Athos'a giriş yasağının kadın haklarına ve devletlerin eşitlik ilkelerine aykırı olduğunu savunan yazılar kaleme alanlar olmuştur. Ancak ne tarihte ne de günümüzde bu eleştiriler karşılık bulabilmiştir. "Avaton" her zaman Athos'un kırmızı çizgisi olmuştur.[296] Buna rağmen, tarihte kurallara uymayarak Athos'a bir şekilde girmeyi başaran ve "Avaton" kuralını ihlal eden kadınlar da olmuştur. Şimdi, kısaca bu vakalardan bahsedeceğiz.

1.7.6. Avaton İlkesini İhlal Eden Kadınlar

Yukarıda da ifade edildiği gibi, "Avaton" kuralına genel olarak saygı duyulmakla birlikte, kadınlar zaman zaman manastır devletinin kutsal yasalarını ihlal etmişlerdir. Bloglar ve haber sayfalarına dayanan bazı vakalar özetle aşağıdaki gibidir:

---

[294] Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 109-112.

[295] Georgios Archm, *Orthodoxos Monachizmos Kaı Agion Oros* (A. Oros: İ. M O. Grigoriou, 1997), 90-98.

[296] Matsoukas, *To Abato Ton Monon*, 113-125.

382 yılında Bizans imparatoru Theodosius'un kızı Placidia'nın Athos'a olan ziyareti bilinen en eski kadın ziyaretidir. Daha sonra 1346'da Sırp İmparatoru Stephen Dusan'ın eşi Helen, Hilandar manastırını ziyaret etmiş ancak manastıra girmeyi başaramamıştır. 1404'e ise Megisti Lavra Manastırı'nı I. Palaiologos'un eşi ziyaret etmiştir. Rivayetlerden birine göre, 1453'te İstanbul'un fethinden sonra, Fatih Sultan Muhammed'in annesi Mara Hatun, bir Hıristiyan olarak, Fatihlerin Ayasofya'dan ele geçirdikleri üç büyücünün hediyelerini sunmak için Aziz Paul Manastırı'nı ziyaret etmiştir. O esnada da Meryem Ana görünmüş ve Sultan'ın annesinin içeri girmesini yasaklamıştır.[297]

1850'de İngiltere'nin İstanbul Büyükelçisi Stratford Canning eşiyle birlikte Athos Dağı'nı ziyaret etmiştir. Bunun üzerine dönemin Patriği Antimos bu tür eylemlerin bir daha gerçekleşmemesi için kendilerine uyarıda bulunmuştur. Bu olayın üzerinden çok geçmeden, 1854 yılında Halkidiki ayaklanmasında Athos'a sığınan kadın ve çocuklar tarafından "Avaton"un ihlal edildiğini görüyoruz.[298]

1882 yılında ise Rus kadınların "Avaton"u ihlalinden bahsedilmektedir: Rusya Büyük Düşesi Aleksandra Petrovna, Athos Dağı'ndaki bir manastıra hac ziyaretinde bulunmaya çalışmış, ancak geri çevrilmiş ve hiçbir şey yapamamıştır. O dönemde, Rus kadınların sıkça "hac" ziyareti girişimlerinde bulundukları ve gece vakitlerinde gelip Rus keşişlerin yardımıyla Panteleimon Manastırı'na (Rus Manastırı) girdikleri anlatılmaktadır. Aynı şekilde 1905 yılında Genç bir Rus prensesi olan Tatiana Nikita'nın Panteleimon Manastırı'nda bir keşiş arkadaşı tarafından ağırlandığı aktarılmaktadır.[299]

1929 yılında Fransız gazeteci Marise Swazi, erkek kıyafetiyle Athos Dağı'na girmeyi başardığını ve bir ay boyunca orada kaldığını iddia etmiştir. Athos'taki deneyimlerini de *"Athos Dağı'nda Erkeklerle Bir Ay"* adlı kitapta kaydetmiştir.[300]

1930-1931 yıllarında Athos'a girmeye çalışan bir kadının bu eyleminden pişman olduğu ve ölümün eşiğindeyken Kutsal cemaate bir "tövbe mektubu" yazdığı söylenmektedir. 1942'de ise Simon Petra Manastırı'nın sekreterinin eşi Athos'u ziyaret etmiştir. 1944'te Bir grup kadın ve çocuk Esfigmenos Manastırı'ndan Almanlara karşı korunma talebinde

[297] Nikos Tzianidis, "Agio Oros: Oi Gynaíkes Pou Paravíasan to «Ávato»", *Ethnos* (blog), 2019.
[298] Kino, "Ágio Óros: Poies Gynaíkes Paravíasan to Ávato [foto]", *Fimes* (blog), 2014.
[299] Anónymos, "Ágion Óros – I Istoría Tou, to «Ávaton», O Skotadismós, Oi Dosílogoi, Ta Skándala Kai Oi…peirasmoí".
[300] Alkan, "Aynarozda Tarih Dini ve Günlük Hayata Dair Notlar", 31.

bulunmuş ve Manastır temsilcileri onlara koruma sağlamış ve onları Athos'un karadan girişinde bulunan İerrisios bölgesine doğru yönlendirmiştir.[301]

1948 yılında, ordudan bir grup silahlı kadın ve erkek yiyecek almak için Athos Dağı'nı işgal etmiş olduklarından bahsedilmektedir ve aralarında 17 yaşındaki Eugenia Peyiou yıllar sonra gazeteci Pano Baili'e bulunduğu itiraftan söz edilmektedir; *"Bir günah işledim. Çok korkmuştum. Bölüğüm Iviron Manastırı'na ulaşmıştı. Rahipler kapıyı açmadılar. Bir isyancı manastıra atladı ve kapıyı açtı. Ben içeri girmedim. Elimde silahımla bekledim..."*. 1953'te ise Genç bir kadın olan Maria Poimenidou, bir konferanstan yararlanarak erkek kıyafetleriyle Athos Dağı'na girmiş ve üç gün kalmıştır. Poimenidou'nun bu eylemi, "Avaton" kuralını ihlal edenlere bir yıla kadar hapis cezasını öngören 2623/1953 sayılı Kanunun çıkmasına yol açmıştır.[302]

1971'de üç yabancı kadından (1 Fransız ve 2 İtalyan) oluşan bir grup "Avaton"u ihlal ederek Athos'a sızma girişiminde bulunmuştur. Son olarak, 2008 yılında SYRIZA Milletvekili Litsa Amanatidou ve manastırların toprak taleplerini protesto eden beş kadından oluşan bir grup Athos'a girmeye çalışmıştır. "Avaton"u ihlal ederek Athos Dağı'na girdikleri veya girmeye çalıştıkları söylenen kadınlar arasında Jackie Kennedy Onassis ve gazeteci Malvina Karali de vardı; Karali Athos Dağı'na erkek kılığında girmişti. Yunan iş adamı Onassis'in eşi için, Megisti Lavra Manastırı'nın iskelesine ayak bastığı, ayak bileğinin burkulduğu ve "Christina" yatına geri döndüğü söylentiler arasında yer almaktadır.[303]

"Avaton" ilkesini ihlal etmiş olan kadınlar arasında kayıtlara geçmiş olanları sadece bunlardır. Kayıtlara geçmemiş veya açığa çıkarılmamış olan ihlalcilerin olup olmadığını bilemiyoruz. Ya da biz o kayıtlara erişemiyoruz.

---

[301] Neféli Lygeroú, "Ágion Óros: Gynaíkes pátisan to ávato - Tóra échoume kai apódeixi? Ta ostá pou vréthikan thamména se vyzantinó naó tis chersonísou tou Atho kai pithanón aníkoun se gynaíka epanaféroun sto proskínio thrýlous, doxasíes, kai pliroforíes gia ti gynaikeía parousía sto «Perivóli tis Panagías»", *Thema* (blog), 2019.

[302] Sillogikos, "Oi Gynaíkes Pou Agnóisan to Ávato Tou Agíou Órous Kai Trýposan Sta Ádyta Ton Monastirión…", *Makeleio.gr* (blog), 30 Ocak 2015.

[303] Dogma, "Póses Gynaíkes Paravíasan to Ávato Tou Agíou Órous", *Dogma: Praktorio Eklisiastikon İdiseon* (blog), 2020.

İKİNCİ BÖLÜM

HİYERARŞİK OLARAK ATHOS DAĞI MANASTIRLARI

Athos Dağı'ndaki yirmi manastır, mimari açıdan Yunanistan'ın diğer bölgelerindeki manastırlardan belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Her ne kadar her bir manastır kendine özgü bir karakter taşısa da tamamı orta çağ şehir devletlerini andıran özellikler göstermektedir. Çoğu engebeli araziler üzerine inşa edilmiş olup, sağlam ve yüksek duvarlarla çevrelenmiştir. Bu manastırların belirgin bir ana girişi bulunmakta ve tüm binalar, geniş bir avluya açılmaktadır. Her manastırın en önemli yapısı, katholikon[304]olarak adlandırılan ana kilisedir. Avlunun merkezinde yer alan katholikon, Athos Dağı manastırlarının en önemli yapısını oluşturur. Bu manastırların tüm katholikonlarında ortak olan mimari tarz, kubbeli ve yazılı haç biçiminde olup, ilâhicilerin çalışmalarını kolaylaştırmak amacıyla nefe eklenen iki niş ile gelişim göstermiştir. Ayrıca, tüm katholikonlarda bir narteks[305] ve nef ile narteks arasında yer alan geniş bir alan olan "Liti" bulunmaktadır. Athos Dağı manastırlarının kiliseleri geniş alanlarıyla dikkat çekmektedir ve bu alanlar genellikle fresklerle kaplıdır. Eski sunaklar

[304] Katholikon (Καθολικό): Katholikon, bir manastırın merkez kilisesidir ve ayinler sırasında tüm keşişler burada toplanır. Genellikle manastırın adanmış olduğu Kilise'nin aynı Azizine veya bayramına adanmıştır ve her manastırın en büyük kilisesidir. Eğer başka kiliseler varsa, bunlar genellikle şapel ya da daha küçük binalardır. Ana ve en resmi yer olarak fresklerle süslüdür ve çoğu durumda katholikon farklı dönemlerde kademeli eklentilerle inşa edilmiştir. "Katholikon" daha yeni bir terimdir. Bizans kaynaklarında "tapınak" veya "kilise" olarak geçer. Bugün Ortodoks manastırlarının olduğu her yerde "Katholikon" terimi kullanılmaktadır. Bk. Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Καθολικό".

[305] Narteks (Νάρθηκας): Narteks ya da "pronaos" bir Hıristiyan kilisesinin kutsal platform ve neften sonra gelen üçüncü bölümüdür ve ziyaretçilerin ilk girdiği yer olan batı ucunda yer alır. Neredeyse tapınağın genişliği kadar olan küçük bir alandır. Antik Kiliseye göre, tövbekârların, arzuhalcilerin ve inananların ibadet ettiği yerdir. Narteksin orijinalliği, Hıristiyanlar tarafından benimsenen eski Yunan kiliselerinin "pronaos"u ile başlamış ve esas olarak 5. yy.'dan itibaren bazilika stilinin mimari karakterini almış ve 6. yy.'da Akdeniz bölgesinde genelleşmiştir. Günümüzde, bu alan daha çok Hıristiyan kitaplarının satışı ya da Hıristiyan kitaplarının ve ikonalarının ücretsiz dağıtımı için kullanılmaktadır. Yeni kiliselerde bu alan yoktur ve giriş doğrudan ana kiliseye açılır. Böylece kilisede mum, kitap, adak vb. şeylerin satıldığı, arkasında ise kilise çalışanlarının durduğu tezgâhlar artık nef girişinin sağında yer almaktadır. Bk. Sotiris Voyadjis, "Koınostiriakeı Narthikaıs", *D. CH. A .E* 32/1 (2012), 37-54.

ahşaptan oyulmuşken, yenileri mermerden yapılmıştır. Katholikonların çoğunun dış cepheleri kırmızıya boyanmıştır. *Skiti*lerdeki ana binalar da benzer mimari özellikler taşımaktadır. Keşişler, pazar günleri İlahi Ayin'i (Kutsal Liturji) kutlamak için *skiti*lerdeki kiliselerde toplanmaktadır. Banklar büyük boyutludur ve duvarlar genellikle Son Akşam Yemeği gibi temaların işlendiği fresklerle süslenmiştir. Masalar ise mermerden veya ahşap banklardan yapılmıştır. Katholikon ve sunak arasında, suların kutsanması için kullanılan mermerden yapılmış ve genellikle kubbeli bir havuz/şadırvan bulunmaktadır. Katholikon ve sunağın etrafındaki binalar, manastırın tüm alanlarına erişim sağlayan kemerlerle kaplı dış koridorlar olan çardak şeklindedir. Manastırlar, güçlü duvarlarla çevrili olup, gün batımından sonra kapatılan çift katlı, kalın ve metal kaplı kapılara sahiptir. Birçok manastırın merkezinde veya en yüksek noktasında inşa edilmiş bir kule bulunmaktadır. Bu kuleler, geçmişte gözetleme ve korsan baskınlarına karşı son savunma noktası olarak hizmet vermiştir. Manastırın dışında, genellikle manzaralı bir konumda, ahşap kaplı bir kulübenin bulunduğu bir çardak yer alır. Ayrıca denize yakın bir yerde, manastırın şamandıraları ve depolama alanlarını içeren bir bina bulunmaktadır.[306]

2.1. Megístis Lávras Manastırı

Megisti Lavra Manastırı, yarımadanın güneydoğu tarafında, Hıristiyanlık öncesi dönemlere ait anıt parçalarının korunduğu Melana bölgesinde inşa edilmiştir.[307]

Megisti Lavra, Athos manastırlarının tarihinde ve hiyerarşisinde birinci sırada yer almakta olup, kurucusu Athoslu Aziz Athanasius, Athonitler arasında en saygı duyulan figürlerden biridir. Aziz Athanasius, mağaracı ve münzevi yaşam tarzının hâkim olduğu manastır hayatına, daha sonra baskın hale gelecek olan cemaat hayatını getiren kişidir.[308]

II. Romanus'un (ö. 963) izniyle Athanasius, çalışmalarına başlamıştır. Kısa bir süre sonra Aziz Athanasius'un dostu Nikiphoros Phokas imparator ilan edilmiş ve kendisini birçok yönden desteklemiştir. İlk olarak Katholikon inşa edilmiş ve kısa sürede Aziz

---

306 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous* (Kozani: Psithiai Ekdosh, 2005), 25-26; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 353-354; Zacharıas, *Agion Oros*, 379-393.

307 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 31.

308 Vasíleios K. Alexándrou, *Dioikisi, Diacheirisi Kai Kataskevi Toy Ergoy: "Apokatastasi Palaiou Antiprosopeiou 'Agias Annis' Tis Ieras Monis Megistis Lavras Stis Karyes-Agion Oros"* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio Architektonilis Scholis, Didaktoriki Diatrivi, 2015), 31.

Athanasius'un rehberliğinde hem yabancı hem de yerel halktan birçok kişi manastır hayatına başlamıştır. Phokas'ın Athanasius'u destekleme politikası, bazı kişilerin Aziz Athanasius'a karşı hızlıca gösterdiği tepki ve suçlamalara rağmen, halefleri Tsimiskes ve II. Basil tarafından da sürdürülmüştür. Aziz Athanasius'un ölümünden sonra Lavra komitesi, onun isteği üzerine İviron Manastırı'nın kurucusu Aziz Yuhanna ve Patrik Nikephoros tarafından devralınmıştır. Manastır, uzun süre boyunca refah içinde yaşamış ve zamanla birçok bağış elde etmiştir. Phokas ve Tsimiskes tarafından hayata geçirilen yıllık altın sikke bağışına ek olarak, II. Basil manastıra bir ada tahsis etmiştir. Lavra'nın mülkleri zamanla Gomatos, Monoxilitos, Amalfina, Kalika, Xirokastron ve Platys Körfezi'ndeki manastırlara dönüşmüştür. Bu mülkler, II. Andronikos (ö. 1332) ve despot Demetrius Palaiologos (ö. 1429) tarafından imparatorluk fermanlarıyla onaylanmıştır.[309]

Sırp Kralı Stefan Dusan, kendisinden sonra gelen diğer Slav hükümdarları gibi, Lavra Manastırı'na cömert bağışlarda bulunmuştur. Manastır, 14. yüzyıla kadar bir komün olarak varlığını sürdürmüş, ancak korsan baskınları manastırın dağılmasına neden olmuştur. 2000 yılında olduğu gibi çeşitli depremler de Lavra'ya ciddi hasar vermiştir. Manastırın kademeli gerilemesi, Türk yönetimi döneminde manastırlara uygulanan vergi yükü ile daha da artmıştır.[310] Bu vergi yükünün, özellikle Vatopedi ve İviron Manastırları ile birlikte neredeyse tamamen Lavra tarafından üstlenildiği belirtilmektedir.[311]

14. yüzyılda kişiye özgü bir anlayışa geçiş yaparak Filistin'deki Lavra'ya[312] benzer özel bir form benimsemiştir. 1574 yılında İskenderiye Patriği Silvestre'nin müdahalesiyle

---

309 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 365-366; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 32.

310 Hem burada hem de aşağıda bazı manastırlarda denk geleceğimiz "Osmanlı döneminde zorluklarla karşılaşmak", "vergi yükünün ağır oluşu" gibi ifadelerin arka planında keşişlerin zaman zaman isyanlara kalkışmış olmaları ve Osmanlı devletine karşı baş kaldırmış olmaları yatmaktadır. Batılı kaynaklar bu isyanları ya zikretmedikleri ya da kendi perspektiflerinden yorumladıkları için Osmanlının kasti olarak Athos'taki keşişlere yüklendiğini vurgulamaktadır. Kısacası, keşişlerin kendi yapıp ettiklerinden dolayı, evet Osmanlı devleti tedbir amaçlı ağır vergi politikasını uygulamış olabilir. Ancak Osmanlı arşivlerine bakıldığında böyle bir şeyin mümkün olmadığını, aksine çıkan huzursuzlukları dindirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

311 Vasíleios K. Alexándrou, *Dioikisi, Diacheirisi Kai Kataskevi Toy Ergoy: "Apokatastasi Palaiou Antiprosopeiou 'Agias Annis' Tis Ieras Monis Megistis Lavras Stis Karyes-Agion Oros"*, 32-33.

312 Lavra (Λαύρα): Lavra terimi, Ortodoks Hristiyan geleneğinde ve Doğu Hristiyanlığının diğer geleneklerinde bir tür büyük erkek manastırını ifade eder. "Lavra", münzevilerin veya keşişlerin yaşadığı (genellikle her hücre küçük ayrı bir binadır) birkaç hücre veya (eskiden)

manastır, yeniden cemaat sistemine geçmiştir. Ancak, 1670 yılında geleneksel formuna geri dönmüştür.[313]

Katholikon, başlangıçta Meryem Ana'nın Müjdesine adanmışken, Aziz Athanasius'un ölümü sonrasında onun anısına adanarak kutsanmıştır. Kilisenin ilk inşası 963 yılına kadar uzanmakta olup, Athonite Katholikonlarının çoğunda olduğu gibi, çeşitli aşamalardan geçmiştir. Katholikon'un ikonalarının Giritli Theophanes'e, sunak kısmının ise muhtemelen onun öğrencilerinden birine ait olduğu belirtilmektedir. Katholikon'un dışında, Athos Dağı'nın en büyük vaftiz havuzu bulunmaktadır. Manastırda 17 şapel ve manastıra bağlı 19 küçük kilise yer almaktadır.[314]

Manastırın Kutsal Emanetleri arasında en önemlileri olarak, Meryem Ana ikonu ile patriklik ve imparatorluk kutsal emanetleri kabul edilmektedir. Lavra kütüphanesinde yaklaşık 2.116 el yazması, 20.000 basılı kitap ve yaklaşık 100 yabancı dilde el yazması bulunmaktadır. Ayrıca, birçok tanınmış azizin çile köşeleri de bu manastırda yer almaktadır. Manastır, Provatas ve Karyes'in[315] tarihi hücrelerine de sahiptir. 1963 yılında Lavra ve tüm Athos Dağı, Milenyumunu kutlamıştır. 1980 yılında Megisti Lavra, cemaat sistemine geri dönmüştür. Günümüzde Lavra, yaklaşık 350 keşişe ev sahipliği yapmaktadır.[316]

2.2. Vatopedíou Manastırı

Vatopediou Manastırı, Athos'un kuzeydoğu tarafında, kıyıdaki bir tepeden denize bakmaktadır. Manastır, 972-985 yılları arasında, Megisti Lavra'yı kuran Aziz Athanasius döneminde Athos'ta bulunan Nicholas ve Anthony adında üç zengin lord tarafından

mağaradan oluşan bir hücre ve hücrenin merkezinde genellikle ortak bir yemekhanenin bulunduğu kutsal bir kiliseden (manastırın katholikonu) oluşur. "Lavra" yerel piskopos ya da metropolitin yetkisi altında olmayıp doğrudan bulunduğu ülkenin en yüksek dinî otoritesine (patrikhane ya da otosefal kilise) bağlıdır. Bu terim Yunancada başlangıçta bir şehirdeki dar bir sokak ya da ara sokak anlamına gelmekteydi.

313 Kourilas Labriotis, "Ta Keimilarcheía Kai I Vivliothíki Tis En Átho Monís Megístis Lávras En Kindýno", *Etaıria Byzandinon Spoudon* 11/49 (1935), 308.

314 Sotiris Bogiatzis, *To Katholiko Ths İeras Monhs Megistis Lavras Sto Agio Oros: İstoria Kaı Architektonilh* (Atina: Kapon, ts.), 38, 39, 62-63, 87-89, 130-131.

315 Athos'un Başkenti.

316 Ks. P Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous* (Atina: E. K. T. H. P, 2023), 40, 43-44, 52-67, 72.

kurulmuştur. İkinci *Typikon'da* (1045) 2. sırada yer alan manastır, bu sırasını günümüzde de korumaktadır.[317]

12. ve 13. yüzyıllarda Sırp halkının öncü isimlerinden Aziz Sava ve Symeon burada yaşamıştır. 14. yüzyılda Sırp Kralı Stefan Dusan tarafından yapılan bağışlar, sonraki yüzyıllarda da diğer Sırp hükümdarları tarafından devam ettirilmiştir.[318]

Manastırın görkemli tarihinin, Frank korsanların, daha sonra Katalanların (1307) ve Osmanlı hâkimiyetinin "baskınları" gibi zor dönemlerden geçtiği aktarılmaktadır. Ancak bunun gibi bazı zorluklar olsa da, manastırın büyümesini ve refahını engellemediği, aksine, zaman zaman Chalkeos, Veriotos, Ieropatoros, Kaletzis, Agios Dimitrios, Xystro, Tripolitos ve Trochala manastırlarının onun yönetimine geçmiş olduğu gözlemlenmektedir.[319]

Bizans imparatorları da manastıra desteğini esirgememiştir. 15. yüzyılın sonunda Vatopaidou, Rus aydınlanmacı Yunanlı Aziz Maximus'u kendi saflarında yetiştirmiştir. 1749 yılında manastır, ulusun zor zamanlarında bilgi ve rûhâni eğitim sunan ünlü Athonite Okulu'nun bulunduğu yer olmuştur.[320]

Manastırın Katholikon'u Meryem Ana'nın Müjdesine adanmış olup, 10. yüzyılda inşa edilmiştir.[321] Ancak 18. ve 19. yüzyıllarda resmedilmiş olan en eski ikonalar 14. yüzyıla kadar uzanmaktadır.[322] Manastıra bağlı 12 küçük kilise ve 21 şapel bulunmaktadır. Manastırın çan kulesi 1427 civarında inşa edilmiş olup, günümüze ulaşan en eski kuledir. Manastır, 14. yüzyılın sonlarından itibaren cemaat sisteminden kişiye özgü sisteme ve tersi yönde sık ve kısa süreli değişiklikler geçirmiştir. 1989 yılında ise cemaat sistemine geri dönmüştür.[323]

---

317 Syllogiko, *Ierá Megísti Moní Vatopaidíou* (A. Oros: İ. M. Batopaıdou, 1996), 44.

318 Theophilos Batopedianos, "Chronikón Perí Tis Ierás Kai Sevasmías Megístis Monís Vatopaidíou Agíou Órous", *Makedonika* 12/1 (1972), 90-91.

319 Dhmitris Papgeorgiou, *Polymesikos Odhgos İeras Megisths Monhs Batopaıdiou* (Mitilini: Panaipistimio Aigeou, Metaptychiaki Ergasía, 2005), 27-30.

320 Stelyanos Kalaıtzıdıs, *Trisdiastati Apotyposi Tou Ierou Naou Agion Anargyron Tis Ieras Monis Vatopaidiou* (Selanik: Aristoteloıo panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2019), 3-5.

321 Stabros Mamaloukos, *To Katholiko Ths Monhs Batopediou İstoria Kaı Architektonikh* (Atina: Politechnio, Didaktoriki Diatrivi, 2001), 32.

322 Syllogikós, *To Archeologiko Ergo Sth Makedonia Kaı Sthn Thrackh* (Atina: Ypourgio Politismou Kaı Athlitismou, 2019), 629.

323 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 34.

Manastırdaki kutsal emanetler arasında, 14. yüzyıldan beri muhafaza edilen Meryem Ana'nın Kutsal Kemeri en meşhur olanıdır.[324] II. Manuel Palaiologos'un hediyesi olduğu tahmin edilen ve suyu yılan ısırıkları için iyileştirici özelliğe sahip olan "İaspis" kasesi de önem arz eden diğer bir hazinedir.[325] Manastırı süsleyen diğer kutsal emanetler arasında, Meryem Ana'nın mucizevi kabul edilen "Elaiovritissa", "Ktotorissas", "Eschafaggias" ve "Paramythia" ikonları bulunmaktadır.[326] Vatopediou kütüphanesinde 2050 el yazması, 25 parşömen, çok sayıda belge ve yaklaşık 40.000 basılı materyal yer almaktadır. Manastırın eklentileri arasında 24 hücre ile Aziz Demetrios ve Aziz Andrew'ün tarihi *skitileri* bulunmaktadır. Manastırda yaşayan keşişlerin sayısı 50 olup, bunların birçoğu Kıbrıs'tan gelmektedir.[327]

2.3. Ivíron Manastırı

İviron Manastırı, Megisti Lavra ve Vatopedi'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra, 10. yüzyılın sonlarına doğru İberyalı Aziz Yuhanna tarafından kurulmuştur. Aziz Yuhanna, Aziz Athanasius'un yakınında yaşamış ve kısa süre sonra başka İberyalılar da gelmiştir. Bu İberyalılar arasında kayınbiraderi John Tornicius da bulunmaktaydı. John Tornicius, keşiş olarak Bizans İmparatoru II. Basil tarafından çağrılmış ve birlikte Anadolu'daki isyanı bastırmışlardır. Elde edilen ganimetler ve imparatorluk bağışlarıyla eski Clement Manastırı büyütülmüş ve Iviron Manastırı kurulmuştur. Aziz Yuhanna ve manastırın eş yöneticisi, daha sonra lideri olan oğlu Aziz Euthymius, İberyalıların aydınlatıcıları olmuştur. Selanik'teki Leontius, Ierissos'taki John Kolovos, Chaldo ve Kaspakos'taki Aziz Sabbas gibi diğer küçük manastırlar da erken dönemlerde Iviron'a eklenmiştir. 14. yüzyılda Katalan ve Batılı İttihatçı korsanlar tarafından tahrip edilen manastır, Palaiologos[328] hanedanı ile Sırbistan ve Gürcistan hükümdarlarının desteğiyle

---

[324] Paris Gounaridhs, *Ierá Megísti Moní Vatopaidíou İstoria Kaı Technh* (Atina: Ethnıko Idryma Erevnon, 1999), 155.

[325] Kourilas Labriotis, "Ta Keimilarcheía Kai I Vivliothíki Tis En Átho Monís Megístis Lávras En Kindýno", *Etaıria Byzandinon Spoudon* 11/49 (1935), 344.

[326] E. N Tsigarídas - Viví Papadimitríou, "Thavmatourgikés Eikónes Tis Monís Vatopaidíou Kai Ta Antígrafa Tous", *Makedonika* 36/2 (2007), 1-31.

[327] Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 96; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 35.

[328] Palaiologos (Παλαιολόγοσ): Güçlü bir Bizans hanedanı. Hatta son Bizans hükümdarı da bu hanedana mensuptu.

toparlanmıştır. 16. yüzyılın zor dönemlerinde, çeşitli Gürcü hükümdarlar manastıra mali yardımda bulunarak sıkıntılarını aşmasına yardımcı olmuşlardır.[329]

İviron Manastırı, Athos Dağı'nın en önemli ikonası olan Meryem Ana "Portaitissa"ya ev sahipliği yapmaktadır. Bu ikonanın bir kopyası, 1651 yılında Çarlık ailesinin isteği üzerine Moskova'ya gönderilmiştir. Moskova'da Meryem Ana'nın mucizeleri, para toplanmasına yardımcı olmuş ve bu paralar Moskova'daki Aziz Nikolaos Manastırı'na bağışlanmıştır.[330] İviron Manastırı, 1740 ve 1845 yıllarında yangınlara maruz kalmıştır. Ancak, manastırı tamamen yok eden yangın 1865 yılında meydana gelmiştir. Ayaklanma yıllarında manastır, hazinelerini isyana bağışlamıştır. Son İberyalı keşiş 1955 yılında ölmüştür.[331] Manastır, manastırlar hiyerarşisinde üçüncü sırada yer almakta olup, 1990 yılından bu yana bir komün olarak faaliyet göstermektedir.[332]

Manastırın Katholikonu, Meryem Ana'nın Göğe Kabulüne adanmış olup, ikona süslemelerinin ihtişamı ile meşhurdur.[333] İnşasına 10. yüzyılın sonlarına doğru başlanmış, 11. yüzyılın başlarında tamamlanmış ve 1513 yılında yeniden inşa edilmiştir.[334] Katholikon'un bilinen kutsal emanetleri arasında limon şeklinde yedi ışıklı gümüş bir lamba ve gümüş ile abanozdan yapılmış ana mekâna açılan kapı yer almaktadır. Manastırın diğer önemli emanetleri arasında John Tsimiski'nin çuvalı olarak bilinen bir çuval, Patrik VI. Dionysius'un baş rahip kıyafetleri, Büyük İncil, kaplar, lambalar ve işlemeler ile en az 150 azizin kutsal emanetleri bulunmaktadır.[335]

İviron Manastırı'nın kütüphanesinde, 2.000'den fazla el yazması, 15 ayin parşömeni ve 20.000'den fazla tarihi kitap bulunmaktadır. Azizler ve bilginler yetiştirmiş olan manastırda, Kutsal Vaftizci *skiti*si ve 26 hücre yer almaktadır. Manastıra bağlı 16 şapel ve

---

329 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 35; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia-Istoria Techni Zoi*, 355-357.

330 Nikolaos Livanós, "To Metóchi Tis Ierás Monís Ivíron Sti Georgía Katá Ton 19o Kai Tis Archés Tou 20oú Aióna: Mia Próti Episkópisi", *H Exaktinosh Tou Agiou Orous Ston Orthodoxo Kosmo* (Selanik: Praktika Sinedriou, 2015), 300-308.

331 Dimítrios Lıakos, "Érga Xyloglyptikís Sti Monί Ivíron Agíou Órous (17os Kai 18os Aiónas)", *Deltíon tis Christianikís Archaiologikís Etaireías* 11/4 (2009), 301-311.

332 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 36.

333 Euthimios Tsigaridas, "O Zografos Markos O Ivir Sti Moni Iviron Tou Agiou Orous", *Deltíon tis Christianikís Archaiologikís Etaireías* 9/2 (2003), 275.

334 Anna Papadopoulou, *Spoudes Stin Istoria, Tin Pnevmatikotita, Tin Techni Kai Ti Mousiki Paradosi Tou Agiou Orous* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2022), 73.

335 A. E Poleon, "Athos To Agion Oros", *Asthnomika Chronila* 101/4 (1957), 4895-4896.

10 küçük kilise bulunmaktadır. Günümüzde manastırda yaklaşık 30 keşiş yaşamaktadır.[336]

2.4. Chilandaríou Manastırı

Chilandariou Manastırı, Athos'un kuzeydoğu tarafında inşa edilmiştir. Bazı kaynaklar, manastırın adının bölgedeki daha eski bir manastırın kurucusundan geldiğini öne sürerken, bazıları ise kelimenin etimolojisinin "Chelandio" adındaki bir Bizans gemisinden geldiğini kabul etmektedir. Bugünkü şeklini alan manastır, 12. yüzyılda Sırp hükümdarı Stefan Nemanja ve oğlu Rastko, daha sonra ise Sırbistan'ın en popüler azizlerinden olan keşişler Simeon ve Sava tarafından kurulmuştur.[337] Chilandariou Manastırı aslında Vatopedi Manastırı'na aitken, Aziz Sava ve Simeon'a verilmiş ve 1198 yılında İmparator III. Alexios'un altın mühürlü fermanı ile manastırın Sırplara ait olduğu onaylanmıştır. Zamanla, Zygos, Aziz Basil, Komitissa, Kalyka, Paparnikia, Homologos, Strovilaia ve diğerleri gibi daha küçük tarihi manastırlar da Chilandariou Manastırı sınırlarına dahil edilmiştir.[338]

Sırbistan'dan sürekli yeni insan gücü akışı ve Sırp halkı ile yöneticilerinin kesintisiz desteği, Türk yönetimi yıllarında manastırın gelişmesini ve uzun ömürlü olmasını sağlamıştır. Chilandariou Manastırı'na mali açıdan büyük yardımlarda bulunan Sırp yöneticiler arasında Stefan Milutin (1282-1321) ve Neagoe Basarab (1512-1521) da bulunmaktadır. 17. yüzyılda Sırp keşişlerin sayısı azalmış ve bu düşüş, özellikle 18. yüzyılda, 1722'deki büyük yangından sonra belirginleşmiştir. O dönemde manastırda neredeyse sadece Bulgar keşişler yaşamaktaydı.[339] 1891 yılında manastır, benzer derecede yıkıcı bir yangınla bir kez daha sarsılmıştır.[340]

Chilandariou Manastırı, her iki dünya savaşında da Yunanlıların ulusal mücadelelerini aktif olarak desteklemiştir. Manastırın Katholikonu, Meryem Ana'nın hizmetine adanmış

---

336 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 139, 147, 157; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 37.

337 Syllogiko, *I. M. Chilandariou Pnevmatiki Gefyra Metaxy Ellinon Kai Servon* (Belgrad: İ. İ. M. CH, 2012), 1-3.

338 Dimosthenis Chatzilellikas, *H İera Moni Chiliandariou Os Syndesmos Philias Elladas Kaı Serbias* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2011), 9-14.

339 Syllogikós, "Oi Monachoí Tou Chilandaríou – Fýlakes Ton Ktimáton Tis Monís Tous Sti Servía", *Servikí Akadimía Epistímon kai Technón* 1/1 (2010), 1-17.

340 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 38.

olup, 14. yüzyılda inşa edilmiştir. Katholikon'un ikonaları 19. yüzyılın başında restore edilmiştir. Ayrıca, daha yeni oyulmuş ahşap ikonaların arkasında, Katholikon'un daha eski mermer ikonaları bulunmaktadır. Manastırın vaftiz havuzu 18. yüzyıldan kalma olup, bankları ise Katholikon kadar eskidir.[341]

Manastır, manastırlar hiyerarşisinde 4. sırada yer almaktadır. Manastıra ait 11 şapel ve 2 küçük kilise bulunmaktadır. 15'i Karyes'te olmak üzere 17 hücresi vardır.[342] Manastırın birçok kutsal emaneti arasında, Aziz Simeon'un gümüş vazosu, meyveleri birçok kadının kısırlığını çözdüğüne inanılan bir asma ve "Tricherousa", "Hodegetria" ve "Abramiotissa" adlı mucizevi Meryem Ana ikonları bulunmaktadır. Ayrıca, bazı işlemeli şallar ve kumaşlar, iki Kutsal Ahşap haç, 24 minyatürlü diptik, İsa'nın asası ve kefeni ile sedefle süslenmiş koltuklar da manastırın değerli eşyaları arasındadır.[343] Manastırın kütüphanesinde 181 Yunanca ve 809 Slavca kodeks, 4.000'i Slavca olmak üzere en az 20.000 basılı kitap ve çeşitli dillerde 400 belge bulunmaktadır. Manastır şu anda yaklaşık 25 keşişe ev sahipliği yapmaktadır.[344]

2.5. Dionysíou Manastırı

"Nea Petra" olarak da bilinen Dionysiou Manastırı, Gregory ve Agios Pavlos manastırları arasında, denizden 80 metre yükseklikte dar ve sarp bir kaya üzerine inşa edilmiştir. Manastırın başrahibi Kastoria'daki Koryssos'tan Hosios Dionysios'tur. 14. yüzyılın ikinci yarısında büyük zorluk ve çabalarla manastırın inşası için gerekli parayı toplamayı başarmıştır. Bu çaba, azizin kuzeni olan şehrin metropoliti Theodosius tarafından da motive edilen Trabzon imparatoru III. Alexios Komnenos (ö.1390) tarafından nazikçe desteklenmiştir. Manastıra yapılan bu cömert bağış politikası Paleologlar ve daha sonra Moldova'nın birçok hükümdarı tarafından sürdürülmüştür.[345]

1389 yılında IV. Patrik Anthony (ö. 1397), bir mektupla manastırı patrik ilan etmiş ve böylece manastıra özerk bir statü kazandırmıştır. Konstantinopolis Patriği Aziz Nephon'un 15. yüzyılın ortalarında keşiş olması ve birçok mücadeleden sonra tövbe

---

341 Konstantinos Chatzistabros, *Apotímisi Kai Enischysi Katholikoú I. M. Chilandaríou Agíou Órous* (Patra: Elliniko Anikto Panepistimio, Didaktoriki Diatrivi, 2023), 1, 5, 7-12.

342 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 37.

343 Chatzilellikas, *H İera Moni Chiliandariou Os Syndesmos Philias Elladas Kaı Serbias*, 80.

344 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 179, 183, 185, 190.

345 Nikolaos Minopetros, *Agion Oros: I Iera Moni Dionysiou* (Atina: Ethnıko Kai Kapodıstrıako Panepıstımıo Athınon, Metaptychiaki Ergasía, 2016), 4-11.

ederek manastıra dönmesi de Dionysiou Manastırı ile ilişkilendirilir. 16. yüzyılın başında, Moldovalı Radoulos ve halefi Neagos Vassaravas manastırın su kemerini ve kulesini inşa etmişlerdir. 1539 yılında, manastır tarihinde türünün tek örneği olan bir yangın, binaların büyük bir bölümünü kül etmiş, ancak kısa süre sonra restore edilerek yerlerine yenileri yapılmıştır. Manastır, 16. ve 18. yüzyıllarda mali zorluklar nedeniyle özel bir manastıra dönüştürülmüş, ancak 19. yüzyılın başında yeniden cemaat sistemine geri dönmüştür.[346]

Manastırın Katholikonu, Kutsal Vaftizci'nin Doğuşuna adanmış olup, manastırla birlikte inşa edilmiştir. Ancak, 1534'te çıkan bir yangında yok olmuştur. Yeni Katholikon, 1540 yılından hemen sonra yeniden inşa edilmiştir. Katholikon'un freskleri, 1546 civarında Girit ekolünün bir temsilcisi olan Tzortzi tarafından yapılmıştır. Katholikon'un altın yaldızlı sunağı ve Ortodoks dünyasında Kıyamet'in en eski tam resimli anlatımı olan kıyamet freskleri dikkat çekicidir.[347]

Dionysiou Manastırı'nda, Meryem Ana'nın selamlama mucizevi ikonu bulunmaktadır. Manastırın 7 hücresi ve 8 şapeli vardır. Ayrıca, manastıra bağlı 6 küçük kilise bulunmaktadır. Dionysiou, 17. yüzyılın ortalarında Lavra'dan kendisine devredilen Monoxilitis bölgesine de sahiptir.[348]

Dionysiou Manastırı, manastırlar hiyerarşisinde 5. sırada yer almaktadır. Manastırın kutsal emanetleri arasında en önemlileri olarak, Kutsal Vaftizci'nin sağ eli ve Aziz Nephon'un kutsal emanetleri zikredilmektedir. Ayrıca, birçok azizin kutsal emanetleri de bulunmaktadır. Diğer önemli emanetler arasında, 10. yüzyıldan kalma fildişi üzerine yapılmış bir Çarmıha Gerilme kabartması, nakışlar, mutfak eşyaları, kaplar ve İnciller yer almaktadır.[349] Manastırın kütüphanesinde, bazıları resimli olan 1100 el yazması ve 15.000'den fazla değerli kitap bulunmaktadır. Manastır, son yüzyılda münzevi şahsiyetler ve din adamları yetiştirmiştir ve günümüzde yaklaşık 50 keşişe ev sahipliği yapmaktadır.[350]

---

346 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 40.

347 Panagiotis Damoulos, *O Graptos Diakosmos Tis Litis Tou Katholikou Tis Monis Dionysiou (1546/1547) Sto Agio Oros* (İoannina: Panepistimio İoanninon, 2014), 8-14, 19-21.

348 Poleon, "Athos To Agion Oros", 4906.

349 Minopetros, *Agion Oros: I Iera Moni Dionysiou*, 25.

350 Kostas Konstantinidis, "I Vivliothiki Tis Ieras Monis Dionysiou Agiou Orous", *Panepistímio Ioannínon. Filosofikí Scholí. Tmíma Istorías kai Archaiologías* 38/42 (2013 2008), 70-89; Stilpon Kiriakidis, "Éngrafa Tis Ierás Monís Tou Agíou Dionysíou Aforónta Eis Agnóstous

2.6. Koutloumousíou Manastırı

Koutloumousiou Manastırı, Karyes yakınlarında inşa edilmiştir ve Kurtarıcı'nın Yeniden Doğuşuna adanmıştır. İsmin etimolojisi muhtemelen manastırın tarihindeki iki evreyle ilgilidir. 1169 yılına ait bir belgede Koutloumoussi isimli bir manastırdan bahsedilmekte ve bu, şimdiki manastırla özdeşleştirilmektedir. Ancak, manastırın ikinci kurucusunun Selçukluların Hıristiyanlaşmış bir üyesi olan Koutlumousis olduğu düşünülmektedir.[351]

14.yüzyılda Koutloumousiou Manastırı, 12. yüzyılda başlamış olan zayıflama ve gerileme sürecini tamamlayan Katalanların yağmacı akınlarıyla zor zamanlar geçirmiştir. Manastırın refah dönemi, 14. yüzyılın ikinci yarısında İmrozlu Başrahip Chariton'un aydınlanmış rehberliğiyle başlamıştır.[352] Chariton, John Vladislav'dan önemli ölçüde yardım alarak, Rumların buraya yerleşen Romenler üzerindeki ayrıcalıklarını korumuştur. 1393 yılında manastır, bir Haçlı manastırı haline gelmiştir. 15. yüzyılın başlarında, Koutloumousiou keşişleri Aziz Alypius'un terk edilmiş manastırına yerleşmiş ve onu kendi manastırlarına ilhak etmişlerdir. 1428'de, patriklik onayıyla Alypius Manastırı, daha fazla güç kazanan Koutloumousiou sınırlarına dahil edilmiştir.[353]

Koutloumousiou Manastırı'nın zirve dönemi, 1497'deki büyük yangının da katkıda bulunduğu bir gerileme dönemine denk gelmiştir. 1767 yılında çıkan bir başka yangın, manastırın doğu tarafını yok etmiştir. İskenderiye Patriği III. Matthew'in yardımları, manastırın restorasyonunda etkili olmuştur. 19. yüzyılda meydana gelen bir başka yangın, manastır binalarını tekrar harap etmiştir. Başrahip Meletius'un gayretli çabalarıyla onarımlar tamamlanmıştır. Son yangın 1980 yılında meydana gelmiş ve hasar yakın zamanda onarılmıştır.[354]

Koutloumousiou Manastırı'nın Katholikonu, 16. yüzyıla kadar uzanmakta olup, Athos Dağı mimarisinin klasik bir örneğidir ve orijinal resimleri restore edilmiştir. Kutsama

---

Naoús Tis Thessaloníkis", *Makedonika* 3/1 (1956), 365-376; Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 203, 207, 213; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 41.

351 Konstantino İO. Mpelezou, "I Ierá Moní Koutloumousíou Agíou Órous Kaí I Sýnchroni Ekdotikí Tis Parousía", *Theologia* 90/2 (2019), 223-224.

352 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 355.

353 Dimitrios Samios, *Seismikí Apotímisi Naoú Ierás Monís Koutloumousíou Dierévnisi Yfistámenis Pathologías* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2021), 15.

354 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 42.

havuzu ve çan kulesi 19. yüzyıl eserleridir.[355] Manastırda 18 hücre ve 22 kulübeli Aziz Panteleimon *skiti*si bulunmaktadır. Ahşap oyma sunak, özellikle sanatsal değer taşımaktadır. Manastırda 7 şapel ve eşit sayıda manastıra bağlı küçük kilise bulunmaktadır. Fovera Prostasia şapelinde, Meryem Ana'nın aynı adı taşıyan mucizevi ikonu da bulunmaktadır. Manastırda çok sayıda aziz emaneti, kutsal emanetler ve ilginç taşınabilir ikonalar muhafaza edilmektedir. Manastırın kütüphanesinde 662 el yazması ve yaklaşık 3.500 basılı kitap bulunmaktadır. Koutloumousiou, manastırlar hiyerarşisinde 6. sırada yer alır ve günümüzdeki tüm Athonite manastırları gibi bir komündür. Manastırda yaklaşık 20 keşiş yaşamaktadır.[356]

2.7. Pantokrátoros Manastırı

Pantokratoros Manastırı, Athos'un kuzeydoğu tarafında, kıyıda yer almaktadır. Manastırın yakınında antik Thyssos kenti bulunmaktaydı. Yaygın rivayetlere göre, manastırı inşa eden kişi İmparator Aleksios Komnenos olsa da, günümüze ulaşan belgeler, manastırı inşa edenlerin komutan Aleksios Megas ve saray görevlisi ile büyük vali olan kardeşi Yuhanna olduğunu göstermektedir.[357]

Ne zaman inşa edildiği bilinmemekle birlikte, 1358 yılında mevcut olduğu ve 1362 yılında Patrik I. Callisto tarafından kutsandığı aktarılmaktadır. Pantokratoros'a dahil edilen antik manastırlar arasında Agios Auxentios, Dorotheos, Canopodos, Rabdoux, Phacenos ve Falacru bulunmaktadır. Aleksios 1368 civarında ölmüş, Yuhanna ise 1384 yılında manastıra çekilerek keşiş olmuştur. Kardeşler tarafından sunulan birçok bağış, yüzyılın ortalarına kadar manastırın mülklerinin çoğunu satın almak için kullanılmıştır. Ayrıca, kardeşler şu anda Rusya'nın St. Petersburg kentindeki Hermitage Müzesinde bulunan Kutsal İsa ikonasını da bağışlamışlardır.[358]

Pantokratoros Manastırı, 16. yüzyılda Tuna bölgelerinin yöneticileri tarafından bağışlanan parayla yenilenmiş ve genişletilmiştir. Büyük borçlarına rağmen, Türk

---

[355] Pantelís Foúntas, "I Chronológisi Tou Katholikoú Tis Monís Koutloumousíou", *Makedonika* 32/1 (2001), 443-450.

[356] Samios, *Seismikí Apotímisi Naoú Ierás Monís Koutloumousíou Dierévnisi Yfistámenis Pathologías*, 16; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 42; Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 235.

[357] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 358-359.

[358] Symeon A. Paschalıdı, *İera Moni Pantokratoros: Proskynimatikos Odigos* (Agion Oros: İ. M. Pantokratoros, 2005), 15-24.

yönetimi döneminde canlılığını kaybetmemiştir. Manastır, Patrik II. Callistos Xanthopoulos (ö. 1397), Selanik başpiskoposları Simeon ve Theonas gibi önemli ve kutsal şahsiyetlerin evi olmuştur. Manastır, 1393'te, 1773'te ve son olarak 1948'de yangın geçirmiş, ancak tamamen yok olmamıştır.[359]

Mesih'in Yeniden Doğuşuna adanmış olan Katholikon, manastırla aynı dönemde inşa edilmiştir, ancak hem mimari hem de ikonografi açısından kendi bağımsız seyrini takip etmiştir.[360] Kilisenin ikonografisi, 14. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar uzanmakta olup, 1854 yılında yeniden boyanmıştır. Çan kulesi ise 19. yüzyıldan kalma bir yapıdır. Manastırda, Bithynialı Olympuslu Aziz John, Stratilatoslu Theodore, Aziz Cosmas ve Damianos gibi azizlere ait birçok kutsal emanet, Kutsal Haç'tan bir parça ve Aziz Mercurius'un kalkanının bir parçası gibi kutsal emanetler ile 14. yüzyıl ve sonrasına ait ikonalar bulunmaktadır.[361] Katholikon'un sunak kısmı, Athos Dağı'ndaki en eski Sunak olduğu söylenmektedir. Athos Dağı'nın mucizevi ikonalarından biri olan "Yaşlı Meryem Ana" ikonası bu manastırda yer almaktadır.[362]

Manastırın kütüphanesinde yaklaşık 350 el yazması ve 3.500 basılı kitap bulunmaktadır. Manastırın belgeleri Yunanca, Türkçe ve 17. yüzyıla ait bir Ulahça belgedir. Manastırda 7 şapel ve ona bağlı 7 küçük kilise bulunmaktadır. Pantokratoros, Karyes bölgesinde 5 hücrenin kontrolüne sahiptir ve daha yakın zamanlarda Yunanistan, Orta Asya ve Eflak'ta, şu anda sahip olmadığı birçok parsel satın almıştır. Manastırın eklentileri arasında Peygamber İlyas *Skiti*si, 5 hücre ve Kapsala bölgesinde 38 kulübe bulunmaktadır. Manastır, Athonite manastırları arasında 7. sırada yer almakta olup, 1992 yılında yeniden cemaat sistemine katılmıştır.[363] Şu anda yaklaşık 15 keşişi vardır ve manastırın yenilenmesi için çalışmaktadırlar.[364]

---

[359] Alexandros Papazakas, *I Oikonomiki Drastiriotita Tis Athonikis Monis Pantokratoros Kata Tin Othomaniki Periodo* (Selanik: A. P, 2009), 13-16.

[360] Paschalıdı, *İera Moni Pantokratoros: Proskynimatikos Odigos*, 65.

[361] Efthýmios N. Tsigarídas, "Toichografíes Kai Eikónes Tis Monís Pantokrátoros Agíou Órous", *Makedonika* 18/1 (1978), 181-206.

[362] Paschalıdı, *İera Moni Pantokratoros: Proskynimatikos Odigos*, 66-74.

[363] Zísis Melissákis, "I Vivliothíki Tis I. Monís Pantokrátoros Istorikí Diadromí Tis Ýsteris Athonikís Syllogís", *Institoúto Istorikón Erevnón Ethnikó Ídryma Erevnón* 2/1 (2018), 32-47.

[364] Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 255; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 44.

2.8. Xiropotámou Manastırı

Athos Dağı mimarisinin klasik bir örneği olan Xiropotamos Manastırı, Athos yarımadasının yaklaşık ortasında, deniz seviyesinden 200 metre yükseklikte, göze çarpan bir konumda yer almaktadır.[365]

En eski manastırlardan biri olan Xiropotamos Manastırı'nın erken tarihi, kuruluşunun ve kurucusunun kesin tarihi konusunda belirsizlikler içermektedir. Sözlü geleneğe göre, 5. yüzyılda yaşamış olan İmparatoriçe Poulcheria manastırın kurucusu olarak kabul edilirken, başka bir kaynak 10. yüzyılda imparatorlar VII. Constantine Porphyrogenitus ve I. Romanos Lecapinos'un kurucular olduğunu öne sürmektedir. El yazmaları ve çeşitli belgelerde, manastırın adı ve muhtemelen manastırın asıl kurucusu olan Aziz Pavlus'un kişiliği konusunda bazı belirsizlikler bulunmaktadır.[366] Muhtemelen Athos'ta çok saygı gören çileci bir keşiş, Aziz Athanasius'un çağdaşı ve sözlü geleneğe göre I. Ragavalı Michael'in oğluydu.[367]

Manastırın refahı, 13. yüzyılda Frank işgali sırasında ekonomik zorluklar ve "korsan" baskınları nedeniyle kesintiye uğramıştır. Ancak, Bizans imparatorları, özellikle 1280 yangınından sonra, manastırı bağışlar ve altın mühürlü fermanlarla bir kez daha destekleyerek egemenlik haklarını teyit etmişlerdir (13.-14. yüzyıllar). Eflak ve Macaristan prensliklerinden gelen bağışlar, manastırın hayatını yenileyen ve uzun ömür sağlayan kaynaklar olmuştur. Manastırın büyük hayırseverleri arasında Sultan I. Selim de bulunmaktadır. Her manastır gibi Xiropotamos da yoğun gerileme dönemleri yaşamıştır. 16. ve 17. yüzyılların başında meydana gelen iki feci yangın ve 18. yüzyıldaki borç yükü manastırı zor duruma sokmuştur. Rivayetlere göre, manastır 1821 ve 1830 yılları arasında Türk birlikleri tarafından işgal edilmiştir ve daha yakın yıllarda, 1950 ve 1973'te yine yangınlarla sarsılmıştır.[368]

Bugün Xiropotamos Manastırı, manastırlar hiyerarşisinde 8. sırada yer almaktadır. Daphne limanına ve ayakta kalan altı Xiropotaminas hücresine sahiptir. Manastırda 7

---

[365] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 371.
[366] Paris Gounarhdis, "O Ágios Pávlos Kai I Moní Xiropotámou", *Byzantina Symmeikta* 8/1 (1989), 135-142.
[367] Miltiadis Poliviou, *To Katholikon Tis Monis Xiropotamou* (Atina: EMP, 1993), 1-5.
[368] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 372; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 45.

şapel ve bunlara bağlı 9 küçük Kilise bulunmaktadır.[369] Manastırın Katholikon'u, Kutsal Kırk Şehitlere[370] adanmış olup, 18. yüzyılda daha eski bir kilisenin üzerine inşa edilmiştir. Katholikon'un dışında, manastırın bilgin kardeşi Caesarius Daponte'nin bağışıyla 18. yüzyılın son çeyreğinde kırmızı mermerden yapılmış bir kutsama havuzu bulunmaktadır.[371] Manastır kütüphanesinde 409 el yazması ve yaklaşık 6.000 basılı kitap bulunmaktadır. Manastırın meşhur kutsal emanetleri arasında sabuntaşından yapılmış "Poulcheria" tepsisi, azizlerin emanetleri, kutsal İnciller ve altın kaplamalı değerli piskopos asaları yer almaktadır. Ancak Xiropotamos'un en değerli emaneti, İsa'nın çarmıhından çıkarılan ve çarmıha gerilme çivilerinin deliklerini de taşıyan, dünyanın en büyüğü olan iki parça Kutsal Haç kalıntısıdır.[372] Bugün manastırda yaklaşık 25 keşiş bulunmaktadır.[373]

2.9. Zográfou Manastırı

Zografou Manastırı, yarımadanın kuzeybatı tarafında, ormanlık bir yamaçta yer almaktadır. Geleneğe göre, 10. yüzyılda Athos'ta yetişen Ohridli üç keşiş, Musa, Aaron ve John, manastırın kurucuları olarak kabul edilir. Bir başka versiyona göre ise, manastırın kurucusu, Tsimiski *Typikon'unda* (972) adı geçen Ressam George'dur. Manastır, elle boyanmış eski ikonasının en önemli kalıntılarından biri olduğu Aziz George'a adanmıştır. Manastırın erken tarihi hakkında güvenilir bilgiler günümüze ulaşmamıştır. Zografou'nun 13. yüzyılın ortalarında Bulgarlaştığı tahmin edilmektedir. Aynı yüzyılın sonunda, İmparator VIII. Michael (ö. 1320) ve Patrik Vekko, iki kilisenin birleşmesini ve devlet ile dinî makamların birleşme politikasını reddeden 26 Zografou keşişinin öldürülmesinden ("şehit" edilmesinden) sorumlu tutulmaktadır. 1873 yılında bu şehitlerin anısına bir anıt mezar inşa edilmiştir.[374]

---

369 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 46.

370 Hıristiyanlığın yasak olduğu Roma imparatoru Likinyus döneminde Sivas'ta öldürülen/şehit edilen Hıristiyanlar. Tarihe "kırk şehit olayı" olarak geçmiştir.

371 Miltiadis Poliviou, "O Kaisários Dapóntes Kai Oi Apeikoníseis Neomartýron Sto Katholikó Tis Monís Xiropotámou", *Ellinika* 46/1 (1996), 115-125.

372 mon. Zacharías Xiropotaminós - P. Sotiroudis, *Sympliromatikos Katalogos Ellinikon Cheirografon Ieras Monis Xiropotamou Agiou Orous* (Selanik: A. P. F. K. B. E, 2012), 7.

373 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 46; Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 281.

374 Zoi Stamatiadou, *Agion Oros - Moni Zografou (İ Simvoli Ths Monis Ston Pneymatiko Vio Tis Voulgarias)* (Selanik: Panepistimio Makedonias, Diplomatiki Ergasia, 2015), 32-34.

Manastır, Katalan korsanların saldırılarına maruz kalmış, ancak kısa süre sonra Palaiologos imparatorlarının ve Tuna bölgesi yöneticilerinin desteği ve sponsorluğuyla toparlanmıştır. 15. yüzyılda Stephanos Kalos, manastıra destek vererek gelişmesine katkıda bulunmuştur.[375] Zographou Manastırı'nın Romanya, Bulgaristan, Rusya ve Türkiye'de mülkleri bulunmaktaydı, ancak bugün sadece Yunanistan'dakiler kalmıştır.[376]

Manastırda, 19. yüzyılın başlarına kadar Bulgar keşişlerin yanı sıra Yunan ve Sırp kökenli keşişler de yaşamış, ancak 1845'ten itibaren yalnızca Bulgar keşişler kalmıştır. Daha sonra, keşiş hücrelerinin bulunduğu kuzey tarafındaki ağır binalara batı kanadı eklenmiştir. Milliyetçiliğin yükseldiği dönemlerde, özellikle yüzyılın başında, bazı Bulgar keşişler Helen karşıtı bir tutum sergilemişlerdir. Bununla birlikte, kilise kanonik otoriteleri olan İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nden asla ayrılmamışlardır. 1974 yılında, güney tarafını tahrip eden küçük çaplı bir yangın meydana gelmiştir. Manastır, Athonite Manastırları hiyerarşisinde 9. sırada yer almaktadır. Manastırın Katholikonu, 19. yüzyılın ilkbaharında inşa edilmiştir. Katholikon'un kuzey-batısında kutsama havuzu bulunmaktadır.[377] Manastırın 8 şapeli ve aynı sayıda kendisine bağlı kilisesi vardır.[378] Kütüphanesinde 126 Yunanca ve 388 Slavca el yazmasının yanı sıra yaklaşık 30.000 basılı kitap bulunmaktadır.[379] Zografou'nun ünlü kutsal emanetleri arasında Meryem Ana'nın iki mucizevi ikonu olan "Akathistos" ve "Epakousa" ikonları bulunmaktadır.[380] Ayrıca zaman zaman Bulgaristan'dan bağış ve hediye yoluyla gelen emanetler de mevcuttur.[381] Bugün yaklaşık 15 keşiş bulunmaktadır.[382]

---

375 Kyrillos Paylhkianof, "Oi Slávoi Stín Athonikí Moní Zográfou", *Byzantina Symmeikta* 12/1 (1998), 109.

376 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 47.

377 Stamatiadou, *Agion Oros - Moni Zografou (İ Simvoli Ths Monis Ston Pneymatiko Vio Tis Voulgarias)*, 41-42.

378 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 376.

379 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 310-324.

380 E. N Tsigaridas, "Oi Thavmatourgés Eikónes Tis Monís Zográfou", *Makedonika* 35/1 (2011), 119.

381 Nikólaos Mertzımekıs - Dimitrios Liakos, "Doreés ...di' Exódou Kaí Dapánis...christianón ...ek Póleon Roustsoúk Kaí Kalófer... Stin Agioreitikí Moní Zográfou", *Deltion Ths Christianikis Archaıologikis Eterias* 31/4 (2010), 127.

382 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 47.

2.10. Docheiaríou Manastırı

Dochiariou Manastırı, Ouranoupolis'ten Daphne'ye doğru Athos Yarımadası boyunca ilerlerken karşılaşılan ilk sahil manastırıdır.[383] Manastırın kurucusunun, Athoslu Athanasius'un meslektaşı ve Megisti Lavra'nın duayeni olan Aziz Efthymius olduğu söylenmektedir. Aziz Efthymius'un, muhtemelen 10. yüzyılın ikinci yarısında Daphne Limanı yakınlarında Aziz Nikolaos'a adanmış bir manastır kurduğu, ancak 11. yüzyılın başlarında "korsan" baskınları nedeniyle bazı keşişler ve Aziz Efthymius'un manastırı bugünkü yerine taşıdığı belirtilmektedir.[384] Kısa bir süre sonra manastırın Katholikon'u Baş Meleklere adanmıştır. Manastırın çeşitli tipolojilerdeki hiyerarşisi değişiklik göstermiştir, ancak günümüzde 10. sırada yer almaktadır.[385]

14. yüzyılda, İmparator V. John Palaiologos ve Sırbistan hükümdarı Stephen Dusan, zor zamanlarında manastırı çeşitli şekillerde desteklemişlerdir. 15. yüzyılda Dochiariou Manastırı, yıkıcı bir yangınla karşılaşmış ve bir gerileme dönemi yaşamıştır. 16. yüzyılda manastırın rahiplerinden George Adrianopolis, hem mal varlığını hem de kendisini manastıra adamıştır. Aynı dönemde, Moldavya hükümdarı Alexander ve eşi Roxandra'nın girişimleriyle manastırın mülkleri Türkler'in elinden çıkmıştır. 17. yüzyılın başında manastırın kulesi restore edilmiş ve 1660 yılında manastır bir Haçlı manastırı olarak tanınmıştır. 18. yüzyılda ise çan kulesi inşa edilmiştir. Ayaklanma döneminde Türklerin manastır keşişlerine zulmettiği ve kutsal emanetleri yağmaladığı yönünde yaygın görüşler bulunmaktadır. [386]

Dochiariou Manastırı'nın günümüzdeki şatafatlı Katholikonu, Girit okuluna ait fresklerle süslenmiş 16. yüzyıl yapısıdır. Katholikon'un sunağı ise 1783 yılında inşa edilmiştir.[387] Manastırda 12 şapel ve kendisine bağlı 4 kilise bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi,

---

383 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 375.

384 Antonios Mpekiaris, *O Zografikos Diakosmos Tou Narthika Kai Tis Litis Tis Monis Docheiariou* (İoannina: Panepistimio İonnenon Filosofiki Scholi Tmima İstorias Archeologias, Didaktoriki Diatrivi, 2012), 39-40.

385 Panagiotis Toulyatos, *Iera Moni Docheiariou Agiou Orous I Architektoniki Tou Katholikou Kai Tou Pyrgou* (Atina: E. M Politechnio, 2008), 19-20.

386 Mpekiaris, *O Zografikos Diakosmos Tou Narthika Kai Tis Litis Tis Monis Docheiariou*, 42-52; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 49.

387 Toulyatos, *Iera Moni Docheiariou Agiou Orous I Architektoniki Tou Katholikou Kai Tou Pyrgou*, 50-51.

Meryem Ana'nın mucizevi ikonasının muhafaza edildiği "Gorgopikou Meryem Ana" Şapelidir.[388]

Manastırda Kutsal Haç'tan (Çarmıh) bir parça, azizlere ait emanetler, kutsal kaplar ve kutsal kitaplar muhafaza edilmektedir.[389] Kütüphanede 62'si parşömen olmak üzere 545 el yazması ve 5.000'den fazla basılı kitap bulunmaktadır.[390] Şu anda yaklaşık 30 keşiş yaşamaktadır.[391]

2.11. Karakálou Manastırı

Karakalou Manastırı, Megisti Lavra ve İviron manastırları arasında bir yamaçta inşa edilmiştir. Kuruluşuna atıfta bulunan sözlü gelenekler arasında en olası olanı, manastırın 11. yüzyılın başında Karakala veya Karakalas adlı bir keşiş tarafından inşa edildiğini söyleyen gelenektir. I. Nikiphoros'un (1018) bir yasasında manastıra atıfta bulunulması ve İkinci *Typikon'*dan çıkarılması, manastırın çalkantılı seyrine bir örnektir.[392]

13. yüzyılda korsanların ve Latinlerin istilasının ardından Karakalou tamamen terk edilmiştir. Ancak, Palaiologos imparatorları II. Andronikos ve V. John ile Konstantinopolis Patriği Athanasius'un müdahaleleri sayesinde manastır yeniden hayata döndürülmüştür. Keşişlerin sayısı artmış ve manastır yenilenmiştir, ancak korsan baskınları devam etmiştir. 16. yüzyılda, Eflak hükümdarı John Peter'in katkıları ve Sultan Süleyman'ın izniyle manastır yeniden inşa edilmiştir. John Peter, sonunda manastırda tek başına yaşamıştır. 17. yüzyılda, İsmailiye'deki Aziz Nikolaos Manastırı Karakalou'ya bağışlanmıştır.[393]

Manastırın ikinci inşa aşamasında, eski yapılar onarılmış ve eklemeler yapılmıştır. Son olarak, 1875 yılındaki büyük yangından sonra binaların büyük bir kısmının yeniden inşa

---

388 M. Dochariou, *Akolouthia Ths yperatias Desponhs Hmon Theotokou Gorgoupikoou This En Tin İera Moni Dochiariou Tou Agiou Orous Evriskomenis* (Agion Oros: İ. M. D, 1937), 3-4.

389 Christforos Ktenas, "Ta Keimiliarcheía Tis En Agío Órei Átho Ierás Monís Tou Docheiaríou", *Etaıria Byzandinon Spoudon* 6/44 (1930), 123-125.

390 Nikos Oikonomidis, "Ierá Moní Docheiaríou. Katálogos toú Archeíou", *Byzantina Symmeikta* 3/1 (1979), 197.

391 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 50; Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 356.

392 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 364.

393 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 50-51.

edilmesi gerekmiştir. Binalar arasında, 16. yüzyılda inşa edilen "Peter" Kulesi çok dikkat çekici bir eserdir ve Athos Dağı'nın tüm kuleleri arasında en büyüğüdür.[394]

Manastır, Athonite manastırları arasında 11. sırada yer almaktadır. Manastırda 5 şapel ve kendisine bağlı 2 kilise ve 18 hücre bulunmaktadır. Manastırın Katholiknu, daha sonraki yüzyıllarda yapılan eklemelerle 16. yüzyıldan kalma bir yapıdır ve Kutsal Havariler Petrus ve Pavlus'un anısına adanmıştır.[395]

Manastırın Kutsal Emanetleri arasında İnciller ve ayin kapları, Havari Aziz Bartholomew ve Aziz Christopher'in arabası ve Kutsal Haç'ın bir parçası bulunmaktadır.[396] Karakallou kütüphanesinde 279 el yazması ve yaklaşık 2.500 basılı kitap yer almaktadır. Şu anda yaklaşık 30 keşiş bulunmaktadır.[397]

2.12. Philothéou Manastırı

Philotheou Manastırı, yarımadanın güneydoğu tarafında, antik Asklepeion'un yakınında, kestane ağaçlarıyla kaplı bir plato üzerinde inşa edilmiştir. Athoslu Aziz Athanasius'un çağdaşı olan Aziz Philotheos tarafından 10. yüzyılın sonlarında kurulmuştur.[398]

Manastıra bağışta bulunan Bizans imparatorları arasında 11. yüzyılda Nikephoros Botaneiotis, 13. yüzyılın sonunda ve 14. yüzyıl boyunca II. Andronikos ve III. ile V. John öne çıkmaktadır. Sırp hükümdarlar arasında Stephen Dusan (1346), manastıra yaptığı insan kaynağı katkılarıyla dikkat çekmektedir.[399] Daha sonra Trabzon metropoliti olan ve aynı adı taşıyan manastırın kurucusu Aziz Dionysius'un kuzeni Aziz Theodosius da 14. yüzyılın ortalarında Philotheou'da keşişlik yapmıştır. Türk yönetiminin ilk yıllarında, 16. yüzyılın başlarında, Olimposlu Hosios Dionysius olarak bilinen Başrahip Dionysius'un varlığı, manastırın işleyişinde özel sistemden cemaat sistemine doğru bir değişikliğe yol açmıştır. Ancak Bulgarca konuşan keşişlerin muhalefeti, onu manastırı terk etmeye

---

394 Poleon, "Athos To Agion Oros", 4897; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 365.

395 Nikolaos Karnouskos, *Ta Kallitechniká Révmata Sto Ágion Óros Katá to Próto Tétarto Tou 14ou Ai. Kai I Próslipsí Tous Apó Tous Anakainistés Zográfous Tou 18ou Ai. Kai Ton Archón Tou 19ou Ai.* (Atina: Tmíma Istorías kai Archaiologías Prógramma Metaptychiakón Spoudón Vyzantinós kósmos: Istoría kai Archaiología, Metaptychiaki Ergasía, 2021), 7, 9, 13, 51.

396 Syllogiko, *Athonika Symmeikta* (Atina: E. İ. E. K. B. E, 1985), 14.

397 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 52; Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 357.

398 Georgiou Terzi, *O Arcimendritis İerotheos Tsonakas O Filotheitis* (Selanik: Aristoteleleo Panepistimio Theplogiki Scholi, Metaptychiaki Ergasía, 2020), 17-18.

399 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 364.

zorlamıştır. 17. yüzyılın ortalarında, Rus çarları keşişlere her yedi yılda bir ayin için gelme izni vermiştir. Manastırları destekleme politikası, Tuna ülkelerindeki Yunan hükümdarlar tarafından da izlenmiştir. Gregory Gikas, manastırın tanınmış bağışçılarından biridir.[400]

18. yüzyılda, modern Yunan tarihinin önemli din adamlarından olan Aziz Cosmas, bu manastırda görev yapmıştır. 1871 yılında meydana gelen yangın, 1746 yılında eski manastırın temelleri üzerine inşa edilen yeni Katholikon'a zarar vermiştir. Ancak, 1900 yılında Kutsal Cemaatin himayesini devralmasına neden olmuştur. Manastırda dikkat çeken yapılardan biri de ince beyaz mermerden yapılmış kutsama havuzudur; bu havuz 16. yüzyılda tezgâhı genişletilerek inşa edilmiştir.[401]Manastırın 6 şapeli ve kendisine bağlı 3 kilisesi bulunmaktadır. Manastır, "Glikofilousas" ve "Gerontisas" Meryem Ana'nın mucizevi ikonaları nedeniyle saygı görmektedir.[402]

Manastırın kutsal bölümünde Aziz John Chrysostom'un sağ eli, bir parça Kutsal Haç, azizlere ait diğer emanetler, giysiler ve dinî kaplar gibi çeşitli kutsal emanetler muhafaza edilmektedir.[403] Manastırın kütüphanesinde 250 el yazması, 2 ayin parşömeni ve yaklaşık 2.500 basılı kitap bulunmaktadır; bunların yaklaşık 500'ü Rusça ve Romence'dir. Manastır, Müjde'ye adanmıştır ve 1574'ten beri manastır hiyerarşisinde 12. sırada yer almaktadır. 1973 yılından bu yana cemaat sistemi altında faaliyet göstermektedir. Günümüzde manastırda yaklaşık 60 keşiş bulunmaktadır.[404]

2.13. Símonos Pétra Manastırı

Simonos Petra Manastırı ya da "Simimionopetra", Athos Dağı'ndaki en sağlam yapıdır. Kayalık bir dağ silsilesinin kenarında 330 metre yükseklikte inşa edilmiştir.[405]

---

400 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 369-374.

401 Dimitris Liakos, "Anaskafikés Érevnes Stis Monés Vatopedíou Kai Filothéou", *To Archaiologiko Ergo Sti Makedonia Kai Sti Thraki* (Selanik: YPAP, 2019), 632-633.

402 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 53.

403 Poleon, "Athos To Agion Oros", 4899.

404 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 379-389; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 54.

405 Eydoxia Papaioannou, *Análysi Yvridikoú Systímatos tis Ierás Monís Símonos Pétras* (Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Diplomatiki Ergasia, 2012), 59.

Manastır, Aziz Simon'un 1257 yılı civarında gördüğü bir vizyonun ardından kurulmuştur. İnşaat çalışmalarının ilâhi müdahale eşliğinde tamamlandığına inanılmaktadır.[406] Manastır 1363 yılında, manastırın ikinci kurucusu olarak kabul edilen Sırp despot John Uglesis'in cömert bağışlarıyla yenilenmiştir. 3. *Typikon'*da (1394) Simimiopetra, Athos manastırları arasında 23. sırada yer almakta olup, günümüzde yirmi manastır hiyerarşisinde 13. sıradadır.[407]

Manastırın tarihinde dönüm noktası olan tarihler arasında, yangın felaketlerinin yaşandığı günler de bulunmaktadır. 1580 yılında, manastır değerli arşivleriyle birlikte büyük bir yangınla yok olmuştur. Bu yangın, büyük tarihi değere sahip çeşitli belgelerin kaybolmasıyla sonuçlanmış ve manastırın Bizans dönemindeki tarihi hakkında bilgi eksikliğine yol açmıştır.[408]

Osmanlı döneminde manastır ile Eflak yöneticileri arasında gelişen iyi ilişkiler, manastırın yenilenmesini mümkün kılmıştır. Ancak, 1622 yılında çıkan bir başka yangın daha fazla hasara yol açmıştır. 17. yüzyılda, Simonos Petra bir komünden kişiye özgü bir topluluğa dönüşmüştür. Manastır, korsanlar tarafından hiçbir zaman yağmalanmamıştır.[409] Türk yönetimi yıllarında manastır boş kalmış, ancak Midillili Hieromonk Ioasaf'ın yoğun çabaları sayesinde 18. yüzyılın sonunda yeniden açılmıştır. 19. yüzyılda güney tarafında çok katlı bir bina inşa edilmiştir. Aynı yüzyılın sonunda, 1891'de yıkıcı bir yangın, eski binaları ve kalıntıları tekrar yok etmiştir. 20. yüzyılda Simonopetra, özellikle Athos Dağı'nın başrahipleri Neophytos, Ioannikios ve Hieronymos'un "aydın rehberliği" ile Ortodoks dünyasında bir toparlanma ve artan önem sürecinden geçmiştir. 1950'lerde bir gerileme dönemi başlamış, ancak 1970'lerde Athos Dağı bölgesinde manastırcılık kademeli olarak yeniden canlanmıştır. 1973 yılında Meteora'dan yirmi keşişten oluşan yeni bir cemaat gelerek Simonopetra'ya yerleşmiştir.[410]

---

406 Archimendariti İeronimou, *Ktitori Tis En Agio Oreı Tou Athoİeras Monis Simonos Petras* (Atina: İ. M. S. Petra, 1900), 5.
407 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 371.
408 Papaioannou, *Análysi Yvridikoú Systímatos tis Ierás Monís Símonos Pétras*, 60.
409 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 55.
410 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 393-399.

Simonopetra Manastırı'nın birkaç parsel verimli tarım arazisi bulunmaktadır. En eskisi, Sithonia'daki Petriotiko gibi görünmektedir. Bugün en iyi bilinenleri ise Selanik'teki Agios Charalambos, Atina'daki Yükseliş Manastırı, Halkidiki Ormylia'daki Kutsal Müjde Kadın Manastırı ve Fransa'daki diğer üç manastırdır. Ayrıca, 1566 yılında Simonopetra'ya adanan ve 1863 yılında Romanya hükümeti tarafından kutsanan Bükreş'teki "Michael Voda" manastırını da belirtmek gerekir. Simonopetra, alanın darlığı nedeniyle ayrı, farklı binaların bulunabileceği bir manastır değildir. Manastırın İsa'nın Doğumuna adanmış Katholikonu, ilk olarak 1600 yılı civarında inşa edilmiş olup, bugünkü hali 1891 yangınından sonra oluşturulmuştur.[411] Manastırda 4 şapel ve kendisine bağlı 8 küçük kilise bulunmaktadır. Manastırın arşivlerinde çok sayıda Yunanca, Türkçe ve Romence belgenin yanı sıra yazıtlar, müzik ve diğer türden el yazmaları bulunmaktadır. Bu arşivlere basılı kitapları da eklemek gerekir. Ancak, arşiv malzemesinin neredeyse tamamının Bizans sonrası döneme ait olduğunu belirtmek önemlidir. Kutsal emanetler arasında ikonalar, pullar, gümüşler, antikalar, mühürler ve gravürlerden oluşan bir sanat eserleri hazinesi bulunmaktadır. Ancak, Simonos Petra'nın en önemli emaneti, manastırın ortak koruyucusu olarak kabul edilen Magdalalı Aziz Meryem'in iki bin yıldır bozulmadan korunan sol elidir.[412] Günümüzde manastırda yaklaşık 50 keşiş bulunmaktadır.[413]

2.14. Agíou Pávlou Manastırı

Agios Pavlos Manastırı, Athos'un batı tarafında inşa edilmiştir ve Rabbin Sofrasına adanmıştır.[414] Manastırın koruyucusu, aynı adı taşıyan manastırın kurucusu olan ve hayatının sonlarına doğru şu anda manastırın bulunduğu yerde çileci bir manastıra çekilen Kseropotamoslu Aziz Pavlos'tur. 10. ve 11. yüzyıllarda Athos'ta Xiropotamos adını taşıyan iki manastır bulunmaktadır. Şimdiki Aziz Pavlos Manastırı ise 1108'den itibaren bu isim altında kurulmuştur.[415]

---

411 Kosmas Simionopetritis, "Symvoli Stin Istoria Tou Katholikou Tis Monis Simonopetras", *Arhra Se Periodika* 1/2 (2015), 45.
412 Syllogiko, *Athonika Symmeikta*, 107-108.
413 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 56.
414 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 368.
415 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 57.

14. yüzyılda manastır terk edilmişti, ancak asil kökenli Sırp rahipler Gerasimos Radonia ve Antonios Pigasi'nin varlığıyla bir kez daha bir hücreden manastıra dönüştürüldü. 15. yüzyılda da manastır, VII. John ve VIII. Palaiologos, Sırp hükümdarı Gjur ve kardeşi Lazaros tarafından desteklenmiştir. Romenler ve Yunanlılar manastırın bağışçılarıydı. Manastırın 17. yüzyıldaki refahını, Yahudilerin tefeciliğinin ardından mali kaynakların yetersizliği nedeniyle 18. yüzyılda yaşanan gerileme izlemiştir. 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarında, Sakristan Gregory ve kilisenin başpiskoposu Arch. Anthimos Komnenos manastırın toparlanmasına ve borçlarını ödemesine yardımcı olmuştur.[416]

Agios Pavlos Manastırı, 1902'deki yangın ve 1911'deki sel felaketi gibi yıkımlara maruz kalmıştır. 15. yüzyılda manastırın kuzey tarafı inşa edilmiş ve 16. yüzyılda savunma kulesi dikilmiştir. 19. yüzyılda Katholikonu inşa edilmiş olup, günümüze kadar birçok onarım ve ekleme yapılmıştır. Manastırda 12 şapel bulunmaktadır; bunlardan St. George's, manastırın en eski binasıdır ve Girit okuluna ait önemli fresklerle süslenmiştir. Pitoresk Yeni *Skiti* ve Aziz Demetrios'un Romen *skiti*si de manastırın bir parçasıdır. Hiyerarşik olarak 14. sırada yer almaktadır.[417]

Manastırın kutsal emanetleri arasında üç keşişin değerli hediyeleri, İlahiyatçı Aziz Gregory'nin ayağı, Kutsal Haç'ın bir parçası, mutfak eşyaları ve kaplar bulunmaktadır. Manastırın kütüphanesinde 494 el yazması ve 12.000'in üzerinde basılı kitap yer almaktadır.[418] Manastırda şu anda yaklaşık 30 Keşiş bulunmaktadır.[419]

2.15. Stavronikíta Manastırı

Stavronikita Manastırı, Athos Dağı'nın en küçük manastırıdır. Yarımadanın doğu tarafında, İviron ve Pantokrator manastırları arasında, Strymonikos Körfezine bakan bir konumda yer alır. Ancak tarihi de en az diğer manastırlar kadar olaylıdır. Erken tarihi 10. ve 11. yüzyıllarda kaybolmuştur. Belirsiz ifadeler, Tsimiski'nin bir memuru olan Nikitas

---

[416] Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 415-424.

[417] Pétros Kapsoúdas - Faídon Chatziantoníou, "To Katholiko Tis Monis Agiou Pavlou Kai O Neoklasikismos Sto Agion Oros", *G΄ Epistimoniko Symposio Neoellinikis Ekklisiastikis Technis* (Atina: Praktika, 2015), 103-113.

[418] Kriton Chrisochoidis, "Ierá Moní Agíou Pávlou. Katálogos Toú Archeíou", *Byzantina Symmeikta* 4/1 (1981), 251.

[419] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 58.

ya da Stavronikitas Nikephoros'un manastırın kurucusu olduğu tahminine götürmektedir.[420]

12. yüzyılda korsan baskınları nedeniyle düşüşe geçen manastır, 13. yüzyılda Koutloumousiou Manastırının kontrolü altına girmiş ve 16. yüzyılda Philotheos Manastırının bir eklentisi haline gelmiştir. 1533 yılında, Gromeriu Manastırının başı Hieromonk Gregory, Stavronikita'yı Philotheou'dan satın alarak büyük çabalarla yenilemeye çalışmıştır. 1541 yılında, Fener Rum Patriği I. Yeremya, Gregory'nin çalışmalarını devam ettirerek manastırın yeniden kurulmasına ve açılmasına büyük katkıda bulunmuştur. Patrik, manastıra Kassandra ve Limni'de önemli araziler bağışlamış ve manastır cemaat sistemine geri dönmüştür.[421] Manastırın Katholikonu, 1546 yılında Girit okulunun ünlü temsilcisi Theophanes ve oğlu Simeon tarafından inşa edilmeye başlanmış ve beş yıl içinde tamamlanmıştır. Kilise, Aziz Nikolaos'a adanmıştır.[422]

Manastır, tarihi boyunca beş yangından etkilenmiştir. 1607 yılındaki yangın, binaların büyük bir bölümünü kül etmiştir. 17. yüzyılda Eflak hükümdarı Serban Kantakouzenos, bir su kanalı inşa ettirerek manastıra yardımda bulunmuştur. 18. yüzyılda Eflak hükümdarı Alexander Gikas, manastıra Bükreş'teki Kutsal Havariler Manastırı'nı teklif ederek manastırın hamisi olmuştur. 1741, 1864, 1874 ve 1879 yıllarında manastır yeniden inşa edilmiştir; 1879'daki yangın en yıkıcı olanıdır. Stavronikita, diğer bazı manastırlar gibi Türk yönetimi yıllarında mali zorluklarla karşı karşıya kalmış ve Vatopedi Manastırı'nın başrahibi Theophilos'un çabaları sonucunda borçlarının ödendiği yönünde görüşler mevcuttur. 1968 yılında yeni bir kardeşliğin gelmesiyle manastır, kişiye özgü bir cemaatten bir komüne dönüştürülmüştür. Yirmi manastırın hiyerarşisinde 15. sırada yer almaktadır. Manastırın en önemli kutsal emanetlerinden biri, 13-14. yüzyıla ait bir eser olan ve "Strida" olarak bilinen Aziz Nikolaos ikonasıdır. Manastır, 171 el yazması ve çok sayıda basılı kitaba sahiptir. Altın harflerle yazılmış 12. yüzyıla ait bir Mezmur parşömeni dikkat çekmektedir. Donanım olarak, Kapsala köyünde 33 hücre ve 4 mahzene sahiptir.

[420] Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 447.
[421] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 59.
[422] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 358.

Manastırda ayrıca 4 şapel ve kendisine bağlı 2 küçük kilise bulunmaktadır.[423] Keşişlerin sayısı 30 civarındadır.[424]

2.16. Xenofóntos Manastırı

Yarımadanın batı kıyısında inşa edilen Xenofontos Manastırı, Dochiariou ve Agios Panteleimonos manastırları arasında yer almaktadır. Manastırın tarihi oldukça eskidir ve Megisti Lavra'nın kurulduğu 10. ve 11. yüzyıllara kadar uzanmaktadır. Manastırın koruyucu azizi ve aynı zamanda kurucusu olan Aziz Xenophon'dur.[425] Manastırın tarihi, kuruluşundan itibaren olaylarla dolu olmuştur. Bu olaylardan biri, 11. yüzyılın sonunda İmparator Nikiphoros Botaneiates ile Stephen ve daha sonra keşiş Symeon arasında ortaya çıkan çatışmadır. Başlangıçta, Stephen'in manastıra katılması, binaların inşası için yapılan para bağışıyla manastıra fayda sağlamış olsa da, manastırın başrahibi olarak sonraki kariyeri onu keşişlerin çoğuyla çatışmaya sokmuş ve manastırdan atılmasıyla sonuçlanmıştır. Simeon'un İmparator Alexius Comnenus'a başvurması ise imparatorluk emriyle görevine iade edilmesiyle sonuçlanmıştır.[426] İç olayların yanı sıra, dış nedenlere bağlı olaylar da bulunmaktadır. Bir kıyı manastırı olan Xenofontos, sık sık korsan baskınlarının hedefi olmuştur. Hatta 13. yüzyılda Latin korsanlar tarafından tahrip edilmiştir. 3. *Typikon'da* 8. sırada yer alırken, bugün manastırın hiyerarşik konumu 16. sıradadır. Osmanlı döneminde, Ulah kökenli zengin inananlar veya Romen yöneticiler tarafından bağışlanan iki köyden gelen yardımlarla desteklenmiştir.[427]

16. yüzyılda, manastırdaki keşişlerin çoğunluğunu Slavlar oluşturmaktaydı. 17. yüzyılda, Yahudi tefecilerden oluşan bir sendikaya ağır borçlanmış ve bu durum, o dönemde Athos'taki genel çöküş atmosferinde mali yıkımla sonuçlanmıştır. 18. yüzyılda yeniden kurulmuş ve ilk işi 1784 yılında komünal sisteme geri dönmek olmuştur. Lider Paisios, faaliyetleriyle yeni binalar eklemiş ve manastırı yeniden canlandırmıştır.[428] O dönemde, manastırın kuzeyindeki yeni büyük Katholikon'un inşası başlamış ve 1821

---

[423] Nikos İkonomidids, "Ierá Moní Stavronikíta Katálogos Tou Archeíou", *Byzantina Symmeikta* 2/1 (1970), 437-457.
[424] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 60.
[425] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 373.
[426] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 61.
[427] Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 473-479; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 61-62.
[428] Symeon Paschalidi, *Proskynitarion Ieras Monis Xenofontos* (Agio Oros: İ. M. X, 2012), 19-32.

ayaklanmasının ardından tamamlanmıştır. Manastırın güney tarafında, birbirini izleyen eklemelerle çeşitli aşamalardan geçmiş olmasına rağmen yapımı 11. yüzyıla kadar uzanan ve erken Hıristiyan sembolleriyle süslü olan eski Katholikon bulunmaktadır. 1864 yılında çan kulesi inşa edilmiş ve 1901 yılında vaftiz havuzu kurulmuştur.[429]

Manastırda yaklaşık 600 el yazması ve 7.000 basılı kitap bulunmaktadır. Önemli sanat eserleri arasında 14. yüzyıla ait iki ikona, Aziz George ve "Demetrios" ile "Hodegetria" Meryem Ana'nın tanınmış mucizevi ikonaları bulunmaktadır. Manastırın kutsal emanetleri arasında Kutsal Haç'ın bir bölümü, azizlerin kalıntılarını içeren değerli emanetler ve dinî kaplar yer almaktadır. Manastırda 11 şapel ve kendisine bağlı 6 küçük kilise bulunmaktadır. Bakımsızlık nedeniyle çöküşte olan 22 kulübeli Meryem Ana *skiti*si de dahil olmak üzere ek binalar bulunmaktadır. Manastırda yaklaşık 30 keşiş yaşamaktadır.[430]

2.17. Grigoríou Manastırı

Grigoriou Manastırı, kıyıda yer almakta olup ziyaretçiler yarımadanın limanı olan Daphni'den alınan teknelerle ulaşabilir. Manastır, 14. yüzyılda münzevi Gregory tarafından kurulmuştur. Manastırı inşa eden kişi hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır; sadece Sinaiticuslu Agio Gregory'nin öğrencisi olduğu bilinmektedir. Manastırın arşivlerini yok eden 1500 ve 1762 yangınları nedeniyle tarihi hakkında fazla bilgi yoktur. 1500 yılındaki yıkımın üstesinden gelinmiş ve manastır, aynı adı taşıyan hükümdarların, Büyük John'un, hükümdar Stephen'in ve bu nedenle manastırın ikinci kurucusu olarak kabul edilen Boğdan hükümdarının yardımlarıyla yeniden inşa edilmiştir.[431] 1762'deki yangının etkileri, Yaşlı Joachim'in önderliğindeki çabalarla aşılmıştır. Joachim, sadece manastırın yeniden inşa edilmesi için gerekli parayı toplamakla kalmamış, aynı zamanda rehinelerin geri alınması ve serbest bırakılmasına da yardımcı olmuştur. Onun istifasından sonra manastır, kişiye özgü sistemine geri dönmüştür. Ayaklanma yıllarında manastırın

[429] Symion Paschalidis, *To Neo Katholiko Tis İeras Monis Xenophpntos* (Agio Oros: İ. M. X, 2019), 137-142.

[430] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 374; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 62.

[431] Aggelakos Barlaam, *H En Agio Orei Atho: Hera Moni Agiou Grigoriou* (Selanik: Christomanou, 1921), 8-10.

yaşadığı yoksulluk, onu Megisti Lavra'nın bir ek binası olma talebinde bulunma noktasına getirmiştir, ancak bu talebin sonucu bilinmemektedir.[432]

1840 yılında manastır, bir komün olarak yeniden kurulmuştur. 1859'da Symeon, manastırın başına getirilmiş ve 46 yıllık başkanlığı sırasında manastırın 170.000 "groat" tutarındaki borçlarını ödemiş ve yeni binaların inşasını desteklemiştir. Katholikon, 1770 yılında inşa edilmiş ve 1779 yılında fresklenmiştir. O dönemde ahşap oymalar da yerleştirilmiştir. 1840 yılında ikinci narteks ve 1851 yılında Aziz George Şapeli inşa edilmiştir. Katholikon, Aziz Nikolaos'a adanmıştır.[433]

Manastırın el yazmaları yaklaşık 297 adet olup, bunlardan 11'i parşömen, basılı eserler ise 6.000 adettir. Manastırın kutsal emanetleri arasında Kutsal Haç'ın küçük bir parçası, azizlerin kalıntıları ve kaplar bulunmaktadır. Ayrıca, manastır, tanınmış mucizevi ikonalardan biri olan Meryem Ana'nın "Paleologina" ikonasına sahiptir. Manastır, 7 şapel ve kendisine bağlı 6 küçük kiliseye sahiptir. 1574 yılından bu yana manastır hiyerarşisinde 17. sırada yer almaktadır. Şu anda 70 keşişe hizmet vermektedir.[434]

2.18. Esfigménou Manastırı

Esfigmenou Manastırı, yarımadanın doğu kıyısında, Hilandar Manastırı'nın yakınında yer alırken, manastırın açık denizdeki temelleri Strymonikos Körfezinin suları altındadır. Çevredeki alanda, Roma döneminden Athos'ta yaşayan ilk münzevilere kadar uzanan farklı dönemlere ait kalıntılar bölgenin büyük tarihsel gelişimine tanıklık etmektedir.[435]

Manastırın kuruluşu, yabancı istilacılara karşı güvenlik duygusunun manastırın denize bu kadar yakın inşa edilmesini haklı çıkardığı bir dönem olan 10. ve 11. yüzyıllara dayanmaktadır. Esfigmenou manastırından ilk olarak 1045 yılında II. *Typikon*'da bahsedilmektedir. Manastır zaman zaman hem korsan baskınlarına hem de yangınlara maruz kalmıştır. Manastıra ait bir el yazmasında Esfigmenou'nun 873, 1047 ve 1534 yıllarında olmak üzere üç kez harap olduğundan bahsedilmektedir. 1534 yılındaki yıkım, en kötüsü olarak kabul edilir. Ancak, 1491 yangını ondan önce gerçekleşmiştir.[436]

---

[432] Syllogiko, *Hera Moni Grigoriou* (Selanik: Kedak, 2005), 89.
[433] Barlaam, *H En Agio Orei Atho: Hera Moni Agiou Grigoriou*, 90; Syllogiko, *Hera Moni Grigoriou*, 13-14; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 370.
[434] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 64; Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 504.
[435] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 361.
[436] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 70.

Manastırın tarihi, kötü anlarla dolu olduğu kadar iyi anlarla da zengindir. Bizans imparatorları, manastıra özel bir ilgi göstermiş gibi görünmektedir; zira imparatorluk fermanları, manastırın Provlakas, Skoutaras, Krosouvos, Vrastas, Selanik ve Kpoli'deki mülklerini doğrulamaktadır. 1310'da Bolos Patriği Aziz Athanasius ve 1335'te Selanik başpiskoposu Aziz Gregory Palamas gibi büyük rûhâni prestije sahip şahsiyetler Esfigmenou'ya yerleşmiştir. 17. yüzyılda, genel bir gerilemenin ortasında, manastır zor bir mali duruma düşmüştür. 18. yüzyıl, manastırın borçlarını ödemek amacıyla Melenikos Metropoliti Gregory'nin çabalarıyla yeniden inşa edilmeye başlandığı dönemdir. Manastırın tarihinde daha küçük ölçekli değişiklikler devam ederken, 19. yüzyılın başında Lavrio'lu Theodoretos, manastırın düzgün bir şekilde ortaklaşa işletilmesi için adımlar atmış, aynı zamanda yeni Katholikon'un (1808) temellerini atmış ve yeni binalar inşa etmiştir. Başrahip Theodoritis, başrahipliği sırasında manastırın yemekhanesini de büyütmüştür.[437]

1821-1832 döneminde Esfigmenou'nun, Türk birlikleri tarafından işgal edilip kışlaya dönüştürüldüğüne dair yorumlar ve görüşler yaygındır. Agathaggelos Ayannanis, 1832'den 1871'e kadar uzun bir süre boyunca manastırın yeniden düzenlenmesini üstlenmiştir. Bu dönemde, manastırın çan kulesi, şapeller ve Katholikon'un narteksi gibi tüm görkemli binalar inşa edilmiştir. Takip eden yıllar, manastırı 20. yüzyılın başında 4.000 Türk lirası borca sürüklemiştir. Ancak, manastır, Ruslardan gelen cazip tekliflere boyun eğmeden borcunu karşılamayı başarmıştır.[438]

Manastırın kilisesi Rabbin Göğe Yükselişi'ne adanmıştır ve manastırda 8 şapel ile kendisine bağlı 7 kilise bulunmaktadır. Manastırda ayrıca "Eleousa Theotokos" piskoposluk simgesi de bulunmaktadır. Manastırın kutsal emanetleri arasında azizlerin kalıntıları, Pulcheria'nın haçı ve bayram günü Katholikon'un kapısında perde olarak kullanılan Büyük Napolyon'un sahnesinin büyük bir parçası yer almaktadır. Kütüphanesinde 372 el yazması ve 8.000'in üzerinde basılı eser bulunmaktadır. Manastır, manastırlar hiyerarşisinde 18. sırada yer almaktadır. Esfigmenou, 1974'ten beri Kutsal

[437] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 362; Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 515-523.
[438] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 71.

Cemaatten temsilcisini çekmiş ve toplantılarına katılmamaktadır. Şu anda yaklaşık 60 keşişi bulunmaktadır.[439]

2.19. Ag. Panteleímonos Manastırı

Rus ve seçkin Agios Panteleimonos Manastırı, Athos Yarımadası'nın güneybatısında, Daphne limanından hemen önce yer almaktadır. Terk edilmiş yüksek katlı ve görkemli binaları, manastırın zengin ve coşkulu geçmişine tanıklık etmektedir. Manastırın tarihi, 10. yüzyılda Xylourgos Meryem Ana Manastırı'na dayanmaktadır. 12. yüzyılın ortalarında, Aziz Panteleimon'a adanmış olan Thessalonikeos Manastırı kardeşliğine dahil edilmiştir. Kardeşlik, 1765 yılına kadar 700 yıl boyunca bu yerde kalmıştır.[440]

Tarih boyunca manastırda önemli olaylar yaşanmış ve büyük şahsiyetler bulunmuştur. 1193 yılı civarında, Sırp başpiskoposu Aziz Sava manastırda keşiş olmuştur. 1307 yılında Katalan çeteleri manastırı yakmış, ancak kısa bir süre sonra Stephen Dusan'ın yardımlarıyla manastır yeniden inşa edilmiştir. Manastırın tarihinde, hem Rus hem de Yunan unsurlar uyumlu bir şekilde bir arada var olmayı başarmıştır. Manastırın bağışçıları arasında Bizans imparatorları, Sırp hükümdarları ve Rusya'nın zengin Romen çarları bulunmaktadır.[441]

Türk egemenliği yıllarında Rus manastırının tamamen terk edildiği dönemler de olmuştur. Bu nedenle, 17. yüzyılın ortalarında Kutsal Cemaat, manastırı vesayet altındaki manastırlar arasına dahil etmiştir. 18. yüzyılda, Rus-Türk savaşları Rus keşişlerin sayısını azaltmış ve manastırda Yunan, Bulgar ve Sırp keşişler hâkim olmuştur.[442]

Rus manastırı, Fanarit Callimachis ailesinin cömert bağışlarıyla, özellikle Moldavya hükümdarı Callimachisli John (18. yy) ve Scarlatos Callimachis'in (18.-19. yy) müdahalesiyle kendini yeniden inşa etmeyi ve canlandırmayı başarmıştır. Bu arada, 1760'tan itibaren kardeşlik Thesalonikeos manastırından taşınmış ve Anastaseos manastırına yerleşmiştir. O dönemde Thessalonikeos manastırına Paleomonastero adı verilmiş ve Rus manastırının egemen manastırının bir eklentisi haline gelmiştir.[443]

---

439 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 534-539; Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 72.
440 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 372.
441 Metexiaki Meletiou, *To Agion Oros Kaı H Rosiki Politiki* (Atina: T. P. D. S, 1913), 74-92.
442 Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 548-550.
443 Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 65-66.

Türklerin ayrılmasından sonra, manastır Dramalı Gerasimos'un önderliğinde yeniden inşa edilmeye devam edilmiştir. 1835 yılında, onun naipliği sırasında, uzun bir aradan sonra ilk Ruslar gelmiştir. Rusların yavaş yavaş manastıra akın etmesi, Rumlar ve Ruslar arasında sayısal dengesizliğe yol açmış, Rus uyruklu keşişlerin sayısı 1895'te bine ulaşmış ve 1913'e kadar artmıştır. Manastırda gelişen "Onomatolatria" mezhebiyle yaşanan kargaşa, birçok kişinin sürgüne gitmesine neden olmuş ve 1917 isyanı, Rus keşişlerin devam eden istihdamını nihayet durdurmuştur.[444]

Manastırın Katholikon'u, Aziz Panteleimon'a adanmıştır ve 19. yüzyılın başında inşa edilmiştir. Manastır, toplam ağırlığı yirmi tondan fazla olan çanları ile bilinmektedir; Athos Dağı'ndaki en büyük çan 13 ton ağırlığında ve 2,70 metre çapındadır. Manastırın kutsal emanetleri arasında birçok dikkate değer dinî kap ve İncil bulunmaktadır. 1968 yılında çıkan yangın, manastırın yarısını yok etmiştir. Kütüphanede 600'ü Slavca olmak üzere yaklaşık 1320 el yazması ve 20.000'in üzerinde basılı kitap bulunmaktadır. Manastır, Rusya topraklarının birçok yerinde bölmelere sahipti. Athos Dağı'nda 5 hücresi vardır ve manastırlar hiyerarşisinde 19. sırada yer almaktadır. Manastırın 15 şapeli ve kendisine bağlı 20 küçük kilisesi vardır. Şu anda yaklaşık 50 keşişi bulunmaktadır.[445]

2.20. Konstamonítou Manastırı

Konstamonitou Manastırı, Athos'un en güzel yerlerinden birinde, ormanla çevrili ve Sighiso Körfezi'ne yarım saat mesafede inşa edilmiştir. Geleneklere göre, manastır Büyük Konstantin ya da oğullarından biri tarafından yaptırılmıştır. Ancak, manastırın kuruluşu muhtemelen Kastamonitis adlı bir münzevi ile ilgilidir; bu nedenle manastırın ikinci adı Kastamonitou'dur. Bazı 11. yüzyıl metinlerinde Kastamonitou'dan bahsedilmektedir, ancak manastırın tarihi, Katalan korsanlarının baskınları nedeniyle önemli ölçüde hasar gördüğü ve yıkıma uğradığı için 14. yüzyıldan itibaren netleşmektedir.[446]

Manastırın bağışçıları arasında hükümdar George Vragović, Sırp prenses Anna the Charitable ve 15. yüzyılda manastırı birçok yönden destekleyen Sırp başkomutan Radic

[444] Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 552-555.
[445] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 67; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia-Istoria Techni Zoi*, 373.
[446] Staikos, *Oı Bibliothikes Tou Agiou Orous*, 593-598.

bulunmaktadır. Ancak bu mali desteğe rağmen, bazı dönemlerin vergileri, Yahudi tefecilerden borç alınmasına yol açmış ve bu da manastırı dağılmanın eşiğine getirmiştir. 1705 yılında Fransız konsolosu Armand'ın müdahalesi manastırı olası bir iflastan kurtarmıştır. 1717 yılında manastırın doğu kanadı yakılmıştır. 1818'de başrahibe Hrisanthos'un yönetiminde, Ali Paşa'nın eşi Bayan Vasiliki'nin paralel desteğiyle Konstamonitou'nun restorasyonu başlamıştır.[447]

19. yüzyılın ortalarında manastırın kötü mali durumu, onu Kutsal Cemaatin himayesi altına sokmuştur. Aktif lider Symeon manastırın yeniden ayağa kalkmasına yardımcı olmuş ve topladığı parayla 1867 civarında eski binanın kalıntıları üzerine Katholikon'u inşa etmiş ve Konstamonitou'nun diğer binalarını yenilemiştir. Katholikon, Protomartyr Aziz Stephen'in anısına adanmıştır.[448]

Manastırda 5 şapel ve kendisine bağlı 4 küçük kilise bulunmaktadır. Manastırın kutsal emanetleri arasında 8. yüzyıla ait bir başyapıt olan Protomartyr Stephen'in mucizevi ikonası ile "Hodegetria" ve "Antiphoness" Meryem Ana'nın iki mucizevi ikonası bulunmaktadır. Diğer emanetler arasında bir parça Kutsal Haç, bir Bizans kitabesi, İnciller ve dinî kaplar yer almaktadır. Konstamonitou kütüphanesinde 110 el yazması ve yaklaşık 5.000 basılı kitap bulunmaktadır.[449] Manastır, Athonite manastırları hiyerarşisinde 20. sırada yer almaktadır. Şu anda yaklaşık 30 keşiş bulunmaktadır.[450]

[447] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 68.
[448] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 376.
[449] N. Oıkonomidis, "Ierá Moní Konstamonítou-Katálogos Tou Archeíou", *Symmeıkta* 2/1 (1970), 415-437.
[450] Eklisia, *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*, 69.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ATHOS DAĞI'NIN STATÜSÜ: YASAL/KİŞİSEL HAKLAR VE İLİŞKİLER

3.1. Athos Dağı'nın Statüsünün Tarihsel İncelemesi

Bizans döneminde Athos Dağı, yerel idari, dinî ve askeri makamlara tabi olmadığı için idari ve ekonomik bağımsızlığa sahip olan Bizans devletinin kendi kendini yöneten bir parçasıydı.[451]

Özellikle Makedonya İmparatoru I. Basil'in (ö.886) 883 yılında ilk kez Athonite keşişlerine kendi yarımadalarının toprakları üzerinde özyönetim ve egemenlik veren imparator özel mührüyle tarihsel olarak atıfta bulunulmaktadır[452]. Daha sonra diğer imparatorlar tarafından da onaylanan bu mühür, Athos Yarımadası'ndaki rejimin, yüzyıllar boyunca meydana gelen sayısız tarihi olaya rağmen ayakta kalmasını sağlamıştır. Bu durum, Athos Dağı'nda bugün hâlâ yürürlükte olan ayrıcalıklı ve istisnai statünün temelini oluşturmuştur.[453]

Geri dönenlerin akını sonraki yüzyıllarda da hız kesmeden devam etmiş, münzeviler çoğunlukla çilehanelerde ya da kulübelerde kalmıştır. Onuncu yüzyılın ortalarından itibaren Athos'un bugünkü başkenti Karyes'te manastır kurumlarının başkanlarının toplantılarının yapıldığı bir idari merkez faaliyet göstermeye başlamıştır.[454]

---

451 A. Kontis, *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio* (Atina: Sákkoulas, 2012), 281.

452 Konstantinos Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología* (Selanik: Mparmponakis, 2013), 652-653; K. Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous* (Trikala: P. TH. E, 2009), 16; İ. Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta* (Atina: Sákkoulas, 2017), 153.

453 Dionisia Papachrisanfou, *O Athonikós Monachismós, Archés Kai Orgánosi* (Atina: Morfotiko idrima, 1992), 139.

454 S. Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous* (Selanik: Tmima Nomikis Programma Metaptychiakon Spoudon Tomeas Istorias, Filosofias Kai Koinoniologias Tou Dikaiou, Diplomatiki Ergasia, 2015), 6.

Trabzonlu Athanasius'un Athos Dağı'na gelişi Athonite manastırcılığının gelişiminde belirleyici bir rol oynamıştır. Özellikle, Athos Dağı'nın statüsünün gelişimi ve oluşumunda önemli bir dönüm noktası, Athanasius'un İmparator Nikiforos Phokas'ın mali katkısıyla 963/964 yılı civarında Megisti Lavra manastırını kurmasıdır. Dönemin mali standartlarına göre büyük harcamalar gerektiren Megisti Lavra manastırının inşası, sonraki yüzyıllarda Yarımada'da diğer büyük manastırların kurulmasında öncü olmuştur. 10. yüzyılda Başrahip Euthimious önderliğinde Athos'un cemaat sistemini ve manastırların özerkliğini düzenleyen "Tragos" adlı ilk *Typikon* kaleme alınmıştır.[455]

1406 yılında, İmparator II. Manuel Palaiologos'un (ö.1425) kararnamesiyle, manastırların cemaat temelli örgütlenme biçimini güçlendiren bir diğer *Typikon* onaylandı. Bundan önce 1045 yılında İmparator Konstantin Monomachos tarafından ekonomik nitelikteki konuları düzenleyen bir başka *Typikon* daha vardı. Cemaat hayat tarzının katı yükümlülükleri sınırlandırılmış ve keşişlere özel mülk edinme hakkı bile tanınmıştır.[456] Yukarıda bahsi geçen *Typikon*, Bizans İmparatorluğu'nun Athos Dağı'nı yönetme biçimine ilişkin son yasal düzenlemesidir.

Sırp Stephen Dusan (1331-1355) döneminde Athos'un Sırp egemenliği altında kaldığı kısa bir dönemin ardından, 1350 yılında John Katakouzenos döneminde Athos Bizans İmparatorluğu'nun egemenliğine geri dönmüştür.

Osmanlı hâkimiyeti sırasında Athos keşişleri, dağın korunmasını sağlamak amacıyla Sultan'a tam bağlılıklarını bildirmişlerdir. Böylece manastır devletinin ayrıcalıklarının belli bir ölçüde tanınmasını sağlayabilmişlerdir.[457] Yeni siyasi güç manastırların özerkliğini korurken, keşişlerin de haklarını ve ayrıcalıklarını geçerli kılan fermanlar çıkarmıştır.[458] Athos Dağı'nın özerkliği etkilenmemiş olsa da, keşişleri mali yönden sıkıntıya girmiştir şeklinde kayıtlar bulunmaktadır.

Keşişlerin 1821 Yunan ayaklanmasına ve özellikle Emmanuel Pappas'ın önderliğinde Halkidiki'de gerçekleşen isyana katılmasıyla birlikte, Türk birlikleri keşişleri bastırmaya çalışmıştır. Bunun sonucu olarak ağır vergi yükleri ve sürekli gözlem altına alınma

---

455 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 8.
456 Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 655-656.
457 Spiridon Trogianos, *Paradóseis Ekklisiastikoú Dikaíou* (Atina: Sákkoulas, 1984), 467-468.
458 İ. Konidaris, *Encheirídio Ekklisiastikoú Dikaíou* (Atina: Sákkoulas, 2016), 155.

durumu ortaya çıkmış olabilir. İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin Athonite keşişlerine verdiği önemli destek, Osmanlı hâkimiyetinde Athos Yarımadası'ndaki manastır hayatının korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Athos Yarımadası, 1912-1922 yılları arasındaki savaşları sona erdiren uluslararası antlaşmalarla Yunan devletine geçmiştir. Daha açık bir ifadeyle, Athos Dağı'nın modern hukuki statüsünün başlangıç noktası, Birinci Balkan Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Kasım 1912'de Athos Yarımadası üzerinde Yunan egemenliğinin fiilen uygulanmaya başlaması olmuştur. Athos'un Yunan topraklarına dahil edilmesi, 1913 yılında Bükreş Antlaşması'nın eski Osmanlı Balkan devletlerinin topraklarını tanımlayan 5. maddesi ile gerçekleşmiştir. Bu olaylar, Athos'un özerkliğinin ve genel olarak ayrıcalıklı statüsünün daha da güçlenmesine işaret etmektedir; bu statü, Athos'un Berlin Antlaşması (1878) ile uluslararası hukuk kapsamında korunmasından önce gelmiştir. İlgili hüküm, Yunanistan'daki azınlıkların korunmasına ilişkin Sevr Antlaşması'nın (1920) 13. maddesinde yer almış ve Lozan Antlaşması'nda (1923) tekrarlanmıştır. Aynı zamanda, Yunan Devleti'nin Athos Dağı'nın yüzyıllardır süregelen statüsünün anayasal olarak korunmasını sağlama çabaları da yoğun olmuştur.[459]

Özellikle 1924 yılında beş üyeli bir komite Athos Dağı Tüzüğü'nün taslağını hazırlamış ve bu tüzük aynı yılın mayıs ayında 20 kutsal manastırın olağanüstü çifte kongresinde kabul edilmiştir. Kondylis döneminde KXAO[460], 16 Eylül 1926'da yayınlanan 10 Eylül 1926 tarihli Kanunla onaylanmış ve tamamlanmıştır. Birkaç gün sonra, Yunanistan Anayasası Hükümet Gazetesi'nde yayınlanmış ve ilk kez Athos Dağı'nın yönetimine ilişkin hükümler içermiştir. Aynı hükümler 1927 Anayasası'nda da yer almış olup, bugün

[459] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 10.

[460] KXAO: Καταστατικός Χάρτης του Αγίου Όρους (KXAO: Athos Dağı Tüzüğü): Yunanistan'da özerk bir manastır topluluğu olan Athos Dağı'nın özel statüsünü ve idari örgütlenmesini tanımlayan yasal bir belgedir. Athos Dağı Halkidiki'de yer almaktadır ve Ortodoks manastır hayatının önemli bir merkezi olarak bilinmektedir. KXAO'nun temel unsurları: Özyönetim, rûhâni Bağlılık, İdari Örgütlenme, Yürütme yetkisi, Yasal Statü, Tarih ve Gelenek. Athos Dağı Tüzüğü resmi olarak 1924 yılında kabul edilmiş ve Yunan devleti tarafından onaylanmıştır. Tüzük, Sevr Antlaşması ve Lozan Antlaşması gibi Athos Dağı'nın statüsünü belirleyen uluslararası antlaşmaların bir parçasıdır. Athos Dağı, eşsiz tarihi ve dinî hazineleri nedeniyle UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak kabul edilmiştir. Athos Dağı Tüzüğü, yasal ve idari özerkliğini korurken bölgedeki manastır hayatının ve geleneğinin devamını sağlayan temel bir belgedir. Maddeler ve daha fazlası için bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos* (Agio Oros: İ. K. A. O, 1979); Newsroom, "Agion Oros: San Simera O KAtastatikos Chartis", *Bima Orthodoxias* (blog), 2019.

halen yürürlükte olan Anayasa'nın "Athos Dağı'nın statüsü" başlıklı 105. maddesinde bulunmaktadır.[461]

Yunanistan Anayasası'nın 105. maddesine göre:

"1. Athos Dağı'nın topraklarını oluşturan Megali Vigla ve ötesindeki Athos yarımadası, eski ayrıcalıklı statüsüne göre, üzerindeki egemenliği bozulmamış olan Yunan Devleti'nin kendi kendini yöneten bir parçasıdır. Rûhâni açıdan bakıldığında Athos Dağı, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin doğrudan yetkisi altındadır. Burada keşişlik yapan herkes, kabul edildiği andan itibaren başka herhangi bir şart aranmadan Yunan vatandaşlığına geçer.

2. Bu kurumun idaresi Kutsal Cemaati oluşturan Kutsal Manastırların temsilcileri tarafından yürütülür. Athos Dağı manastırlarının idari sisteminde ya da sayısında, hiyerarşik düzenlerinde ve alt eklentilerine göre konumlarında hiçbir değişikliğe izin verilmez. Dinden çıkmış ya da sapkın kişilerin Athos Dağı'na yerleşmesi yasaktır.

3. Athos Dağı rejimlerinin ayrıntılı tanımı ve işleyiş şekli, Devlet temsilcisinin iş birliğiyle yirmi Kutsal Manastır tarafından hazırlanıp oylanan ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi ve Yunan Parlamentosu tarafından onaylanan Athos Dağı Tüzüğünde belirtilmiştir.

4. Athos dağı tüzüğüne sıkı sıkıya uyulması, rûhâni kısım açısından İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin, idari kısım açısından ise kamu düzeni ve güvenliğinin korunmasından münhasıran sorumlu olan Devlet'in yüksek denetimi altındadır.

5. Devletin yukarıdaki yetkileri, hakları ve görevleri kanunla belirlenecek olan bir vali tarafından kullanılır. Manastır makamları ve Kutsal Cemaat tarafından kullanılan yargı yetkisi ile Athos Dağı'nın gümrük ve vergi avantajları da kanunla belirlenir."

Kısacası, Megali Vigla ve ötesindeki Athos yarımadası, yani Athos Dağı bölgesi, Yunan topraklarının kendi kendini yöneten bir parçasıdır. Yunan Devleti'nin bu bölge üzerindeki egemenliği, burada uzun bir süredir kurulmuş olan rejime duyduğu saygının bir işareti olarak, bozulmamış ve dokunulmamış olarak kalmaktadır. Rûhâni açıdan bakıldığında, Athos Dağı, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin doğrudan yetkisi altındadır.[462]

---

[461] Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 162; Konidaris, *Encheirídio Ekklisiastikoú Dikaíou*, 273-274.

[462] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 12 ΝΣΚ 708/2002, ΤΝΠ.

Kuşkusuz, bağlamsal yasa koyucu Athos Dağı'nın kadim ve ayrıcalıklı statüsünü tam olarak tanımakta ve korumaktadır. Bu tespitin zorunlu bir sonucu, KXAO'nun Athos'un kadim ayrıcalıklı statüsüne aykırı hükümler içermemesi gerekmektedir. KXAO'nun 188. maddesine[463] göre, imparatorluk yasaları, fermanlar, patriklik mühürleri, sultanlık fermanları, genel düzenlemeler ile kadim manastır kurumları ve rejimleri, Athos Dağı'nın hukukunun tamamlayıcı bir kaynağını teşkil etmektedir.[464]

Ayrıca, Yunan mevzuatı Athos Dağı için tamamen geçerlidir. Mevcut tek kısıtlama, bu özel idari birime özel ayrıcalıklar tanıyan KXAO'nun yukarıda belirtilen hükümleridir. Başka bir deyişle, Yunan mevzuatının ikincillik ilkesi, söz konusu husus Athos Dağı mevzuatı kapsamında olmadığında geçerlidir.[465] Özellikle, bir bütün olarak KXAO ve özel ve istisnai bir yasa olan yaptırım yasası, yürürlükten kaldırılamayan veya değiştirilemeyen olağan yasalara kıyasla daha fazla resmi güce sahiptir. KXAO yalnızca 105. maddenin[466] 3. fıkrasında belirtilen usule uygun olarak değiştirilebilir. Maddenin 3.

---

[463] Athos Dağı Tüzüğü'nün (KXAO) 188. maddesi Athos Dağı manastırlarının mali yönetimi ve mülkiyeti ile ilgilidir. Madde 188- Manastırların Mali Yönetimi ve Mülkiyeti; Manastırların Mülkiyeti: Athos Dağı manastırları, gayrimenkul, menkul mallar, parasal kaynaklar ve sahip oldukları veya edindikleri diğer varlıklardan oluşan kendi mülklerine sahiptir. Manastırların mülkleri, tüzüklerinde ve Athos Dağı mevzuatında belirtilen kurallara uygun olarak her manastırın yetkili idari organları tarafından yönetilir. Mülklerin yönetiminden sorumlu keşişler ihtiyatlı ve Ortodoks manastır hayatı ilkelerine uygun hareket etmelidir. Mali Yönetim: Her manastırın, tüm işlemlerin, gelir ve giderlerin kaydedildiği düzenli mali yönetim defterleri tutması gerekmektedir. Manastırların mali faaliyetleri şeffaf bir şekilde yürütülmeli ve Athos Dağı'nın yetkili organları tarafından denetlenmelidir. Denetim mekanizması: Athos Dağı, mülklerin düzgün ve yönetmeliklere uygun bir şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla manastırların mali yönetimini kontrol eden mekanizmalara sahiptir. Bu denetimler Kutsal Cemaat veya KXAO tarafından öngörülen diğer yetkili organlar tarafından gerçekleştirilir. Madde 188, Athos Dağı manastırlarının mülklerinin ve mali kaynaklarının sorumlu ve şeffaf bir şekilde yönetilmesini, manastır topluluğunun çıkarlarının korunmasını ve yaşayabilirliğinin sağlanmasını temin eder. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 103-105.

[464] Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 167.

[465] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 13 ΝΣΚ 708/2002 και αριθ. 1433/2010 απόφαση Εφ.Αθη ΤΝΠ.

[466] Athos Dağı Tüzüğü'nün 105. maddesi Kutsal Manastırların Kutsal Topluluktaki temsilcilerinin yetki ve yükümlülüklerini tanımlamaktadır. Madde 105 - Kutsal Topluluktaki Temsilcilerin Yetki ve Yükümlülükleri: Kutsal Manastırların Kutsal Cemaatteki temsilcileri Manastırlarını temsil ederler ve Kutsal Cemaat toplantılarında Manastırın görüş ve kararlarını iletmekle sorumludurlar. Manastırın sorumluluk ve yükümlülüklerinden sorumludurlar ve toplantılarda Manastırı temsil etme yetki ve salahiyetine sahiptirler: Temsilcilerin, Kutsal Cemaatin toplantılarına düzenli olarak katılmaları ve Kutsal Makamın yönetimi ve işleyişiyle ilgili konularda karar alma sürecine aktif olarak katkıda bulunmaları gerekmektedir. Hesap verebilirlik: Temsilciler, eylemleri ve kararları için Kutsal Cemaate karşı sorumlu olmalı ve

fırkası uyarınca, Athos Dağı'nın yirmi manastırı tarafından hazırlanacak, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi tarafından onaylanacak ve Yunan Devleti tarafından tasdik edilecek yeni bir KXAO ile değiştirilebilir.[467]

KXAO'nun esasen Athos Dağı'nın önceki ayrıcalıklı statüsünü tekrarladığını belirtmek gerekir. Athos Dağı yasasının genel yorumu için temel olan ve yukarıda da belirtildiği üzere, imparatorluk parşömenlerinden ve *Typikon*larından türetilmiş olup, KXAO'nun 188. maddesinde de açıkça belirtilmiştir. Patriklik onaylarından, sultanların fermanlarından, yürürlükteki genel düzenlemelerden ve eski manastır kurumları ile tüzüklerinden oluşan bu hukuki çerçeve, topluluk tarafından onaylanmış ve devletin tasdiki ile yürürlüğe girmiştir.[468]

manastırlarını Kutsal Cemaatin tartışmaları ve kararları hakkında düzenli olarak bilgilendirmelidir. Çıkarların savunulması: Temsilciler, manastırlarının çıkarlarını savunurken aynı zamanda genel yararı ve bir bütün olarak Athos Dağı'nın çıkarlarını da göz önünde bulundurma sorumluluğuna sahiptir. Manastırın bilgilendirilmesi: Temsilcilerin manastırlarını Kutsal Cemaatin kararları hakkında bilgilendirmeleri ve bu kararların Athos Dağı'nın yönetmelik ve geleneklerine uygun olarak uygulanmasını sağlamaları gerekmektedir. Özel Görevler: Temsilciler, Kutsal Cemaat tarafından kendilerine verilen ve özveri ve sorumlulukla yerine getirmeleri gereken özel görev ve misyonları üstlenebilirler. Madde 105'in hükümleri Kutsal Manastırların Kutsal Cemaatte etkin bir şekilde temsil edilmesini ve Athos Dağı yönetiminin sorunsuz bir şekilde işlemesini sağlar, Manastırlar arasındaki işbirliği ve birliği güçlendirir. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 71.

[467] Kontis, *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio*, 282-284.

[468] Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 163.

3.1.1. Keşişlik Statüsünün Kazanılması: Deneme ve "Koura"[469]

Anayasa'nın 105. maddesi ve KXAO'nun 5. maddesi[470] uyarınca,[471] Athos Dağı'na yerleşmek isteyen herkesin Hıristiyan Ortodoks olması ve sapkın olmaması gerekmektedir. Bu düzenlemeler, Athos Yarımadası'ndaki Ortodoksluğu korumayı amaçlamaktadır. "Sapkınlık" suçu, ayrı, yeni bir dinî cemaat oluşturarak veya mevcut bir cemaate katılarak meşru dinî otoriteye itaat etmeyi ve boyun eğmeyi reddetmek olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, yasal olarak dinsiz bir kişinin veya ateistin Athos Dağı'na yerleşemeyeceği kabul edilmektedir.[472] Bu yasağı ihlal edenler zorunlu olarak sınır dışı edilerek uzaklaştırılır.[473] Şayet bir kişinin "heterodoks" veya "şizmatik" (sadakatsiz/sapkın) statüsü konusunda bir belirsizlik söz konusuysa, nihai karar yetkisi

---

469 Κουρά (Koura): Ortodoks Hristiyan geleneğinde "Koura" kelimesi manastır/keşişlik yeminine, yani sıradan bir kişinin keşiş veya rahibe olduğu törene atıfta bulunur. "Koura" bir keşişin hayatındaki en önemli ayinlerden biridir, çünkü manastır hayatına tam bir bağlılık ve adanmışlık ile dünyevi hayattan ayrılmayı işaret eder. "Koura"nın Aşamaları ve Anlamı; Hazırlık: "Koura"dan önce, keşiş adayı, manastır hayatına olan bağlılığının ve samimiyetinin sınandığı bir çömezlik döneminden geçer. Çömezlik süresi manastıra ve rûhâni yöneticiye göre değişebilir. "Koura" Ayini: Tören genellikle İlahi Liturji ile başlar. Keşiş adayı manastırın başrahibine ya da "Koura" töreninden sorumlu piskoposa yaklaşır ve hayatını bir keşiş olarak Tanrı'ya adama arzusunu beyan eder. Keşiş adayına yeni hayatını ve eski benliğinden tamamen ayrılmasını simgeleyen yeni bir isim verilir. Başrahip, adayın saçından bir tutam keserek (genellikle hac işareti verilir) dünyevi arzulardan ayrılışını ve Tanrı'ya bağlılığını simgeler. Kıyafet: "Koura" işleminden sonra yeni keşiş cübbe, başlık (kep) ve pelerini içeren manastır kıyafetlerini giyer. Bu giysiler alçakgönüllülüğü, sadeliği ve manastır hayatına bağlılığı simgeler. Sözler: Keşiş üç ana söz verir; itaat, bağlılık ve saflık; Başrahibe ve manastırın rûhâni kurallarına itaat etme sözü. Kişisel eşyaları olmadan hayata taahhüdü. Bağlılık ve devamlılık içinde yaşama taahhüdü. Rûhâni Rehberlik: "Koura" yemin töreninden sonra yeni keşiş, manastır topluluğuna tam olarak entegre olabilmek ve rûhâni hayatını geliştirebilmek için başrahipten ve diğer deneyimli keşişlerden rûhâni rehberlik almaya devam eder. "Koura", bireyin Ortodoks manastır geleneğinin ilkelerine uygun olarak hayatını dinî hizmete ve rûhâni uygulamaya adama kararını teyit eden derin rûhâni ve sembolik bir törendir. Bk. Megalopoleos İremias, "Monachiki koura", *Pemptousía* (blog), 2013; Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Κουρά".

470 Athos Dağı Tüzüğünün 5. maddesi, özerk bir manastır devleti olarak Athos'un özyönetimi ve haklarıyla ilgilidir. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 33.

471 Troianos, *Basikh Thrhskethtiki Nomothesia Kai Nomologia*, 222.

472 Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 693-694; Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 14 αριθ. 4/1996 απόφ. του ΣΤΕ, ΤΝΠ *"Fener Rum Patriğin adını anmaktan vazgeçerek Fener Rum Patriğin doğrudan rûhâni yargı yetkisini kabul etmekten ve tanımaktan vazgeçen ve artık orada ikamet etmesine izin verilmeyen keşişin Athos Dağı'ndan uzaklaştırılması ve Athos Dağı Valisinin Kutsal Cemaatin kararını yerine getirmesi gerekmektedir".*

473 ΣΤΕ, Νοβ 44 (1996), σ. 537

İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne aittir.[474] Ayrıca, Athos yarımadasına herhangi bir geçim faaliyeti sürdürmek amacıyla yerleşmek de yasaktır.[475]

Keşişliğe kabul töreni, adayın saçının haç şeklinde kesilmesiyle, manastır statüsü kazandığı ve manastır doktrinlerine uygun olarak ömür boyu itaat, bekaret ve dünyevi zevklerden (dünyadan elini ayağını çekme) tamamen vazgeçeceğine dair söz verdiği bir ritüeldir. Keşişliğe kabul edilen bireyler, ikamet ettikleri manastırın kardeşliğine katılarak manastır siciline kaydedilir. Başka bir deyişle, bu tören, cinsel ilişkiden kaçınma, itaat ve tamamen maneviyata adanma taahhüdünü içeren bir manastır yeminiyle sonuçlanan dinî bir tören niteliğindedir.[476] Bu yemin, *"bir kez keşiş olan, sonsuza dek keşiş sayılır"* ifadesiyle vurgulanmakta, bozulmaz ve değişmez bir karakter taşımaktadır. Bu yeminin ihlali, öncelikle manevi anlamda anlaşılmalı ve hukuki yükümlülüklerden ziyade manevi sorumluluklar doğurduğu bilincinde olunmalıdır şeklinde ifade edilmektedir.[477]

Bir keşiş, "Koura" olarak adlandırılan keşişlik mertebesine kabul edilme töreninden önce, KXAO'nun 93. maddesi[478] gereğince 3 yıllık bir deneme sürecine tabi tutulur. Bu üç yıl zarfında da "aday keşiş/acemi keşiş" olarak değerlendirilir ve bu statüdeki kişilerin kayıtları ayrı bir sicile işlenir. Deneme süresi boyunca keşiş sürekli olarak aynı

---

474 G. Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio* (Atina: Sákkoulas, 2003), 682.

475 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 14 ό.π υπ' αριθ. 4/1996 απόφ. ΣΤΕ.

476 Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 202.

477 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 15.

478 Athos Dağı Tüzüğü'nün 93. maddesi Kutsal Manastırların İdari Konseylerinin yetki ve sorumluluklarıyla ilgilidir. Madde 93 - Kutsal Manastırların İdari Konseylerinin Yetki ve Sorumlulukları, İdari Konseylerin Oluşumu: Her Kutsal Manastırın Yönetim Kurulu, Manastırın kural ve geleneklerine uygun olarak seçilen başrahip ve kardeşliğin diğer üyelerinden oluşacaktır. İdari Yetkiler: Mütevelli Heyeti, mali, idari ve rûhâni konular da dahil olmak üzere Manastırın idaresi ve yönetiminden sorumludur. Mali Yönetim: Yönetim Kurulu, Athos Dağı'nın kutsal kuralları ve geleneklerine uygun olarak Manastır'ın mallarının kullanımını ve korunmasını sağlayarak Manastır'ın mali durumunu yönetir. İç İşleyiş: İdari Konsey, Manastırın iç düzeni ve işleyişinden sorumlu olup, manastır hayatının kurallarına ve kardeşlik üyelerinin rûhâni gelişimine riayet edilmesini sağlar. Kutsal Cemaat ile İlişkiler: Yönetim Kurulu, Athos Dağı Kutsal Cemaati ile ilişkilerinde Manastırı temsil eder, toplantılara katılır ve ortak sorunları çözmek için diğer Manastırlarla işbirliği yapar. Karar alma: Manastırın kuralları ve gelenekleri tarafından aksi belirtilmedikçe, Yönetim Kurulu'nun kararları üyelerinin çoğunluğuyla alınır. Kayıt tutma: Yönetim Kurulu, karar ve eylemlerinin yanı sıra Manastır'ın mali durumuyla ilgili olarak Kutsal Cemaatin incelemesine açık olan doğru kayıtlar tutmalıdır. Madde 93'ün hükümleri, Athos Dağı Kutsal Manastırlarının sorunsuz ve düzenli bir şekilde işlemesini sağlayarak idari ve rûhâni uyumlarını güçlendirir. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 66.

manastırda ikamet etmelidir, aksi takdirde "aday keşiş/acemi keşiş" statüsü geçerli olarak kazanılmış sayılmaz. Özellikle, deneme aşamasında Athos Dağı dışında ikamet eden ve bir manastıra veya manastır topluluğuna kabul edilmek için ilgili bir başvuruda bulunmayan bir keşiş, geçerli bir şekilde aday keşiş statüsünü elde edemez. Deneme süreci, keşişin gerçekten keşişlik yapmak istediği manastırda ve herhangi bir ücret karşılığında olmaksızın gerçekleştirilir.[479] Bu denemenin amacı, adayın keşişlik hayatını sürdürmeye uygunluğunu tespit etmektir.[480]

"Koura" olarak adlandırılan keşişliğe kabul töreni için, adayın 18 yaşına ulaşmış olması gerekmektedir. Ancak, KXAO'nun adayın deneme aşamasına girişiyle ilgili bir yaş sınırı belirlemediği göz önüne alındığında, mevcut hukuka göre ebeveynlerin açık rızası ve beyanı, yani reşit olmayan kişinin Athos Dağı'na yerleşme kararını kabul etmeleri şartıyla, bir "acemi keşişin" reşit olmaması makul görülmektedir. Bu görüş, reşit olmayan kişinin ebeveynlerinin rızası olmadan Athos Dağı'nda ikamet etmesinin kaçırma suçunu oluşturduğuna hükmeden kanun tarafından da desteklenmektedir.[481]

Keşişliğe kabul töreninin yapılmasına karar verme yetkisi münhasıran ilgili manastırın senatosuna aittir; ancak, eklentilerde bu karar egemen manastırın iznini gerektirir. Devlet yetkilisi olarak Athos Dağı Valisi'nin, Athos Dağı'nda gerçekleştirilen keşişliğe kabul törenini kontrol etme yetkisine sahip olmaması dikkat çekicidir. Çünkü keşişliğe kabul töreni ("Koura"), devlet kontrolüne tabi olmayan manevi bir eylem olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, KXAO'da bu törenle ilgili başka bir hüküm bulunmadığından, törenin gerçekleştirildiği, esas olarak manastır sicilindeki kayıtla kanıtlanmaktadır.[482]

"Koura" töreninin son aşamasını, "yaşlı" rütbesine sahip bir din adamı yönetir. Genellikle bu kişi manastırın başrahibidir. Ancak, başrahip "yaşlı" unvanına sahip değilse, bu

---

[479] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 16 υπ' αριθ. 88/1961 απόφ. ΠΠΧαλκ, ΑΕΚΔ 17 (1962) σ. 204-205 υπ' αριθ. 464/2011απόφ ΠΠΘ, ΤΝΠ.

[480] Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 694.

[481] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous* γνωμ. ΕισΠλημ/κών Θεσ/νκσ 2/1973, Ποιν. Χρον 23(1973) σ. 231-233.

[482] Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 695 υπ' αριθ. 339/1976 απόφ. ΣΤΕ, ΤοΣ 2 (1976) σ. 472-474. υπ' αριθ. 555/1961 απόφαση ΑΠ, ΕΕΝ 29 (1962) σ. 207. υπ' αριθ. 1101/1989 απόφ. του Εφετείου Αθ/νών, ΕΛΛ.Δνη 31 (1990) 1610-1612.

durumda diğer manastırlardan "yaşlı" rütbesine sahip bir din adamı, törenin son aşamasını yönetmek üzere davet edilir.[483]

Athos Dağı'nda yaşayan bir keşişin papazlığa, piskoposluğa veya diyakozluğa atanması için manastır otoritesinin kararı gereklidir. Athos Dağı'nda sıradan bir Athonite keşiş atanamaz ve bu ilkeye aykırı olarak yapılan her atama KXAO'nun 98. maddesi[484] hükümleri uyarınca geçersiz sayılır. Nihai olarak atamayı kabul eden manastır otoritesi, İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin yazılı iznini aldıktan sonra, atamayı gerçekleştirmesi için başrahibe bir mektup gönderir.[485]

İlginç olan bir diğer durum ise, başka bir Ortodoks Kilisesi'nin keşişi statüsüne sahip bir kişinin Athos Dağı Kutsal Manastırlarına yerleşmek istemesi durumunda, bu kişinin Athos Dağı manastırlarında keşişliğe kabul edilebilmesi, ait olduğu Kilise'nin yetkilileri tarafından verilen bir papazlık/keşişlik sertifikasına bağlıdır. Önceden bağlı olduğu kilisenin bu sertifikası olmadan kabul edilmesi usulsüz sayılmaktadır.[486]

---

[483] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 17.

[484] Athos Dağı Tüzüğü'nün 98. maddesi Athos Dağı'ndan sınır dışı edilme durumlarıyla ilgilidir. Madde 98 - Athos Dağı'ndan Sınır Dışı Edilme Durumları Keşişlerin Görevden Uzaklaştırılması: Kutsal kuralları, gelenekleri veya Athos Dağı Tüzüğü'nün hükümlerini ihlal eden veya manastır statüsüne aykırı davranışlar sergileyen keşişler, Kutsal Cemaat'in kararıyla Athos Dağı'ndan uzaklaştırılabilir. Meslekten Olmayanların Atılması: Varlıkları veya davranışlarıyla skandallara neden olan veya manastır devletinin düzenini ve huzurunu bozan sıradan insanlar, Kutsal Makamın kararıyla Athos'dan ihraç edilebilirler. İhraç Prosedürü: Keşişlerin ya da rahip olmayanların Athos Dağı'ndan ihraç edilmesi kararı, ihraç nedenlerinin dikkatlice değerlendirilmesi ve belgelenmesinden sonra verilir. İhraç süreci Tüzük hükümlerine ve Kutsal Cemaat kararlarına uygun olmalıdır. Kararın Uygulanması: İhraç kararının uygulanması, kararın hızlı ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayacak olan Athos Dağı yetkili makamlarına emanet edilmiştir. İtiraz hakkı: İhraç edilen kişiler, itirazı inceleyip nihai kararı verecek olan Kutsal Cemaat nezdinde ihraç kararına itiraz etme hakkına sahiptir. Madde 98'in hükümleri Kutsal Dağ'da disiplini ve rûhânî düzeni korumanın yanı sıra manastır devletini ahenkli işleyişini bozabilecek davranışlardan korumayı amaçlamaktadır. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 68-69.

[485] Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 203.

[486] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 18.

3.1.2. Manastırdan Çıkış, Geri Çekilme, Kovulma

Bir keşişin veya "acemi keşişin" Athos bölgesinden ayrılmasına yalnızca manastırın izni ile müsaade edilir ve bu izin Kutsal Piskoposluk[487] tarafından değerlendirilir. "Acemi keşişler" söz konusu olduğunda, KXAO'nun 96. maddesine göre[488]izin alınması zorunludur. İzin belgesi, devamsızlık süresini ve iznin verilme nedenlerini içermelidir.[489]İzin süresinin aşılması disiplin suçu teşkil eder. Keşişler söz konusu olduğunda, KXAO'nın 132. maddesi[490] uyarınca, izin sürelerini 6 aydan fazla aşmaları halinde, otomatik olarak ihraç edilme riskiyle karşı karşıya kalırlar.[491]Hâlâ manastır yemini etmemiş olan bir keşiş adayı deneme aşamasında halktan bir kişi sayıldığı için,

---

487 Kutsal Piskoposluk (Ιερά Επιστασία), Kutsal Cemaatin kararlarının uygulanmasından sorumlu olan dört üyeli bir organdır. Bk. Reportaz Graphia, "İera Epistasia", *Orthodoxia* (blog), 2022.

488 Athos Dağı Tüzüğü'nün 96. maddesi manastır ve manastırların Athos Dağı'nın kutsal kural ve geleneklerine uyma yükümlülüğü ile ilgilidir. Madde 96 - Kutsal kural ve geleneklere uyma yükümlülüğü. Manastır ve Manastırların Yükümlülüğü: Athos Dağı'ndaki tüm manastırlar, skytitler, hücreler ve diğer eklentiler Ortodoks Kilisesi'nin kutsal kurallarına ve Athos Dağı'nın geleneklerine sıkı sıkıya uymakla yükümlüdür. Yeniliklerin Yasaklanması: Athos Dağı'nın huzur ve düzenini bozabilecek her türlü yenilik veya değişiklik Kutsal Cemaatin onayı olmaksızın yasaktır. Kararlara Uygunluk: Tüm manastır ve eklentileri Kutsal Cemaatin kararlarına ve rûhâni yönetimden sorumlu yerel piskoposların direktiflerine uymak zorundadır. Geleneklerin Korunması: Kutsal Cemaat, kutsal kuralların ve geleneklerin ihlali halinde, gerekli görüldüğü takdirde Athos Dağı'ndan ihraç da dahil olmak üzere, sorumlulara gerekli yaptırımları uygulama hakkına sahiptir. Madde 96'nın hükümleri Athos'un manastır ve rûhâni geleneğinin sürdürülmesi ve korunmasının yanı sıra keşişlerinin ve ziyaretçilerinin uyumlu bir şekilde bir arada yaşamasını sağlar. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 67-68.

489 Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 678-679.

490 Athos Dağı Tüzüğü'nün 132. maddesi Athos Dağı'ndaki yargı yetkisiyle ilgilidir. Madde 132 - Yargı yetkisi. Yargı Yetkisi: Athos Dağı'nda yargı yetkisi, Kutsal Cemaat Tüzüğü ve yönetmelikleri uyarınca kurulan yargı organları tarafından kullanılır. Kilise Mahkemeleri: Athos Dağı'nın dinî mahkemeleri, Ortodoks Kilisesi'nin kutsal kurallarının, manastır yeminlerinin ve geleneklerinin ihlalini içeren davalara bakar. Sivil Mahkemeler: Hukuk mahkemeleri, manastırlar veya keşişler arasındaki anlaşmazlıkları içeren davaların yanı sıra manastır mülklerinin mülkiyeti ve yönetimi ile ilgili konulara bakar. Kutsal Cemaatin Yargı Yetkisi: Athos Dağı Kutsal Cemaati tüm davalarda en yüksek yargı yetkisine sahiptir ve alt mahkemelerin kararlarını temyiz edebilir. Yargı Prosedürü: Athos Dağı'nın yargı organları önündeki yargılama prosedürü, Ortodoks Kilisesi'nin ilkelerine ve Athos Dağı'nın geleneklerine saygı göstererek dinî adalet kurallarını takip eder. Temyiz: Yargı organlarının kararları, bu kararları onaylama, değiştirme veya bozma konusunda nihai yetkiye sahip olan Kutsal Cemaat nezdinde temyiz edilebilir. Kararların icrası: Yargı kararlarının icrası, bunların derhal ve etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayan Athos'un yetkili makamlarına verilmiştir. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 81-82.

491 Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 683 υπ' αριθ. 477/1993 απόφ. Εφτείου Αθ/ών, Αρμ. 48, 1994, σ. 75-78, Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 18.

manastırı ya da ikamet ettiği manastır eklentisini istediği zaman terk etmekte özgürdür.[492]Ayrıca, kendi manastırından ayrılıp başka bir manastırın kardeşliğine katılmak isteyen bir keşiş veya rahip için, KXAO'nın 103. maddesi[493] geçerlidir; bu madde uyarınca, kaldığı manastırdan ayrılmak isteyen bir keşiş bir azat belgesi talep etme hakkına sahiptir. Manastır, ayrılmak için zorunlu nedenler varsa keşişe bir azat belgesi verir. Bu nedenle, bir keşişe ayrılma belgesi verilmesi manastırın takdirine bağlıdır ve manastır, zorlayıcı nedenler yoksa bu belgeyi vermek zorunda değildir. Bu hüküm, manastırın Kutsal Makama bağlı olup olmamasına bakılmaksızın geçerlidir.[494] Bir görüşe göre, manastır, ayrılmak için açıkça zorlayıcı nedenlerin olduğu iki durumda ayrılma belgesi vermekle yükümlüdür:

1. Keşiş (başrahip değil) başka bir manastıra başrahip olarak seçildiğinde ve çağrıldığında

2. Bir keşiş, herhangi bir Ortodoks Kilisesi tarafından piskopos seçildiğinde ve manastırının kardeşliğinden çıkarılmasını istediğinde, aksi takdirde manastırın manastır sicilinde kayıtlı kalır.

Keşiş, ait olduğu manastırdan azat belgesi almadan başka bir manastırın kardeşliğine kaydolursa, bu durum İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin yaptırımlarını gerektiren

---

[492] Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 81.

[493] Athos Dağı Tüzüğü'nün 103. maddesi Kutsal Manastırların İdari Konseylerinin yetki ve sorumluluklarına atıfta bulunmaktadır. Madde 103 - İdari Konseylerin Yetki ve Sorumlulukları. İdare ve Yönetim: Her manastırın Yönetim Kurulu, mali, idari ve rûhâni konular da dahil olmak üzere manastırın işlerinin idaresi ve yönetiminden sorumludur. Mülk Yönetimi: İdari Konsey, Athos Dağı'nın kural ve geleneklerine uygun olarak Manastırın mülkünü yönetir, rasyonel kullanımını ve korunmasını sağlar. Bakım ve Yenileme: İdari Konsey, tarihi ve rûhâni mirasın korunmasını sağlayarak manastırın bina ve tesislerinin bakım ve yenilenmesinden sorumludur. Kurallar ve Yönetmelikler: Mütevelli Heyeti, Kutsal Cemaat tarafından belirlenen yönetmelik ve kuralları uygulamalı ve Manastırın tüm üyelerinin yükümlülüklerine uymalarını sağlamalıdır. Rûhâni Yönlendirme: İdari Konsey, başrahibin yönetimi altında, keşişlerin rûhâni rehberliğinden ve manastır kural ve geleneklerine uyulmasını sağlamaktan sorumludur. Diğer manastırlar ve dış dünya ile ilişkiler: Yönetim Kurulu, manastırı diğer manastırlar, Kutsal Cemaat ve dış dünya ile ilişkilerinde temsil eder, uyumlu bir işbirliği ve ortak sorunların çözümünü sağlar. Kararlar ve Toplantılar: Mütevelli Heyeti, Manastır'ın işleriyle ilgili konularda karar almak için düzenli olarak toplanır. Kararlar üyelerin çoğunluğuyla alınır ve toplantı tutanaklarına kaydedilir. Hesap verebilirlik: İdari Konsey, eylemleri ve kararları için Kutsal Cemaate karşı sorumludur ve Manastır'ın işlerinin yönetimi hakkında tam ve dürüst bilgi vermelidir. Madde 103'ün hükümleri, Athos Dağı Kutsal Manastırlarının etkili bir şekilde idare edilmesini ve yönetilmesini sağlayarak manevi ve maddi refahlarını arttırır. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 70.

[494] Troianos, *Basikh Thrhsketht*i*ki Nomothesia Kai Nomologia*, 242.

keyfi din değiştirme olarak değerlendirilir. Bu durumda yeni kayıt geçersiz sayılır ve hem manastır otoritesine hem de keşişe dinî cezalar uygulanır.[495]

Nakil veya geçici tayin durumu ise farklı bir konudur. Daha spesifik olarak, bir manastırın ihtiyaçları doğrultusunda, Kutsal Cemaat ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi, başka bir manastırdan bir keşişin kardeşliğe dahil edilmesini gerekli gördüğünde transfer gerçekleşir. Bu durumda, keşişin rızası zorunlu değildir, çünkü keşiş, manastır itaatine bağlılık sözü vermiştir. Ancak, aksi bir görüş ise keşişin rızasının gerekli olduğunu savunmaktadır.[496] Devir konusu, KXAO'da açıkça öngörülmemiştir. Ancak, Kutsal Dağ'ın normlarına atıfta bulunan ilgili düzenlemeler mevcuttur. Bir de geçici nakil durumu vardır ki, bu durumda manastırın bir azat belgesi düzenlemesi gerekmez. Örneğin, bir Athonite keşişinin, manastırının iznini ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin onayını alarak Yunanistan Kilisesi'nde bir görev üstlenmesi durumunda, keşiş hâlâ Athonite statüsünü taşıdığı için bu durum geçerlidir.[497]

Geçici nakil, bir keşişin bir yıl süreyle başka bir manastıra kapatılması şeklindeki ceza ile karıştırılmamalıdır (KXAO Madde 77)[498]. Suç işleyen keşiş, cezasını çektikten sonra otomatik olarak ait olduğu manastıra geri döner (KXAO Madde 82[499]).[500]

Keşişin manastırdan atılması, normal bir suç işlemesi nedeniyle uygulanan bir ceza olarak değerlendirilir. Manastır mahkemeleri tarafından defalarca uygulanmış olmasına rağmen, KXAO hükümlerinde manastırdan çıkarma açıkça bir ceza olarak öngörülmemiştir. Ayrıca, KXAO'nun 71. maddesinde belirtilen cezalar gösterge niteliğinde sıralanmıştır.

---

[495] Charalampos Papastathi, *Nomokanonikés Melétes* (Trikala: P. TH. E, 2009), 36-37; Panagiotis Panagiotakos, *Sýstima Ekklisiastikoú Dikaíou Katá Tin En Elládi Ischýn Aftoú* (Atina: Pournaras, 2000), 160-161.

[496] Panagiotakos, *Sýstima Ekklisiastikoú Dikaíou Katá Tin En Elládi Ischýn Aftoú*, 162; Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 37.

[497] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 19.

[498] Athos Dağı Tüzüğü'nün 77. maddesi Kutsal Manastır temsilcilerinin Kutsal Topluluğa nasıl seçildiğini, Kutsal Topluluğun yapısını ve işleyişinin temel ilkelerini açıklamaktadır. Madde 77'nin hükümleri Kutsal Manastırların Kutsal Cemaatte demokratik temsilini ve tüm Manastırların Athos'un tamamını ilgilendiren karar alma süreçlerine katılımını sağlar. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 61.

[499] Athos Dağı Tüzüğü'nün 82. maddesi Kutsal Makam'ın yetkilerini ve prosedürlerini tanımlamaktadır. Madde 82'nin hükümleri Athos Dağı'nın etkin idaresi ve yönetiminin yanı sıra bölgedeki rûhânî ve idari düzenin korunmasını sağlar. Bk. Syllogikós, *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*, 62.

[500] P. A. Christophilopoulos, *Ellinikón Ekklisiastikón Díkaion* (Atina: İdiotiki, 2005), 160.

Bu cezalar arasında 40 güne kadar oruç tutma, manastıra kapatma ve günlük duaların/zikirlerin arttırılması gibi cezalar bulunmaktadır. İhraç cezasının uygulanmasıyla, keşişin belirli bir manastır kardeşliğinin üyesi olma statüsü kaybedilir, ancak manastır statüsü, normal hukukta silinmez bir şekilde kalır. KXAO, bir keşişin bir manastırı keyfi olarak terk etmesi durumunda, keyfi devamsızlık yapan keşişlerin durumu hariç, herhangi bir sonuç öngörmemektedir. Bu noktada, bu kişilerin görevden alınmalarının otomatik olarak, yani bir mahkeme kararı olmaksızın gerçekleştiği belirtilmelidir.[501]

Manastır hayatlarını terk etme niyetiyle manastırlarını keyfi olarak terk eden keşişler, normal hukuka göre "Anathema"[502] cezası gerektiren manastır statüsünden gönüllü olarak çekilme suçunu işlemiş olurlar.[503]

3.1.3. Yunan Vatandaşlığının Kazanılması ve Kaybedilmesi – Zorunlu Askerlik Görevinden Muafiyet

Anayasa'nın 105. maddesine göre, Athos Dağı'nda keşişlik yapan herkes, başka herhangi bir ifade olmaksızın, manastıra kabul edildikleri andan itibaren Yunan vatandaşlığını kazanmaktadır. Benzer bir hüküm KXAO'nun 6. maddesinde de yer almaktadır: "Athos Dağı'nda ikamet eden ve hangi milletten olursa olsun tüm keşişler Yunan vatandaşlığını kazanmış sayılırlar." Dolayısıyla, rahip adayları ve keşişler hemen akabinde vatandaşlık ayrıcalığına sahip olurlar. Bu vatandaşlık ayrıcalığı, Yunan mevzuatının bir yeniliği değildir. Manastır hayatının tarihi boyunca Athoslular, fiilen egemen devletin tebaası olmuşlardır.[504] Aslında, Osmanlı hâkimiyetinde, Athoslu keşişlerin Osmanlı

---

[501] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 20; Panagiotakos, *Sýstima Ekklisiastikoú Dikaíou Katá Tin En Elládi Ischýn Aftoú*, 169.

[502] Anatema (Ανάθεμα): Kilise tarafından bir kişi veya grubun dinden dönme veya sapkınlık nedeniyle kınandığına dair resmi bir ifadedir. Kilise cemaatinden koparılmayı içerir ve bir dışlanma eylemidir. "Anathema", kişinin artık Kilise ve inananları için bir yabancı olarak kabul edildiği ve Kilise'nin rûhâni yardım veya iletişim sağlamadığı anlamına gelir. "Anathema", "Aforoz" kavramıyla karıştırılmamalıdır. Her iki terim de bir kişinin Kiliseden uzaklaştırılmasını içermekle birlikte, "Anathema" aforozun en aşırı şeklidir ve genellikle nihai ve geri alınamaz olarak kabul edilir. Bk. Sillogikos, *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis* (Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013), "Ανάθεμα".

[503] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 39-40.

[504] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 57-59.

vatandaşlığını kazanmaları hem 1876 tarihli Patrikhane Nizamnamesi hem de 1912 tarihli Genel Nizamname ile açıkça öngörülmüştür.[505]

Yunan vatandaşlığının otomatik olarak kazanılmasına ilişkin anayasal düzenleme bazı endişelere yol açmaktadır. Basit bir okumayla, Yunan vatandaşlığının, keşiş veya rahip olarak kabul edilen tüm kişilere tanındığı anlaşılabilir. Ancak, deneme aşamasıyla ilgili olarak belirtildiği gibi, adaylar doğrudan manastıra girmemekte, bu deneme döneminden geçmekte ve ardından manastırdan ayrılmaktadırlar. Buna rağmen, bilim camiası, kişilerin Athos Dağı'nın belirli bir manastırının veya ekinin manastır siciline veya deneme siciline kaydedilmesiyle Yunan vatandaşlığının otomatik olarak kazanılmasının, bir yandan diğer devletlerin Athos'un özel bölgesine müdahalesini önlediğini ve diğer yandan yabancı Athonitlerin yabancılar mevzuatına tabi olmamasını sağladığı için gerekli olduğunu belirtmektedir.[506]

Öte yandan, deneme sürecinde olan keşişlerin otomatik olarak Yunan vatandaşlığına geçmelerinin doğru olmadığı ileri sürülmüştür. İlk olarak, bir kişinin acemi keşiş olarak kabul edilmiş olması, manastır kuruluşunun/vakfının, manastır "koura"sını onaylamak zorunda olduğu anlamına gelmez. Ayrıca, yukarıda belirtildiği gibi, acemi keşiş deneme süresi boyunca istediği zaman manastırı terk etmekte özgürdür. KXAO'nun 6. maddesi sadece keşişin Yunan vatandaşlığını kazanacağını öngörmektedir. Sonuç olarak, herhangi bir kişinin, baştan beri keşiş statüsünü elde etmek istemediği halde, sırf vatandaşlık ayrıcalığından yararlanmak için deneme sürecine girmesi riski bulunmaktadır.[507]

Ancak ilk görüşe göre, anayasa koyucunun amacı, devletin, Athos Dağı'nın ve tüm yerleşimcilerin çıkarlarını tam olarak güvence altına almak için, sonunda keşiş olmayabileceğini kabul ederek, aceminin Yunan vatandaşlığını kazanmasıydı. Yabancı rahip adayının Athos yarımadasını terk etmesi durumunda, genel hukuk hükümleri uygulanmaktadır. Yabancı keşiş adayları ve keşişlerin Yunan vatandaşlığını kazanmalarına ilişkin Anayasa'nın açık ifadesi, yabancıların iki koşul altında Yunan vatandaşlığını kazandıkları sonucuna götürmektedir: a) Athos Dağı'na giriş ve b)

---

505 Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 215.

506 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 21.

507 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 21-22.

yerleşme ve manastır siciline veya deneme siciline kayıt. Bu iki koşul altında ve başka herhangi bir formalite olmaksızın, keşiş adayı veya keşiş yukarıda belirtilen anayasal gereklilik uyarınca Yunan vatandaşlığını kazanmaktadır. Ayrıca, yukarıda belirtilen iki koşul, Yunan vatandaşlığının kazanılması için normal koşullar olarak kabul edilmektedir.[508]

Bununla birlikte, Yunanistan, yabancıların Yunan vatandaşlığını kazanması için belirli belgelerin sunulmasını şart koşmaktadır. Bu belgeler arasında doğum belgesi, yetkili Cumhuriyet Savcılığından alınan ve yabancı keşişin cezai durumunu yansıtan bir belge, yetkili dinî makamdan adayın doğuştan Ortodoks Doğu Kilisesi'ne üye olduğunu doğrulayan bir belge, yabancının Yunan yasalarının hükümlerinden haberdar olduğuna dair ciddi bir beyan ve yetkili dinî makamdan yabancının Ortodoks Kilisesi'nin bir üyesi olduğunu doğrulayan bir belge bulunmaktadır.

Bu belgeler ilgili yabancı tarafından yerleşeceği Kutsal Manastır'a sunulacak, manastır da kabul ederse bunları Athos Dağı yönetimi aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'na iletmesi için Kutsal Cemaate sunacaktır. Bakanlık belgeleri onayladıktan ya da reddettikten sonra Kutsal Cemaate iade eder, Cemaat de Bakanlık tarafından onaylanması halinde belgeleri nihai kararı verecek olan İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'ne iletir. Patrikhane kararı Kutsal Cemaate bildirir, o da dosyayı Kutsal Manastır'a iletir. Kutsal Manastır adayı kabul eder ve uygun şekilde manastır siciline ya da adaylar defterine kaydeder.[509]

Yukarıdakilere göre, bu prosedürü sadece keşiş adayları izler. Keşiş adayı, yani acemi keşiş olarak manastıra kabul edildikten sonra zaten Yunan vatandaşlığını kazanmıştır ve bu nedenle daha sonra keşiş olarak kabul edilirse yeni bir belgeye gerek yoktur. Öncesinde gerekli belgeleri sunmuştur. Ayrıca, halihazırda bir din adamı veya keşiş olan kişi de bu belgeleri ibraz etmektedir.

Adayın yukarıdaki zaman alıcı prosedürü izlemeden adaylık siciline veya manastır siciline kaydedilmesi durumunda, normal şartlarda herhangi bir kusur yoksa, kayıt geçerlidir ve Yunan vatandaşlığı otomatik olarak kazanılır.

---

[508] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 60-61.
[509] Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 215-216.

Athos Dağı'nın özerk statüsü nedeniyle, Yunan vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin ilgili düzenlemelerin devlet tarafından değil, Athos Dağı'nın kendisi tarafından bir yönetmelik yayınlanarak yapılması gerektiği ileri sürülmüştür.[510]

Yukarıdakilere ek olarak, bir yabancının Athos Dağı kardeşliğine kabulüne ilişkin formaliteler, Athos Dağı'nın statüsünün uluslararası düzeyde korunması göz önünde bulundurularak, anayasa ve Athos Dağı tüzüğü tarafından belirlenen sınırları aşamaz. Bu nedenle, devletin Yunan vatandaşlığının kazanılması için adayın doğuştan Ortodoks olmasını şart koşmasının doğru olmadığı ileri sürülmüştür. Zira ne Athonite kurumları ne de anayasanın kendisi adayın doğuştan Ortodoks olmasını şart koşmaktadır; önemli olan, adayın "Ortodoks statüsü"nü kazanma zamanı değil, Ortodoks Hıristiyan doktrinini benimsemesidir. Ayrıca, ilgili devlet düzenlemesi, sadece Ortodoks ailelerden gelen Romenler, Slavlar, Ruslar ve Sırpların Kutsal Dağ'a girişini milliyet açısından kısıtladığı için eleştirilmektedir. İdarenin hükümleri, elbette her zaman anayasal çerçevede olmak kaydıyla, sadece kamu güvenliğini koruyan hususları kapsayabilir. Ancak, Kutsal hükümler ve manastır rejimleri tarafından belirlenen keşiş ve rahip adayı statüsü kazanma koşullarına müdahale edemezler.[511]

Anayasa'nın 105. maddesinin yorumlanmasına ilişkin analizlere rağmen[512], Anayasa ve özellikle Danıştay, yabancı bir keşişin Yunan vatandaşlığını kazanmasına ilişkin 2101/1991 sayılı kararında farklı bir yön izlemiştir. Söz konusu kararın gerekçesi kısaca şu şekildedir:

"*105. madde hükümleri ve özellikle de Anayasa'nın 105. maddesi ve özellikle 1, 4 ve 5. maddeleri anlamında, bir yabancının Kutsal Manastır'a yerleşmek ve keşiş olmak amacıyla Athos Dağı'na girişi, vatandaşlık ayrıcalığının kazanılmasını gerektirir. Bunun öncesinde, ilgili yabancının talebi üzerine Athos Dağı Valisi tarafından verilen Yunan devletinin izni gerekmektedir. Bu izin, anayasal hükümler anlamında, Athos Dağı'nda kamu düzeni ve güvenliğinin korunması amacıyla gereklidir ve sonuç olarak, bu iznin verilmesinin reddedilmesi, her bir özel durumda, yalnızca kamu düzeni ve güvenliği ile ilgili nedenler olduğu iddiasına dayanmalıdır. Ayrıca, bu iznin verilmesinin Athos Kutsal*

[510] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 62-63.
[511] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 24; Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 61-62.
[512] Υπ' αριθ. 2101/1991 απόφ. ΣΤΕ, Ελλδνη, (1992) ,σ. 920-922

Manastırlarını, lehine izin verilen yabancıyı acemi keşiş veya keşiş olarak istihdam etmek zorunda bırakmadığını söylemeye gerek yoktur. Bu nedenle, bir yabancının Athos Valisi tarafından ilgili giriş izni talep edilmeden ve verilmeden Athos Kutsal Manastırına girmesi ve burada ikamet etmesi ve nihai olarak keşiş olarak kabul edilmesi, Anayasa'nın 105. maddesinin 1. paragrafı uyarınca yabancının Yunan vatandaşlığını kazanması anlamına gelmez, bir Kutsal Manastıra yerleşmek ve keşiş olarak çalışmak amacıyla Athos'a girmek isteyen yabancılara Athos Valisinden önceden izin (onay) alma yükümlülüğünün doğrudan getirildiği sonucuna varılamaz, ancak bu yükümlülük yasada yer alabilir ve Athos'un aynı anayasal hükümlerle kurulan özyönetimiyle çelişmez. Ayrıca, Anayasa'nın 105. maddesinin hükümleri ve özellikle de 1. Paragrafı rûhâni açıdan Athos Dağı'nın İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin yargı yetkisine tabi olduğunu öngören bu maddenin 1. paragrafı, ağırlıklı olarak dinî nitelikte bir eylem olan "koura" tarafından Athonit keşiş statüsünün kazanılmasının yalnızca İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin ön onayına tabi olduğu sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle, Patriğin ilgili onayı talep edilmemiş ve verilmemişse, bu ihmale rağmen gerçekleşebilecek yabancı bir kişinin Athonite keşişi olarak kabulü, yukarıda belirtilen giriş izninin alınmaması durumunda olduğu gibi, Anayasanın 105. maddesinin 1. fıkrasının uygulanmasında Yunan vatandaşlığının kazanılması anlamına gelmez".[513]

Anlaşıldığı üzere, amacı bir manastıra yerleşmek ve keşiş olmak olan yabancının Athos'a girişi için Devlet tarafından özel bir izin verilmesini gerektiren ve yabancının İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin ön onayı olmadan kalmasının yabancının Yunan vatandaşlığını kazanması anlamına gelmediğini düşünen yukarıdaki karar, söz konusu anayasal hükmün açık ifadesiyle pek uyumlu değildir. Yukarıda bahsi geçen hüküm, yorumsal olarak kesinlikle açık bir şekilde, Athos Dağı'ndaki bir rahip adayı veya keşişin Yunan vatandaşlığını başka herhangi bir ifade olmaksızın kazanacağını öngörmektedir.[514]

Dolayısıyla, Anayasa'nın 105. maddesinde açıkça belirtildiği üzere, Yunan vatandaşlığının kazanılması ancak kişilerin acemi keşiş olarak manastıra kabul edilmeleri veya "koura", yani keşişliğe kabul töreninin gerçekleşmesi halinde mümkündür. Bu şekilde Yunan vatandaşlığını kazanan acemi keşişler veya keşişler, Kutsal Cemaatin

[513] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 25.
[514] Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 700-702.

manastır kayıtlarına kaydedildikleri andan itibaren Yunan vatandaşı olarak kabul edilirler. Haklı olarak ileri sürüldüğü üzere, 227/1998 sayılı "Athos Dağı İdaresi Teşkilatı Hakkında" Kararnamenin 3(1)(a) maddesinin yürürlüğe girmesinden sonra, *"...Vali, bir acemi keşişin veya keşişin işe alınmasından sonra kimlik kartlarının ve seyahat belgelerinin verilmesini emreder"* hükmüne göre, Athos Dağı'na yerleşmek isteyenler için Vali tarafından izin verilmesi prosedürü artık geçerli değildir.[515]

Anayasa, Athos Dağı tüzüğü ve onu onaylayan kanun hükmünde kararname, yabancıların Yunan vatandaşlığını kaybetmesi konusuna değinmemektedir. Bu konuda iki görüş ileri sürülmüştür. Birinci görüşe göre, vatandaşlık kaybı Yunan Vatandaşlık Kanunu hükümlerine göre gerçekleşmektedir. İkinci görüşe göre ise, örf ve âdet hukuku kuralları uygulanmaz, ancak başka şekilde çözülür. Bu görüşe göre, anayasa koyucu Yunan vatandaşlığını Athonite statüsünün kazanılmasıyla aynı anda vermektedir. Dolayısıyla, bu statünün kaybı vatandaşlığın da kaybını beraberinde getirmektedir. Vatandaşlığın kaybı Anayasa tarafından özel olarak düzenlenmemişse, genel yorum ilkeleri temelinde, Anayasa'nın diğer hükümlerinin ve ardından örf ve âdet hukukunun uygulanması gerekmektedir. Anayasa'nın 4,3. maddesi ve Yunan Vatandaşlık Kanunu, Yunan vatandaşlığının kaybına ilişkin ilgili hükümleri tanımlamaktadır.[516] Yukarıdaki görüş, özellikle modern Yunan siyasi hayatının pürüzsüz bir gelişimle karakterize edilmediğini düşündüğümüzde, anayasa koyucunun Kutsal Dağ'a gelen yabancılara vatandaşlık verirken amaçladığı hedefleri sağlamamaktadır. Bu nedenle, ayrılışının zorla olup olmadığına bakılmaksızın, Athos Dağı'nı terk eden bir yabancının vatandaşlığının iptal edilmesini hiçbir şey engelleyemez. Bu nedenlerle, yabancı keşişin Athos Dağı'nı keyfi olarak veya manastır çıkış belgesiyle terk etmesi ve Yunanistan'ın başka bir bölgesine veya yurtdışına yerleşmesi halinde Yunan vatandaşlığını korumaya devam edebileceği düşünülmektedir.[517]

---

[515] Pasia Papasiogi, *Díkaio Ithagéneias* (Atina: Sákkoulas, 2004), 103-104.

[516] Yunanistan Anayasası'nın 4. maddesinin 3. paragrafında aşağıdaki ifadeler yer almaktadır: Madde 4, paragraf 3: *"Yunan vatandaşları, kanunla öngörülen niteliklere sahip olan kişilerdir. Kanun, bir kişinin gönüllü olarak başka bir vatandaşlık kazanması veya ulusal çıkarlara aykırı bir hizmete katılması durumu hariç, Yunan vatandaşı statüsünü ortadan kaldıramaz."* Bu hüküm, Yunan vatandaşlığının kanunla belirlendiğini ve gönüllü olarak başka bir vatandaşlık edinme veya Yunanistan'ın ulusal çıkarlarına aykırı bir hizmette bulunma gibi belirli koşullar yerine getirilmedikçe bir kişinin elinden alınamayacağını belirtmektedir.

[517] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 63-64.

Her halükârda, Yunan vatandaşlığının kaybı meselesi Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun uygulanmasıyla çözülür. Özellikle, yabancı acemi keşiş veya keşişin Athos'tan ayrılması durumunda, 3284/2004 sayılı Kanunun 17. maddesinin 1 c fıkrası hükmü uygulanır. Yunan Vatandaşlık Kanunu'nun onaylanmasına ilişkin 3284/2004 sayılı Kanun'un 1 c maddesi uyarınca, Athos Dağı'ndaki keşiş adayı veya keşiş statüsü nedeniyle Yunan vatandaşlığını kazanmış olan bir yabancının, ikamet ettiği manastırı ve Athos Dağı Kutsal Topluluğunu kanıtlanabilir bir şekilde terk etmesi halinde Yunan vatandaşlığını kaybettiği ilan edilebilir.[518]

Athonite keşişlerinin askeri yükümlülüklerden muaf tutulması, Athos Dağı Kanunu'nun 38(b) maddesinde açıkça tanımlanmıştır: "Athos Dağı keşişleri askerlik hizmetinden muaftır." Ayrıca, KXAO'nun 93. maddesi de *"Böyle iyi bir keşiş herhangi bir askerlik hizmetine tabi değildir"* ifadesini içermektedir. Keşişler için bu muafiyet, ilgili kanunlar tarafından da kabul edilmiştir.[519] Bu muafiyet, 3421/2005 sayılı "Yunan Vatandaşlarının Askere Alınması ve Diğer Hükümler" başlıklı Kanunun 6. maddesinde de belirtilmektedir: *"Athos Dağı'ndaki bir manastırda keşiş olan keşişler veya keşiş adayları, eğer isterlerse" ve "Bu maddenin 1. fıkrasının g bendi hariç olmak üzere, bilinen bir dinin din görevlisi, keşişi veya keşiş adayı olan, askerlik yükümlülüğünden muaf tutulmazlar."* Aynı kanunun 13. maddesinin 6. fıkrası ise, din görevlileri ve bilinen herhangi bir dinin (Ortodoks Kilisesi dahil) rahipleri veya rahip adayları için askeri yükümlülüklerden muafiyeti kaldırmıştır.[520]

Keşişlerin askerlik hizmetinden muaf tutulması, manastır hayatından kopmamış olmaları gerekçesiyle savunulmaktadır. Adaylık aşamasına da atıfta bulunan KXAO'nun 93. maddesinde belirtilen muafiyet şeklinin formülasyonu, bir kişinin manastırın eklentilerinde olduğu, ancak daha sonra ana manastıra girdiği durumlarda sorunlu görünebilir. Ancak, bu durumda da askeri yükümlülüklerden muafiyet geçerlidir, çünkü Anayasa'nın düzenlemesi bu durumu kapsamaktadır.[521] Özellikle, hâkim görüşe göre, şart ve onu onaylayan kararnamenin hükümleri Athos'un eski ayrıcalıklı statüsüyle tutarlı

---

[518] Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 88-89.

[519] Υπ' αριθ. 2140/1975 απόφ. Ολ. ΣΤΕ, NoB 23, σ. 1112-1113*: "Athos Dağı keşişleri/rahipleri, "Koura" töreninin orduya ilk çağrıldıkları tarihten önce ya da sonra gerçekleşmiş olmasına bakılmaksızın askerlik hizmetinden muaf tutulurlar."*

[520] Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 704.

[521] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 69-70.

olduğunda, ancak farklı bir düzenleme içerdiğinde, Anayasa'nın hükmü geçerli olmaktadır. Bu durumda askerlik hizmetinden muafiyet için ek koşullar içermeyen 38. madde hükmü uygulanır.[522]

NSK'nin[523]2007'deki bir yayınına göre, Athos Dağı keşişlerinin askerlikten muaf tutulması, Kanun'un ve Athos Dağı tüzüğünün yukarıda belirtilen özel ve istisnai hükümleri tarafından sağlandığı için resmi olarak daha güçlü hale gelmiş olup, askerlik kanunu gibi genel hukuk hükümleri tarafından ortadan kaldırılamaz. Bu üstünlük, esas olarak Anayasa tarafından kuruluşu için sağlanan özel resmi prosedüre dayanmaktadır. Bu nedenle, Athos Dağı mevzuatında yer alan ve orada ikamet eden keşişlerin askerlikten muaf tutulmasına ilişkin hüküm, genel askeri mevzuatın bir hükmü tarafından yürürlükten kaldırılamaz; ancak Anayasa'nın 105. maddesinin 3. paragrafında öngörülen prosedür uygulanabilir. Yukarıda belirtilen görüş, Athos Dağı keşişlerinin askerlikten muaf tutulmasının Bizans İmparatorluğu zamanından beri var olan bir rejim olduğuna işaret etmektedir. Bu düzenlemenin gerekçesi, keşişleri manastır hayatından uzaklaştırmamak ve orduda seküler zihniyetle iç içe olmalarının rûhâni formasyonlarını bozma riskinden kaçınmaktır. Ayrıca, aynı görüşe göre, hukuki ve fiili nedenin özdeşliği açısından, yukarıdaki muafiyetin Athos Dağı'nın acemi keşişlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Böylece, Yunan vatandaşlığı kazanma konusunda olduğu gibi, askere alma konusunda da keşişler ve acemi keşişler olmak üzere her iki kategoriye de aynı muamele yapılmaktadır.[524]

---

[522] Konidaris, *Encheirídio Ekklisiastikoú Dikaíou*, 217.

[523] NSK, Yunanistan'da Devletin Hukuk Konseyi'ne atıfta bulunan bir kısaltmadır. Devletin Hukuk Konseyi, hükümete ve diğer devlet makamlarına hukuki tavsiye ve görüş sağlayan kurumsal bir hukuk organıdır. NSK'nin başlıca sorumlulukları şunlardır: Hukuki danışmanlık sağlamak: Devlet ve kamu kurumlarını ilgilendiren hukuki konularda görüş bildirmek. Yasal temsil: Hem yerel hem de uluslararası mahkemelerdeki davalarda devleti temsil etmek. Kanunların yorumlanması: Mevzuatın uygulanması ve yorumlanmasına ilişkin yorumlayıcı görüşlerin sağlanması. Sözleşme işlemleri: Devleti ilgilendiren sözleşmelerin ve diğer yasal belgelerin kontrolü ve işleme konulması. NSK, yargı mensupları ve hukuk uzmanlarından oluşur ve yürütmeden bağımsızdır, ancak devlet gücünün kullanılmasında ortaya çıkan hukuki sorunların çözümünde yürütme ile yakın işbirliği içindedir. Tarihçe ve daha fazlası için bk. Ch. Diabanei, *İ İstoria Tou Nomikou Simboleou Tou Kratous* (Atina: Nomiki Bibliothiki, 2022).

[524] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 29.

Ayrıca, NSK'nin muafiyet konusuyla ilgili olarak 2008 yılında yayınladığı bir başka görüşünde[525] bazı noktalar özellikle ilginç ve vurgulanmaya değerdir. diğer hususların yanı sıra, Athos Dağı keşişlerinin askerlik hizmetinden muafiyetinin doğrudan KXAO hükümlerinden kaynaklandığı ve ayrıcalıklı muafiyet açıkça ilgili statüye bağlı olduğundan, keşişlerin ve rahip adaylarının bu statüyü herhangi bir şekilde kaybettiklerinde ilgili ayrıcalığın sona erdiği belirtilmektedir. Ayrıca, Yunan vatandaşları ve ayrıcalıkları konusu Hakkında düzenlenen Kanunun 4. maddesinde yer alan hükmün 6. paragrafında, her Yunanlının ortak yasama organı tarafından belirlenen Anavatanı savunma yükümlülüğünü tanımlamaktadır.[526] Bu anayasal gerekliliğin bir sonucu olarak, zorunlu askerlik mevzuatı her Yunan vatandaşının bu yükümlülüğünü ve muafiyet durumlarını belirler. Buradan, anayasal yasama organının Athos yarımadası topraklarının özyönetimini ve bölgede yaşayanların statülerinin belirlenmesini KXAO'ya bıraktığı durumlarda, anayasa maddeleri uyarınca özyönetim bölgesine yerleşenlerin devlet karşısındaki yükümlülüklerinin doğrudan bu statüye tabi olarak belirlenmesinin mümkün olduğu sonucu çıkmaktadır. Yukarıdakiler ışığında, KXAO'nun, Anayasa'nın 4. maddesinin 6. paragrafındaki hükümle çelişmediği, sonucuna varılmıştır. Anayasa'nın 6. maddesine aykırı olmamakla kalmayıp, askeri nitelikteki olağan mevzuata göre daha güçlü olmasına rağmen, ilgili kişilerin özel niteliklerini dikkate alarak, bu mevzuata tabi kişilerin Devlete karşı yükümlülüklerini belirlerken bu hükümle tamamen uyumlu olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca, Devleti yöneten kuralların yasallığı ve düzenliliği açısından, KXAO'ya aykırı herhangi bir ilgili askeri hükmün de bu yönde açık bir yasal hükümle yürürlükten kaldırılması gerektiği gözlemlenmektedir.[527]

Yukarıda belirtilen görüşü, genel anlamda açıklığa kavuşturan F. 429.1/62/156893 sayılı "Athos Dağı'nda keşiş olan ve keşiş adaylarının muafiyeti" başlıklı Bakanlık Kararı (Milli Savunma) izlemiştir:

---

[525] Υπ' αριθ. 245/2008 γνωμ. ΝΣΚ, ΤΝΠ.

[526] Anayasa Madde 4, paragraf 6: *"Her Yunan vatandaşı, kanunla öngörüldüğü şekilde vatan savunmasına katkıda bulunur."*

[527] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 29.

Madde 1: Athos Dağı'ndaki bir manastırda keşişlik yapan keşişler veya keşiş adayları, istedikleri takdirde askerlik hizmeti yükümlülüğünden muaf tutulurlar (Madde 93 KXAO -38ND)

Madde 2: Muafiyet, askerliğe sevk belgesi geldikten sonra herhangi bir zamanda askerlik şubesine başvurulmasını, keşiş oldukları Athos Dağı Manastırı'ndan keşiş veya keşiş adayı/acemi keşiş statüsünü gösteren Kutsal Piskoposluk tarafından onaylanmış bir belgeyi gerektirir.

Madde 3: Asker alma daireleri, Athos Dağı'nın ilgili manastırları aracılığıyla, mevcut yönetmelikler temelinde keşiş veya keşiş adayı olarak terhis edilenlerin hâlâ keşiş olup olmadıklarını her iki yılda bir doğrulayacaktır. Son olarak, KXAO Madde 93 ve Anayasa Madde 38 hükümlerine tabi olanlar, 45 yaşına gelmeden önce muafiyet nedenlerinin ortadan kalkması halinde askerlik yükümlülüklerine tabi olurlar.[528]

3421/2005 sayılı Kanunun 13. maddesinin 1. fıkrasının g bendi hükmüne dayanarak, Athos Dağı bölgesinde yaşayan ve Yunan vatandaşlığına geçen yabancıların da 105. maddenin 1. fıkrası hükümleri uyarınca askerlik yükümlülüğünden muaf tutulduklarını belirtmek gerekir.[529]

3.2. Athos Dağı Keşişlerinin Mirasının Yasal Statüsü

KXAO'nun 101. maddesi hükmüne göre *"Athos Dağı'nın her keşişinin gayrimenkulü, ölümünden önce yazılı olarak manastıra devretmiş olması koşuluyla, yalnızca kendisine aittir. Bir keşişin ölümünden sonra edindiği tüm mülkler, manastırın belgesi olmadan öldüğü her yerde manastırın mülkü haline gelecektir. Manastır, kendi yazılı izni olmadan yapılmış olması koşuluyla, keşişlerin borçlarından sorumlu olmayacaktır. Cemaatlerin kardeşleri kendi mülklerine sahip olamazlar".*[530]

---

[528] Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 704-705.

[529] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 30 υπ' αριθ. 55/2007 γνωμ. ΝΣΚ.

[530] S Trogianos, *Thriskeftikí Nomothesía: Eidikí Nomothesía – Vivliografía - Nomología* (Atina: Nomiki Bibliothiki, 2009), 1507.

Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra ve Medeni Kanununun 99. maddesi[531] uyarınca yürürlükte kalmaya devam eden ve genel olarak Yunan topraklarındaki keşişlerin mirasları ile ilişkilerine atıfta bulunan KXAO'nın 101. maddesi ve bu hükmün genel kanunlarına göre daha fazla resmi güce sahip olan Anayasa'nın 150. maddesi genel bir kanun tarafından değiştirilemez veya yürürlükten kaldırılamaz.[532]

KXAO'nun 101. maddesi hükmünden önce, keşişlerin mülkiyet durumuna ilişkin düzenlemeler Karyes'te yayınlanan ve 1912 yılında Ekümenik Konsey tarafından onaylanan Athos Dağı Genel Yönetmeliği'nin 207 ve 209. maddelerinde yer almış ancak hiçbir zaman uygulanmadığı gözlemlenmektedir.[533] Athos yarımadasının Yunan ordusu tarafından "kurtarılmasının" araya girmesi neden olarak sunulmaktadır. KXAO'nun 101. maddesinin, esasen yönetmeliğin 207 ve 209. maddelerinin içeriğini yeniden ürettiği şeklinde yorumlar mevcuttur.[534]

KXAO'nun 101. maddesinin hükmü hukuki bir teknik özellik taşımamaktadır ve formüle ediliş şekli teori ve kanun açısından önemli sorunlara neden olmuştur.[535] Bunu anlamak için, ortak manastırlarda yaşayan keşişler ve özel manastırlarda yaşayan keşişler ile ilgili bazı açıklamalar yapmak gerekmektedir, çünkü KXAO'nun 101. maddesi, ortak ve özel keşişler için farklı yasal muamele öngörmektedir. Ayrıca, söz konusu hükmün yapısı göz önünde bulundurulduğunda, topluluk ve özel keşişler arasındaki yukarıdaki ayrıma ek olarak, keşişin, keşişliğe kabul töreninden ("Koura") önce edindiği mülk ile daha sonra edindiği mülkün birbirinden ayrılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.[536]

---

[531] Medeni kanunun 99. maddesi yargı gücü ile alakalıdır. Medeni Kanun'un 99. maddesine yapılan atıf, belirli bir davaya bakacak mahkemenin yargı yetkisini belirleme ihtiyacı duyulan hukuki metinlerde ve davalarda sıkça görülmektedir.

[532] Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 220.

[533] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 32.

[534] S. Trogianos, "Paratiríseis Sto Klironomikó Díkaio Tou Agíou Órous", *To Ágio Óros Chthes-Símera-Ávrio* (Selanik: E. M. Spoudon, 1996), 645.

[535] Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 118.

[536] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 32.

3.2.1. Özel Bir Manastırın Keşişleri ile Komün Bir Manastırın Keşişleri Arasındaki Ayrım

KXAO'nun 101. maddesinin açık ifadesine göre, komün manastırlarının keşişlerinin mülk sahibi olamayacakları belirtilmiştir. Bu keşişler için manastıra bağlılık ilkesi mutlak bir tutarlılıkla geçerlidir, yani mülk sahibi olma ve mülk edinme hakları yoktur.[537]

Komün manastırlarının keşişleri için geçerli olanın aksine, özel manastırlardaki keşişler, keşiş olduktan sonra bile kişisel mülklerine sahip olma, bunları ellerinde tutma ve genel olarak yönetme hakkına sahiptirler.[538] Komünal manastırlarda keşişler aynı kıyafetleri giyer, aynı yerde yemek yer, kişisel mülkleri yoktur ve genel olarak her şey ortakken, özel manastırlarda keşişlerin kendi mülkleri vardır, özel olarak bölünürler ve sadece bayramlarda bir arada yemek yerler. Deyimsel rahipler kendi yiyeceklerini hazırlar ve el işi faaliyetlerinden kazandıkları parayla kendilerini geçindirirler.[539]

Athos Dağı'nda toplam 20 tane "Egemen, Kraliyet, Patriklik ve Haçlı"[540] manastırı bulunmaktadır ve bunlar KXAO'ya göre komünal ve özel manastırlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Yukarıdaki manastırlar kamu hukuku altında tüzel kişiliğe sahiptir ve hem kendi içlerinde hem de eklentilerinde egemen otorite kullanırlar. Daha önce de belirtildiği üzere, eklentiler KXAO'nun 1. maddesinin 2. ve 126. paragraflarında tanımlanmıştır. *Skiti*'ler, hücreler, kulübeler, inziva yerleri olarak tanımlanmaktadır ve terimin

---

537 Trogianos, "Paratiríseis Sto Klironomikó Díkaio Tou Agíou Órous", 645.

538 Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 723.

539 Momferrátos Antónios, *Klironomikón Díkaion Ton Klirikón Kai Monachón En Elládi Kai Tourkía* (Atina: Adelfón Perrí, 1890), 220 221.

540 "Egemen", "Kraliyet", "Patriklik" ve "Haçlı" terimleri, statülerine ve Ortodoks Kilisesi'ne idari bağımlılıklarına bağlı olarak manastır veya dinî kurum kategorilerini ifade eder. Egemen Manastırlar: Bunlar kendi kendini yöneten ve yerel bir dinî otoritenin doğrudan yargı yetkisine bağlı olmayan manastırlardır. Kendi iç yönetimleri vardır ve iç işlerini bağımsız olarak yönetebilirler. Kraliyet manastırları: Bu manastırlar genellikle kral ya da imparator tarafından kurulmuş ya da koruma altına alınmıştır. Özel ayrıcalıklara sahiptirler ve kendilerine mali destek de sağlayabilen laik otorite tarafından korunurlar. Patriklik manastırları: Bu manastırlar Patrikhane'nin, genellikle de İstanbul Fener Rum Patrikhanesi'nin doğrudan yetkisi ve koruması altındadır. Patriklik manastırları özel bir öneme sahiptir ve genellikle Patrik tarafından kurulur ya da desteklenir. Haçlı manastırları: Haçlı manastırları, özerkliklerinin bir işareti olarak Patrik veya diğer yüksek dinî şahsiyetler tarafından yerleştirilen bir haça (haç) sahiptir. Bu manastırlar doğrudan Patrikhane'nin yetkisi altındadır ve özel ayrıcalıklardan yararlanırlar. Bu kategoriler, manastırların idari ve işlevsel yapısının yanı sıra kilise hiyerarşisi içindeki ayrıcalık ve yükümlülüklerinin tanımlanmasına yardımcı olur. Anonimos, "İeres Mones Agiou Orous", *Athoniki Zoni* (blog), 2023.

kendisinden de anlaşılacağı üzere, bunlar ait oldukları manastıra mutlak bağımlılık içindedirler.[541]

Günümüzde, Athos yarımadasında artık hiçbir özel manastır bulunmamaktadır. Son özel manastır olan Pantokratoras Manastırı 1992 yılında komünal manastıra dönüştürülmüştür. Ancak bu, bir manastır örgütlenme biçimi olarak özelliğin ortadan kalktığı anlamına gelmez, çünkü bugün Athos Dağı'nda var olan on iki *skiti*'den sekizi özel manastır olarak faaliyet göstermektedir. Sonuç olarak, ilgili hükümlerin yorumlanmasında, mülkiyet ilişkilerini düzenleyen kişiye özgü sisteme tabi manastır vakalarıyla, bilinmeyen bir süre daha karşılaşmaya devam edileceği öngörülmektedir.[542]

Yukarıdakilerle ilgili olarak, karşıt bir görüş de savunulmaktadır; eklentilerin keşişleri, özel manastırlar olarak faaliyet gösterseler bile, eğer komünal manastırlara aitlerse (Athos Dağı'nda özel manastırlar kaldırıldığından), KXAO'nun 101. maddesi ve burada komünal keşişlerin mülkiyet statüsüne ilişkin olarak belirtilenler uyarınca miras alınmalıdır.[543] Bu görüş, manastırların keşişlerinin Egemen Manastırın kardeşleri olarak sayıldığını açıkça belirten KXAO'nun 127. maddesi hükmüyle de desteklenmektedir.[544]

Bunlara ek olarak, bazı manastırların eklentileri hâlâ özel olarak faaliyet gösterdikleri ve ana manastır kardeşlikleriyle aynı durumu paylaşmadıkları için mülk edinme hakkına sahip oldukları yönünde görüşler de beyan edilmiştir.[545]

3.2.2. "Koura"dan Önce Mülk: Keşiş Tarafından Manastıra Devredilen Mülk

KXAO'nun 101. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, keşişin taşınmaz malı, keşişin "Koura" yemininden önce yazılı olarak manastıra devretmiş olması koşuluyla, manastırın malı haline gelir. Bu devir, Medeni Kanun'un 1033(b) maddesi hükümlerine tabidir[546],

---

[541] İoannis Konidiris, *Themeliódeis Diatáxeis Schéseon Krátous - Ekklisías* (Atina: Sákkoulas, 2006), 337; Trogianos, *Paradóseis Ekklisiastikoú Dikaíou*, 478-484.

[542] Trogianos, "Paratiríseis Sto Klironomikó Díkaio Tou Agíou Órous", 646-647; Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 679; Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 34.

[543] Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 723-724; Kontis, *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio*, 287-288.

[544] Kondaris, *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta*, 221.

[545] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 35.

[546] Yunan Medeni Kanunu'nun 1033. maddesi mülkiyetin devrine atıfta bulunmaktadır. Bu maddenin özellikle ikinci paragrafı bu prosedüre ilişkin önemli bilgiler içermektedir. Medeni

yani devir için noter senedi ve ilgili Tapu Siciline tescil gerekir. Medeni Kanun'un yukarıdaki hükmü, yazılı devir konusunda KXAO'da ilgili başka bir hüküm bulunmadığı için alternatif olarak uygulanabilir.[547]

KXAO'nun 101. maddesinde atıfta bulunulan devir, daha doğru bir şekilde keşiş adayının gayrimenkul varlıklarının manastıra devredilmesinden özgür iradesi de sorumlu olan manastırına Medeni Kanun'un 498. maddesi uyarınca[548] bağışlanması olarak anlaşılmaktadır, yani keşişin manastıra kabulü için vermiş olduğu bir bedel değildir. Mülk sahibi keşişlerin yasal muamelesine ilişkin olarak belirtilenlerle bağlantılı olarak, ölümlerinden sonra bile özel mülkiyet haklarını korudukları için, Medeni Kanun'un 509. maddesi uyarınca[549] manastıra yaptıkları bağışı geri alabilirler, ancak bu, mülk sahibi olamayan manastır keşişleri için mevcut olmayan bir olasılık olarak görülmektedir.[550] Manastır, keşişin ölümünden önce kendisine devredilen varlıkları, Yunanistan Milli Kilisesi keşişlerinin halefiyetine uygulanan GYID/1909 sayılı Kanun kapsamında[551] olduğu gibi genel halefi olarak değil, bağış alanında olduğu gibi özel mülkü olarak edinir.[552]

Kanun'un (MK) 1033. maddesi: *"Gayrimenkul mülkiyetinin devri, noterlikçe düzenlenen bir senet ve bu senedin devir defterlerine kaydedilmesi ile gerçekleşir."* Paragraf b: *"Bu devir, devir defterlerine tescil tarihinden itibaren hüküm ifade eder."* Bu, bir mülkün mülkiyetinin devrinin tamamlanması için noter senedinin düzenlenmesi ve devir defterlerine kaydedilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Mülkiyetin devri, sadece noter senedinin imzalandığı anda değil, devir defterlerine kayıt yapıldığı andan itibaren geçerli olur. (Nomothesia arf. 1033).

547 Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 75.

548 Yunanistan Medeni Kanunu'nun 498. maddesi, alıcı ile satıcı arasındaki işlemleri/ilişkileri ile alakalıdır.

549 Yunan Medeni Kanunu'nun 509. maddesi, satıştan doğan taleplerin sınırlandırılması ile ilgilidir.

550 Kontis, *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio*, 292-293; Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 119.

551 GYID/1909 sayılı Kanun, Yunanistan'da "Genel Kilise Fonu ve Manastırların İdaresi Hakkında" kanuna atıfta bulunmakta olup, bu kanunun temel amacı keşişlerin verasetini düzenlemektir. Bu yasa, keşişin manastırdaki hayatı boyunca edindiği mülklerin ölümünden sonra otomatik olarak keşişin ikamet ettiği manastıra geçmesini, manastıra girişinden sonra edindiği mülklerin ise kişisel mülkiyeti olarak kalmasını ve kendisi tarafından miras bırakılabilmesini öngörmektedir. Bu yasa daha sonra değişikliklere uğramış ve daha yeni mevzuata dahil edilmiş olsa da, GYID/1909 sayılı yasanın temel ilkeleri yürürlükte kalmaya devam etmektedir ve esas olarak keşişlerin mülklerinin yönetimi ve mirası ile ilgilidir. Bk. Eugenia, "Klironomikes Scheseis Monachon", *Dikitiko Graphio* (blog), 2014.

552 Nikitas D. Aimprandis, *Klironomikón Díkaion Klirikón Kai Monachón Katá Tin En Elládi Ischýn Tou: Meléti* (Atina: CH: O, 1963) Ν. ΓΥΙΔ` της 16/19 Νοεμ. 1909 (ΦΕΚ Α` 270).

Keşişin taşınır mallarına ilişkin olarak, KXAO'nun 101. maddesi herhangi bir hüküm içermemektedir. Bu konudaki hükmün sessizliği, keşişin taşınır mallarını "Koura"dan önce adaylığını sunduğu manastıra devredemeyeceği anlamına gelmez. Bu durumda da alternatif olarak, Medeni Kanun'un taşınır malların devrine ilişkin hükümleri uygulanarak, taşınır malların devri gerçekleşebilir.[553]

3.2.3. "Koura"dan Önce Elden Çıkarılmamış Malların Serveti

Yeminden önce manastırda beyan edilmeyen mallar, eğer özel bir *skiti* keşişine aitse, yukarıda belirtilenlere dayanarak, yeminden sonra taşınır veya taşınmaz kendi mülküne sahip olma hakkını koruduğu için, özel keşişin mülkiyetine ve yönetimine ait olmaya devam eder.[554]

Mülk sahibi keşişin ölümünden sonra, yukarıda belirtilen varlıklar Medeni Kanun'un hükümlerine uygun olarak vasiyet veya vasiyetname yoluyla keşişin mirasçılarına geçecektir, çünkü manastır sadece keşişin yemin töreninden ("Koura") sonra edinilen varlıklar için keşişlerin mirasçısı olarak kendisini saymaktadır. Keşişin yeminden önce edinilen ve yukarıda açıklanan şekilde manastıra devredilmeyen varlıklar için geçerli değildir.[555]

Manastıra devredilmeyen ve bir komün manastır keşişine ait olan varlıklarla ilgili bir soru ortaya çıkmaktadır. Bu, bir komün keşişinin, keşişlik yemini ettikten sonra kişisel haklarını korumasına rağmen, kendi mülküne sahip olma hakkına sahip olduğu savunulsa da yeminden ("Koura" töreninden) sonra bütün mal varlığını manastıra adaması, bu hakkın çok da uygulanabildiği söylenemez. Bu soruyu çözmek için üç görüş ileri sürülmüştür. İlk görüşe göre, Justinianus yasasının hükümlerinin geçerli olduğu ve bu hükümlerin KXAO'un 188. maddesi uyarınca uygulanmaya devam ettiği savunulmaktadır.[556] Sonuç olarak, "Neara 123"[557] uygulanacak ve keşişin mülkü

---

[553] Kontis, *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio*, 293.

[554] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 75; Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 119; Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 679.

[555] Christophilopoulos, *Ellinikón Ekklisiastikón Díkaion*, 324.

[556] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 77; Panagiotakos, *Sýstima Ekklisiastikoú Dikaíou Katá Tin En Elládi Ischýn Aftoú*, 251; Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 37.

[557] "Neara", Justinianus'un kodifikasyonundan sonra Bizans imparatorları tarafından çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerdir. "Neara 123" terimi bu serideki belirli bir kararnameye

manastıra geçecektir. Medeni Kanun'un hükümlerine göre, sadece cemaatin ileri gelenleri yasal olarak bir pay alma hakkına sahip olacaktır. Ancak, bu görüş, Justinianus hukukunun keşişlerin miras ilişkilerine genel olarak uygulanmasını desteklediği için akademik camiada geniş kabul görmemektedir.[558]

En doğru olarak kabul gören ikinci görüşe göre, komün manastırlarda yaşayan keşişler için, kanunun sessizliğine ve ilgili Athonite kaynaklarının eksikliğine rağmen, ortak keşişin mal varlığı mirasçılarına geçecektir. Bu nedenle, Medeni Kanun'un genel miras hukuku hükümleri uygulanacaktır. Bu en geçerli görüş, cemaat keşişinin kendi mülküne sahip olamamasına rağmen, Athos Manastırlarının aday keşişin bağışladığından daha fazla mal alamayacağının KXAO'nun 101. maddesinin yorumlanmasından açıkça anlaşıldığı gerçeğine dayanmaktadır. Devredilmemiş malların keşişin mirasçılarına devredilme zamanı, keşişin yemin töreni, yani "Koura" zamanı kabul edilecektir. Yani, yeminden önce devredilmemiş mallar için, özel nitelikteki bir manastırın keşişlerinde olduğu gibi fiziksel ölüm değil, yemin zamanı baz alınır.[559]

Eğer keşiş adayı "Koura" yemininden önce bir vasiyetname hazırlamışsa, bu vasiyetname "Koura" yemininden hemen sonra açılabilir ve yayınlanabilir. Keşişin mirasçılarının

---

atıfta bulunmaktadır. "Neara", Roma hukukunu kodifiye eden Roma imparatoru I. Justinianus'tan (MS 527-565) sonra çıkarılan kararnameler için kullanılan terimdir. "Neara"lar, Justinianus"un "Corpus Juris Civilis" olarak bilinen orijinal yasal çerçevesine yapılan ekler ve revizyonlardır. "Neara 123" bu kararnamelerden biridir: İmparator I. Alexius Komnenus'un (1081-1118) "Neara 123"ü, vergilendirme ve yargı idaresinin yanı sıra kilise idaresi ve mülkiyet konularını ele alan bir dizi kararname yayınlamıştır. Bu "neara"lar genellikle manastırların organizasyonu, adaletin idaresi ve laik ve dinî makamlar arasındaki ilişkilerle ilgiliydi. Önemi: I. Aleksios'un idareyi yeniden düzenleme ve devletin kilise ve diğer kurumlar üzerindeki kontrolünü güçlendirme çabalarını yansıtması açısından önemlidir. Bu değişiklikler, Bizans İmparatorluğu'nun gücünü yeniden tesis etmeyi amaçlayan daha geniş bir politika reformunun parçasıydı. Bizans İmparatorluğu'nda, özellikle huzursuzluk ya da reform dönemlerinde, ceza kararnamelerinin çıkarılması yaygın bir uygulamaydı. İmparatorlar bu kararnameleri zamanın ihtiyaçlarına cevap vermek ve mevzuatı yeni koşullara uyarlamak için kullanmışlardır. Örneğin, "Neara 123" vergi idaresinin yeniden düzenlenmesi veya devlet ile kilise arasındaki ilişkinin düzenlenmesi gereken durumlarda uygulanabilirdi. Bu "Neara"lar genellikle hukuki ve idari konularda yetkili makamların kararlarını ve eylemlerini doğrulamak için kullanılırdı. Bk. Spyros Troianos, "Oi «Kodikopoiitikés» Nearés tou Ioustinianoú. I periptosi tis Nearás 123", *Myriobiblos*, ed. Theodora Antonopoulou vd. (Ch. A: Gruyter, 2015), 317-328.

[558] Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 680; Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 37.

[559] Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 724; Christophilopoulos, *Ellinikón Ekklisiastikón Díkaion*, 324.

yasal paya itiraz etmesi durumunda, yine genel hukuk hükümleri uygulanacaktır. Keşiş adayının mal varlığını manastıra bağışladığı ve mirasın (görünüşe göre bağışlanmamış olan) birim sahiplerinin yasal yüzdesini karşılamaya yetmediği durumlarda, pay sahiplerine manastıra karşı dava açma ve etkisiz bir bağışın giderilmesi için yasal yüzdelerinin tamamlanmasını talep etme hakkı tanınır. Bu hak, mülk sahibi keşişin yasal pay sahiplerinin de sahip olduğu bir haktır.[560]

Hâkim görüşe göre, özel düzenlemelerin geçerli olduğu Yunanistan Milli Kilisesi veya Girit Kilisesi'ne mensup olmayan Yunan uyruklu keşişlerin miras ilişkilerini düzenleyen Bizans-Roma hukuku hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmektedir. Medeni Kanun'un 99. maddesinin 1946'da yürürlüğe girmesinden sonra bile yürürlükte kalan bu hükümler, bağışlanmayan taşınır ve taşınmaz malların manastır ile keşişin, din adamları arasında Justinianus'un "Neara 5, 76 ve 123" ile Leo'nun "Neara 5-6" Yasasında[561] belirtilen oranlarda paylaştırılmasını öngörmektedir.[562] Nitekim Bizans hükümlerinin miras ilişkileri için de geçerli olduğu, medeni hukuk tarafından da kabul edilmektedir.[563] Sonuç olarak, manastır keşişinin ölümüne kadar elinde kalan taşınır mallar ya da manastıra "tahsis etmediği" mallar, belirtilen hükümlerde öngörülen oranlarda manastır ile keşişin mirasçıları arasında dağıtılır. Eğer mirasçı yoksa, tahsis edilmemiş tüm mülkler miras yoluyla manastıra geçer. Aynı şekilde, bir manastır vakfının keşişinin yemin töreni sırasında sahip olduğu, yönetimini elinde tuttuğu ve ölümüne kadar elden çıkarmadığı mallar da aynı şekilde elden çıkarılır.[564]

Ayrıca keşişin, manastıra devredilmeyen ve bu nedenle yeminden sonra mülkiyetinde kalmaya devam edecek olan taşınır malları ile ilgili olarak, Justinianus yasası

---

560 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 38.

561 Justinianus'un "Neara" 5, 76 ve 123'ü ve Leo VI'nın "Neara" 5-6'sı Bizans mevzuatının bir parçasıdır ve bu imparatorlar tarafından çıkarılan yasama kararnameleri veya emirleri olarak bilinir. "Neara"lar, Justinianus'un "Codex", "Digest" ve "Institutes" gibi ana yasa koleksiyonlarının tamamlanmasından sonra çıkarılan yasa koleksiyonlarıdır. Bu "Nera"lar ceza hukuku, mülkiyet hakları ve miras hukuku gibi çeşitli konularda önceki kanunlara ekleme yapan ya da onları değiştiren hükümler içerir. Bk. Troianos, "Oi «Kodikopoiitikés» Nearés tou Ioustinianoú. I periptosi tis Nearás 123".

562 Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 680.

563 ΑΠ 1300/84, ΕλλΔ26 (1981), 41 επ.

564 Trogianos, "Paratiríseis Sto Klironomikó Díkaio Tou Agíou Órous", 649.

hükümlerinin uygulanacağı ve taşınır mallarının genel veraset yoluyla manastıra devredileceği şeklinde aksi bir görüş de savunulmuştur.[565]

3.2.4. "Koura"dan Sonra Mülk: Komün ve Özel Manastırların Keşişlerinin "Koura"dan Sonrası Mülkü

Bir keşişin yemin töreninden sonra edindiği herhangi bir mülk, keşiş nerede ölmüş olursa olsun, kendisi için yasal olarak bir azat belgesi düzenlenmediği sürece, yani manastırın kardeşliğinin bir üyesi olarak kaldığı sürece, ölümü sırasında bulunduğu manastıra geçer. Başka bir deyişle ister komün ister özel manastır keşişi olsun, her Athonite keşişin varisi manastırıdır.[566]

Athos Dağı keşişinin vasiyeti, ancak manastırdan yasal olarak ayrıldığı zaman geçerlilik kazanır. Keşişin, keşiş olduktan sonra edindiği mülk üzerinde tasarrufta bulunması kamu düzeni kurallarına aykırıdır ve Medeni Kanun'un 174 ve 175. maddeleri uyarınca[567] geçersiz sayılır.[568]

Hâkim görüşe göre, bir manastır topluluğuna mensup bir keşişin edindiği herhangi bir mülk veya yemin töreninden ("Koura") sonra kendisine intikal eden herhangi bir şey, doğrudan manastırın mülkü haline gelir. Bu durumda keşiş, malı manastır adına edinmiş olur.[569] Bir şeyin mülkiyetinin manastıra geçişi, doğrudan manastıra değil, esasen eski sahibi ile yeni sahibi olan manastır arasındaki ara bağlantı olan keşişin şahsı aracılığıyla gerçekleşir. Bu şekilde, keşiş devredilen şey üzerinde ayni bir hak elde etmez ve medeni statüsü Roma hukukundaki bir amirin statüsüne yarı eşittir. Ancak, bu görüş bazı şüphelere yol açmaktadır. Özellikle, Medeni Kanun'un 1034 ve 1033. maddelerine göre, taşınır veya taşınmaz malların mülkiyetinin devri, devreden ve devralan arasında mülkiyeti devretmeyi amaçlayan bir sözleşme gerektirir. Bu nedenle, Medeni Kanun'un 441. maddesinde ayni bir sözleşmenin değil, yalnızca üçüncü bir kişi lehine bir vaat

---

565 Panagiotakos, *Sýstima Ekklisiastikoú Dikaíou Katá Tin En Elládi Ischýn Aftoú*, 251.

566 Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 78; Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 120; Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 680-681; Christophilopoulos, *Ellinikón Ekklisiastikón Díkaion*, 324.

567 Yunanistan Medeni Kanunu'nun 174. ve 175. maddeleri hukuki işlemlerin yasallığı ve sonuçları ile ilgilidir. Bk. Ak 174/1946. AK 175/1946

568 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 40 υπ' αριθ. 831/2013 από. ΑΠ, ΤΝΠ.

569 Evangelos Ntoris, *To Dikaio Tou Agiou Orous*, ts., 413.

sözleşmesinin öngörüldüğü dikkate alındığında, sözleşmeye taraf olmayan üçüncü bir kişi lehine mülkiyetin devri geçersizdir. Bu nedenle, keşiş ve devredenin taraf olduğu ayni sözleşmeye, üçüncü bir kişi olarak taraf olmayan manastıra mülkün nasıl devredileceği sorusu ortaya çıkmaktadır. Buna göre, bu görüşün doğru olabilmesi için, üçüncü kişi ve keşişin vakıf senedinde mülkiyetin manastıra devredilmesini şart koşması gerekir. Aksi takdirde, bu senedin yalnızca keşişin mülkünün manastır tarafından edinilmesi için kanunen özel bir yol sağladığı kabul edilmelidir.[570]

Mülkiyetin bu şekilde de olsa manastıra devredilmesi, devredilen mülk üzerindeki alacaklıların talepleri veya yasal kader hakları gibi mevcut üçüncü taraf haklarına halel getiremez. Üçüncü şahısların hakları her durumda korunur ve keşiş tarafından edinilen mülkün sahibi haline gelen manastıra karşı da geçerlidir. En önemlisi, manastırın mülkünün nasıl edinildiğine bakılmaksızın, komünal sisteme tabi olan keşişlerin kişisel mülk edinme hakkından mahrum bırakılmasıdır. Başka bir görüşe göre ise şu hususlar kabul edilmektedir: Keşiş, asgari bir süre için bile olsa, kendi mülkünü edinme hakkına sahip olmadığından, bunu otomatik olarak manastır adına edinmiş kabul edilir. Bu nedenle, bir manastırın keşişinin yemin töreninden sonra edindiği herhangi bir mülk manastıra devredilir. Bu durumda, keşişin mülkiyeti, kendisine devredilen bir miras ya da mirastan feragat etme olanağına sahip olduğu "hayali bir an" için bile olsa, araya girer.[571]

Keşişin edinilen mallar üzerindeki mülkiyetine "zaman içinde hayali bir an" için bile olsa müdahale edilmesine ilişkin bu görüşün temeli, taşınır malların dolaylı temsilci tarafından edinilmesi ve zilyetlik hakkının öncelenmesi teorisine dayanmaktadır. Dolayısıyla, bu teori uyarınca, komün manastırın keşişi dolaylı temsilcisi olarak manastır adına mülkü edinir. Ancak bu KXAO'nun 101. maddesinin b paragrafında komün keşişi tarafından mülk edinilmemesiyle ilgili olarak açıkça öngörülene aykırıdır. Ayrıca, keşişin mirastan bir süreliğine feragat edebilmesinin pratik bir değeri olup olmadığı konusunda makul şüpheler vardır; zira keşiş feragat etmek istese bile, feragat için gerekli prosedür zaman alıcıdır.[572]

---

[570] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 41.

[571] Trogianos, "Paratiríseis Sto Klironomikó Díkaio Tou Agíou Órous", 647.

[572] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 41.

Ayrıca, mirasın borçları konusunda, keşişe borçlu bir miras getirilirse, mirastan feragat etme veya mirası envanterden yararlanarak kabul etme hakkının keşişe değil manastıra ait olacağının kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur. Bunun nedeni keşişin, manastırın bir aracı olarak edindiği her şeyin manastıra yüklenmesi tehlikesinden kaçınmaktır. Yukarıdakilere ek olarak, mülk sahibi olamayan komün keşişlerine ilişkin KXAO'nun 101. maddesindeki düzenlemenin İdare tarafından da kabul edildiğini belirtmek gerekir.[573]

Özel bir manastır eklentisinde yaşayan keşişin (yukarıda da belirtildiği üzere, Athos Dağı'nda özel manastır kalmamıştır. Onun yerine bazı manastırların eklentileri hâlâ özel olarak görev yapmaktadır), herhangi bir nedenden ötürü edindiği herhangi bir mülkün mülkiyetini ister bedelli ister bedelsiz olsun, elinde tutmaya devam eder ve ölünceye kadar bunları serbestçe yönetebilir ve elden çıkarabilir.[574] Mülk sahibi keşişler için tek kısıtlama, mülklerini ölüm geldikten sonra elden çıkaramayacak olmalarıdır, çünkü yukarıda belirtildiği gibi, her Athonite keşişinin varisi manastırıdır. Bu nedenle, daha önce de belirtildiği gibi, böyle bir senet geçersizdir.

Bir manastırın keşişinin, "Koura" keşişlik yemin töreninden sonra edindiği mülk üzerinde, sağlığında bile tasarrufta bulunamayacağı, ancak istisnai olarak manastırın özel durumlarda verdiği izinle tasarrufta bulunabileceği yönündeki karşıt argüman dikkate değerdir. Tasarruf yasağının gerekçesi, keşişin yeminden sonraki mülkünün manastıra devredilebilmesi için, manastırın keşişin herhangi bir yabancılaştırma ve kamulaştırma eyleminden korunması gerektiğidir. Aksi takdirde, bu görüşe göre, KXAO'nun 101(b). maddesi hükmü anlamsız olacaktır, çünkü mevcut düzenlemeye göre keşişin mirasçısı olarak manastıra gelmesi gereken mal varlığını kaybetme riskine yol açacaktır. İlgili manastır, keşişe satış izni vermek için, koşulları ve keşişin satış için öne sürdüğü nedenleri, örneğin sağlığının bakımı, yakın akrabalarının bakımı vb. değerlendirir. Bu nedenle keşişin, manastırın izni olmadan hayattayken mülkünü tapu yoluyla elden

[573] Konstantínos Papageorgíou, *Forología Thriskeión Kai Koinofelón Nomikón Prosópon* (Trikala: Prótypes Thessalikés Ekdóseis, 2005), 282-284.

[574] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 78; Konidaris, *Encheirídio Ekklisiastikoú Dikaíou*, 278; Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 120; Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 723-724; Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 681.

çıkarması durumunda, kendi adına yapılan yasal işlemin geçersiz olduğunu anlamak kolaydır.[575]

Manastır, daha önce de belirtildiği gibi, keşişin ölümünün gerçekleştiği yere veya gayrimenkulün konumuna bakılmaksızın, yalnızca keşişin ölüm belgesi almamış olması koşuluyla, keşişin miras sonrası mal varlığını külli halef olarak devralır (KXAO Madde 103). Külli halef olarak mirasçının yasal korumasından yararlanır. Daha spesifik olarak, manastır, miras kalan mülkü elinde bulunduranlara veya özellikle miras kalan mülk üzerindeki haklarını ihlal eden herhangi bir üçüncü tarafa karşı yasada öngörülen özel davaları açabilir. Özellikle, miras kalan mülkle ilgili kesin talep, menfi veya tespit davası söz konusu olduğunda, mülkiyetini verasete dayandıran manastır, dava dilekçesinde mirasçı statüsünden, kabul beyanının veya miras senedinin transkripsiyonundan ve ölen keşişin mülkün sahibi olduğu gerçeğinden bahsetmeli ve bunları ileri sürmelidir. Ancak, Manastırın miras kalan mülk üzerindeki hakkının korunması için dava açabilmesi için bu unsurları ileri sürmesi gerekli değildir. Zira Medeni Kanun'un 983. maddesi uyarınca keşişin ölümü üzerine zilyetlik hakkı Manastır'a geçmektedir.[576]

Ayrıca, yukarıda da belirtildiği gibi, KXAO, keşişin taşınır mallarına ilişkin özel bir düzenleme öngörmemektedir. Hâkim görüşe göre, mülkiyet terimi keşişe ait tüm ekonomik değerleri kapsamaktadır ve bu nedenle taşınmaz mallar için geçerli olan KXAO'nun 101. maddesinin, taşınır mallar için de uygulanması gerekmektedir.[577]

3.2.5. Başka Bir Manastıra Geçiş Yapan Bir Keşişe Uygulanan Yasal Muamele

Diploma alan ve yeni manastır siciline kaydolduktan sonra bir önceki manastırdan farklı türde başka bir manastır veya vakıf kuruluşuna giren bir keşiş, ikinci manastırın ilgili hükümlerine tabidir. Athos Dağı'ndaki özel manastırların kapatılması nedeniyle gerekli görülmese de, özel bir manastırın komün bir manastıra dönüştürülmesi (tersine izin

---

[575] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 43.

[576] Yunan Medeni Kanunu'nun 983. maddesi haksız fiil sorumluluğu ile ilgilidir. Spesifik olarak, başka bir kişiye hukuka aykırı ve kusurlu bir şekilde zarar veren herkesin onu tazmin etmekle yükümlü olduğunu öngörmektedir. Bu hüküm, bedensel yaralanma, mülkün tahrip edilmesi veya üçüncü şahıslara zarar veren diğer suçlar gibi haksız fiil sorumluluğu için temel düzenlemedir. Αθ. 4208/2009 Ελλδνη 50 (2009) σ. 1753. AK 983/1946

[577] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 77-78; Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 120.

verilmez) ve keşişin mülkünü korumak amacıyla özel bir manastıra kaydolmak için çıkış belgesi talep etmesi durumunda, manastırın KXAO'nun 103. maddesi uyarınca ayrılma nedenlerini incelemeden çıkış belgesini vermek zorunda olduğu belirtilmelidir. Ayrıca, diploma alan ve Athos Dağı dışında, önceki manastırdan farklı türde bir başka manastırın kardeşliğine giren bir keşiş, manastır siciline kaydedildiği andan itibaren ikinci manastırın hükümlerine tabi olur.[578]

Yargıtay'ın 209/1965 sayılı kararı dikkat çekicidir; bu karar, keşişlerin mirası konusundaki yasal durumu netleştirmenin yanı sıra, Yunanistan Milli Kilisesi'nin bir manastırında kayıtlı olan bir Athos Dağı keşişinin davasında da önemli bir hüküm vermiştir. Xiropotamos Manastırı rahiplerinden bir din adamı, 1930 yılında yasal olarak manastırdan ihraç edilmiştir. Bu din adamı, 1938 yılında bir mülk edinmiş ve 1942 yılında Yunanistan Milli Kilisesi'nin bir manastırına, yani Trikki ve Stagi Kutsal Metropolitliğinin Douvikos Manastırı'na kaydedilmiştir. Ancak, ölümüne kadar bu manastırdan yasal bir diploma almamıştır. Yargıtay, Douvikos Manastırı ve O.D.E.P.'nin[579], keşişin Manastır'dan yasal olarak ihraç edilmediği için, Yunanistan Milli Kilisesi'nin alanına ilişkin GYID/1909 uyarınca her ikisine de eşit olarak miras kaldığı yönündeki iddiasını kabul etmiştir.[580]

Keşişlerin mülkiyet ve miras ilişkilerine dair hükümler, Athonite rahipler, yani ruhban olarak atanmış keşişler için de geçerlidir. Bu rahipler, atanmaları nedeniyle keşiş statülerini kaybetmezler ve bu nedenle sıradan keşişlerle aynı kısıtlamalara ve kurallara tabidirler. Sonuç olarak, KXAO'nun 101. maddesinde öngörüldüğü şekilde, yerleşmiş oldukları manastır, onların varisi olur.[581]

---

[578] Konidiris, *Themeliódeis Diatáxeis Schéseon Krátous - Ekklisías*; Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 75.

[579] O.D.E.P., Yunanistan Kilisesi'nin sahip olduğu taşınır ve taşınmaz malların yönetiminden ve kullanımından sorumlu olan Kilise Mülk Yönetimi Örgütüdür. Kilise Mülk Yönetimi Örgütü (O.D.E.P.), manastır mülkleri ve diğer varlıkları da içeren kilise mülklerinin yönetimini organize etmek üzere kurulmuştur. 1988'den sonra, O.D.E.P.'nin sorumlulukları ve mülkleri, bu mülklerin yanı sıra Yunanistan Kilisesi'ne edinilen veya devredilen yeni varlıkları yönetmeye devam eden Kilise Merkezi Finans Servisi'ne (E.C.Y.O.) devredilmiştir. Bk. Silogikos, "ODEP (Organismós Diacheiríseos Ekklisiastikís Periousías) Archives", *Ta Athinaıka* (blog), 2024; Eklisia, "Érevna: I Ekklisiastikí Periousía Kai Oi Istorikés Dienéxeis Me Tin Politeía", *Orthodoxia* (blog), 2023.

[580] ΑΠ 209/1965 (Ολομ.) NoB 13 (1965) σ. 1145- 1146. Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 45.

[581] Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 75-79.

3.2.6. Manastırdan Yasal veya Keyfi Olarak Ayrılma Durumunda Uygulanacak Miras Hukuku

Athonite rahipleri için geçerli olan düzenlemelerden farklı olarak, genel miras hukuku uyarınca, Athos Dağı keşişlerin soyundan gelen ve bulundukları manastırı kalıcı olarak terk eden din adamları mirasçı olma hakkına sahiptirler. Bu durum, keşişlerin manastır dışında yaşamak amacıyla manastırdan çıkış belgesi alması (örneğin profesör veya papaz olarak ya da diğer kilise hizmetlerine atandıklarında) ya da görevlerinden alınarak manastırdan çıkarılmaları halinde geçerlidir. Bu hükümler Athos Dağı tüzüğünde başka bir hüküm bulunmadığı için, ikincillik ilkesi uyarınca uygulanabilmektedir.[582] Bu durumda, mirasın sadece keşişin tövbe veya terk nedeniyle manastırdan kesin olarak ayrılmasından sonra edindiği malvarlığından oluşan kısmı miras hukuku tarafından düzenlenmektedir.[583] Bu malvarlığı örfi hukuka tabi olduğu için, keşiş, hayatı boyunca ya da ölümü nedeniyle malvarlığı üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilir ve bu nedenle ölümünden sonra malvarlığını düzenlemek için hazırladığı her türlü vasiyetname geçerlidir.[584]

Kanun, manastırlarından yasal olarak bir diploma ile ayrılan keşişlerin davalarını veya Athos Dağı keşişlerinin soyundan gelen ve rahiplikten azledilen din adamlarının davalarını yargılarken, Yunanistan Milli Kilisesine bağlı keşişlerin kalıtsal mirası ile ilgili daha önce formüle ettiği pozisyonları kıyas yoluyla uygulamıştır.[585] Buradan çıkan sonuç, keşişin ya da rahibin mülkünün edinilme zamanına bakılmaksızın, mülkün düzenlenmesinin keşişin ölümünden önce ikamet ettiği son manastırın tabi olduğu hükümlerin kapsamına gireceğidir.[586]

Eğer bir keşiş, bir manastırı yasal olarak diploma ile terk eder ve başka bir manastırda ikamet ederken ölürse, varisi son manastır olacaktır. Ayrıca, bir keşişin bağlı olduğu manastırdan yasal olarak ayrıldıktan sonra edindiği mülk, keşişin yeni manastıra kaydolmasından önce ya da sonra edinilmiş olmasına bakılmaksızın, tövbe belgesinin bir

---

582 ΝΣΚ 708/2002, Εφ.Αθηνών 649/1998, ΤΝΠ. υπ' αριθ. 292/1987 ΜΠ. Τρίπ/λης, Ελλ.Δνη, 29 (1988), σ. 1249. Ν ΓΥΙΔ/1909.

583 ΝΣΚ 419/2010, ΤΝΠ

584 ΝΣΚ 708/2002. Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous-Klironomikí Diadochí Tous*, 46.

585 ΑΠ 209/1965

586 Εφ. Αθ. 369/1960 ΕλλΔνη 1 (1960) σ. 217

sonucu olarak tövbe manastırından ayrıldıktan sonra edinilmiş olması koşuluyla, ikamet ettiği yeni manastıra geçer. Manastırdan keyfi olarak, yani KXAO'nun 103. maddesi uyarınca manastırlarından yasal bir ihtida belgesi almadan ayrılan keşişlerin veya din adamlarının mülkleri, yasadışı ayrılışlarından sonra bile KXAO'nun 101. maddesine tabi olmaya devam edecektir. Mal varlıkları, Athos toprakları dışında edinilmiş ya da genel ekonomik faaliyetlerinden elde edilmiş olsalar bile, özel ya da komünal bir manastır olmasına bakılmaksızın, tövbe ettikleri ya da terk ettikleri manastıra devredilecektir. Buna ek olarak, yukarıdaki keşişlerin yeminlerini bozduktan sonra edindikleri mal varlıklarını elden çıkarma yasağı yürürlükte kalmaya devam eder. Mal varlıkları üzerindeki her türlü tasarruf ve bu mal varlığının tasfiyesine yönelik her türlü vasiyet, vasiyetin iptalini talep edebilecek tek kişi lehine hükümsüz sayılacaktır. Hükümsüzlük, yasal menfaati olan herhangi bir kişi tarafından itiraz veya tespit davası (mutlak hükümsüzlük) yoluyla ileri sürülebilir.[587]

Bu noktada, yukarıdaki keşişlerin ya da din adamlarının, özel manastırlardan gelmeleri halinde, mülkleri üzerindeki tasarruf işlemlerinin geçersizliğine ilişkin bir sorun ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Özel bir manastırın keşişleri, yemin törenlerinden sonra mülkleri üzerinde tasarruf işlemlerini gerçekleştirme hakkına sahiptir. KXAO Madde 101(d) hükmünün açık ifadesine göre, yalnızca komün bir manastırın keşişinin tasarruf eylemleri geçersizdir. Bu nedenle, "özel keşiş" niteliğine sahip bir keşiş veya din adamı, eğer malları üzerinde bir tasarrufta bulunursa ve bir diploma (çıkış belgesi) almamışsa, bu işlem geçersiz sayılabilir.

Piskopos olarak atanan Athos keşişlerinin durumundan bahsedecek olursak, içtihat hukuku, piskopos olarak atanan keşişler için KXAO'nun 101. maddesinin uygulanmasında bir istisna kabul etmiştir. Bu kişiler, manastır statülerinin değişmez niteliği nedeniyle keşişlik statülerini olduğu gibi muhafaza edebilirler, ancak itaat ve bağlılık vaatleri yine de keşişin terfi ettiği piskoposluk makamıyla bağdaşmadığı için kaldırılmıştır. Piskopos olan Athonitler, kendileri için bir af mektubu düzenlenmemiş ve hâlâ manastır sicilinde kayıtlı olsalar bile, genel hukuk hükümlerine göre mülk edinme ve miras bırakma hakkına sahiptirler. Azat belgesinin düzenlenmesi gereksiz hale gelir,

[587] Papageorgiou, *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*, 120; ΑΠ 462/2008, ΝΣΚ 708/2003 Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 48.

çünkü keşişin piskopos olmak için ayrılması daha yüksek bir dinî makamın emriyle gerçekleşmiştir. Piskoposlar için, Athonite keşişi statüsünün kazanılmış olması yeterlidir; bu da ilgili deneme ve "Koura"dan sonra yapılır.[588]

Buna karşıt bir görüş de ileri sürülmüştür; piskopos olarak atanan bir keşişin malvarlığı, ölümünden sonra, KXAO'nun 101. maddesi hükümlerine uygun olarak ilgili manastıra devredilir.[589] Piskoposun mal varlığının manastıra devredilmesinin nedeni, piskoposun atanmasından sonra bile manastırın manastır siciline kayıtlı olması ve bu nedenle diğer keşişler için de aynı şeyin geçerli olması gerektiğine dayanmaktadır. Bununla birlikte, ilk görüşe göre, miras hukuku hükümleri, keşişin piskoposluk rütbesine yükselmesinden itibaren edindiği mülkler için geçerlidir. Buna karşıt bir görüşe göre ise, genel hukuk hükümleri keşişin sadece piskopos olarak takdis edilmesinden sonra edindiği mülkler için değil, piskopos olarak takdis edilmesinden sonra edindiği tüm mülkler için geçerlidir.[590]

3.2.7. Keşişlerin Borçları İçin Manastırın Sorumluluğu

İster komün ister özel olsun, manastır, miras kalan keşişin KXAO'nun 101. maddesinin c paragrafında belirtilen hükümlere uygun olarak kendi iznini aldıktan sonra, miras kalan borçların sorumluluğunu üstlenir: *"Manastır, kendi yazılı izni olmaksızın akdedilmiş olması halinde keşişlerin borçlarından sorumlu değildir"* hükmün uygulanmasına ilişkin olarak yargıtay, hükmün sadece borçlar için değil, keşişin diğer tüm yükümlülükleri için de geçerli olduğuna karar vermiştir.[591] Daha spesifik olarak, hükmü yorumlamaya devam eden içtihat hukuku, manastırın keşişin alacaklılarına karşı sorumlu olduğuna karar vermiştir, çünkü ister komün ister özel manastır sahibi olsun, keşiş tarafından üstlenilen borçlar ve genel olarak onun tarafından üstlenilen herhangi bir nitelikteki yükümlülükler, yalnızca onun önceden rızası ile gerçekleşmiştir.[592] Asli mahkemeler daha önce yazılı rıza sınırlamasının yalnızca borçlara ilişkin sorumluluk için geçerli olduğunu ve bu nedenle mirasçı, manastırın keşişin ölümünden sonra keşişin kalıtsal mülkünün tamamını edinmesi halinde keşişin diğer tüm yükümlülüklerinden sorumlu olduğunu kabul

---

588 Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 79-80.
589 N. Oikonomidis, "O Áthos Kai to Stouditikó Prótypo Koinovíou", *To Ágio Óros Chthes-Símera-Ávrio* (Selanik: E. M. Spoudon, 1996), 570-576.
590 Kontis, *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio*, 310.
591 Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 80-81; Poulis, *Ekklisiastiko Dikaio*, 681.
592 ΑΠ 401/1959 NoB 7 (1959).

etmiştir.[593] Son içtihatlara göre, manastırın rızası, alacaklının borcun keşişin mirasçısı olarak manastır tarafından ödenmesini talep ettiği bir davada belirtilmesi gereken temel bir unsurdur.[594] Ayrıca, manastır tarafından bir hakkın kötüye kullanılması durumunda, kamu düzeninin bir gereği olarak, KXAO Madde 101(c) hükmünün medeni kanun Madde 281'in uygulanmasının dışında bırakılamayacağına karar verilmiştir.[595]

KXAO Madde 101(c) hükmü bazı durumlarda katı sonuçlara yol açabilir. Örneğin, şu durumu ele alalım: bir komün manastırının keşişi, keşişliğe yemin töreninden sonra ("Koura"), hukuki ve yasal haklarını korur. Bu, bir borç sözleşmesi yapabileceği anlamına gelir, ancak herhangi bir mülkü yönetmesi yasak olduğu için, borç para aslında manastıra gidecektir. Borç geri ödenmezse, borç veren, keşişin borcunun ödenmesi için manastıra karşı yasal işlem başlatsa bile, manastır yazılı olarak borç vermeye rıza göstermemişse, hiçbir şeyi iade etmek zorunda değildir. Dolayısıyla, belki de bu durumda manastır, sebepsiz zenginleşmeye ilişkin hükümler temelinde sorumlu tutulmalıdır (MK Madde 904 ve devamı).[596]

Keşişin ölümünden sonra malları özel bir manastıra miras kaldıysa, her mirasçının borçlardan sorumlu olması gerekmektedir (MK Madde 1901)[597]. Yukarıdakilerin tümü,

---

[593] Εφ Λαρ 88/1959 ΑΕΚΔ ΙΓ (1958), σ. 202, Ntoris, *To Dikaio Tou Agiou Orous*, 420.

[594] Kontis, *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio*, 311.

[595] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 50.

[596] Yunanistan Medeni Kanunu'nun 904 ve devamı maddeleri sebepsiz zenginleşme ile ilgilidir. Bu maddeler özellikle, yasal bir neden olmaksızın elde edilen malvarlığı menfaatlerini iade etme yükümlülüğünü düzenlemektedir. Madde 904: Haklı bir neden olmaksızın başkasının zararına zenginleşen kişinin elde ettiklerini geri vermekle yükümlü olduğunu belirtir. Madde 905: Bu yükümlülüğün hem malın hem de ondan elde edilen menfaatlerin iadesini kapsadığını belirtir. Madde 906: Ayni iadenin mümkün olmadığı durumları ifade eder ve para olarak tazminat öngörür. Madde 907: Zenginleşmenin iyi niyetle elde edilmiş olsa bile, elde tutulmasını haklı kılan özel bir neden olmadıkça ödenmesi gerektiğini belirtir. Madde 908: Zenginleşmenin bir kişinin dürüst olmayan eylemi veya ihmalinden kaynaklanması halinde, iadenin talep anında mevcut olan menfaatle sınırlı olduğunu belirtir. Bu maddeler, işlemlerde adaleti sağlamayı ve üçüncü tarafların aleyhine sebepsiz zenginleşmeyi önlemeyi amaçlamaktadır. Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous-Klironomikí Diadochí Tous*, 51. AK 904/1946.

[597] Yunanistan Medeni Kanunu'nun 1901. maddesi kişilik ihlalinin koşulları ve sonuçlarıyla ilgilidir. Özellikle, bir kişinin kusurlu ve hukuka aykırı bir davranışla başka bir kişinin kişiliğine zarar verdiği durumları düzenler. Bu durumda, fail neden olduğu zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Buna ek olarak, Madde 1901, zarar gören tarafın suçun gelecekte sona ermesini ve vazgeçilmesini talep etmesine izin verir. Tazminat, ihlalin niteliğine ve ağırlığına bağlı olarak manevi tazminatı da içerebilir. Bk. AK 1901/1946.

daha önce içtihat hukuku tarafından kabul edilen şu ilkeyle birleşmiştir: Mirasçı keşiş, keşişin yemin töreni ("Koura") sonrası edindiği tüm mülkten, keşişin diğer tüm yükümlülüklerinden (yazılı izni olmadan alınan krediler hariç) sorumludur. Son olarak, KXAO'nun 141. maddesi, ana manastırın onayı olmadan manastıra bağlı hücre vb. eklentilerde keşişlik yapan keşişlerin ikamet ettikleri süre zarfında borçlanmalarını yasaklayan özel bir hüküm içerir. Aksi takdirde, manastır borç/kredi için hiçbir sorumluluk taşımaz. Hücre veya kulübeleri ipotek etmeleri de yasaktır. Böyle bir ipotek sözleşmesi yaparlarsa, bu sözleşme hükümsüz sayılır.[598]

3.2.8. Miras Kalan Mülkün Vergi Muamelesi

Vergi yasası hükümlerine göre (2961/2001 sayılı yasanın 1. ve 34. maddeleri)[599], ölüm veya bağış yoluyla mülk edinen herhangi bir devlet yetkilisi veya halktan bir kişi vergiye tabidir. Vergiye tabi olan kişi, edinilen mülk ve ölen veya bağışlayan ile olan ilişkiye bağlı olarak edinimden yararlanan kişidir. Madde 25 paragraf 1 A ve 2961/2001 sayılı yasanın 43 C bölümü uyarınca[600], hak sahipleri devlet, belediyeler, cemaatler, Kutsal Kiliseler, Kutsal Manastırlar, Kutsal Kabir Cemaati[601], Sina Dağı Kutsal Manastırı ve kamu hukuku

---

598 Papastathi, *Nomokanonikés Melétes*, 80-81.

599 Yunanistan'ın 2961/2001 sayılı Yasasının 1. ve 34. maddeleri Miras, Bağış ve Ebeveyn Hakları Yasasına atıfta bulunmaktadır. Madde 1; Verginin konusu ve amacı: Bu madde kimlerin vergiye tabi olduğunu ve tam olarak neyin vergilendirildiğini tanımlamaktadır. Spesifik olarak, veraset vergisinin ölüm sonucunda edinilen mülk üzerinden, yani mülkün ölen kişiden mirasçılara devri üzerinden alınmasını öngörmektedir. Madde 34; Verginin hesaplanması: Madde 34, veraset, intikal ve ebeveyn intikal vergisinin hesaplanma yöntemine ilişkindir. Vergiye tabi değerin hesaplanma yöntemini ve ölen kişi ile mirasçılar, bağışçılar veya ebeveyn yardımlarının alıcıları arasındaki ilişkiye bağlı olarak uygulanabilecek ilgili muafiyetleri veya kesintileri açıklamaktadır. Bk. ΥΠ΄ ΑΡΙΘ. 2961 ΦΕΚ Α΄266/22.11.2001

600 2961/2001 sayılı Yasanın 25. maddesinin 1. fıkrasının A bendi: Bu madde veraset vergisinden muafiyetlerle ilgilidir. Bu hüküm, belirli koşullara ve sınırlara tabi olmak kaydıyla, ölenin eşi ve çocukları gibi yakın akrabalarına intikal eden malvarlığı için veraset vergisinden muafiyet sağlar. 2961/2001 sayılı Yasanın 43. maddesi, C bölümü, (a) bendi: Bu madde miras kalan, bağışlanan veya ebeveyn yardımı olarak sağlanan varlıkların vergiye tabi değerinin hesaplanmasına ilişkindir. Bölüm C varlıkların değerinin belirlenmesi ve verginin hesaplanması için ilgili oranların uygulanmasına ilişkin prosedürü açıklamaktadır. Durum (a) özellikle bu bölüm için geçerli olan özel değerleme yöntemlerini veya muafiyetleri tanımlayabilir. Bk. ΥΠ΄ ΑΡΙΘ. 2961 ΦΕΚ Α΄266/22.11.2001

601 Kutsal Kabir Cemaati, Kudüs'teki Kutsal Kabir Bazilikasında bulunan kutsal mabetlerin kullanımını ve yönetimini düzenleyen yasal ve dinî bir rejimdir. Bu statü, mabet üzerinde hak sahibi olan çeşitli Hıristiyan topluluklar arasındaki ilişkileri düzenler ve çatışmaları önlemeyi ve alanda barışı korumayı amaçlar. Statüko rejimi 1852 yılında Osmanlı Devleti tarafından resmen kurulmuş ve 1878 yılında Berlin Antlaşması ile onaylanmıştır. Çeşitli Hıristiyan topluluklar arasında kutsal mekanların kontrolü ve kullanımı konusunda süregelen anlaşmazlıkları ele almak için bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Statüko rejimi, ibadet

kapsamında oluşturulan ve faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ise edinimler vergiden muaftır. Bu kişiler aynı zamanda vergi beyannamesi verme yükümlülüğünden de muaftır. Dolayısıyla, Athos Dağı Kutsal Manastırı tarafından bir keşişin bağışından veya mirasından elde edilen herhangi bir şey vergilendirilmez.[602]

Ayrıca, AYO 10115144/768/A/POL/23-12-2003 sayılı *"Athos Kutsal Manastırlarından birinin manastır siciline kayıtlı bir keşişin mülkünün vergilendirilmesi"* konulu genelge uyarınca, yemin töreninden ("Koura") önce edindiği ya da sonrasında ölüm ya da bağış yoluyla kendisine geçen mallar için, Kutsal Manastır keşişlerinin yeminden sonra edindikleri ve manastırlarına geçen taşınır ya da taşınmaz mallar için veraset ya da bağış vergisi ödenmez ve bu mallar da muaftır. Aynı durum, eklentilerin keşişleri, yani *skiti*lerde, hücrelerde, kulübelerde veya inzivalarda yaşayanlar için de geçerlidir. Yukarıdaki düzenlemeler, manastırlarını yasal olarak terk eden, yani Athos Dağı dışında papaz, öğretmen vb. olarak yaşamak için diploma/azat belgesi alan Athonit keşişler veya rahipler için geçerli değildir, çünkü yukarıda belirtildiği gibi, geçerli teoriye göre, vergi ve miras durumları ortak hukuka tabidir.[603]

Bununla birlikte, gerçek şu ki, Athos Dağı miras veya bağış yoluyla elde ettiği mallar için vergi ödemekten muaf olabilir, ancak bu diğer vergi yüklerine tabi olmadığı anlamına gelmez. Belirtilenler şunlardır: Yeni inşa edilen binaların ilk devrinde %19 katma değer vergisi (KDV) ödenmesi, emlak vergisi (KDV) ödenmesi, binaların, arazilerin kiralanmasından elde edilen gelir üzerinden %20 vergi ödenmesi, Kutsal Manastırların

zamanı ve yerlerinin tahsisini, dinî törenlerin icrasını ve tapınağın genel yönetimini düzenler. Herhangi bir değişiklik ya da yenileme için tüm cemaatlerin mutabakatı gerekmektedir. Her topluluğun hak ve sorumluluklarının bulunduğu belirli alanlar vardır ve rejimin herhangi bir şekilde ihlal edilmesi gerginliklere yol açabilir. Kutsal Kabir Topluluğu, zaman zaman yaşanan gerginlik ve anlaşmazlıklara rağmen, dünyada çok dinli bir arada yaşama ve işbirliğinin eşsiz bir örneğidir. Kutsal mekânın, dinî inançları ne olursa olsun tüm ibadet edenler ve ziyaretçiler için açık ve işlevsel kalmasını sağlamaktadır. Bk. Dogma, "İ İstoria Tou Naou Tis Anastaseos", Dogma, 2018. (Wikipedia, Temmuz 2024).

602 Papageorgíou, *Forología Thriskeión Kai Koinofelón Nomikón Prosópon*, 282.

603 Papageorgiou, *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*, 725-726.

sahibi tarafından kullanılmayan mülkleri üzerinden elektrikli inşa edilmiş yüzeyler (E.E.T.İ.D.E.)[604] için özel olağanüstü vergi ödenmesi.[605]

Ancak bir görüşe göre, Athos Dağı'nın tam vergi muafiyeti, Anayasa ve KXAO'nun kendisinde yansıtıldığı üzere yarımadanın eski ayrıcalıklı statüsü tarafından dayatıldığı için Yunan Devletinin tutarlı bir duruşu olacaktır. Ancak bu görüş doğru kabul edilmemektedir.[606] Özellikle, Anayasa 105. maddesinin 5(b) paragrafı, diğerlerinin yanı sıra, Athos Dağı'ndaki vergi ve gümrük ayrıcalıklarını kanunla belirlemektedir. "Ayrıcalıklar" kelimesi, Athos Dağı manastır makamlarının tamamının kâr amacı gütmeyen karakteri gerçeğiyle birleştiğinde, Anayasa koyucunun iradesinin en başından beri Athos Dağı makamlarına koşulların haklı kıldığı belirli gümrük veya vergi muafiyetleri tanıyarak daha elverişli vergi muamelesi olduğu şeklinde daha doğru bir yoruma yol açmaktadır. Ancak, yukarıdaki anayasal hükümden de anlaşılacağı üzere, Athos'a yönelik elverişli vergi muamelesi hiçbir şekilde evrensel ve tam bir muafiyet niteliği taşıyamaz. Başka bir deyişle, Anayasanın 105. (5)(b) maddesi genel yasa koyucuya vergi ve gümrük dezavantajlarının kapsamını serbestçe düzenleme konusunda açık bir yetki vermektedir, ancak vergi ve gümrük muafiyetlerinin tamamen

---

[604] E.E.T.İ.D.E. (Elektrikli Yapılandırılmış Yüzeyler için Olağanüstü Özel Vergi), ekonomik kriz sırasında kamu gelirlerini artırmak amacıyla Yunanistan'daki mülk sahiplerine uygulanan olağanüstü bir vergiydi. E.E.T.İ.D.E.'nin temel özellikleri: Uygulama ve Tahsilat; Bu harç, tüm elektrikli yerleşim alanlarına, yani elektrik kaynağı olan tüm binalara uygulanmıştır. Ücretin tahsilatı, borçluların anında ve geniş bir şekilde kapsanmasını sağlamak amacıyla DEİ'nin (Kamu Elektrik Şirketi) elektrik faturaları aracılığıyla yapılmıştır. Hesaplama; Harç miktarı, mülkün yüzölçümünün metrekaresi ve bölge fiyatı (mülkün bulunduğu bölgenin objektif değeri) temelinde hesaplanmıştır. Mülkün kategorisine (örneğin konut, ticari vb.) bağlı olarak oranlarda farklılıklar vardı. Mevzuat Çerçevesi; Harç 2011 yılında kanunla getirilmiş (4021/2011 sayılı Kanun) ve vatandaşlar için ciddi ekonomik zorlukların yaşandığı bir dönemde uygulandığı için güçlü tepkilere ve tartışmalara neden olmuştur. Bu uygulamaya, ciddi bir ekonomik kriz döneminde, ciddi bir ekonomik kriz dönemi neden olmuştur; E.E.T.İ.D.E toplumdan gelen güçlü tepkilerle karşılaşmış ve birçok yasal zorlukla karşı karşıya kalmıştır. 2013 yılında E.E.T.i.D.E'nin yerini, bugün hâlâ var olan ve gayrimenkul üzerinden alınan yıllık bir vergi olan Tek Gayrimenkul Mülkiyet Vergisi (EN.F.İ.A) almıştır. E.E.T.İ.D.E, ekonomik kriz sırasında Yunanistan'da uygulanan birçok kemer sıkma önleminden biriydi ve kamu gelirlerinin artmasına katkıda bulundu, ancak aynı zamanda vatandaşlara getirdiği yük nedeniyle önemli bir muhalefete neden oldu. Bk. İn., "Apó to «charátsi» ston ENFIA: O prosorinós fóros pou égine mónimos", *İn.gr* (blog), 2019.

[605] Bampási, *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*, 53.

[606] Konidaris, *Encheirídio Ekklisiastikoú Dikaíou*, 238-239.

kaldırılmasına veya yukarıdaki açık anayasal hükmün boş bir mektup haline gelmesine neden olacak ölçüde sınırlandırılmasına izin verilmemektedir.[607]

3.3. Yunanistan Milli Kilisesi ve Patrikhane ile İlişkiler

Yukarıda ifade edildiği gibi, Athos'un Yunanistan ve dolayısıyla Milli Kilisesi ile ilişkileri eskiye dayanmaktadır ve Athos'un özerkliği ve dinî statüsü her zaman tanınmış ve ayrıcalıklar tanınmıştır. Yunanistan Milli Kilisesi, devletten ayrı bir yapı olarak düşünülmemelidir. Kilisenin tarihi MS 50. yüzyılına kadar uzanmakta olup, kurucusu olarak Pavlus kayıtlarda zikredilmektedir. Athos'ta olduğu gibi, Yunanistan Milli Kilisesi de çeşitli dönemlere ayrılmaktadır ve zaman zaman zorluklarla karşılaşabilmiştir. Genel olarak bu dönemlere baktığımızda, Athos ile ilişkilerinin kötü olduğu bir döneme rastlanmamaktadır. Aksine, özerkliği ve hakları her zaman tanınmıştır. Yunanistan tarihine baktığımızda da, Kilise ve Athos Dağı keşişleri birçok kez ortak hareket etmiş ve Yunanistan'ın bağımsızlık sürecinde önemli roller üstlenmişlerdir.[608] Bununla beraber, Kilise, Athos'un rûhâniyetinden her daim beslenmiştir. Özellikle 1850'li yıllarda Yunanistan Milli Kilisesi Patrikhane tarafından tanınınca, Athos ile ilişkiler hep devlet ilişkileri çerçevesinde olmuştur ve devletin Athos hakkında aldığı herhangi bir karara veya ayrıcalık haklarına karşı gelmemiştir. Kısaca ifade etmek gerekirse, Athos – Kilise ilişkileri Athos – Devlet ilişkisiyle eşdeğer olmuştur. Günümüzde de bu beraberlik ve iyi ilişkiler devam etmektedir. İlk bölümde Ortodoks dünyasındaki önemine yaptığımız vurgular, Yunanistan Milli Kilisesi için de geçerlidir.[609]

Patrikhane ise Athos'un günümüzdeki rûhâni lideridir. Bugün bu durum böyle olmakla birlikte, tarihsel süreçte ilişkilerinin kötü olduğu, hatta Athos Dağı keşişlerinin neredeyse Patrikhane'ye karşı başkaldırdığı ve kararlarına saygı duymadığı/uygulamadığı zamanlar da olmuştur. Patrikhane'nin özellikle aktif bir şekilde müdahale etmeye ve otoritesini kurmaya başladığı yıllar Osmanlı dönemine dayanmaktadır. Vergi karşılığında korunma bile talep etmişlerdir. 1837'de tüm manastırlara 50.000 groat vergi konulmuş ve cemaat,

---

607 Konstantinos Papageorgiou, *Theoría Kai Práxi Tou Ekklisiastikoú Dikaíou I* (Selanik: Ostraconpublishing, 2014), 229-230.

608 Vovolinis Ant. Konstantinos, *I Ekklisía Eis Ton Agóna Tis Eleftherías 1453-1953* (Kérkyra, 2002).

609 G. Chalkiadákis Emmanouíl, *Ekklisiastikí Istoría tis Elládos* (Irákleio Krítis: Patriarchikí Anótati Ekklisiastikí Akadimía Krítis, 2016).

başlangıçta sadece rûhâni olarak Kiliseye tabi olduğu, bunun dışında özerk olduğu ve doğrudan hükümete bağlı olduğu gerekçesiyle bu vergiyi kabul etmese de sonunda buna uymak zorunda kalmıştır.[610] Aynı yıl, bir veba sanatoryumunun kurulması için Türk hükümeti tarafından Yunan ulusundan 350.000'lik bir meblağın bir kısmı olan 35.000 groat katkı talep edildiği ve asıl kaynaklarda "vergi yükleri" olarak geçen bu tarz maddi taleplerin zamanla arttığı kaydedilmiştir; 1839'da Stavrodromion'da çıkan yangında hayatını kaybeden "talihsiz" göçmenler için 10.000 groat ve 1843'te Halki Okulu'nun[611] inşa edilen binası için 10.000 groat talep edilmiştir. Manastırlar, kurtuluş zamanına kadar devam eden bu yükümlülükleri karşılayabilmişlerdir.[612]

Patrikhane, aynı zamanda Dağ'ın idari işlerine, özellikle de adli, arazi ve mali anlaşmazlıklara karışmaya başlamıştı. Zaman zaman keşişler, Patrikhane'nin müdahalelerinden ötürü kızgındı; örneğin, 1842'de Patrikhane'nin Aziz Pavlus Manastırı'na uygun bir lider bulunana kadar dört cemaat liderini gönüllü olarak ataması durumunda olduğu gibi. Bu durumda cemaat, otoritesinin keyfi olarak ortadan kaldırıldığını düşünüyordu. Cemaat, Türk hükümetine başvurarak bu müdahaleden şikâyetçi olmuş, ancak Patrikhane, bu eylemin geleneğin sınırları içinde olduğunu belirtmiştir.[613] Aslında Patrikhane, haklı olarak, Dağ'ın kendi kendini yönetmesinin imkânsız olduğu durumlarda, kötü durumu iyileştirmek için gerekli önlemleri almanın kendi görevi olduğu anlayışına sahipti.

Daha sonra, 1850 yılında, Patrik VII. Kiril, Koutloumousiou Manastırı'ndaki cemaatin restorasyonuna ilişkin mührü ile, manastırın "uygun başrahibini atadı." Patrikhane, Athos manastırlarının kalkınmalarını diğer Haçlı manastırlarının kalkınmalarıyla eşitlemeye çalışmıştır. Ancak, manastırın Patrikhane'ye verdiği bir dilekçede belirttiği gibi, bu manastırların haklarının ihlaliydi ve bu noktada düzeltme yapılması için yazı gönderilmişti.[614]

Patrikhane ve Athos Dağı arasındaki ilişkiler, Yanya piskoposluğundan ayrıldıktan sonra kısa bir süre Athos Dağı'nda kalan II. Joachim (1860-1878) döneminde çok

[610] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 278.
[611] Halki okulu, Nakşa Adası'nın Halki köyünde kurulmuş olan bir Teoloji fakültesidir.
[612] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 279.
[613] D. Petrakakaos, *Neai Pigai* (Alexandria: Echl, 1915), 102-105.
[614] İoakeım İviritis, *Agioreitiki Poleıtıa* (Selanik: İ. Kommennou, 1921), 15.

gerginleşmişti. Anlaşmazlığın ilk nedeni olarak, Romanya topraklarındaki manastır mülklerine devlet yetkilileri tarafından el konulması ve sadece Athos Dağı'nın değil, manastırların temsilcilerinin de sınır dışı edilmesi kabul edilmekteydi. Keşişler, oluşturulacak bir konseye Boğdan'da bulunan Archimandriti Neilo'yu temsilci olarak atamışlardı. II. Joachim, "Kilise, kutsal manastırların en yüce koruyucusu ve onlardan sorumlu olarak görünür ve var olurken" kendi istekleriyle hareket etmekte acele ettikleri için onları azarlamış ve emrin iptal edilmesini talep etmiştir[615], Aksi takdirde Kilise'nin hatayı kendisinin düzelteceğini belirtti. Gerçek şu ki, bu konu daha önce cemaatin yetkisi altındaydı, ancak 1744'ten beri Patrikhane, Dağın mali işlerine koruyucu bir şekilde müdahale etmeye başlamıştı ve bu koruma daha sonra cemaat tarafından kabul edilmiş ve faydalı olmuştur. Ayrıca, bu durumda sadece Patrikhane bu çok yönlü meseleyle başarılı bir şekilde ilgilenebilecek konumdaydı.[616]

Athonitler bir kez daha Patrikhane'nin, Dağ'ın özel meselelerine müdahale etme hakkı olmadığını ve *"Topraklarımızın işlerine müdahale etmeyi bırakmazlarsa Kapıya başvuracağız"* şeklinde cümleler sarf etmeye başlamışlardı. Bu ifadeyle Konstantinopolis'teki büyük güçlerin elçiliklerine başvuracaklarını belirtiyorlardı. Keşişlerin tahmin ettiği gibi, II. Joachim, kendi yetkisi altındaki tüm kategorilerdeki manastırları eşitlemek istiyordu ve bu nedenle Manastırlar Genel Yönetmeliği'nin 7. maddesinde Athos Dağı manastırlarının yıllık 4.000 florin ödemesini talep etmiş, ancak cemaat bunu reddetmiştir.[617]

II. Joachim, ilkinden biraz daha uzun süren ikinci patrikliği sırasında (1873-1878), dağdaki siyasetine çeşitli şekillerde hizmet ettiği Rus büyükelçi Ignatiev'in de desteğini alarak, kutsal dağ işlerinin idaresi ve yönetimine ilişkin genel bir düzenleme için inisiyatif aldı. Amacı, geçmişte yürürlükte olan ve hâlâ yürürlükte olan tüm formaliteleri ve sessizlikleri, yasaları ve yönetmelikleri, gelenekleri ve alışkanlıkları toplamaktı, böylece tüm bunlar kodlanabilir ve patriğin zihniyetinde doğal olarak merkezileştirici eğilimlerle yönetilecek yeni bir formalitenin (*Typikon*) hazırlanmasında kullanılabilirdi. Emellerinin farkında olan manastırlar iş birliği yapmayı reddettiler, ancak o yine de karakteristik başlığı taşıyan formun taslağını hazırlamaya devam etmişti. Belki de o zamana kadar

615 Christforos Ktenas, *Apanta Ta İera Kathidrimata* (Atina: A.A, 1935), 862.
616 Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 280.
617 İviritis, *Agioreitiki Poleıtıa*, 16; Ktenas, *Apanta Ta İera Kathidrimata*, 865-870.

giderek güçlenen Rusların kendisine ne kadar zarar verdiğinin farkına varmıştı. Her halükârda, içeriğe göre, Patrikhane yerinde çözülemeyen tüm meselelerin nihai düzenleyicisi ve aynı zamanda Dağ'ın yönetiminin nihai denetçisi olmuştu. Keşişlerin tepkisi buranın yüzyıllardır süregelen rejim ve geleneklerine dayanmaktaydı. Dağ, o zamana kadar yüzyılların eski *Typikon* ve uygulamalarından ortaya çıkan bir sisteme göre yönetilmiş ve çıkarılan her yeni *Typikon* sadece geçici olarak uygulanmıştı. Bu nedenle, yönetimin devam etmesini istemişler ve böylece, Yunan parlamentosu tarafından Dağın bir tüzüğünün oylandığı ana kadar bunu sürdürmüşlerdir.[618]

III. Joachim tahta çıktığında (1878), Patrikhane ile Athos Dağı arasında kopmuş olan ilişkiler yeniden başlatıldı. III. Joachim manastırların kendi başrahiplerini seçme hakkını kabul etti, ancak manastırların artık yeni başrahiplerin seçildiğini Patrikhane'ye bildirme geleneğine uymamasından duyduğu üzüntüyü dile getirmişti; ayrıca cemaatin özerkliğini de tanımıştı. Bununla birlikte, buranın yönetiminin çoğunlukla yazılı olmayan geleneklere dayanarak sürdürülmesini tehlikeli buluyor ve doğal olarak Dağın tüm eski gelenek ve göreneklerine dayanacak yeni düzenlemeler yapılmasını gerekli görüyordu. Cemaati defalarca konuyu görüşmek üzere temsilci göndermeye davet etti, ancak cemaat önceki olaylardan korktuğu için bunu reddetmişti. Patriğe büyük saygı duymasına rağmen, başlangıçta yeni bir form hazırlamaya yönelik böyle bir çaba fikrini reddetmiş ve eski kurallar tarafından yönetilmeyi tercih etmişti.

Patriklik tahtından istifa etmek zorunda kalan III. Joachim, tahta dönene kadar on iki yıl boyunca (1889-1901) zorunlu olarak Athos Dağı'nda ve hatta Milopotamos'ta kalmıştı. İkinci patrikliği sırasında olduğu gibi burada da dağın işlerinde önemli bir rol oynamıştı. İlk andan itibaren onu meşgul eden ve uzun bir dizi mektubunda değindiği konulardan ikisi Karyes'teki içki imalathanelerinin bakımı ve manastırların, *skiti*lerin ve hücrelerin tanınması olmuştur. Bunlar eski ritüellerin ihlaliydi ve sık sık skandallara neden oluyordu. 1891 yılında, o Dağdayken, keşişler onuncu kez Karyes pazarını kaldırmaya karar vermişti. Bunun sebebi ise Athos'ta olası bir ticarileşmeyi önlemekti.[619]

Patrik ve Dağ'ın temsilcileri arasındaki karşılıklı saygıya rağmen, ikinci patrikliğinin sonuna kadar yeni bir yönetmeliğin çıkarılması konusundaki görüşlerini dayatmayı

[618] Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 281-282.
[619] Kallinakos Delikanis, *Perigrathikos Katalogos* (Athos: A. S .K. E. E, 1902), 291-294.

başaramamıştı. Elbette bu yönetmeliğin temeli 1880 yılında Joachim'in patriklik döneminin başında olgunlaştırdığı iki keşiş, Lavrio'lu Alexander Evmorfopoulos ve Vatopedino'lu Melchizedek tarafından atılmıştır. İki adam tarafından hazırlanan metin, Dağın gelenek ve göreneklerine dayanıyordu ve kurumlarına dair iyi bir fikir veriyordu. Yaklaşık otuz yıl sonra, 1910 yılında Kutsal Cemaat konuyu ele aldı ve patriklik eksarhı Kassandra Metropoliti İreneos'un başkanlığında bir dizi özel toplantıda metni açıklamıştı, değişiklikler yapmış ve Athos Dağı Genel Yönetmeliği olarak adlandırılan metne son şeklini vermişti. 31 Ekim 1911'de yönetmelikler Karyes'teki çifte mecliste oylandı ve 19 Ocak 1912'de sinod tarafından oylanarak Patrik III. Joachim tarafından onaylandı. Yönetmelikler ertesi yılın şubat ayında İstanbul'da yayınlanmıştı.[620]

Ancak bu yönetmelikler Yunan hükümeti tarafından o tarihlerde onaylanamadı, çünkü Yunan devleti, Dağ'ın uluslararası statüsünün uzun süre askıda kalması nedeniyle, iç işlerine herhangi bir müdahaleden özenle kaçınıyordu. Bununla birlikte, Athos Dağı'ndaki keşişler bunları neredeyse on dört yıl boyunca kabul etmiş ve uygulamıştır, bu süre zarfında savaş maceraları işleri durma noktasına getirmiş ve böylece Dağ ne siyasi ne de dinî gücün yükünü hissetmemiştir.[621]

Daha sonra, 1923 Lozan antlaşması ile Yunan devleti hem kendisinin Athos ile ilgili ilişkilerini ortaya koyan hem de Patrikhane ile Athos arasındaki temasa vurgu yapan yönetmelikler, kararlar ve kanunlar yayınlamaya başlamıştır. Çok geçmeden, 1924 yılında Athos dağı Tüzüğü hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir. Tüzük maddeleri hem Dağ hem Patrikhane tarafından kabul edilmiş ve uygulanmıştır. Tüzüğün maddelerinden bir tanesi de Athos Dağı'nın rûhâni olarak patrikhaneye bağlı olduğunu belirtir ve günümüzde de özerk statüye sahip olan bu Kutsal Dağ, ister Patrikhane ister Yunanistan devleti ve Milli kilisesi ile olsun ilişkileri iyi durumdadır. Athos Dağı için özel hükümler içeren ilk Yunan anayasası da 1927 yılı Anayasasının 109. maddesi Athos'un kendi kendini yönetmesine ilişkin hükümler içermekteydi. Son olarak da 1975'te kabul edilen mevcut Yunanistan Anayasası, 105. maddesinde Athos Dağı'na yer vermektedir. Bu maddeye göre Athos Dağı, Athos Dağı Tüzüğü ile yönetilen ve İstanbul Fener Rum

620 D. Petrakakos, *To Monachikon Politevma Tou Agiou Orous* (Atina: Leipzig, 1925).

621 İviritis, *Agioreitiki Poleıtıa*, 18; Ktenas, *Apanta Ta İera Kathidrimata*, 871; Petrakakaos, *Neai Pigai*, 48; Chrístou, *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*, 282.

Patrikhanesi'nin dinî yargı yetkisine sahip olan Yunan devletinin özerk bir bölgesi olarak kabul edilmektedir.

SONUÇ

"Meryem Ana Bahçesi" olarak da bilinen Athos Dağı, Ortodoks Hıristiyanlığın en önemli dinî ve rûhâni destinasyonlarından biridir. Kuzey Yunanistan'daki Halkidiki yarımadasının doğusunda yer alır ve Yunanistan'ın egemenliği altında kendi kendini yöneten bir manastır devletidir. Athos Dağı, MS 8. – 9. yüzyıllardan bu yana hayatlarını Tanrı'ya ibadet etmeye, dua etmeye ve rûhâni uygulamalara adayan keşişlere ev sahipliği yapmaktadır. Zengin doğal güzelliklerle çevrili 20 tarihî manastırın yer aldığı Athos Dağı, huzur ve derin dinî öneme sahip bir yerdir. Athos Dağı'nı ziyaret edenler köklü bir gelenekle temas kurmakta, Ortodoks rûhâniliğini tüm ihtişamıyla deneyimlemekte ve bu kutsal yerde korunan manastır hayatı ve rûhâni mirastan güç ve ilham almaktadır.

Athos ve Athonite Devleti'nin tarihi, klasik dönemlere kadar uzanan referanslarla Antik Çağ'da başlar, ancak bir manastır ve maneviyat merkezi olarak asıl tanınması MS 9. yüzyılda gerçekleşmiştir. Athonite Devleti, özerkliğini ve ayrıcalıklarını sağlayan Bizans fermanlarıyla, Bizans tarafından resmen tanındı. Yüzyıllar boyunca Athos, korsan baskınları, savaşlar ve işgaller gibi sayısız sınamaya maruz kalmış, ancak her zaman manastır geleneğini ve "rûhâni ışıltısını" korumayı başarmıştır.

Athos'ta manastırcılığın temeli, Athonitli Hosios Peter'e atfedilir. Bizans imparatorunun manastır devletinin öz yönetimini tanımasıyla Athos yavaş yavaş manastır hayatının merkezi haline gelmiştir. Athos'un tarihindeki en önemli an MS 963 yılında Athonit Hosios Athanasios'un Athos Dağı'ndaki ilk ve en büyük manastır olan Megisti Lavra'yı kurmasıdır.

Athonite Devleti, Yunanistan'ın egemenliği altında, eski kilise ve manastır geleneklerine göre kendi kendini yöneten bir manastır devletidir. Athonite Devleti'nin özyönetimi, iç bağımsızlığını ve rûhâni özerkliğini tanıyan çeşitli imparatorluk fermanları ve Patriklik mühürleri ile teyit edilmiş ve güçlendirilmiştir. Devletin idaresi, yirmi hâkim manastırın temsilcilerinden oluşan Kutsal Cemaat tarafından yürütülmektedir.

Athos Dağı'nın en karakteristik ve özel unsurlarından biri, kadınların girişini yasaklayan katı kural olan "Avaton"dur. Bu kural, Athonite Devleti'nin kuruluşundan beri yürürlüktedir ve keşişler için mutlak bir sessizlik ve izolasyon ortamı yaratmayı amaçlamaktadır. "Avaton" keşişlerin dünyevi dikkat dağıtıcı unsurlar olmaksızın kendilerini tamamen rûhâni hayatlarına adamalarını sağlar. "Avaton" pek çok tartışmaya

neden olmuştur, ancak Athos Dağı'nın gelenek ve işlevinin ayrılmaz bir parçası olmaya devam etmektedir. Keşişler, başkeşişi gözlemlemenin "rûhâni saflıklarını" ve Athonite Devleti'nin adanmış olduğu Meryem Ana'ya bağlılıklarını korumaya yardımcı olduğuna inanmaktadırlar.

Athos Dağı, manastır hayatının temel direkleri olan yirmi baskın manastıra ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar arasında Megisti Lavra, Vatopedi, İviron ve Hilandar manastırları tarihî ve rûhâni önemleriyle öne çıkmaktadır. Her bir manastır, Ortodoks manastırcılığının zengin tarihine tanıklık eden "paha biçilmez" kalıntıları (Kutsal Emanetler), el yazmalarını ve sanat eserlerini koruyan bir dua ve rûhâni ibadet yeridir.

Athos Dağı'ndaki keşişlerin günlük hayatı dua, çalışma ve öğrenime adanmıştır. Manastır topluluğu, oruç ve dinî ibadete bağlılığı içeren manastır hayatının katı kurallarına göre yaşar. Athos Dağı'nın sessizliği ve yalnızlığı Ortodoks Dünyasına mensup bireylere rûhâni gelişim ve iç gözlem için ideal bir ortam sağlar.

Keşişler, şafaktan önce sabah ayiniyle başlayan ve akşam ayiniyle sona eren günlük programı takip ederler. Dua, hayatlarının merkezinde yer alır ve yaptıkları işler arasında manastırın bakımı, çiftçilik, organik ürünler ve ikona boyama ve el sanatları gibi sanatsal uğraşlar yer alır.

Athos Dağı, Ortodoks rûhâniliğinin yaşayan bir anıtı ve eşsiz kültürel hazinelerinden birisidir. Keşişler değerli el yazmalarını, Bizans ikonalarını ve kutsal emanetleri muhafaza etmektedir ki bunlar buranın uzun tarihinin ve rûhâni geleneğinin birer kanıtıdır. Athos Dağı'nın Helenizm ve Ortodoksluğun rûhâni ve kültürel mirasına katkısı önemlidir ve onu "rûhâni aydınlanma" ve kültürel mirasın bir merkezi haline getirmektedir.

Athos Dağı, dünyanın dört bir yanından hacıları ve ziyaretçileri kendine çekmeye devam etmekte, onlara rûhâni atmosferi deneyimleme ve keşişlerin günlük hayatından ve rûhâni uygulamalarından güç ve ilham alma fırsatı sunmaktadır.

Athos Dağı keşişleri cemaatçi (Komün) veya kişiye özgü (Özel) manastırcılığı takip etmektedir. Cemaatçi manastırcılıkta, topluluk birlikte yaşar ve her şeyi paylaşırken, kişiye özgü manastırcılıkta keşişlerin daha fazla kişisel alanı ve mülkiyeti vardır. Keşişlerin kişisel durumu bağlılık, alçakgönüllülük ve dünyevi şeylerden soyutlanma ile karakterize edilir. Athos Dağı'nda keşişlik öncesi bir deneme sürecinden geçilir ve

sonrasında “Koura” olarak adlandırılan keşişliğe kabul yemin töreni ile manastıra tamamen bağlılık ifade edilir. Athos Dağı’ndaki bir keşiş, keşişliğe kabul edildikten sonra mal-mülk sahibi olamaz (istisnai durumlar hariç). Yani Athos Dağı’nda miras edinmek söz konusu değildir. Bunun yerine, yeni keşişler rûhâni ve pratik bir rehberlik süreciyle “yaşlıların” pozisyonlarını ve görevlerini devralır.

Athos Dağı, Yunan Kilisesi ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi ile yakın ilişkiler sürdürmektedir. İstanbul Fener Rum Patrikhanesi Athos Dağı’nın rûhâni gözetimine sahiptir ve İstanbul Patriği Athonite Devleti’nin “İlk Kurucusu” unvanına sahiptir. Bu ilişki Athos Dağı’nın daha geniş Ortodoks Kilisesi ile olan rûhâni bağını güçlendirmekte ve manastır topluluğunun Ortodoks rûhâni ve idari geleneğini sürdürmesini sağlamaktadır.

Zengin tarihi, eşsiz manastırları, katı manastır hayatı ve kendine özgü idari yapısıyla Athos Dağı, Ortodoks rûhâniliğinin yaşayan bir anıtı ve dünya kültürel mirasının paha biçilmez bir hazinesi konumundadır. Keşişlerin duaları ve rûhâni uygulamaları sayesinde “Ortodoksluk ateşi parlamaya devam etmekte” ve dünyanın her köşesinden hacıları ve ziyaretçileri kendine çekmektedir.

Athos ve Athonite Devleti zengin bir tarihe, katı geleneklere ve özel bir idari yapıya sahip maneviyat ve manastır hayatı sunmaktadır. Yunan Kilisesi ve İstanbul Fener Rum Patrikhanesi ile olan ilişkisi, rûhâni misyonunun devamını ve manastır topluluğunun haklarının korunmasını sağlamaktadır. Manastır ve Athos Dağı’nın rûhâni hayatı, dünyanın dört bir yanından keşişleri ve hacıları çekmeye devam etmekte ve Athos Dağı’nı Ortodoksluğun en önemli rûhâni hazinelerinden biri olarak öne çıkarmaktadır.

Çalışmamız boyunca olabildiğince birincil kaynaklara başvurduk ve Athos hakkında genel, açıklayıcı bilgiler sunma gayreti içerisinde olduk. Araştırmalarımız sırasında Kutsal Dağ’da keşişlik hayatının başlangıç safhasını, tarih içerisinde bazı önemli olayları, keşişlik hayatına dair belli başlı konuları, “Avaton” gibi katı kuralların Ortodoks dünyası açısından nasıl karşılandığını, devlet ilişkilerini ve yasaları tespit etmeye çalıştık. Bu konuları ele alırken dikkatimizi çeken hususlar arasında, Athos’taki ilk keşişlerin Slav kökenli olmuş olabileceğine dair tartışmalar, zaman dilimi olarak hâlâ Bizans zaman diliminin kullanılması, Osmanlı dönemi/hâkimiyeti hakkında Yunanca kaynakların neredeyse hiç olumlu bir şey kaleme almamış olmaları, Athos’a kim ne amaçla gitmiş

olursa olsun "hacı" olarak sayılabileceği, Athos Dağı'nda yabancı keşiş adaylarının bile neredeyse sorgusuz sualsiz Yunan vatandaşlığına geçebilmeleri, bazı kadınların erkek kılığında oraya girip belli bir süre boyunca fark edilmeden yaşamış olmaları, geleneklere katı bağlılıkları ve Athos Dağı Tüzüğünün anayasalarla iç içe oluşu, komün manastırındaki keşişlerin hiçbir şekilde mal-mülk biriktirmesine izin verilmezken, özel manastırdaki keşişlere inisiyatifler tanınması gibi konular yer almaktadır.

Son olarak, çalışmamızın içeriği bakımından Athos Dağı'nın tarihini, günlük hayatını, keşişlerin statülerini, kadınların girişini yasaklayan "Avaton" kuralını, keşişliğe kabul töreni olan "Koura"yı ve yasal haklarını, rûhâni olarak emri altında bulundukları Patrikhane ile tarih içerisindeki münasebetlerini anlamamız açısından sunduğu perspektifin önemine binaen Türkiye'deki akademiye katkı sunacağına inanıyoruz. Bizim ele aldığımız tarih, hayat, ibadet, statü veya ilişkiler gibi konular, "Athos'un Tarihi", "Athos'ta Günlük Hayat", "Athos Dağı Keşişlerinin İbadet Ritüelleri", "Athos Dağı Keşişlerinin Ayrıcalıkları", "Katı Kural Avaton", "Keşiş Olma Yolunda Koura'nın Önemi", "Athos Dağı'nın Özerkliği" ve "Athos Dağı'nın Dış Dünya ile İlişkileri" gibi başlıklar altında müstakil çalışma konuları halinde de incelenebilir.

Diğer taraftan, çok değinmediğimiz veya değinemediğimiz meseleler de bundan sonraki çalışmalarda müstakil tez konusu yapılarak Türkiye akademisine katkı olarak sunulabilir: "Athos Dağı Manastırlarının Mimari Yapıları", "Athos ve Gizli Hazineleri", "Coğrafi Yönüyle Athos", "Athos'un Kütüphaneleri", "Athos'ta Siyaset", "Turizm ve Athos", "Anlatılmayan Yönleriyle Athos", "Athos'un Mali Kaynakları", "İsyancıların Kalesi Athos", "Vatandaşlık İlkesinin İhlali: Rusya, Sırbistan, Bulgaristan Örnekleri" veya "Bir Diğer Yüzüyle Athos" gibi başlıklar yeni çalışma konuları olarak değerlendirilebilir. Bu araştırmalarda iyi derecede Yunanca bilmenin ve Yunanistan iç siyaseti hakkında malumat sahibi olmanın önemini vurgulamamız gerekmektedir. Önemli olan bir diğer konu da imkân bulup yerinde tespitler yapabilmektir. Çalışmamızın, yukarıda sayılan konu başlıklarının Türkiye'de de incelenmesinin ve araştırılmasının önünü açmasını temenni ederiz.

KAYNAKÇA

Agafi, Monachi. *I Theia Metalipsi Kata Ti Didaskalia Agion Ton Eschaton Kairon (nektaríou Pentapóleos, Porfyríou Tou Kafsokalyvítou, Païsíou Tou Agioreítou Kai Iakóvou Tsalíki)*. Atina: Ethniko Kai Kapodistriako Panepıstımıo Athinon Tmima Theologias Kaı Thriskias, Metaptychiakı Ergasía, 2021.

Agioreitou, Andpeoy Monachou. "Gerontiko Tou Agiou Orous". *Apomnimonévmata* (blog), 00.

Agioritika. "Serdarides Tou Agiou Orou 1910". *Orthodoxia* (blog), 2021.

Agioritis, Pasıos. *Agioreıtaı Pateres Kai Agıoreıtika*. Sourwti: İero Hshchastirio, 3. Basım, 1994.

Aımilianidis, Achchilys. *Syntagma Erminia Kai Arthro: Arthro 105*. Atina: Hlektroniki Ekdosi, 2023.

Aimprandis, Nikitas D. *Klironomikón Díkaion Klirikón Kai Monachón Katá Tin En Elládi Ischýn Tou: Meléti*. Atina: CH: O, 1963.

Aksın, Ahmet - Aytekin, Arzu. "19. Yüzyılda Rusya'nın Balkanlar'da Uyguladığı Dini Politikalar ve Athos Dağı'ndaki (Aynaroz) Faaliyetleri". *Balkan Tarihi*. 2/83-102. Ankara: Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016.

Alkan, Mehmet Ö. "Aynaroz Manastırlarında Yolculuk". *Yemek ve Kültür* 1/48 (2017), 76-97.

Alkan, Mehmet Ö. "Aynarozda Tarih Dini ve Günlük Hayata Dair Notlar". *Yemek ve Kültür* 1/47 (2017), 28-48.

Amo, Evangelıas I. D. *O Athos Stı Logotechnıa. Symvolı Stı Katagrafı Keımenon Gıa To Agıo Oros Ellınon Kaı Gallon Taxıdıoton - Syngrafeon Ston 20° Aıona. Kerkyra: Ionıo Panepıstımıo Tmıma Xenon Glosson, Metafrasıs Kaı Aıermıneıas.* Kerkyra, Didaktoriki Diatrivi, 2007.

Anagnostis, Panagiotis. *H Poimanthki Prosthora Tou Agiou Orous Stin Shngxroni Epochi.* Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis Tmima Theologias, Didaktoriki Diatrivi, 2020.

Anagnóstis, Panagiótis. "To Ágio Óros Sti Sýnchroni Epochí. to Ágio Óros Ta Chrónia Tis Germanikís Katochís". *Pemptousía* (blog), 2022.

Anagnwsths, Panagıotis. "Filoxenía Sto Ágio Óros Kai Diakonímata Ton Monachón Pros Tous Proskynités". *Pemptousía* (blog), 2022.

Angelópoulos, Athanásios. *Ekklisiastikí Istoría, I Monachikí Politeía Tou Agíou Órous Istoría, Typiká, Zoí*. 3 Cilt. Atina: Déspoina Kyriakídi, 2016.

Anonimos. "İeres Mones Agiou Orous". *Athoniki Zoni* (blog), 2023.

Anonimos. "Plirophories Gia Tis Skites Tou Agiou Orou". *Agio Oros* (blog), 2023.

Anónymos. "Ágion Óros – I Istoría Tou, to «Ávaton», O Skotadismós, Oi Dosílogoi, Ta Skándala Kai Oi…peirasmoí". *Páre-Dóse Istochóros Poikílis Ýlis* (blog), 10 2008.

Antoniádis, Diákonos G. *Ágion Óros Kai Póntos Metóchia, Pnevmatikoí Desmoí Kai Álla Zitímata*. Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Poımantıkıs Kaı Koınonıkıs Theologıas Pms «Spoudes Stın Istorıa, Tın Pnevmatıkotıta, Tın Technı Kaı Tı Mousıkı Paradosı Tou Agıou Orous», Diplomatiki Ergasia, 2020.

Antónios, Momferrátos. *Klironomikón Díkaion Ton Klirikón Kai Monachón En Elládi Kai Tourkía*. Atina: Adelfón Perrí, 1890.

Antonópoulos Ath. Nikólaos. *I Syntagmatikí Prostasía Tou Agioreítikou Kathestótos. N. S.* Attikkis: Trochalia, 2. Basım, 1997.

Archm, Georgios. *Orthodoxos Monachizmos Kaı Agion Oros*. A. Oros: İ. M O. Grigoriou, 1997.

Art, Christianity. "Komposchoini: H Axia Tou Sti Zoi Tou Christianizmou". *ChristianityArt* (blog), 2021.

Bakana, Eleni. "Philipos". *Knl G' Lykeıou*. 1-20. Diadiktio: Y.P, 2020.

Bampási, S. *Zitímata Prosopikís Katástasis Ton Monachón Tou Agíou Órous- Klironomikí Diadochí Tous*. Selanik: Tmima Nomikis Programma Metaptychiakon Spoudon Tomeas Istorias, Filosofias Kai Koinoniologias Tou Dikaiou, Diplomatiki Ergasia, 2015.

Barbounis, M. G. "H Kathimerini Zwi Sto Agio Oros". *Dimokritio Panepistimio Thrakis* 1/1 (2002), 221-236.

Barlaam, Aggelakos. *H En Agio Orei Atho: Hera Moni Agiou Grigoriou*. Selanik: Christomanou, 1921.

Batopedianos, Theophilos. "Chronikón Perí Tis Ierás Kai Sevasmías Megístis Monís Vatopaidíou Agíou Órous". *Makedonika* 12/1 (1972).

Belge, Hadi. *Osmanlı Taşra İdaresinde Aynaroz Manastırları (XIX Yüzyıl)*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2022.

Belge, Hadi - Reyhan, Cenk. "Osmanlı Taşra İdaresinde Adem-i Merkeziyet Sorunu: Aynaroz Örneği". *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* 1/44 (2018), 221-254.

Blahaki, Theodora. *O Agios Theodoros O Stoudiotis*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Didaktoriki Diatrivi, 2010.

Bogiatzis, Sotiris. *To Katholiko Ths İeras Monhs Megistis Lavras Sto Agio Oros: İstoria Kaı Architektoniki*. Atina: Kapon, ts.

Chatzilellikas, Dimosthenis. *H İera Moni Chiliandariou Os Syndesmos Philias Elladas Kaı Serbias*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2011.

Chatzistabros, *Konstantinos. Apotímisi Kai Enischysi Katholikoú I. M. Chilandaríou Agíou Órous*. Patra: Elliniko Anikto Panepistimio, Didaktoriki Diatrivi, 2023.

Cherobeım, Archimantritou. *Athanasios Grigoriatis: Singhrones Agiorotikes Morthes*. Orophos: İ M Paraklitou, 13. Basım, 2009.

Cherobeım, Archimantritou. *Kallinnilos O İsichastis (Sighrones Agiorotikes Morthes)*. Orophos Attikis: İera Moni Paraklitou, 11. Basım, 2006.

Cheroubem, Arhm. *İgnatios O Pnebmatikos: Singhrones Agiorotikes Morthes*. Orophos: İ M Paraklitou, 10. Basım, 2009.

Cheroubem, Arhm. İsaak Dionisiatis: Singhrones Agiorotikes Morthes. Orophos: İ M Paraklitou, 11. Basım, 2022.

Chovardas, Panagiotis. *I Akti Tis Chalkidikis Kata Tous Istorikous Chronous*. Selanik: Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis Tmima İstorias Kai Archaiologias, Metaptychiaki Ergasía, 2007.

Chrisochoidis, Kriton. "Ierá Moní Agíou Pávlou. Katálogos Toú Archeíou". *Byzantina Symmeikta* 4/1 (1981).

Christinaki, Eir. "Ta Sintagmatika Oria Ths Anatheoriseos Tou Nomikou Kathestotos Ths Ekklisias Ths Ellados". *Theologia* 89/1 (2018), 129-163.

Christophilopoulos, P. A. *Ellinikón Ekklisiastikón Díkaion*. Atina: İdiotiki, 2005.

Chrístou, Pan. K. *To Agıon Oros Athonikí Politeia- Istoria Techni Zoi*. Atina: Epopteia, 1987.

Christou, Panagiotis. *To Agio Oros En To Parelthonti Kai To Paronti.* Selanik: Agiorotiki Bibliothiki, 1963.

Chrysochóou, Michaíl. *Áthos - Aktí - Ágion Óros - Thýssos : Metá chártou.* Atina: Estia, 1902.

Claoude, Larchet Jhean. *H Therapethtiki Ton Pneymatikon Nosimaton: Eisagogi Stin Askoitiki Paradosy Tis Orthotoxou Ekklisia*. Atina: Apostoliki Diakonia, 2011.

Çamyamaç, Anıl. "Diplomatik Temsilciler ve Onlara Tanınan Hareket Ve Seyahat Serbestisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 21/2 (26 Aralık 2019), 457-486.

Damoulos, Panagiotis. *O Graptos Diakosmos Tis Litis Tou Katholikou Tis Monis Dionysiou (1546/1547) Sto Agio Oros*. İoannina: Panepistimio İoanninon, 2014.

Delikanis, Kallinakos. *Perigrathikos Katalogos*. Athos: A. S .K. E. E, 1902.

Delikostanis, Konstantineos. *H Goitia Tou Askitismou*. Atina: Ennoıa, 2011.

Diabaneı, Ch. *İ İstoria Tou Nomikou Simboleou Tou Kratous*. Atina: Nomiki Bibliothiki, 2022.

Dimitrios, Petros. *To Monachikon Politevma Tou Agiou Orous Atho*. Atina: P. Chazitheodorou, 1925.

Dimopoulos, Stephanos. *Ágion Óros, Chóra Zónton, Sýnchrones Morfés Tis Orthodoxías Ópos Tis Ézisa.* Atina: En Plo, 2019.

Dochariou, M. *Akolouthia Ths yperatias Desponhs Hmon Theotokou Gorgoupikoou This En Tin İera Moni Dochiariou Tou Agiou Orous Evriskomenis*. Agion Oros: İ. M. D, 22. Basım, 1937.

Dogma. "İ İstoria Tou Naou Tis Anastaseos". *Dogma*, 2018.

Dogma. "Póses Gynaíkes Paravíasan to Ávato Tou Agíou Órous". *Dogma: Praktorio Eklisiastikon İdiseon* (blog), 2020.

Efraím, Archimandrítis. *Aísthisis Zoís Athanátou, Omilíes Gia Ton Géronta Iosíf Ton Isychastí*. Agio Oros: İMMB, 2005.

Efthýmios N. Tsigarídas. "Toichografíes Kai Eikónes Tis Monís Pantokrátoros Agíou Órous". *Makedonika* 18/1 (1978).

Eklisia. "Érevna: I Ekklisiastikí Periousía Kai Oi Istorikés Dienéxeis Me Tin Politeía". *Orthodoxia* (blog), 2023.

Eklisia. *Ta Monastiria Tou Agiou Orous*. Kozani: Psithiai Ekdosh, 2005.

Eliniko İmerologio. "Bardas Skliros". *Ellinostroın* (blog), 2019.

Elupis, Odiseas. *To Axion ESti*. Atina: İ. E. E, 1959.

Eugenia. "Klironomikes Scheseis Monachon". *Dikitiko Graphio* (blog), 2014.

Eyice, Semavi. "Aynaroz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/267-269. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Fótios, Chrysanthópoulos. *Apomnimonévmata Perí Tis Ellinikís Epanastáseos / Ypó Fotákou Prótou Ypaspistoú Tou Theodórou Kolokotrónou.* Atina: Týpois kai vivliopoleío P.D Sakelláriou, 1858.

Fotopoulos, Alexis. "I «Noerá Adiáleipti Prosefchí» Eínai to Próto Víma Gia Na Fthánoume Eis Ti Théosi." *Alexis Fotpoulos Arthra* (blog), 2020.

Foúntas, Pantelís. "I Chronológisi Tou Katholikoú Tis Monís Koutloumousíou". *Makedonika* 32/1 (2001).

Frétsios, Patír Konstantínos. *Tó Nychthímeron Eis Tó Óros Mía Technikí, Filologikí Kai Mousikologikí Análysi Tis Akolouthías Tou Nychthimérou Sto Ágio Óros. I Istorikí Tis Exélixi Kai I Epirroí Sto Monastikó Kai Enoriakó Typikó*. Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Koınonıkıs Theologıas Kaı Chrıstıanıkou Polıtısmou, Diplomatiki Ergasia, 2021.

G. Chalkiadákis Emmanouíl. *Ekklisiastikí Istoría tis Elládos*. Irákleio Krítis: Patriarchikí Anótati Ekklisiastikí Akadimía Krítis, 2016.

Gedeon, M. *O Athos, Anamneıseıs - Eggrapha - Shimeioses.* Konstantinopolae: Patriarchikou Topograthiou, 1885.

Geórgios, Sidirópoulos. "Plithysmiakí Geografía Tou Agíou Órous: Zitímata Katagrafís". *Aristotéleio Panepistímio Thessaloníkis, Filosofikí Scholí, Tmíma Istorías kai Archaiologías* 1/1 (2018).

Georgios, Teocharidis I. *Istoria Tis Makedonias Kata Tous Mesous Chronous (285-1345)*. Selanik: Eteria Makedonikon Spoudon, 1980.

Gérontas Efraím Vatopaidinós. *Géron Iosíf Vatopaidinós*. Agio Oros: İMMB, 2018.

Giannis, Keliotis. "I Istoría tou Agíou Órous katá ti Vyzantiní período". *Agıoreteıkes Mnimes* (blog), 2011.

Gianopoulos, Giannis. *I Evgenis Mas Tyflosis Exoteriki Politiki Kai «Ethnika Themata» Apo Tin Itta Tou 1897 Eos Ti Mikrasiatiki Katastrofi.* Atina: Bibliorama, 2003.

Gounarhdis, Paris. "O Ágios Pávlos Kai I Moní Xiropotámou". *Byzantina Symmeikta* 8/1 (1989).

Gounaridhs, Paris. *Ierá Megísti Moní Vatopaidíou İstoria Kaı Techni*. Atina: Ethnıko Idryma Erevnon, 1999.

Graphia, Reportaz. "İera Epistasia". *Orthodoxia* (blog), 2022.

Gratsia, İrini. *Ekklhsiastiki Architektoniki: Paradosi kaı Singchroni Pragmatikotita*. Atina: Elliniki Eteria, 2011.

Güllü, Ramazan Erhan. "Bulgar Eksarhlığı'nın Kuruluşu ve Statüsü". *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 17/1 (2018), 350-361.

Güneş, Gülcan Avşin. "Osmanlı Devleti'nin Gayrimüslimlere Bakışı ve Klasik Dönem Millet Sistemi". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)* 1/2 (2015), 1-30.

Hgoumenos, Ephraim. "Ágio Óros: Gia Poio Lógo Oi Ánthropoi Episképtontai to Perivóli Tis Panagías". Dogma: *Praktorio Eklisiastikon İdiseon* (blog), 2022.

Hirodotos. *Hirodotou İstoriai*. çev. Hilias S. Spiropoulos. Atina: Ekdosis Pathaki, 1998.

Ierotheos, Mitropolitis. *O Orthodoxos Monachismos Os Profitiki Apostoliki Kai Martyriki O Orthodoxos Monachismos Os Profitiki, Apostoliki Kai Martyriki Zoi.* Akrafia: I M Genethlíou tís Theotókou (Pelagías), 2022.

İeronimou, Archimendariti. *Ktitori Tis En Agio Oreı Tou Athoİeras Monis Simonos Petras*. Atina: İ. M. S. Petra, 1900.

İerosalimon, Kurriou. *H Metania (Foni Ton Pateron).* Orophos Attikis: İera Moni Paraklitou, 2010.

İkonomidids, Nikos. "Ierá Moní Stavronikíta Katálogos Tou Archeíou". *Byzantina Symmeikta* 2/1 (1970).

İn. "Apó to «charátsi» ston ENFIA: O prosorinós fóros pou égine mónimos". *İn.gr* (blog), 2019.

İremias, Megalopoleos. "Monachiki koura". *Pemptousía* (blog), 2013.

İviritis, İoakeım. *Agioreitiki Poleitia.* Selanik: İ. Kommennou, 1921.

Kadas, Sotiris. *Mount Athos an Illustrated Guide to the Monasteries and Their History*. çev. Turner Liouse. Atina: E. A, 2002.

Kadas, Sotiris. *To Agion Oros Ta Monastiria Kai Oi Thisavroi Tous*. Atina: Ekdotiki Athinon, 1984.

Kalaıtzıdıs, Stelyanos. *Trisdiastati Apotyposi Tou Ierou Naou Agion Anargyron Tis Ieras Monis Vatopaidiou*. Selanik: Aristoteloıo panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2019.

Kapsoúdas, Pétros - Chatziantoníou, Faídon. "To Katholiko Tis Monis Agiou Pavlou Kai O Neoklasikismos Sto Agion Oros". *G΄ Epistimoniko Symposio Neoellinikis Ekklisiastikis Technis*. Atina: Praktika, 2015.

Karagıanopoulos, Ioannıs. *Istoria Vyzantinou Kratous: Istoria Mesis Vyzantinis Periodou Tomos B (565 - 1081)*. 3 Cilt. Selanik: Ekdotikos İkos Banias, 1993.

Karamichail, Eirini. *İ Litourgia Tis Athoniadas Scholis*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Diplomatiki Ergasia, 2024.

Karnouskos, Nikolaos. *Ta Kallitechniká Révmata Sto Ágion Óros Katá to Próto Tétarto Tou 14ou Ai. Kai I Próslipsí Tous Apó Tous Anakainistés Zográfous Tou 18ou Ai. Kai Ton Archón Tou 19ou Ai.* Atina: Tmíma Istorías kai Archaiologías Prógramma Metaptychiakón Spoudón Vyzantinós kósmos: Istoría kai Archaiología, Metaptychiaki Ergasía, 2021.

Kartsakis, Dimitris. "To Avaton". *Chaniotika Nea* (blog), 2017.

Kebadias, Nilolaos. *O Monachismós Sti Istoría.* Selanik: Aristoteleo Panepistimio Theologiki Scoli, Diplomatiki Ergasia, 2021.

Kino. "Ágio Óros: Poies Gynaíkes Paravíasan to Ávato [foto]". *Fimes* (blog), 2014.

Kiriakidis, Stilpon. "Éngrafa Tis Ierás Monís Tou Agíou Dionysíou Aforónta Eis Agnóstous Naoús Tis Thessaloníkis". *Makedonika* 3/1 (1956).

Kolektif. *Athonite Flowers: Seven Contemporary Essays on the Spiritual Life*. Brookline, Mass: Holy Cross Orthodox Press, 1827.

Kondaris, İ. *Idiaítera Ekklisiastiká Kathestóta.* Atina: Sákkoulas, 2017.

Konidaris, İ. *Encheirídio Ekklisiastikoú Dikaíou*. Atina: Sákkoulas, 2016.

Konidiris, *İoannis. Themeliódeis Diatáxeis Schéseon Krátous - Ekklisías*. Atina: Sákkoulas, 2006.

Konstantinidis, Kostas. "I Vivliothiki Tis Ieras Monis Dionysiou Agiou Orous". *Panepistímio Ioannínon. Filosofikí Scholí. Tmíma Istorías kai Archaiologías* 38/42 (2013 2008).

Konstantinos, Vovolinis Ant. *I Ekklisía Eis Ton Agóna Tis Eleftherías 1453-1953*. Kérkyra, 2002.

Konstantinos, Zakapas. *Perigrafi Ton Episkepseon Tou Agıou Orou Mesa Apo Mia Emperiki Efarmogi*. Selanik: Panepistímio Makedonías Tmíma Orgánosis & Dioíkisis Epicheiríseon, Diplomatiki Ergasia, 2013.

Kontis, A. *I Klironomikí Diadochí Ton Orthódoxon Monachón Stin Ellinikí Epikráteia Katá to Ischýon Díkaio*. Atina: Sákkoulas, 2012.

Kotsianos, Stephanos. *To Abaton Tou Agiou Orous Apo Peinikis Apopseos*. Selanik: Theologika, 1954.

Koukkos, Stelios. "Ótan O Christós Apokalýfthike Ston Ósio Efraím Ton Katounakióti!" *Pemptousía* (blog), 2019.

Kritos, Chrispchoidis. "Athos Kai Posia". *Rosía Kai Mesógeios, Praktiká a΄ Diethnoús Synedríou*. 267. Atina: Hrodotos, 2005.

Ktenas, Christforos. *Apanta Ta İera Kathidrimata*. Atina: A.A, 1935.

Ktenas, Christforos. "Ta Keimiliarcheía Tis En Agío Órei Átho Ierás Monís Tou Docheiaríou". *Etaıria Byzandinon Spoudon* 6/44 (1930).

Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil). İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları, 2016.

Labriotis, Kourilas. "Ta Keimilarcheía Kai I Vivliothíki Tis En Átho Monís Megístis Lávras En Kindýno". *Etaıria Byzandinon Spoudon* 11/49 (1935), 306-345.

Labriotis, Kourilas. “Ta Keimilarcheía Kai I Vivliothíki Tis En Átho Monís Megístis Lávras En Kindýno”. *Etaıria Byzandinon Spoudon* 11/49 (1935), 306-345.

Labriotis, Pablos. “To Labriatikon Monachistikon sistima Kata Ton Osion Athanasion Ton Athwniton”. *Theologıa* 1/2 (2010), 259-270.

Lampridis, İoannis. *O Athtokrator Nikiphoros Phokas*. Atina: Sakelariou, 1905.

Lamprou, Spyridonos P. *Katalogos Ain Tais Bibliothikais Tou Agiou Orous*. Atina: Typografeion Alexandrou Papageorgiou, 1888.

Lıakos, Dimítrios. “Érga Xyloglyptikís Sti Moní Ivíron Agíou Órous (17os Kai 18os Aiónas)”. *Deltíon tis Christianikís Archaiologikís Etaireías* 11/4 (2009), 301-311.

Liakos, Dimitris. “Anaskafikés Érevnes Stis Monés Vatopedíou Kai Filothéou”. *To Archaiologiko Ergo Sti Makedonia Kai Sti Thraki*. Selanik: YPAP, 2019.

Livanós, Nikolaos. “To Metóchi Tis Ierás Monís Ivíron Sti Georgía Katá Ton 19o Kai Tis Archés Tou 20oú Aióna: Mia Próti Episkópisi”. *H Exaktinosh Tou Agiou Orous Ston Orthodoxo Kosmo*. 300-308. Selanik: Praktika Sinedriou, 2015.

Lygeroú, Neféli. “Ágion Óros: Gynaíkes pátisan to ávato - Tóra échoume kai apódeixi? Ta ostá pou vréthikan thamména se vyzantinó naó tis chersonísou tou Atho kai pithanón aníkoun se gynaíka epanaféroun sto proskínio thrýlous, doxasíes, kai pliroforíes gia ti gynaikeía parousía sto «Perivóli tis Panagías»”. *Thema* (blog), 2019.

Mamaloukos, Stabros. *To Katholiko Ths Monhs Batopediou İstoria Kaı Architektoniki*. Atina: Politechnio, Didaktoriki Diatrivi, 2001.

Maniatopoulos, Panos. *İ Philiki eteria*. Diadiktio: Eidiotiki ekdosi, 2021.

Mantzaridi, Georgios. *Prósopo kai thesmoí*. Selanik: Pournaras P. S, 1997.

Mantzaridis, Georgios. *Koinonologia Tou Christianismou*. Selanik: Pournaras, 2004.

Marinescou, Florin. “Ta Roumanika Archeia Tou Agiou Orous Simantiki Pigi Gia Tin Istoria Tou”. *Diephnes Simposio To Agion Oros Htes Simera Avrio.* Selanik: Eteria Makedonikon Spoudon, 1996.

Marinos, Anastasios. *H Thriskethtiki Eletheria*. Atina: İdiotiki Ekdosi, 1972.

Martzélos, Geórgios. “To theologikó kai ekklisiastikó klíma tis Thessaloníkis katá to 14o aióna kai to kínima ton Zilotón”. *Eis Martýrion tois Éthnesi. Tómos Charistírios Eikosaetirikós eis ton Oikoumenikón Patriárchin k.k. Vartholomaíon*. Selanik: Aristotéleio Panepistímio Thessaloníkis, Theologikí Scholí, Tmíma Theologías, 2011.

Masthaiot, Ktriaki V′. “To Sýnchrono Ágion Óros”. *Sýnaxi Agíon Agíou Órous* (blog), 2012.

Matoureli, Georgios. *To Agio Oros Kaı İ Rosoı Onomatolatres*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Diplomatiki Ergasia, 2014.

Matsoukas, Miltiadis. *To Abato Ton Monon.* Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Koınonıkıs Theologıas, Diplomatiki Ergasia, 2008.

Meletiou, Metexiaki. *To Agion Oros Kaı H Rosiki Politiki.* Atina: T. P. D. S, 1913.

Meliopoulos, Giorgos. *O Monaxismos Ston Orthodoxo Xristianizmo: Mia Ethnograthiki Proseggisi Tis Diatrofis Kaı Ton Esthiseon*. Selanik: Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis Filosofiki Scholi Tmima Istorias Kai Archaiologias Tomeas Istorias., Metaptychiakı Ergasía, 2016.

Melissákis, Zísis. "I Vivliothíki Tis I. Monís Pantokrátoros Istorikí Diadromí Tis Ýsteris Athonikís Syllogís". *Institoúto Istorikón Erevnón Ethnikó Ídryma Erevnón* 2/1 (2018).

Meral, Metin. *XIX. y.y.'da Osmanlı Devleti'nde Aynaroz Adası, Aynaroz Ruhbanları ve Rum İsyanları.* Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Mertzımekıs, Nikólaos - Liakos, Dimitrios. "Doreés ...di' Exódou Kaí Dapánis...christianón ...ek Póleon Roustsoúk Kaí Kalófer... Stin Agioreitikí Moní Zográfou". *Deltion Tis Christianikis Archaıologikis Eterias* 31/4 (2010), 127-138.

Michailidis, Iakobos. *Theodoros Kolokotronis*. Atina: Metachimio, ts.

Micheloudákis, Sotírios. *Proskynimatikes Periigiseis Sto Agıon Oros Mésa apó ta vivlía entypóseon tis Ierás Monís Osíou Grigoríou Agíou Órous (1923-1973).* Selanik: Arıstoteleıo Panepıstımıo Thessalonıkıs Theologıkı Scholı Tmıma Poımantıkıs Kaı Koınonıkıs Theologıas, Didaktoriki Diatrivi, 2013.

Minopetros, Nikolaos. *Agion Oros: I Iera Moni Dionysiou*. Atina: Ethnıko Kai Kapodıstrıako Panepıstımıo Athınon, Metaptychiaki Ergasía, 2016.

Mouzakis, Dimitrios. *To Ágion Óros Kata Tin Período Tou Mesopolemou*. Atina: Ionio Panepistímio Tmima Istorias, 2006.

Mpartikan, Chratz. "O Kourátor Mantzikért Kaí Tís éso Ivirías Kaí I Anatolikí Politikí toú Vasileíou V'". *Byzantina Symmeikta* 14/1 (2001), 57-75.

Mpekiaris, Antonios. *O Zografikos Diakosmos Tou Narthika Kai Tis Litis Tis Monis Docheiariou.* İoannina: Panepistimio İonnenon Filosofiki Scholi Tmima İstorias Archeologias, Didaktoriki Diatrivi, 2012.

Mpelezou, Konstantino İO. "I Ierá Moní Koutloumousíou Agíou Órous Kaí I Sýnchroni Ekdotikí Tis Parousía". *Theologia* 90/2 (2019).

Mpizou, Basiliki. *To Agion Oros Kata Ton Periodo Ton Ethnikon Antagonismon*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis Tmima Theologias, Diplomatiki Ergasia, 2023.

Mpoukoubala, Barbara. *I Sýmfoni Me to Sýntagma Ermineía Ton Nómon Kai O Dikastikós Élenchos Tis Syntagmatikótitas*. Selanik: Arhstoteleo Panepistimio Thesalonhkis Scholi Nomikon, Dhdaktoriki Diatrivi, 2012.

Mwuseıs, Agioritis Mpnachos. *H Martirira Tou Agiou Orous Ston Singhrono Kosma*. Trikala: Protipes Thessalikes Ekdosis, 2003.

Nastase, D. "Lanthánousa Athonítiki Moní toú 10ou Aióna". *Byzantina Symmeikta* 1/1 (1983), 287-293.

Newsroom. "Agion Oros: San Simera O KAtastatikos Chartis". *Bima Orthodoxias* (blog), 2019.

Nikitídi, Níkou. *Ágion Óros I Epanástasi Ton Koinovíon*. Atina: Agio Oros, 2019.

Nikólaos, Páppas, *Vasíleios tou. Istoriká Kai Politistiká Stoicheía Sto Ágio Óros Kai Tin Evrýteri Periochí: I Drási Monachón Kai Laïkón Katá Ton Makedonikó Agóna Kai Tous Valkanikoús Polémous*. Selanik: Panepistímio Makedonías. Scholí Oikonomikón kai Perifereiakón Spoudón. Tmíma Valkanikón, Slavikón kai Anatolikón Spoudón, 2014.

Nikopoulos, A. *I Diaplasi Tou Archaiou Kathestotos Tou Agiou Orous*. Selanik: Patriarchikon İdrima Ton Paterikon Meleton, 2021.

Nkiouzélis, Athanásios. *Athoniáda scholí: Éna panepistímio sto Ágio óros ton 18o aióna ypó ton Evgénio Voúlgari.* Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis. Tmima İstorias, Didaktoriki Diatrivi, 2010.

Ntanas, Pablos. *Theologia Kai Thabmata Tis Noeras Prosethis*. Agion Oros: İdiotikos, 2010.

Ntargakis, Nektarios. "Eam". *İn.Gr* (blog), 2023.

Ntoris, Evangelos. *To Dikaio Tou Agiou Orous*, ts.

O, E. "Koimisi Tis Theotokou". *Ekklisia Online* (blog), 22.

Oıkonomidhs, Nikos. "Ierá Moní Stavronikíta. Katálogos toú Archeíou". *Vyzantiná Sýmmeikta* 2/2 (1970), 437-458.

Oıkonomidis, N. "Ierá Moní Konstamonítou-Katálogos Tou Archeíou". *Symmeıkta* 2/1 (1970), 415-437.

Oikonomidis, N. "O Áthos Kai to Stouditikó Prótypo Koinovíou". *To Ágio Óros Chthes-Símera-Ávrio*. 239-246. Selanik: E. M. Spoudon, 1996.

Oikonomidis, Nikos. "Ierá Moní Docheiaríou. Katálogos toú Archeíou". *Byzantina Symmeikta* 3/1 (1979).

Palamas, A. Giorgios. *Logos Eis Ton Thavmaston Kai Isangelon Vion Tou Osiou Kai Theoforou Patros Imon Petrou Tou Athonitou.* Atina: İ. M Stabronikita, 1998.

Panagiotakos, Panagiotis. *Sýstima Ekklisiastikoú Dikaíou Katá Tin En Elládi Ischýn Aftoú*. Atina: Pournaras, 4. Basım, 2000.

Panagiótis Anagnóstis. "O Eortasmós Gia Ta 1000 Chrónia Tou Agíou Órous Kai I Anagénnisí Tou". *Pemptousía* (blog), 2022.

Panos, Th. *Strabon: Apanta*. Kalithea: Kaktos, 1994.

Pantzopoulos, Giannis. "Taxídi sta Metéora". *Lipho* (blog), 2019.

Papachrisanfou, Dionisia. *O Athonikós Monachismós, Archés Kai Orgánosi*. Atina: Morfotiko idrima, 1992.

Papachryssanthou, Denise. *Achtes Du Protaton*. Paris: P. Letteloux, 1975.

Papachryssanthou, Dionisia. *O Athonikós Monachismós, Archés Kai Orgánosi*. Atina: M. İ E. Trapezas, 1992.

Papadatos, Stavros. *To Problima Tou Abatou Tou Agiou Orous*. Selanik: İdiotiki Ekdosi, 1969.

Papadimitriou, Panagiotis. *Typikon Enorion*. Atina: 2a, 2019.

Papadopoulou, Anna. *Spoudes Stin Istoria, Tin Pnevmatikotita, Tin Techni Kai Ti Mousiki Paradosi Tou Agiou Orous*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2022.

Papageorgiou, K. *Thesmoí Dikaíou Agíou Órous*. Trikala: P. TH. E, 2009.

Papageorgiou, Konstantinos. *Ekklisiastikó Díkaio, Theoría Kai Nomología*. Selanik: Mparmponakis, 2013.

Papageorgíou, Konstantínos. *Forología Thriskeión Kai Koinofelón Nomikón Prosópon*. Trikala: Prótypes Thessalikés Ekdóseis, 2005.

Papageorgiou, Konstantinos. *Theoría Kai Práxi Tou Ekklisiastikoú Dikaíou I*. Selanik: Ostraconpublishing, 2014.

Papaioannou, Eydoxia. *Análysi Yvridikoú Systímatos tis Ierás Monís Símonos Pétras*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Diplomatiki Ergasia, 2012.

Papakonstantinou, Konstantinios. *Athos Kai Prosethi*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, 2020.

Papasiogi, Pasia. *Díkaio Ithagéneias*. Atina: Sákkoulas, 2004.

Papastathi, Charalampos. *Nomokanonikés Melétes*. Trikala: P. TH. E, 2009.

Papathomas, *Grigoreos. Eisagogí Stó Kanonikó Díkaio Kaí Tín Kanonikí Oikonomía (schedíasma Eisagogís-Protheoría Kanonikís Oikonomías) [kanonikó Encheirídio]*. Atina: E. K. P. A Theologiki Scholi, 2015.

Papatsirios, Georgios. *H Christianiki Askisi Sth Didaskalia Tou Mathimatos Ton Thriskethtikon Stin Dethtero Bathmia Ekoedeysi*. Atina: Ethnikon Kaı Kapodistriakon Panepistimion Athinon, Metaptychiakı Ergasía, 2023.

Papazakas, Alexandros. *I Oikonomiki Drastiriotita Tis Athonikis Monis Pantokratoros Kata Tin Othomaniki Periodo*. Selanik: A. P, 2009.

Papgeorgiou, Dhmitris. *Polymesikos Odhgos İeras Megisths Monhs Batopaıdiou.* Mitilini: Panaipistimio Aigeou, Metaptychiaki Ergasía, 2005.

Papoulídis, Konstantínos. "Agioreitiká Simeiómata: Apópeira Ekrosismoú Tis Monís Esfigménou Tou Agíou Órous Ton 20. Ai.: Éna Ypómnima Tou Kosmá Vláchou Gia Tin Ellinikótita Tou Agíou Órous to 1913 Kai I Týchi Tou". *Agierotika Simiomata* 1/1 (1981), 169-191.

Pappas, Basileos N. *Afaneis Ageiorites Ston Makedoniko Agona*. Selanik: Elliniki Bibliothiki, 2017.

Pappas, Bassileos N. *H Athoniki Politeia Stous Ethnikous Agones 1850 - 1913.* Selanik: İdiotiki Ekdosi, 2018.

Paschalıdı, Symeon A. *İera Moni Pantokratoros: Proskynimatikos Odigos*. Agion Oros: İ. M. Pantokratoros, 2005.

Paschalidi, Symeon. *Proskynitarion Ieras Monis Xenofontos*. Agio Oros: İ. M. X, 2012.

Paschalidis, Symion. *Evgeniou Boulgareas Erga: Theologika - istorika - Megapraschis*. Selanik: Agioroitiki Estia, 2013.

Paschalidis, Symion. *To Neo Katholiko Tis İeras Monis Xenophpntos*. Agio Oros: İ. M. X, 2019.

Paylhkianof, Kyrillos. “Oi Slávoi Stín Athonikí Moní Zográfou”. *Byzantina Symmeikta* 12/1 (1998), 109-140.

Petrakakaos, D. *Neai Pigai*. Alexandria: Echl, 1915.

Petrakakos, D. *To Monachikon Politevma Tou Agiou Orous*. Atina: Leipzig, 1925.

Phountas, Pantelis. *O Naos Tou Protatou*. Atina: S. A. M, 2008.

Ploutarhos - Alexandros. *Bios*. Atina: Zhitros, 2005.

Poleon, A. E. “Athos To Agion Oros”. *Asthnomika Chronila* 101/4 (1957).

Poliviou, Miltiadis. “O Kaisários Dapóntes Kai Oi Apeikoníseis Neomartýron Sto Katholikó Tis Monís Xiropotámou”. *Ellinika* 46/1 (1996).

Poliviou, Miltiadis. *To Katholikon Tis Monis Xiropotamou*. Atina: EMP, 1993.

Poulis, G. *Ekklisiastiko Dikaio*. Atina: Sákkoulas, 2003.

Prinentu, Zaku. “Gia Mia Mi Apologitikí «Koinoniología Tou Christianismoú»”. *To Bima Ton Koınonıkon Ephstımwn* 4/15 (1994), 63-92.

Prosefches. “H Triantatris Efches Gıa To Triantatriari Komboschoını”. *Ecclisia Online* (blog), 2020.

Puchner, Walter. “O Orféas sti neoellinikí dramatourgía: Geórgios Sakellários - Ángelos Sikelianós Giórgos Skoúrtis”. *Sygkrisi* 11/1 (2000), 46-68.

Rallis, Tzimakas. *I Panagía: Apó Ti Martyría Ton Evangelíon Stis Paradóseis Tou Agíou Órous/Athonikís Politeías*. Kastoria: Anikto Elliniko Panepistimio Spodes Stin Orthodoxi Theologia, Metaptychiakı Ergasía, 2019.

Rodostolou, Xrıstısımos Epıskps. *Grámmata Kai Ármata Ston Áthona*. Agion Oros: Labriotikon Panton, 2000.

Samios, Dimitrios. *Seismikí Apotímisi Naoú Ierás Monís Koutloumousíou Dierévnisi Yfistámenis Pathologías*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, Metaptychiaki Ergasía, 2021.

Sávvas, Orfanós. *I Dikastikí Exousía sto Ágio Óros*. Selanik: Aristoteleio Panepistimio Thessalonikis Scholi Nomiki, Ptychiaki Ergasia, 2013.

Sidiras, İoannis. “Apo Tin Orthodoxia Stin En Eidolois Neorthodoxi”. *Aıneıtaes* (blog), 2016.

Sidirópoulos, Geórgios - Kotzageórgis, Fokíon. “Plithysμiakí Geografía Tou Agíou Órous: Zitíμata Katagrafís”. *Istorikogeografiká* 18/1 (2019).

Sidoreac, Petros. *O Gerontas Pasios O Agioreıtis: Pateriki Kaı Poımantiki Prosseggisi*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio Thesalonikis Tmima Theologias, Didaktoriki Diatrivi, 2017.

Sillogikos. İoannis Kapodistrias: *İ Poria Tou Ston Chrono*. Atina: Bouli Ton ellinon, 2016.

Sillogikos. “Oi Gynaíkes Pou Agnóisan to Ávato Tou Agíou Órous Kai Trýposan Sta Ádyta Ton Monastirión…”. *Makeleio.gr* (blog), 30 Ocak 2015.

Sillogikos. “Romanós a’ Lekapinós - O Arménios Archinávarchos Pou Égine Aftokrátoras”. *Olimpia* (blog), 2023.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Sillogikos. *Leksiko Tis Koınis Neoellinikis*. Atina: İdrima Triantaphilidi, 2013.

Silogikos. “Agion Oros: Mia Poloitia Afieromenh Sthn Prosefchi Kaı Th Latria Tou Theou”. *Ethnikos Khrux* 7/8 (2012).

Silogikos. “ODEP (Organismós Diacheiríseos Ekklisiastikís Periousías) Archives”. *Ta Athinaika* (blog), 2024.

Silogikos. “To Ágio Óros sta chrónia tis Ellinikís Epanástasis”. *Diadiktyakó Diethnés Epistimonikó Synédrio.* Selanik: Eteria Makedonikon Spoudon, 2021.

Simionopetritis, Kosmas. “Symvoli Stin Istoria Tou Katholikou Tis Monis Simonopetras”. *Arhra Se Periodika* 1/2 (2015).

Smurnakis, G. *Agion Oros*. Atina: Aneti Konstantinidou, 1903.

Speake, Graham. *Mount Athos: Renewal in Paradise*. New Haven: Yale University Press, 2002.

Staikos, Ks. P. *Oi Bibliothikes Tou Agiou Orous*. Atina: E. K. T. H. P, 2023.

Stamatiadou, Zoi. *Agion Oros - Moni Zografou (İ Simvoli Ths Monis Ston Pneymatiko Vio Tis Voulgarias)*. Selanik: Panepistimio Makedonias, Diplomatiki Ergasia, 2015.

Stavroula, Gionni. *Didaskalia Tis Mythologias Me Chrisi Neon Technologion: Kataskevi Logismikou Gia Ta Katorthomata Tou Thisea*. Podos: Panepıstımıo Aıgaıou Paıdagogıko Tmıma Dımotıkıs Ekpaıdeusıs, Metaptychiakı Ergasía, 2010.

Stilianos, Papadopoulos. *O Monachismós, Óros Dysanávaton.* Atina: Apostoliki Diakonia, 1999.

Stravonos. *Geografika*. Atina: Elliniki Bibliothiki, 123M.S.

Syllogiko. *Apomnimonevmata Fotakou I*. Atina: Sakelariou, 1858.

Syllogiko. *Athonika Symmeikta*. Atina: E. İ. E. K. B. E, 1985.

Syllogiko. “Dimitrios Tsamis”. *Digital Glyptotheque Greece* (blog), 2020.

Syllogiko. *Hera Moni Grigoriou*. Selanik: Kedak, 2005.

Syllogiko. *I. M. Chilandariou Pnevmatiki Gefyra Metaxy Ellinon Kai Servon*. Belgrad: İ. İ. M. CH, 2012.

Syllogiko. *Ierá Megísti Moní Vatopaidíou*. A. Oros: İ. M. Batopaıdou, 1996.

Syllogiko. "Ti Einaı Seimenis Kaı Ti O Serdaris Sto A. O". *İ Orthodoxi Christianiki Pisti Mas* (blog), 2013.

Syllogikós. "Gerontas Aimilianos Simionopetrtis". *Monachiki Ekphrasi* 28/1 (2008), 2-32.

Syllogikós. *I Exaktinosi Tou Agiou Orous Ston Orthodoxo Kosmo*: Ta Metochia. Selanik: Athos, 2014.

Syllogikós. *Istoria Archaia Tou Agiou Orous Kai Optasies Ofelimes*. Agio Oros: Athos, 1992.

Syllogikós. *Katastatikos Chartis tou Agiou Orou Athos*. Agio Oros: İ. K. A. O, 1979.

Syllogikós. "Oi Monachoí Tou Chilandaríou – Fýlakes Ton Ktimáton Tis Monís Tous Sti Servía". *Servikí Akadimía Epistímon kai Technón* 1/1 (2010).

Syllogikós. "Ta Eschata Kai Ta Archea". *Orthodoxo Christianiko Periodiko "Sotir"* 1/2203 (2019), 331-332.

Syllogikós. "Tó Ágion Óros apó ti vyzantiní stin othomanikí pragmatikótita: 14os - 16os ai." *Diethnés Sympósio*. Atina: EIE, 1995.

Syllogikós. *To Archeologiko Ergo Sth Makedonia Kaı Stin Thracki*. Atina: Ypourgio Politismou Kaı Athlitismou, 2019.

Tekin, Arslan. *Aynaroz Papazı*. Ankara: Elips Kitap, 2005.

Temizer, Abidin. "Kadınsız Şehir Aynaroz: Tarih, Mekân ve Yaşam". *Studies of the Ottoman Domain* 2/2 (01 Şubat 2012), 1-22.

Terzi, Georgiou. *O Arcimendritis İerotheos Tsonakas O Filotheitis*. Selanik: Aristoteleleo Panepistimio Theplogiki Scholi, Metaptychiaki Ergasía, 2020.

Theocharidis, İoannis - Loules, Dimitris. "Oi Neomártyres Stin Ellinikí Istoría (1453-1821)". *Diethnes Sinedrio Sofias*. 135-149. Voulgaria: Patriarchio Voulgarias, 1988.

Theocharidis, Theocharis. *İ Anartisi Sto Throno Tou Basileo B'*. Selanik: Aristoteleo Panepistimio, 2009.

Thoukydídou. *Istoríai*. Atina: Ekdosis Pathaki, 2012.

Toulyatos, Panagiotis. *Iera Moni Docheiariou Agiou Orous I Architektoniki Tou Katholikou Kai Tou Pyrgou.* Atina: E. M Politechnio, 2008.

Trogianos, S. "Paratiríseis Sto Klironomikó Díkaio Tou Agíou Órous". *To Ágio Óros Chthes-Símera-Ávrio*. 347-354. Selanik: E. M. Spoudon, 1996.

Trogianos, S. *Thriskeftikí Nomothesía: Eidikí Nomothesía – Vivliografía - Nomología*. Atina: Nomiki Bibliothiki, 2009.

Trogianos, Spiridon. *Paradóseis Ekklisiastikoú Dikaíou*. Atina: Sákkoulas, 1984.

Troianos, Spiros. *Basiki Thriskethtiki Nomothesia Kai Nomologia*. Atina: Nomhki Bibliothiki, 2009.

Troianos, Spyros. "Oi «Kodikopoiitikés» Nearés tou Ioustinianoú. I periptosi tis Nearás 123". *Myriobiblos. ed. Theodora Antonopoulou vd.* 317-328. Ch. A: Gruyter, 2015.

Tsámis, Dimítrios G. *Ágion Óros, Proséngisi Stin Prósfati Istoría Tou.* Selanik: Pournaras P. S, 2007.

Tsellegidis, Dimitrios. "I Víosi Tou Aktístou Ston Géronta Efraím Katounakióti". *Pemptousía* (blog), 2022.

Tsigaridas, E. N. "Oi Thavmatourgés Eikónes Tis Monís Zográfou". *Makedonika* 35/1 (2011), 119-139.

Tsigarídas, E. N - Papadimitríou, Viví. "Thavmatourgikés Eikónes Tis Monís Vatopaidíou Kai Ta Antígrafa Tous". *Makedonika* 36/2 (2007).

Tsigaridas, Euthimios. "O Zografos Markos O Ivir Sti Moni Iviron Tou Agiou Orous". *Deltíon tis Christianikís Archaiologikís Etaireías* 9/2 (2003), 275-280.

Turgut, Vedat. "Osmanlı Hâkimiyetinde Aynoroz Yarımadası'ndaki Kilise ve Manastırlar". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi* 4/2 (01 Nisan 2016), 201-237.

Tzianidis, Nikos. "Agio Oros: Oi Gynaíkes Pou Paravíasan to «Ávato»". *Ethnos* (blog), 2019.

Vasíleios K. Alexándrou. *Dioikisi, Diacheirisi Kai Kataskevi Toy Ergoy: "Apokatastasi Palaiou Antiprosopeiou 'Agias Annis' Tis Ieras Monis Megistis Lavras Stis Karyes-Agion Oros".* Selanik: Aristoteleo Panepistimio Architektonilis Scholis, Didaktoriki Diatrivi, 2015.

Vatopaidinós, Iosíf. *O Charismatoúchos Ypotaktikós Gérontas Efraím O Katounakiótis*. Agion Oros: İ M Batopedou, 2022.

Voyadjis, Sotiris. "Koınostiriakeı Narthikaıs". *D. CH. A .E* 32/1 (2012), 37-54.

Ware, Kallistos - Graham Speake (ed.). *Mount Athos: Microcosm of the Christian East*. Oxford ; New York: Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften, 2011.

Xiropotaminós, mon. Zacharías - Sotiroudis, P. *Sympliromatikos Katalogos Ellinikon Cheirografon Ieras Monis Xiropotamou Agiou Orous*. Selanik: A. P. F. K. B. E, 2012.

Yıldırım, Münir. *Yunanistan ve Ortodoks Kilisesi*. Ankara: Aziz Aydaç Yayınları, 2005.

Yıldız, Muharrem. "Osmanlı'da Bir Dini Hoşgörü ve Demokrasi Örneği: Aynaroz Manastırları". *IJSSAR International Journal of Social Sciences and Academic Research* 1/1 (2024), 49-160.

Zacharıas, Papantonıou. *Agion Oros*. Atina: Ekdóseis Vivliopoleíon tis Estías, 1934.

Zouboulakis, Kleanthis. "İ machi Ton Plataeon Kaı İ Archi Tis Pentakoetias". *Ellinon İstorika* 8/1 (2013), 119-151.

EKLER

EK 1: Anayasa – Kanunlar – Maddeler

- ΑΠ 1300/84, ΕλλΔ 26 (1985) 41 επ.

- ΑΠ 1300/84, ΕλλΔ26 (1981), 41 επ.

- ΑΠ 170/1964, NoB 12 (1964), σ. 613.

- ΑΠ 209/1965, NoB 13 (1965) σ. 1145- 1146.

- ΑΠ 401/1959, NoB7 (1959), σ. 1250.

- ΑΠ 462/2008, ΤΝΠ.

- ΑΠ 831/2013,ΤΝΠ.

- ΑΚ 1901/1946

- ΑΚ 904/1946

- ΑΚ 983/1946

- Αρθ. 105 Συνταγ.

- ΑΥΟ 10115144/768/Α/ΠΟΛ/23-12-2003.

- ΕΦ ΛΑΡ. 88/1959, ΑΕΚΔ ΙΓ (1958), σ. 202.

- ΕΦ. ΑΘ. 1101/1989, Ελλ.Δνη 31 (1990) 1610-1612.

- ΕΦ. ΑΘ. 1433/2010, ΤΝΠ.

- ΕΦ. ΑΘ. 369/1960, ΕλλΔνη 1 (1960) σ. 217.

- ΕΦ. ΑΘ. 4208/2009, ΕλλΔνη 50 (2009) σ. 1753.

- ΕΦ. ΑΘ. 477/1993, Αρμ. 48, 1994, σ. 75-78.

- ΕΦ. ΑΘ. 649/1998, ΤΝΠ.

- ΕΦ. ΘΕΣ. 165/1939 Θ. Ν' (1939) σ. 835.

- Ν. ΓΥΙΔ/1909.

- Ν. ΓΥΙΔ` της 16/19 Νοεμ. 1909 (ΦΕΚ Α` 270).

- ΝΣΚ 245/2008, ΤΝΠ.

- ΝΣΚ 419/2010, ΤΝΠ .

- ΝΣΚ 708/2002, ΤΝΠ.

- ΠΡ. ΣΠΑΡΤΗΣ 53/1959, Α.Ε.Κ.Δ. ΙΔ' (1959) σ. 53.

- ΠΡ. ΤΡΙΠ. 292/1987, ΕλλΔνη 29 [1988] σ. 1249 επ.

- ΠΡ. ΧΑΛΚΙΔ. 88/1961, ΑΕΚΔ 17 (1962) σ. 204-205.

- ΠΡ.ΑΘΗΝΩΝ 14608/1962, ΤΝΠ .

- ΠΡ.ΘΕΣ. 464/2011, ΤΝΠ.

- ΣΤΕ 2101/1991, ΕλλΔνη, (1992) ,σ. 920-922.

- ΣΤΕ 4/1996, Νοβ 44 (1996), σ. 537.

- ΣΤΕ 960/2009 ΤΝΠ.

- ΣΤΕ, 2140/1975, Ολ. ΝοΒ 23, σ. 1112-1113.

- Φ429.1/62/156893

- ΥΠ΄ ΑΡΙΘ. 2961 ΦΕΚ Α΄266/22.11.2001.

-ΝΣΚ 55/2007, ΤΝΠ.

- ΚΧΑΟ αρθ. 101.

- ΚΧΑΟ αρθ. 103.

- ΚΧΑΟ αρθ. 132.

- ΚΧΑΟ αρθ. 6.

- ΚΧΑΟ αρθ. 71.

- ΚΧΑΟ αρθ. 82.

- ΚΧΑΟ αρθ. 93.

- ΚΧΑΟ αρθ. 105.

- ΚΧΑΟ αρθ. 188.

- ΚΧΑΟ αρθ. 207.

- ΚΧΑΟ αρθ. 209.

- ΚΧΑΟ αρθ. 5

- ΚΧΑΟ αρθ. 77.

- ΚΧΑΟ αρθ. 96.